

Teleki Béla

**VIRULÓ
ÉLETÉRT**

Prugg Verlag
Eisenstadt 1988

Teleki Béla

VIRULÓ ÉLETÉRT

Családlelkipásztorkodási vázlatok

Prugg Verlag

1988

Egyházi jóváhagyással. – Druck: Eisenstädter Graphische GesmbH,
Eisenstadt, Österreich.

BEVEZETŐ

"Az emberi nem jövője a családtól függ! – Elengedhetetlen és fontos feladat tehát, hogy minden jóakarátú ember vállalja a kötelezettséget, hogy őrzi és ápolja a család javait. Elsősorban az Egyház gyermekeinek kell szeretniük a családot. Ezt a komoly és határozott parancsot kapták. – Szeretni a családot azt jelenti: becsülni és állandóan támogatni értékeit és képességeit..., felismerni a reá leselkedő veszélyeket és bajokat..., törekedni azon körülmények és feltételek megteremtésére, amelyek elősegítik a család fejlődését. A szeretet kiemelkedő módja az is, ha... visszaadjuk az önbizalmat" (Familiaris consortio k. apostoli buzdítás, 86.p.).

Könyvünkkel szeretnénk II. János Pál pápa idézett kívánsága szerint virulóbbá tenni családjaink életét.

Nem tarthatunk igényt arra, hogy fejtegetéseink kimerítsék a családlelkipásztorkodás lehetőségeit. Csak vázlatokkal sietünk – elsősorban – a lelkipásztorok segítségére. Reméljük viszont, hogy minden keresztény is ráismerhet – helyel-közzel – saját családszerkezetének képletére. Recepteket ugyan nem adhatunk a családi problémák orvoslására, de az útbaigazítást komolyan megkíséreljük.

Könyvünk négy fő részre tagolódik. Az elsőt bevezetőnek és alapozásnak szántuk. Itt beszélünk a család helyzetéről és feladatairól, igyekszünk meghatározni a családpasztoráció mibenlétét. Választ keresünk a "Kik?" és a "Kinek?" kérdésekre. Majd a családi lelkipásztorok képzésével teszünk pontot alapvető fejtegetéseink végére.

A II. fejezetet a családlelkipásztorkodás általános formáinak szenteljük. Ide soroljuk a családközpontú rendezvényeket, mint pl. a jegyesképző, a szülők iskolája stb. Érintjük a családlátogatás lehetőségeit és utalunk a népmisziók fontosságára a család erőnlétének fenntartása illetve életének megújítása céljából.

A III. részben sorakoztatjuk fel a családpasztoráció sajátos formáit: tárgyalunk a családi központról, a levélpasztorációról, a telefonlelkipásztorkodásról és a családi tanácsadásról.

Könyvünk negyedik fejezetében találkozunk a családlelkipásztorkodás rendkívüli területeivel. Szólunk tehát a családi lelkigyakorlatról, a családi csoportok jelentőségéről, a családterápia és a problémás családok lelkipásztori gondozásának esélyeiről.

Igyekeztünk minden tárgykörhöz esettanulmányt is csatolni. Ahol szükségesnek éreztük, ott alaposabb magyarázattal is szolgáltunk. Ugyanakkor arra is ügyeltünk, hogy fejtegetéseinkből ne hiányozzanak a szükséges családpedagógiai, -pszichológiai és -szociológiai megállapítások és okfejtések.

Reméljük, hogy könyvünk segíti a Magyar Katolikus Püspöki Kar tervének megvalósulását, amit címünk is kifejez: családjaink "Viruló életéért": "A Magyar Katolikus Püspöki Kar a jelen esztendőre sajátos lelkipásztori programnak a családok pasztorációját, a családi élet megszentelését tűzte ki. Erre indította a családi életben tapasztalható válság, amely mindjobban megmutatkozik a katolikus családokban is. A célkitűzésben számít a Püspöki Kar a lelkipásztorok és a hívek közösségének részvételére" (Új Ember, 5/1987).

A szerző

I. CSALÁD ÉS LELKIPÁSZTORKODÁS

1. A család helyzete és feladatköre

Mi is tulajdonképpen a modern család? Milyen családtípusokkal találkozunk a lelkipásztor? Milyen feladatokat képes betölteni korunkban a család és milyen nehézségekkel küzd atomtársadalmunkban? – Ezekre a kérdésekre keressük a választ. Bár a kérdések annyira összetettek, hogy könyveket írhatnak egy-egy témaköréről, igyekszünk mégis legalább azt az irányt megsejteni, amely eligazítást nyújt a családdal foglalkozó lelkipásztoroknak.

A család fogalma

Mit nevezhetünk családnak? – A népi szóhasználat bonyolult. Beszélünk pl. az "emberiség nagy családjáról", de a munkahelyen is halljuk: "Egy család vagyunk!" A szakemberek véleménye szintén különböző aszerint, vajon a biológia, szociológia, pszichológia, vallástudomány stb. nézőszögéből vizsgálják a családot. Így a pszichanalitikus A. Williams "mikro-pszicho-szociális és gazdasági környezetnek", a biológus "az emberiség biológiai alapegységének", a Zsinat "ecclesia domestica"-nak (család-egyháznak) nevezi. Paskai bíboros-érsek így jellemzi ezt az emberi valóságot: "A család az a környezet, amelyhez nemcsak a felelősség köt, hanem egyben az üdvösség felé haladó 'vándorutunk' egyéni adottsága is. Itt kell a szeretet parancsát igazán megmutatni, a szeretetben gyarapodni áldozatvállalással, megbocsátással, mindig a másik javának, főleg a gyermek javának keresésével" (Új Ember, 5/1987).

Ludwig von Bertalanffy 1969-ben New Yorkban jelentette meg könyvét az általános rendszerelméletéről (General Systems Theory). Tőle tanulva – az 1970-es évektől – a családszakértők úgy beszélnek a családról, mint rendszerről. Fejtegetésünk során mi is ezt a vonalat követjük.

Eszerint a család: Az emberek vérségi és érzelmi kapcsolatokra épülő rendszere. Benne lüktet a családtagok fejlődéstörténete, lelki világa, múltja és jelene. A meghatározás természetesen magyarázatra szorul.

Képzeljük el a családot úgy, mint az emberi szervezetet, ami szintén rendszer: a testrészek rendszere. A test tagjai kölcsönhatásban vannak. Mindegyik tag szerepe fontos a test egészének egészséges működéséhez. All ez a családra is. Minden családtag kihat a család egészére és alakítja, formálja a család életét. Az újszülött is. Ezért teljesen más a család élete és légköre a gyermek megszületése előtt,

és ismét más az újszülötten. Teljesen eltérő a család alaphangja aszerint, hogy óvodás, iskolás, serdülő vagy érett fiatal tagjai vannak-e. A családi légkört lényegesen meghatározza a családtagok egészségi állapota, de az a tény is, dolgozik-e mindkét szülő vagy csak egyikük van munkaviszonyban. A környezet is sorsdöntő a család működésénél. Nem mindegy, hogy a család falun vagy városon él. Az sem mellékes, milyen kapcsolatot ápol szomszédságával, mert az élettér szintén meghatározó.

Térjünk most vissza a test hasonlatához. Egy-egy szervünk betegsége lehet örökölt vagy szerzett. Áll ez a csalárendszerre is. A gyermek pl. menekülhet hazulról azért, mert nyugtalan természetet örökölt. Azt sem zárhatjuk viszont ki, hogy a család légköre termi az ilyen viselkedést.

Ha szervezetünk általános kondíciója jó, könnyebben ellenállnak szerveink a betegségnek. A csalárendszer jó erőnléte a meleg családi légkör, ahol minden tag elfogadott és a többiek szeretetének örvend.

Testünk minden szervének megvan a sajátos feladata, "szerepe". Minden rendjén van, ha mindegyik szerv végzi "kötelességét". A szem szem, a fül fül és a kéz kéz. Nagyon felborulna testünk egyensúlya, ha pl. a fej akarná a láb szerepét betölteni. Alkalmazzuk ezt is a családra:

Minden családtagnak megvan a "szerepe", viselkedésmódja és feladata a csalárendszerben. Ilyen pl. az apa-, anya-, hitves-, gyermek-, testvér-, fiú-, leányszerep. Komplikált a család helyzete, ha pl. kétfejű, azaz mindkét szülő apa igyekszik lenni. Nem kevésbé aggasztó a helyzet, ha "kétszívű"-vé lesz a család, mert az apa is a "szív" szerepét veszi fel. Az is fonák helyzetet teremt, ha pl. az anya nem hitvese igyekszik lenni férjének, hanem inkább kislánya. Zavart idéz elő az a gyerek is, aki valamelyik szülő helyébe tolakszik. Végzetesen fontos, hogy minden családtag legyen az, ami. Töltse be helyesen saját szerepét. Viszont azt sem téveszthetjük szem elől, hogy más a kisgyerek szerepe, de más lesz az ő szerepe a családban, ha serdülővé válik.

A szervezetre jellemző, hogy egyik tag, szükség esetén részben helyettesíti a másik működését. Ezért a vak ember hallása és szaglása pl. sokkal elevenebb, mert ezek a szervek igyekeznek pótolni a szem hiányát. Ez a jelenség ismeretes a csalárendszerben is. Meghalt vagy megbetegedett az anya? Gyakran a legidősebb leány vagy a nagymama veszi át részben a családanya szerepét: gondoskodik a családról és anyáskodik a kicsik felett. Ebben az esetben védelmi rendszerrel van szó. Ha ugyanis az anya szerepe teljesen kimarad a családból, a családtagok károsodnak nemcsak a gondos ellátás szempontjából, hanem fejlődésükben is.

A családi szerepeket örököljük, kölcsönösen is kialakíthatjuk, illetve részben örököljük, másrészt kialakítjuk.

A család "nem szűkíthető az ún. nukleáris családra, mert legalább három generáció fedi át egymást. A nagyszülők hatása még akkor is fennmaradhat, ha már meghaltak, befolyásuk továbbra is él. Így számtalan előző generáció küzdelme folytatódhat, élhet tovább a nukleáris családban. Ezek a láthatatlan kapcsok szerepet játszhatnak egy családon belül, pl. bizonyos megmagyarázhatatlan viselkedésformák, tünetek kialakulásában" (Füredi-Buda, 1986). Tapasztalhatjuk, hogy a férj pl. pontosan úgy viselkedik feleségével szemben, ahogy azt édesapjánál látta. Vagy az anya úgy bánik gyermekeivel, mint azt az ő édesanyja gyakorolta annak idején. Egyszóval: a család mindig három nemzedékű. Jelen vannak a szülők gyermekeikkel, de a nagyszülők árnyéka is lendítően vagy bénítóan hat, még akkor is, ha földrajzilag távol élnek vagy már meghaltak. Persze az is előfordul, hogy a szülők éppen az ellenkezőjét próbálják elérni gyermekeiknél, mint amire őket nevelték szüleik. Történhet ez tudatosan vagy a tudatalattitól vezérelve. "Engem nem tanítottak, te tanulj!" – hallják gyakran a gyermekek. Vagy máskor: "Engem szigorúan neveltek, neked mindent megengedek". Az sem kizárt, hogy a korszellem hatására a régítől eltérő családeshményt követnek. Így pl. korunkban a "partneri" viszony uralkodó ideál. Sok szülő nehezen valósítja meg, mert hiányzanak a megfelelő viselkedésminták és példaképek az ő gyermekkorából. A családi lelkipásztor tehát szembetalálja magát a megkövesedett, régi életstílussal, de az új formákkal is. Mivel a család emberekből áll, a szerkezet nincs előre és abszolút erővel meghatározva, maguk a családtagok – mindenki saját adottságai és egyéni történelme szerint – alakítják a viselkedési módokat, alkotják meg a családot. Ebben segíthet a lelkipásztor, esetenként a csorbák kiküszöbölésében is asszisztálhat.

A család tehát olyan rendszer, ahol a családtagok kölcsönösen hatnak egymásra, alakítják egymást, valamint a család szerkezetét, légkörét és egész életét. "A rendezett és harmonikus, a kölcsönös szeretetre és megbecsülésre épülő család a személyiség formálásának az igazi alapja, a gyermekek egészséges lelki fejlődésének az otthona. Ugyanakkor olyan erkölcsi erő és magatartás forrása, amely az egész társadalom alakulására hatással van. Szerepe nélkülözhetetlen és pótolhatatlan" (Új Ember, 5/1987).

Marad az izgató kérdés: Milyen az ideális család? – Egyértelmű választ adni képtelenség. Talán mégis körvonalazhatjuk Kurimai tanulmánya alapján:

– A szülők külön-külön is jól differenciáltak, én-érzésük még a származási családban fejlődött ki.

- A generációs határok a családon belül jól elkülönülnek. A gyerekek is szabadon közölhetik érzelmeiket szüleikkel kapcsolatban.
- Reálisak az elvárások és a percepciók egymás és a gyerekek iránt.
- Az új család iránti lojalitás erősebb, mint a származási család iránt.
- A pár egymást helyezi mindenki elé, beleértve a gyermekeket is. Ez nem jelenti a gyermekek kizárását, a pár túlzott szimbiózisát.
- Minden családtag számára biztosított egyéniségének és autonómiájának növekedése. A gyermekek fejlődésének egyik sikerét az új, saját családjuk alapítása jelenti.
- Az érzelmeik melegsége egészségesen jut kifejezésre a szülők, gyerekek és egymás között egyaránt.
- A kommunikáció nyílt, becsületes, tiszta, a másik problémáira odafigyelnek és törődnek velük.
- Reális, gondoskodó, egyenrangú kapcsolat van a szülők, nagyszülők és gyerekek között.
- A család nyílt a tágabb értelemben vett családtagok és barátok számára is (Füredi-Buda, 1986).
- A keresztény családban fontos helye van az Istennek, vallásos elvek átszövik életüket és a vallásgyakorlat is mindennapi kenyerük.
- A plébánia a családokat összefogó szervezet, de egyben az egyház léte, hisz a család maga is az "egyház kicsiben" (Zsinat). Ez abban is megnyilvánul, hogy a család magáévá teszi más családok és az egész plébánia gondjait, együttérez, áldozatok árán is segít és támaszt nyújt.

A család típusai és feladatai

Habár a családrendszer elmélete szerint minden család teljesen egyedi, *sociológiailag* legalább két családtípus-ellenpárt különböztetünk meg: nyitott vagy zárt, illetve nagy vagy kis családtípusról beszélhetünk.

1. A család nyitottsága vagy zártsága érvényesül az emberi, vallási és családi értékrendben és kapcsolatokban. Minden család valamiben zárt és valamiben nyitott. Sőt ez a nyitottság vagy zártság eltolódhat, fokozódhat. Így pl. valamikor szerették a társaságot, azaz kapcsolataikban nyitottak voltak, de jelenleg a család bezárkózott, többé-kevésbé leépítette ismerősei körét. A nyitottság és zártság megnyilvánulhat életük apró kérdéseiben is, mint pl.: Játshat-e kisfiúk a szomszédok gyerekeivel a lakásban? Meddig maradhat ki a serdülő fiatal esténként? Milyen baráti köre lehet a férjnek vagy feleségnek?

A szóbanforgó nyitottság és zártság azonban nem értékítélet. Azaz: magában véve se nem jó, se nem rossz! Minden család maga döntse el, mennyire lesz nyitott vagy zárt. Mindig ajánlatos a középút, de az igazi mérték mégis: Mit bír el a család és mi válik javára.

2. A család nagyságát vagy kicsiségét a család létszámával mérjük. A magyar társadalomban a család bántóan és minden szempontból hátrányosan kicsi. A kb. 2.953.000 magyar családból 1.038.000-ben csak két tag él, illetve gyermektelen a család. 913.000 családban csak egyetlen gyermek van. A kétgyermekes családok száma 634.000. Nagyon elgondolkodtató, hogy a családoknak mindössze 3 százaléka három- illetve többgyermekes. Az egy-két gyermekes kiscsaládot még általában "magcsalád"-nak és "sejtcsalád"-nak is nevezzük.

Az összezsugorodott magcsalád súlyos népességi, valláséerkölcsi és nevelési problémát jelent. Ezt később bővebben is tárgyaljuk, itt csak megemlítyük: elhanyagolódnak a közösségi erények s helyüket az önzés és magánakvalóság foglalja el. Az egykegyermek nehezen érti s még nehezebben éli a keresztény testvériség eszményét, de maga a család is elbizonytalanodik. A szociológusok viszont inkább az anyagi nehézségeket emlegetik, amik az összezsugorodott család jelenségéből származnak: A munkaerőellátás állandóan fogy, a nyugdíjasok száma viszont szaporodik. Ezzel azután veszélyeztetett az életszínvonal, mert felborul az egyensúly: több lesz a nyugdíjas, mint a munkás (vö. Lócsei, 1984).

Azt persze senki sem állíthatja, hogy a kistagszámú család nem lehet boldog. Annyi bizonyos, hogy nagyobb a család boldogságának esélye, ha nem csak egy párból áll, hanem a gyermekek is színesítik légkörét. Ilyen értelemben vitathatatlan Bágyoni Attila A házaseslet ABC-je című könyvének zárószava: "A szülők körül nyüzsgó gyermekek. Ez a házaseslet ABC-je!"

A lelkipásztori gondozás szempontjából újabb családtípusokra figyelhetünk fel.

1. Más a "vallását gyakorló", és más a "nem gyakorló" család.

A vallását gyakorló család (templomba jár, imádkozik, szentségekhez járul...) szerkezete biztonságosabb: kevesebb a válás, több a gyermek, "melegsége" magasabb fokú, sőt a hitvesek szexuális kapcsolatukat is kielégítőbbnek tartják, ha összehasonlítyjuk őket a vallásukat nem gyakorló családokkal (Fee és m., 1981). A lelkipásztor feladata tehát serkenteni a családok hitbéli elmélyülését és vallásgyakorlatát a rendelkezésére álló eszközökkel.

2 Egyes családok "beszédesekek": zavartalan a kommunikáció, a szó és jelbeli kapcsolat a hitvesek, a szülők és gyermekeik, valamint a testvérek között. Ennek a családtípusnak ellenpárja a nehézkesen kommunikáló, zavart kapcsolatban élő "néma" család. Lehet ez a házastársak problémája vagy a szülők és gyermekek kapcsolatát zavaró tényező, esetleg a testvérek közé ékelődött ellentét, de nem

ritkán uralja az egész családot. Lelkipásztori feladatunk lesz tehát: kommunikációt tanítani és gyakoroltatni.

3. Ismerünk 'fejlesztő' családtípust, amely segíti a hitvesek és a gyermekek egyéni szabadságát, mérsékelt önállóságát. Ellenkezőleg vannak "birtokló" családok, ahol a kölcsönös szeretet vagy kapcsolat túlzottan zárt kört képez. Szeretik ugyan egymást a hitvesek, de mintegy rabláncon tartja őket a házasság: egymás nélkül nem látnak. Másutt a szülők – esetenként az egyik szülő – verik bilincsbe gyermekeiket "szeretetükkel". Ilyenkor "az én kisfiam", "az én kislányom" varázsigék, s még a nősülésnél és férjhezmenésnél sem szabadok gyermekeik. A meny és vej "rabló", jobbik esetben "betolakodó"; esetleg a gyermekvállalást is igyekeznek "kézben tartani" a – most már – nagyszülők.

A lelkipásztor feladata fejleszteni a nyílt, elfogadó és az egyéni szabadságot támogató szeretetet.

4. Más családok ismét "higgadtak". Bár érzelmi szintjük magas, mégsem csap zavaró, nagy hullámokat. A házaspár valamint a szülők és gyermekek közötti viszony érezhetően jó, a családtagok tisztelettel megbecsülik egymást. A "nyugtalan" családtípus érzelmi hullámváza viszont csapongó, kiszámíthatatlan. A hitvesek szinte mindenben – gyerekeken, szexen, munkahelyi esteken – összezsapnak. Robbanásra kész a helyzet a szülők és gyermekek között. Nem ritkaság, hogy senki sem nyilatkozhat semmiről anélkül, hogy egyik családtag szavába ne kötne. Bár azt vallják, hogy jól megvannak, otthonuk mégis csatatér.

Bizonyos, hogy a családi lelkipásztorkodás igyekezni fog egyengetni a családokat érzelmeik higgadt felismerésére, kezelésére és levezetésére.

5. Jelentős a különbség a "kétszülős" és az "egyszülős" családok között. Az első légréteg és a benne folyó nevelés általában zavarosabb. Állandóan növekszik viszont a leánygyermek száma. A válás is egyre több családot tesz "egyszülősé", de az is előfordul, hogy a halál ragadja ki a családból az egyik szülőt. Az "egyszülős" családokban a gyermekek hatványozottabb azonosulási, fegyelmi és egyéb nehézségekkel küzdhetnek. Az esetlegesen zilált életet élő leánygyermek viselkedése és kapcsolattartása súlyosan károsíthatja gyermeke lelki világát. Az elváltak esetében kérdéses lehet a viszonyulás a volt hitveshez, de a családon kívül élő szülőfél és a gyermekek viszonya sem mindig épületes.

A lelkipásztorkodás nehéz feladata segítséget nyújtani a csonka családoknak.

6. Hála Istennek, még mindig nagy számban vannak hű, "állhatatos" hitvesek, akik minden zökkenő ellenére kitartanak egymás mellett egy életen át. Mások viszont "állhatatlanok": már második vagy harmadik házasságban élnek. Esetenkint kuszált a viszonyuk előző partnerükkel, talán feszültséggel terhes a házon kívüli szülőfél és a gyermekek kapcsolata is. A "mostoha" és a "mostohagyerek" ténye lidércnyomás-ként ülhet otthonukon. Elmérgesedhet a féltéstvérek viszonya.

Nem télenkedhet a lelkipásztor a zavarok és feszültségek láttán.

7. A "gyermekes" – s közöttük az "egy-gyermekes" vagy "többgyermekes" – és "gyermektelen" családok is más-más típust jelentenek: szerkezetük, életvitelük és az adódó nehézségeik is eltérőek. Még ideális körülmények között is igénylik a lelkipásztori segítséget.

Könyvünkben még kitérünk ezen és a hasonló családtípusok lelkipásztori gondozására, egyes eseteket részletesen tárgyalunk a IV. fejezetben.

A szakemberek Good (1964) nyomán igen színes képet festenek a család feladatairól. Alaposan egyszerűsítünk, amikor azt állítjuk, hogy a család szerepe megteremteni és fenntartani minden családtag helyes és teljes egyensúlyát. Az ipari társadalomról szólva, az egyik neves szociológus megállapítja: "Olyan környezetre van szüksége az egyednek, amely nem veszik el a meghatározatlanban... Olyan környezet kell az embernek, amelyben irányíthatja életét, nemcsak elszenvedheti a társadalom irányítását. Jelenleg ez a lehetőség szinte csak a privát szférán belül valósulhat meg viszonylag zavartalanul. A család a lehetséges központja – méghozzá társadalmilag is elismert központja – ennek a privát szférának" (F. X. Kaufmann, 1969).

A családban hét feladatot jelöl meg az osztrák "Familienbericht 1969" (J. Lange, 1977):

1. A reprodukció illetve szülés, 2. a szocializáció, 3. a szocializálás, 4. a társadalmi helyezkedés, 5. a háztartási és szabadidő eltöltés, 6. az egyensúlyozó és végül 7. a társadalmi kapcsolatteremtés feladata.

Mind az egészséges társadalom mind az Egyház, sőt magának az embernek a lelki alkata javallja a család szülő monopoliumát; azt ugyanis, hogy teljes házasságban – ahol az anya mellett ott áll az apa – szülessen a gyermek, mégpedig családonként legalább három. Tény, hogy ipari társadalmunkban a házasságok 30-40 százaléka "kényszerházasság": a gyermek már útban van a házasságkötéskor és a partnerek igénylik, hogy gyermekük "törvényesen" szülessék.

Szocializáció alatt az adott kultúrába való beágyazódást értjük, amivel elsajátítja a gyermek kultúrkörének érzelmi kifejezésmintáit, nyelvét, gondolkodás- és viselkedésmódját. Szakemberek (Vaskovics, 1972; Neidhardt, 1968) megállapítása szerint "egyetlen intézet sem képes elérni azt, amit megvalósíthat a család" annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék "élet- és cselekvőképes" legyen a társadalomban.

A biológiai születést követi "a második, szocio-kulturális születés" (R. König, 1969), amely biztosítja, hogy az illető személy társas emberi lénygé lesz. Az anya karján, a család kebelén éli át a gyermek, hogy elfogadott, biztonságban van. Itt ver gyökeret lelkében az "ősbizalom" (E. Erikson 1965) és a "szociális optimizmus" (Claessens, 1972). Ez a kettő alapozza meg az egészséges szociális és vallásos emberi egyéniséget. Ily módon a "karakter és személyiség alapjait az 1-4. zsenge életévek során rakja le a család kis köre" (König, 1966), azaz szocializálja a gyermeket.

A család befolyásolja lényegében ma is az ifjúság képzését, hivatását s ezzel társadalmi szintjét. Ugyancsak a család az ünneplés, a szabadidő eltöltésének és az ellátásnak színhelye.

A társadalmi mammalszervezetek és személytelen üzemek teljesítménykövetelése hatalmas nyomást gyakorol felnőtte s gyermekekre egyaránt. Szinte az egyedüli védelem-, vigasz- és egyensúlybiztosító hely ismét, sőt napjainkban hatványozottan a család (H. Schmucher, 1961). Ipari társadalmunkban a személy mindinkább elmagányosodik, a család biztosítja és szabályozza a rokoni és baráti kapcsolatokat (Neidhardt, 1968).

Gyermekeink egyensúlyának elsődleges alapja a szülők egyensúlya. Csak a ténylegesen kiegyensúlyozott szülők képesek: 1. megteremteni gyermekük születésének, majd testi-lelki fejlődésének alapfeltételeit, érzelmi alapjait. 2. Csak ilyen szülők adhatják át a megerősítő és támogató vallási, társadalmi és családi értékeket. 3. Ők biztosíthatnak olyan interakciós teret, ahol a gyermek növekedhet Isten és ember-szeretben, mert beépülnek lelki világába az egészséges normák és motivációk. 4. Csak a kiegyensúlyozott szülők szolgálhatnak helyes mintaként a különböző szerepekhez, gyermekük általános és pszichoszexuális identitásához.

De a csalárendszer biztosítja a felnőttek egyensúlyát is azzal, hogy: 1. Értelmet kap életük, hisz másokért – a családjáért, gyermekéért – élhetnek. 2. Elősegíti identitásuknak és kiegyensúlyozottságuknak gyakorlását és megőrzését, mert a családnak éppen rájuk van szüksége, mint férfira, nőre, apára, anyára stb. 3. Érzelmi egyensúlyt és biztonságot ad, mert a család az a hely, ahol szeretik és elfogadják őket.

4. Végül a család véd a munkahelyi és társadalmi nehézségektől, amikor "az én házam, az én váram"-má alakul.

A család krízishelyzetben

A családrendszer feladata tehát támaszt és egyensúlyt nyújtani felnőtteknek és gyermeknek egyaránt. Sajnos ez nem történik meg minden családban. Ilyen esetekben beléphet az egyén és az egész család életébe a tragédia. A skizofrénia kiváltója pl. részben az anyagyermek kapcsolat, illetve a családi élet zavaraiában kereshető. A pszichózisok, a neuroziszok jelentős oka az interakciós hiánya. Az alkoholizmust nagymértékben a gyermekkori szocializáció zavara váltja ki. Áll ez a bűnözésre is (vö. Család és házasság a mai magyar társadalomban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1967 és A társadalmi beilleszkedés zavarai Magyarországon, I-II k. Bp., 1984).

A statisztikai adatok igazolják, hogy a felnőtt ember is veszélyeztetett a családrendszer támasza nélkül. Így pl. 100.000 lakosra 124 elvált férfi és 34 elvált nő lesz öngyilkos, míg mindössze csak 47 nős férfi és 16 házasságban esik ugyanezen verembe. 1.000 lakosra 17 elvált férfi és 22 elvált nő lesz idegbeteggé, míg 4 házasságban férfi és 4 házasságban nő lesz ennek áldozata. Vagy pl. 100.000 lakosból 13 elvált kerül börtönbe és csak 7 házasságban pedig jóval több házasságban személy él, mint elvált. Az is kimutatható, hogy a házasság még az egyébként betegnek számítható alkoholisták is egyensúlyozza. Így pl. a házasságban alkoholista 49 százaléka már 5 éve ugyanazon munkahelyen dolgozik és 84 százaléka egyáltalán nem büntetett. Az elmagányosodott alkoholistákban csak 23 százaléka tart ki munkahelyén és csak 71 százaléka nem sújtja büntetés.

Bizonyos tehát, hogy a családnak istenadta támogató szerepe van. Rászorulnak a családra elsősorban gyermekeink, de a felnőttek is. Így szól erről Paskai bíboros:

"Világszerte válságban van a család, és ennek káros következményeit megérzi az egyén, a társadalom, az Egyház, főként a felnövekvő gyermekek. A statisztikai adatok számunkra nagyon aggasztóak. Hazánk világviszonylatban az elsők közt szerepel a válásban, az abortuszban; növekszik a hivatalos kötelék nélküli együttélők száma; a népesség egyre fogy. Ehhez kapcsolódik, hogy hazánk szintén az elsők közt található az alkoholizmusban és az öngyilkosságban" (Új Ember, 5/1987).

Sajnos a modern család krízise a századforduló óta állandóan fokozódik. Ennek három jele: 1. Z s u g o r o d n a k a családok. Jobbik esetben sejtcsaládokká lesznek: egy-két szülő, egy-két gyermekkel. A zsugorodás azonban nemcsak a családtagok számának csökkenésében mutatkozik. Érzelmileg is egyre gyakrabban elzárttá,

elvtelenné, támasznélkülivé és bizonytalanná válik a család. Ezen jelenség hajszálygyökerei: az elvárosiasodás, technicizálódás, imigráció stb.

2. Szaporodnak az ún. "k a g y l ó h á z a s s á g"-ok. Az ilyen házasság üres. Nem az érzelmi egymásrahangoltság tartja össze a családtagokat, hanem csak a házasság héja, kerete. A jelenség hajszálygyökerei: kevés az együtt töltött idő, hiányzik a közös tevékenység: munka, ünneplés, szórakozás stb.

3. A v á l á s a harmadik elretentő tünet. 1960-tól 1980-ig pl. az elváltak száma Magyarországon 270 százalékkal nőtt (150.000-400.000). Ez évente 30.000 gyermeket károsít meg. De hányan válnak el, akik nem kerülnek be a statisztikába, mert csak "külön élnek"?! Hajszálygyökerei a hedonista lelkületben kereshetők: nem vagyunk hajlandók túrni, vadászunk a felbukkanó élvezetekre stb. De a hitvesek együtt töltött idejének fogyásával is emelkedik a válás. Pl. Peruban a hitvesek naponta 84 percet töltenek együtt. 1 válás jut ezer lakosra. Belgiumban 50 perc az együtt töltött idő. Ezer lakosra 2 válás esik. Magyarországon átlagban csak 20 percet vannak együtt a hitvesek, 1.000 lakosra már 10 válás jut (Lócsei, 1984).

A "zsugorodás", a "kagylóházasság" és a "válás" hűségese kísérői a magcsaládnak, bár ellentmondásnak tűnhet, hisz azt hangsúlyozzuk, hogy a modern kiscsalád párkapcsolatra épül és kölcsönös szerelem szülöttje. Néha azonban azt tapasztaljuk, hogy a hitvesek szerelme annyira kizárólagossá vált, hogy már a gyermeket sem tűri meg: házasságuk gyermektelen marad. Máskor a házasodók boldogság-elvárása lehetetlenül magas, vagy eleve helytelen alapokra épül. A boldogságvágy kielégületlensége miatt a partnerét hibáztatja, kapcsolatuk érzelmileg kiüresedik, esetenként romboló ösztönök jelentkeznek és tönkreteszik a család egységét, válás a vége.

A társadalmi hatóerők, főképp az újságok, filmek, a tv és a sugallt viselkedésminták túlzott elvárásokat ébresztenek a magcsaládok tagjaiban, amit aztán minden eszközzel és minden áron igyekeznek elérni. Ez a "túlzott emocionális töltés" (Wurzbacher, 1971) kibillenteli családi egyensúlyukat. W. Hunziker (1968) a családok központi krízistényezőjének tartja a hitvesek és családtagok kapcsolatának túlzó elintimizálódását. A túlzott elvárások az "érzelmi kielégületlenség" rémképét nagyítják fel az emberek előtt, amire a hitvesek sokszor a szado-mazochista rituálék állandó növesztésével válaszolnak. Ez viszont a vonzalom és a szerelem halálát okozza (J. Lang, 1977).

Másrészt világunk szélsőségesen anyagias. A magcsalád kísértésbe esik, hogy kapcsolatait is ezen a szemüvegen keresztül nézze. Adódik, hogy nem vállalnak a hitvesek gyermeket, vagy nem szülnék több

utódot, mert sokba kerül a gyermek, elvon a szórakozástól és anyagi kényelemtől (vö. Fekete, 1979). Az anyagiasság miatt a gyermek manapság tényleg aránytalanul "sokba kerül". Mindent megadnak neki a család erején felül is. Ez a "minden" azután sokszor kimerüi a személytelen anyagiakban: játékok, ruhák, üdülés... Bár szívesen hangsúlyozzuk, hogy családjainkban a szimpátia uralkodik, a gyermekek aránylag igen elhanyagoltak: nem foglalkoznak velük a szülők. Amikor a gyermek érzelmileg töltekezni igyekszik, rideg elutasítást kap: Menj játszani! Nézd a tévét! Sőt fizikai és pszichikai bántalmazásban is részesül. Így pl. Németországban (NSZK) csak 1972-ben 930 teljesen elhanyagolt gyermeket találtak, 1600-at súlyosan bántalmaztak szülei, 107-et közülük halálra kínoztak, bár az esetek 90-95 százaléka rejtve marad, mert a családi kör leple alatt megy végbe mindez (J. Lang, 1977). Az anyagiasság a gyermekek és felnőttek érzelmi kiüresedését eredményezheti.

A magcsaládok sajátos nehézsége a túlterheltség is. Mivel kevés a családtagok száma, a terhek nem osztódnak, hanem teljes súlyukkal nehezednek a néhány ember vállára. A túlterheltség azután állandó idegeskedést, vitákat eredményezhet. Megindul a család a lejtőn.

A családtagok kis száma veszélyes azért is, mert jó talajt képez a túlzott függőségnek (Wurzbacher, 1971). Az egyetlen gyermek továbbá könnyen "hitvespótló" szerepet nyer, az egyik szülő rajta csókolja el azon érzelmeit, amelyekkel hitvesének tartozna.

A gyermek teljesen és szinte kizárólag a két szülőre támaszkodik, ezért az egyik szülő elvesztése – haláleset vagy válás révén – elkerülhetetlen katasztrófa személyiségének fejlődésében.

Gyermekeink önállósága is nehezebben realizálható, mint a nagyobb tagszámú családban. Nem is beszélve arról, hogy az egy- és kétgyermekes családban a szerepminták és példaképek száma is leszűkülhet a két szülőre. Így azután mindkét szülő munkavállalása súlyos nevelési károsodást okoz a gyermeknél. A szülő "nem ér rá" foglalkozni gyermekével, a többi "nevelő" pedig idegen, akikkel a szülőkre hangolódott gyermek nem képes "felmelegedni".

Miért beszélünk a családsugorodás, kagylóházasság és válás hajszálgyökereiről? Mert a baj igazi forrásai mélyebben vannak. Elsősorban a társadalmi változásokban keresendők. A társadalmi gazdasági, valláserkölcsi zavara, a normák és értékrend elbizonytalanodása csapódik le a családrendszerben és károsítja, sőt szétroncsolja azt. Eltűnt a rokonok jelenléte és támasza. De elvesztette a család gazdasági, termelési, egyszóval társadalmi "hatalmát" is. Ezért kisebb, elzártabb, idegesebb, gyökértelenebb és szétforgácsoltabb.

Pedig "A családtól függ a társadalom és az Egyház jövője" – mondta a Szentatya az Európai Püspökök Szimpoziumján (1985). Milyen lesz ez a jövő? Attól is függ, mit ad a társadalom és az Egyház a családnak. A kilátások nem reménytelnek, mert a csalárendszer Istentől kapott valóság, az emberi természetben gyökerezik. A társadalom és az Egyház kötelessége viszont, hogy támaszrendszerekkel erősítsék, tanítsák és tanácsolják, családi alapközösségek, "új stílusú nagycsaládok" (J. Lang, 1977) létesítésével támogassák a családot.

2. A családpsztoráció mibenléte

Korunkra jellemző családtípus a magcsalád, amely súlyos nehézségekkel küzd: nehézkesen teljesíti a csalárendszer alapvető feladatait, nem képes biztos alapokat nyújtani tagjai zavartalan fejlődéséhez, mindinkább elszigetelt és mind gyakrabban széthullik. Egyszóval támogatásra szorul, mert a szekularizált világban elvesztette támaszrendszerét. Ebben az értelemben szólítanak fel bennünket a magyar püspökök: "A katolikus családoknak ebben a környezetben, az elvilágiasodott közfelfogásban, a negatív hatások közt kell kitarítaniuk a hitükből fakadóan az egész életre szóló elkötelezett, a kölcsönös szeretetben folytonosan gyarapodó életfelfogásuk mellett. A kísértés nagy, talán nagyobb, mint valaha. Ezért több erőfeszítésre, erőforrásra, segítségre is van szükség. Különösen komoly lelkipásztori feladat a katolikus családok segítése" (Új Ember, 5/1987). Ebben szeretnénk előrébb lépni.

Mi a családpsztoráció?

Szentatyánk minden utazáskor, de egyébként is számos beszédében, kiemeli a családdal való lelkipásztori foglalkozás fontosságát. Róma számos okmánnyal kötelezte a katolikus papságot a családlelkipásztorok gondos végzésére. A Magyar Püspöki Kar is "A család megszentelése"-t kötötte a lelkészek szívére (Új Ember, 5/1987).

A kérdés hallatán válaszként újabb kérdések áradata jelenik meg előttünk: Mit tehetünk, hogy keresztény gyermekeinket már zsenge koruktól a jó keresztény házasság ideálja felé vezethessük? Hogyan készíthetnénk fel fiataljainkat a házasesletre? Mivel segíthetnénk a fiatal házassokat, hogy szerelmük elmélyüljön és ebben kiteljesülésükre találjanak? Mi szolgálja a családok hitének növekedését? Mit tehetünk a vegyesházassokért, az elváltakért? Miben lehetnénk az egyszülős, a gyermektelen vagy éppen a szegény családok segítségére? Megmenthetnénk-e családjainkat az alkoholizmustól, vagy a televízió, időhiány és gyakori költözés ártalmaitól? Mi lenne ennek és az ilyen

családlelkipásztorkodásnak a legjárhatóbb útja? Talán a látogatás? Terápia?... Megelőzhető-e a problémák családi csoportok létesítésével?

Nem zárt kapukat zörgetnek ezek a kérdések. Magyarországon is tartanak jegyesképzőket, lelki gyakorlatokat a hitveseknek; sok helyen utánajárnak a családoknak, sőt maguk a keresztény családok is keresik a kapcsolatot a testvércsaládokkal, hogy a baráti kör révén támaszrendszerre találjanak... Am a család helyzete annyira súlyos, hogy ismételnünk kell a sürgetést, fel kell fokoznunk az apostoli cselekvést. Talán mindaddig, amíg a lelkipásztorkodás súlypontja át nem helyeződik *az állapotok lelkipásztori gondozásáról a családlelkipásztorkodásra!*

Az állapotok lelkipásztori gondozásában elsősorban a plébánosra hárul a feladat, hogy kísérje minden hívét – "báránkyait" – a keresztelés-től az elsőáldozásig, innét a bérnálásig, majd házasságkötésig, végül a betegek kenetével átsegítse őket az Isten dicsőségébe. Az ilyen lelkipásztorkodás réteges, méghozzá a természetadta állapotok szerint. Foglalkozik gyermekekkel, ifjakkal és hajadonokkal, férfiakkal és nőkkel s végül az öregekkel és haldoklókkal. Ez a fajta lelkipásztorkodás különösen a 18. századtól uralta plébánosaink gondolkodását és cselekvését. Bölcsőringatói az akkori individualista szemléletmód és a kor igényei. Nyomában katolikus iskolák és internátusok létesültek gyermekeknek, fiúknak és lányoknak. Intézményekkel árasztották el Európát az óvodáktól az egyetemekig. Ezzel a lelkipásztorkodás hangsúlya áttevődött a felnőttekkel és a felnőttek közösségével való foglalkozásról a kiskorúakra.

Századunk első felében ráébredt a lelkipásztorkodás a társadalmi változásokra és igyekezett a kor igényeinek megfelelni, de nem tudott továbbjutni: képtelen volt megszabadulni az állapotokban való egyoldalú gondolkodás béklyóitól, bár a súlypont kissé a felnőttek felé billent. Gondoljunk a szépszámú férfi és női társulatokra.

Az őskeresztény lelkipásztorkodás kifejezetten felnőttközpontú volt, és sajátos szerepet kapott ennél a család. Már az Újszövetség emlegeti az egyházi helyi közösségeken belül működő családokat: Priszka és Aquila és a "házukban gyülekező közösség" (Róm 16,5 és 1Kor 16,19), Nimfa "meg a házában lévő közösség" (Kol 4,15), Arhippusz "és a házában lévő közösség" (Fil 2). Aranyszájú Szent János (+407) prédikációi is tanúskodnak erről: "A templomi imádság és oktatás nem kielégítő. Alapvető a családi ima és olvasmány, mert a családi otthon az egyház kicsiben" (Eph.hom. 20,6).

Mérföldkövet jelent a családi lelkipásztorkodás felé a Szent Család ünnepének kötelezővé tétele az egész Egyházra, 1921-ben. Lendületet

vett "a csata a családért" (Leclercq, 1959), győzelmétől függ civilizációnk fennmaradása. A harmincas években kiemeli egyházunk a házasság szentségéről szóló tanítását, amelyben helyet kap a szexualitás, mint a hitvesi közösség egyik gócpontja. Ugyanebben az időben jelentkeznek az első családmozgalmak csoportjai, mint pl. az Equippees Notre Dame. A püspökök körleveleket írnak, intézeteket alapítanak, kongresszusokat rendeztetnek..., mindez a családért. A tudatosítás koronája a II. Vatikáni Zsinat. A család felragyoghat ismét, mint "családgyház" (Lg 11). A családlelkipásztorkodás megkapja az őt megillető helyet: "A családról elmondható, hogy a gazdagabb emberség iskolája... A család a társadalom alapja... A papság kötelessége, hogy miután kellő kiképzést kapott a családi élet kérdéseiben, erősítse a házastársakat hivatásukban, hitvesi és családi életükben... Nehéz helyzetekben megértően és türelmesen bátorítsák a házastársakat és erősítsék bennük a szeretetet, hogy családjuk sugározza a fényt és a meleget" (GS 52). Tulajdonképpen ez a családlelkipásztorkodás!

Röviden így fogalmazhatnánk meg a családlelkipásztorkodás három alapkövetelményét:

1. Tegyen minden egyes helyi egyház valamit a családért és támogassa közvetlenül is a családrendszert. Mit tehet és mit kell tennie, ezt elsősorban a család konkrét igénye és szüksége szabja meg.

2. Nyissa ki szemét a helyi egyház és vegye észre, milyen szükségben szenvednek a területén élő családok. Innen kiindulva lendüljön akcióba, hogy megerősítse az Egyház és a társadalom alapsejtjét, a családrendszert.

3. A családlelkipásztorkodás sokrétű. Kivétel nélkül minden plébánián gondoskodni kell az ún. "vallásgyakorló keresztény családokról", hogy gyarapodhassanak erőben és belső lendületük ne lankadjon. De az adott helyzet hangsúlyeltolódást igényelhet. A nagyvárosok jelentős vonala lehet az elváltak gondozása, míg vidéki környezetben a fénycsóva talán inkább a családi tanácsadásra irányulhat.

A családpasztoráció célja

A családlelkipásztorkodás általános kereteit így rajzolják meg a magyar püspökök: "A lelkipásztori célkitűzés feladatához tartozik a családok belső lelkiségének a segítése. A család lelki életéhez hozzátartozik a vasárnapi közös misehallgatás, szentségekhez járulás, de ugyanígy hozzátartozik a közös családi ima, szentírásolvasás is. (Egy amerikai statisztika arra mutat rá, hogy olyan környezetben, ahol minden harmadik házasság felbomlott, több mint ezer rendszeresen közös imát végző család közül csak egy házasság bomlott fel)" (Új Ember, 5/1987). A kiindulópont az általános keresztény lelkiség; ezt

próbálják beültetni a családokba a szokásos és klasszikusnak mondható lelkipásztori módszerekkel.

Az amerikai Call to Action Consultation kiegészíti ezt a szemléletet és a családok igényeit veszi alapul a családlelkipásztorkodás céljainak meghatározásánál.

A szervezet 825.000 családot kérdezett meg 1976-ban. A válaszok alapján a legégetőbb nyolc családi kérdés a következő: 1. Meg kell erősíteni a család értékeit. Ide tartozik a család méltósága, a családi ima, a családi istentisztelet, de napirendre kell tűzni a kulturális és vallási hagyományok ápolását is. 2. Fell kell virágoztatni a családi életet. Ide soroljuk a különböző, egyházmegyei és plébánia szintű jegyesképzőket, szülők iskoláját, szülők és gyermekeik szexuális nevelését, a szülők felkészítését az öregkorra stb. 3. Követelik a családok, hogy az egyházi közösség fogadja be az összetörött és csonka családokat és segítse őket sajátos szükségseiken. 4. Tanítani kell a családokat a kommunikációs ügyességekre. Azaz: segíteni kell a férj-feleség, szülő-gyermek valamint a család és Egyház párbeszédét. 5. Támogatni kell a családrendszert, hogy élni tudjon a televízió, mozi, kábítószer, zene, kereskedelem, alkohol, költözködés, munkanélküliség stresszhelyzeteiben is. 6. Késznek kell lenni a hitvesek, családok és tizenévesek tanácsadására a vallási és erkölcsi étellel kapcsolatban. 7. Ébresztgetni és támogatni kell a családokban a hivatástudatot. Igényük ugyanis, hogy növekedjen az együttérzés és csökkenjen az anyagiasság, de az is, hogy a családok szolgálják a testvér-családokat. 8. Legyen az Egyház nyitott az egyház nélküli családok felé is.

A családterápia szempontjait követve pedig a következő – a fentivel részben egyező – célkitűzéseket állíthatjuk a családi lelkipásztor elé (vö. Füredi-Buda, 1986): 1. Növelni kell a személyes differenciáltságot a család tagjaiban. 2. Meg kell ismertetni a családban meglévő irracionális elvárásokat és ezek esetleges okait fel kell tárni. 3. Fokozni kell az empátiát. 4. Fel kell fedni a családtagok reális, de egymástól eltérő szükségleteit. 5. Tisztábbá kell tenni a kommunikálást, 6. Mélyíteni kell a kölcsönös szeretetet és a hitvesek szexkapcsolatát örömteljesebbé kell tenni. 7. Meg kell őket tanítani, hogyan foglalkozzanak egymás dolgaival. 8. Örömeiket fokozni kell, azt az örömet, amit egymásban, gyermekeikben, testvéreikben, Istenben, vallásukban, munkájukban... találhatnak. 9. Fokozni kell rugalmasságukat, ami azután stressz- és krízishelyzetben is érvényesül. 10. Irányítani kell a hitveseket, hogy realitásabban felmérjék az érett szerelem viszontagságait és eligazodhassanak a romantikus szerelemből való kiábrándulásukban.

A lelkipásztori célkitűzést – amint látjuk – erősen befolyásolja a nézőpont. Eszerint a fénycsóvát irányíthatjuk – a három fenti példa nyomán – a család lelkeségére, élethelyzeteire vagy éppen érzelmi töltésére.

Mindez és megannyi lehetőség nyitva áll a családlelkipásztorkodás előtt.

A könnyebb eligazodás kedvéért vizsgáljuk meg a családlelkipásztorkodás célkitűzéseinek *vezérelveit* (Lange, 1977).

1. Tulajdonképpen az Egyház gondoskodik a házasságról és családról. Az indulás és az egész út Istenbe vetett bizalomtól áthatott és a keresztény szeretet jegyében történik. A cél tehát: Képesse tenni az egyéneket, hogy mint keresztények élhessenek a házasságban és családban!

2. Bár egyházi tevékenységről beszélünk, ez lényegében emberköz-pontú. "Nincs olyan igazán emberi érzés, mely szívünkben visszhangra nem találna. Hiszen emberekből épül föl közösségünk, Krisztus körül egybegyűlt emberekből, akiket a Szentlélek irányít vándorútjukon az Atya országa felé, és az a feladatuk, hogy megvigyék az üdvösség híreit mindenkinek" (GS 1). A lelkipásztorkodás tehát állandó párbeszéd és kepcsolat az emberrel, a beszélgetés témáját az ember saját kérdései képezik. Miközben az Egyház "az evangélium fényét vetíti rájuk (a kérdésekre) és az emberiség rendelkezésére bocsátja azokat a felszabadító erőket, amelyeket a Szentlélek vezetése alatt álló Egyház kap alapítójától. Hiszen az embert, a személyt kell felemelni, és az emberek közössége vár megújításra" (GS 3)!

3. A családlelkipásztorkodás előtt az egész házasság és család áll minden rétegével, összetettségével és problémakörével. Ami a család témája, azzal foglalkoznia kell a lelkipásztorkodásnak. Ami a családot érinti, az meghatározza a lelkipásztori cselekvést. Nincsenek tehát tabutémák!

4. A krisztusi irgalmasságból indulunk ki, ezért a lelkipásztor nyílt minden családtípus előtt, mindenféle és fajta családnak szolgálatára áll. Nem ítélkezik, hanem segítő kezet nyújt Jézus elve szerint: "Mennyei Atyátok sem akarja, hogy csak egy is elveszen e kicsik közül" (Mt 18,14)!

5. A családlelkipásztorkodás közvetlen területe a plébániai közösség kommunikációs és interakciós tere, ez határozza meg a feladatok elsődlegességét és lefolyási lehetőségét. Lelkipásztori lehetőségeinket jól fel kell térképezni, hogy elkerüljük a túlzó elvárásokból fakadó csalódásokat. A szükséges és lehetséges lépéseket párhuzamba kell hozni.

6. Az eredményes lelkipásztorkodás megköveteli az erők összevonását és összhangolását. A munkába tehát minden hozzáértő személyt be kell vonni: papot, orvost, tanácsadót, szociális gondozót,

tanítót stb. A szomszédos lelkeszségek támogassák egymást és serkentsék egymást tapasztalatcserével.

7. A családlelkipásztorkodás a lelkipásztorkodás egészének lényeges része. Az egyéb lelkipásztori területek nem mellőzhetik, hanem hathatósan támogatniuk kell, mert a lelkipásztorkodás egyéb művei csak akkor járhatnak sikerrel, ha vállvetve haladnak a családlelkipásztorkodással.

Ezek után vegyük szemügyre lelkipásztori célkitűzéseit, *ajánlatosabb területeit* (vö. Lange, 1977):

1. A **hitvesek szolgálata**, ami főképp abban áll, hogy segítsük a társkapcsolatot és hitvesi barátságot, elfogadtassuk a test és szexualitás tisztelét, megkedveltessük a felelős apaságot és anyaságot, sarkalljuk a hitveseket nyíltságra az Egyház és a társadalom felé, de megtanítjuk őket válsághelyzeteik kezelésére is. Különös megértést kell tanúsítanunk a világnézetükben vagy vallásfelekezettükben megosztott, esetleg elvált és újrահазasodott családok iránt. Ugyanakkor a helyes katolikus hitvesi lelkiség ápolását sem téveszthetjük szem elől.

2. Azzal teljesítjük a **családok szolgálata**t, hogy hathatós segítséget nyújtunk a nevelésnél, kezkesdünk a családi nehézségek megoldásában, könnyítjük a szülők vállára nehezedő felelősséget – különösen az egyszülős családoknál –, tanítjuk a közreműködés és kommunikáció művészetét, ébren tartjuk a családi közösség tudatát.

3. Ehhez kell kiépítenünk a **segítség járható útjait**, a lépcsőzetes jegyesképzéssel; a család hitének szolgálatát családi hitoktatással, családlátogatással, keresztelési vagy jegyesekkel folytatott oktatásokon, tanácsadással; a szülők és családok állandó képzésével sajtó és előadások útján; szociális szolgálatokkal; családterápiával, de a lakáskrisis és gyermekgondozás nehézségeinek könnyítésével vagy éppen társadalom-politikai szolgálatunkkal, mellyel oda hatunk, hogy a közösség is előtérbe helyezze a gondoskodást – családról: biztosítson lakást, iskolát, óvodát, napközit, játékeret, parkot... (Ezen célkitűzések gyakorlati megvalósítására még kitérünk!)

A családpasztoráció buktatói

Nagy szükség és igény van a családpasztorációra, de amikor szétnézünk "házunk táján", sokakból mintha hiányozna még a lendület. Részben érthető, mert komoly akadályok állják utunkat és gátolják munkánkat. Vizsgáljunk meg néhányat.

1. A **lelkipásztori érzék hiánya**. Változik a világ, benne a család és a lelkipásztorkodás is. Komoly kifogása sok papnak: Mi ezt nem tanultuk.

25 évvel ezelőtt másképp csináltuk! – De mit szólnánk ahhoz, ha pl. orvosaink úgy gyógyítanának, amint azt 25 évvel ezelőtt tették: ugyanazonmód és éppennyolgyógyszerekkel? A lelkipásztorkodásnak is állandóan fejlődnie kell, különben fölöslegessé válhat.

A Pápai Családi Bizottság így nyilatkozik erről a Család az Egyház pasztorációs tevékenységében című okmányában (1978, 10.p.): "Fel kell készíteni a papokat a családok lelkipásztori szolgálatára. Leginkább az egyedek gondozására képezték papjainkat a szemináriumokban... Szükséges tehát segíteni a papokat, hogy a családot mint társadalmi egységet kezeljék, és hogy annak minden tagját beállítsák az evangéliumi megújulásba, mert a család az élet elsőrangú környezete". – Elsősorban tehát papjainknak kell érzékennyé válniuk a családi pasztoráció feladataira.

Lépünk azonban tovább egy lépéssel. A problémák ugyanis összetettebbek. Jogosnak hangozhat öntudatosabb papjaink mentegetőzése: "Igen, igen! Családi pasztoráció. Szép, sőt szükséges, de nem érek rá. Olyan kevés a pap és nagyon sok feladat hárul reánk!"

Éppen ez az akadálya a lelkipásztorkodás korszerű megközelítésének. Ki tulajdonképpen a pap? Rendszerelméleti szempontból a pasztorációs tevékenység egységesítő eleme. Kezébe futnak össze a szálak. Vagy, ha tetszik, egy sánta hasonlat: A plébános a nagyüzem vezérigazgatója. Vele közreműködnek az üzem különböző egységeinek igazgatói, munkatársaikkal. Nem a pap tehát az egyedüli munkás! A Szentatya pl. így tanít erről: "A család a családi pasztoráció tárgya, de inkább alanya. De másokat is ide kell sorolnunk, főleg azokat, akik kifejezetten e területen munkálkodnak". Itt említi a püspököket és papokat (Ap. buzdítás, 73.p), a szerzeteseket és szerzetesnőket (74.p), világi szakértőket (75.p) stb. Tehát semmi esetre sem a pap az egyedüli lelkipásztor. Különösen a családi pasztoráció területén nem!

Ne felejtjük el azonban, hogy rendkívül gátolja a családi pasztorációt a hívek rugalmatlansága is. Nehezen értik meg egyesek, hogy ők nemcsak ellátottak és tápláltak, hanem táplálók és ellátók is az Egyházban. Tulajdonképpen ők maguk képezik az Egyházat! Hatványozottan érvényes ez akkor, ha elgondolkodunk azon, amit az antropológus J. Westerhoff mond: "A hit csak a hívők közösségében kaphat lángot... A hitet csak olyan személyek fejezhetik ki, alakíthatják és tehetik érthetővé, akik maguk is élnek ugyanazon hitet az adott történelem és hagyományhordozó hit-közösségben".

Számolnunk kell tehát a papság és a hívők közösségének nehézségével, amikor családi pasztorációról beszélünk. Fontos keresztyén feladata ezért minden Isten-hívőnek: Tartsunk lépést a korrall! Az Egyháznak mindig fiatalnak kell lennie!

2. A családi pasztoráció első akadálya tehát: Nem értjük meg Egyházunk életének lüktető fejlődését. De a másik gát is rokona ennek: *Nem értjük meg a társadalmi változások sodrásában álló katolikus családot.*

Mire gondol pl. az átlagember, amikor "jó katolikus család"-ról hall? Két szülő a család élén. Mindkettő katolikus meggyőződésű. Több gyermekkel. Hetente járnak misére, gyakran járulnak szentségekhez: gyóónnak, áldoznak.

Kenyérkereső az apa, az anya családjának él. Sorsuk a plébánia körül zajlik. Kérdésünk: Létezett-e ilyen "jó katolikus család"? Kétségtelen. De jelenleg mind kevesebb, szociológiailag "ritkaság". Kb. minden 10-ik katolikus házasság is felbomlik. Családjainknak legalább fele, tágabb értelemben vett "vegyesházasság". Azaz: nem meggyőződéses katolikus mindkét hitves, szülő. Sok helyen csak 10 százalékban járnak rendszeresen misére. Az anyák legkevesebb 75 százaléka dolgozik a házon kívül.

Ha tehát más a család, más a plébánia képe, változzon a lelkipásztorokodás is. Ebből a szempontból nagyon ígéretes lenne, ha közelebb hoznánk a katekézist és a család életét egymáshoz. Különösen azért szükséges ez, mert már 20 évvel ezelőtt elhangzott a Zsinaton, amikor a nevelés felelőseiről szóltak az atyák: "A szülőket kell tekinteni az első és legfontosabb nevelőknek. Annyira jelentős a szülői nevelés, hogy hiányát alig lehet pótolni. A szülők feladata, hogy az Isten és az emberek tiszteletével olyan családi légkört teremtsenek, amely elősegíti a gyermekek mindenirányú nevelését az egyéni és közösségi élet számára. A család első iskolája azoknak a társas erényeknek, amelyekre minden közösségnek szüksége van" (GE 3). Miért ápolnánk akkor még mindig kizárólag a családtól elzárt hitoktatást, ahelyett, hogy inkább a családot segítenénk hitoktatói szerepében? A plébániai katekézis csak a család munkáját hivatott kiegészíteni.

Újra kell fogalmaznunk tehát a plébánia lelkipásztori tevékenységének mibenlétét. Nem maradhat a hangsúly a gyermekkatekézisen, temetésen, beteglátogatáson és az egyházközség anyagi támogatásának begyűjtésén!

Jogosan kérdezhetjük: Milyen jövője van a családi pasztorációnak?

Bizonyos az, hogy II. János Pál pápa megalapította a Pápai Családi Intézetet (1980), és elrendelte, hogy minden egyházmegye dolgozza ki a saját Direktóriumát a családi pasztorációról. A Szentatya a családokhoz intézett Apostoli buzdításában (1980) leszögezi: "A lelkipásztorokodás e területe kétségtelenül minden egyebet megelőz"

(73.p.). Világszerte tapasztalható is ezirányú mozgolódás. Néhol apró, másutt hétmérföldes lépésekkel.

3. Bár nem járunk a "senkiföldjén", bizonyos *elvi nehézségekkel* is szembe kell néznie a családlelkipásztorkodásnak. Előző fejezetekben feltűnhetett, hogy nem is próbálkozunk szabályosan meghatározni a családlelkipásztorkodás fogalmát, csak körülírtuk. Az ötkötetes Handbuch der Pastoraltheologie (V,130 k.) őszintén bevallja, hogy a családlelkipásztorkodást "nehezen sikerülne" pontosan meghatározni. A kölni Kath. Zentralinstitut für Ehe- und Familienfragen is állandóan a prioritáskérdés megoldásán vesztegel (Lange, 1977). VI. Pál (1971.dec.2.) sürgette a "megfelelő lelkipásztori módszerek" felkutatását. Ez a munka azóta is folyik. Még mindig kísért a múlt árnyéka és a család "mint ellátott és gondozott" jelenik meg gyakorta. A "lelkipásztor" nem ritkán az üdvösségosztó individualista, azaz: a családi lelkipásztorkodás még nem vált családiassá, ahol mindenki megteszi a magáét a család jólétéért. Egyes papok szinte kizárólag a szentségek kiszolgáltatásáért élnek, és az "Opus operatum" javára mintegy megfedkeznek a szentségekhez járulók személyes felkészültségének fontosságáról. Az ilyen szakramentalizmus következménye a minimalizmus: fő, hogy egyházi házasságot kössenek! Sok egyházmegyében már kötelező a jegyesképzés, hogy fiataljaink emberileg is felkészüljenek a jó katolikus házasságra. De talán egyedüli egyházmegye környékünkön a churi (Svájc), ahol megkövetelik, hogy a plébánosok pontosan térképezzék fel területükön a családok helyzetét (Beffart, 1974). Melyik plébániánk rendelkezik pontos kimutatással a leányanyákról, a vegyesházasságokról, az elváltakról, a csak polgárilag összeházassodottakról, a minden hivatalos kötelék nélkül együttélőkről vagy éppen a többgyermekes családokról stb.?

Ezek és hasonló kérdések a kerékkötői az eredményes családlelkipásztorkodásnak.

4. Vajúdik *az igehirdetés* a házasságról és a családról is. Ha nagy ritkán merészkedik egyik-másik pap előhozakodni ilyen prédikációval, akkor inkább csak elméleti síkon marad: a "családi szentély", a "házasság szentsége", a "Szent Család" témákat érinti. Máskor pedig a "tilalmak fájának gyümölcsseit" rakja a család kötényébe, felvilágosítva őt arról, mi mindenben véthet. Ismét máskor – különösen esküvői szertartáskor – az üres szentimentalizmus vizeire evez, és idealizálja a házasságot, irreális képet festve a fiatal pár jövőjéről.

Ha felütjük a zsinati okmányok címszótárát, a témák áradatával gazdagodhat igehirdetésünk. Láthatjuk, hogy a család: "Krisztus szeretetének gyakorlótere" (SC 35), a "társadalmi erények iskolája" (GE 3), ahol megvalósul "Egyéni tökéletesedésünk és egymás kölcsönös megszentelése" (GS 48), "első szeminárium" (ÖT 2), "fáradozik a világ

kereszténnyé tételén (GE 2). Részletes tárgyalást nyer a házasság és család a mai világban a hitvesi szerelem és annak jelentősége és szexuális jellege, a házasság termékenysége, a házasság és család helyzetének javítása (GS 47-52) stb. Prédikációink témakörébe tartoznak a női egyenjogúság, az anya és munkásnő kérdése, a hitvesek társi kapcsolata, a szülők baráti viszonya gyermekeikhez, az apa helyes szerepe a családban stb. Egyszóval minden kérdés, ami a családot érinti. Mindezeket az evangélium fénycsóvjá alá kell tartanunk.

5. A családlelkipásztorkodásnak vannak *"fekete pontjai"*, olyan esetek, ahol megfelelkezünk feladatunkról és az üdvösség hirdetése helyett inkább átkot, kiközösítést jövendölünk.

Mind több a vegyesházasság, ahol katolikus házasságra lép nem katolikus kereszténnyel. Beszélünk ugyan a "vegyesházások gondozásáról", de inkább "tanácsstalanság uralkodik ezen a téren" (Beffart, 1974). Pedig nyugodtan léphetnénk tovább egy lépést, és kereshetnénk a jegyesek közös előkészítésének és a – katolikus és nem katolikus lelkész által vezetett – házasságkötési szertartásnak a lehetőségét.

A leányanyák, elváltak, elváltak és újrَاهázasodottak nem egy helyen joggal érzik magukat kivette az Egyház "kertjéből", ha úgy könyveljük el őket, mint ragályos betegeket, akiket kerülni kell, bár jól tudjuk, hogy kegyetlen dolog kirekesztettnek lenni.

Igaz tehát: "A lelkipásztori munka nem fogja egyik napról a másikra a családok arcukat megváltoztatni. De mindenképpen elérheti a krisztusi tanítás mélyebb megértését, megvalósítását, hogy a katolikus családok a 'kovász' szerepét töltsék be a magyar egyház és a magyar társadalom javára" (Új Ember, 5/1987).

3. A családlelkipásztorkodás alanya és tárgya

Mi a családlelkipásztorkodás alanya és tárgya? Röviden: A családlelkipásztorkodás alanya, hordozója, ágense mindaz, aki végzi az előrelátott munkát. A tárgy, a hordozott pedig, aminek vagy akinek az érdekében, javára történik a cselekvés. Így a család, bár személyek képezik, mégis tárgya a lelkipásztori foglalkozásnak: érte fáradoznak a lelkipásztorok. Működésükkel a családon segítenek, a családot támogatják.

Nehezebben tudatosul bennünk, hogy a család a lelkipásztorkodás alanya, cselekvője és ügyvivője is. Valamikor kizárólag a felszentelt papság feladata volt a lelkipásztorkodás. Elharcosok a különböző családi csoportok – Equippees Notre Dame, Schönstatt Familien – voltak. A Zsinat óta (vö. GS 48) már senki sem vitatja, hogy a családok önmaguknak, más családoknak és az egész helyi egyháznak apostolai.

Lelkipásztorkodás a család szolgálatában

A II. Vatikáni Zsinat után elvileg központi helyre került a család a lelkipásztorkodásban. Sajnos, ez még húsz év során sem jutott be hatásosan a lelkipásztorkodásért felelősek tudatába. Ezért szorgalmazza a Szentatya Familiaris Consortio kezdetű apostoli buzdításában: "A Jó Pásztor példája készségesebb, okosabb és bölcsebb lelkipásztori gondoskodást sürget az olyan családok iránt, amelyek – többnyire akaratuk ellenére vagy különféle nyomasztó körülmények hatására – nehéz körülmények között élnek" (77. p.).

Melyek ezek a lelkipásztori ellátásra különösen rászoruló családok? Maga II. János Pál válaszol kérdésünkre ugyanott: "Ilyenek ... a vendégmunkások családjai, azok családjai, akik hosszasan távol vannak otthonuktól (katonák, tengerészek, utazók); a börtönben levők, a menekültek és száműzöttek családjai; a nagyvárosokban elszigetelve élő családok; a lakásnélküliek; a csonka, más szóval egyszerűsödő családok; a nyomorék vagy kábítószeres gyermekek családjai; az alkoholista szülők családjai; a saját kulturális és szociális hagyományaiktól elszakadt családok ...; politikai és más okok miatt megkülönböztetést szenvedő családok; az ideológiai okok miatt széthúzó családok; a plébániával kapcsolatot nem talált családok; a hitük miatt méltatlan bánásmódban részesülő családok; a kiskorú férj és feleség családja; valamint az öregek, akik a szükséges támogatástól megfosztottan élnek... Az ilyen esetek különleges lelkipásztori gondozást igényelnek" – mondja. A hívő családtagokat meg kell erősíteni a keresztény életben... Szaporítani kell a szeretetet és a tisztelet megnyilvánulásait" (77.p.).

Végül figyelmeztet a Pápa az olyan nehézségekre, melyek miatt a család az egyházi közösség és a lelkipásztor segítségét igényli. Kifejezetten a következő válsághelyzeteket említi: "A gyermekek nyugtalan ifjúkora, melyben tiltakozások, s olykor zavargások is helyet kapnak; a fiatalok olyan házasságkötése, amely leszakítja őket családjuktól; a leginkább szeretett családtagok részéről mutatkozó értetlenség vagy szeretethiány; az egyik házaspár hűtlensége vagy halála, mely utat nyit az özvegyiség keserves megtapasztalására; vagy egy családtag halála, mely megcsonkítja a család eredeti épségét" (77.p.).

A Szentatya idézett szavai azt éreztetik, hogy az Egyháznak első-sorban gyógyító szerepe van a világban.

Bizonyos, hogy az egyházi közösség lelkipásztori gyógyító küldetését is kapott Jézustól. Nem hiszem azonban, hogy a Pápa el akarná dönteni, mi az Egyház elsődleges feladata: nevelni vagy gyógyítani? Joggal idézhetjük viszont Urunk szavait: "Menjetek és hirdessétek: Közel van a mennyek országa. Gyógyítsatok betegeket, támasszatok föl halottakat, tisztítsatok meg leprásokat, úzzetek ki ördögöket!" (Mt 10,7-8) Egyébként is a legjobb gyógyítás a megelőzés. Ebben az értelemben beszél a Szentatya az Egyházhoz közel álló családok lelkipásztori ellátásáról (65.p.), a felkészítésről a házasságra (66.p.), az új házások lelkipásztori kíséréséről (69.p.). A családi lelkipásztorkodás kötelessége tehát a jó keresztény családok ellátása és segítése fejlődésükben. Szinte szent türelmetlenséggel sürgeti a Pápa: "Minden helyi egyháznak, s különösen a plébániai közösségnek jobban tudatában kell lennie annak a kegyelemnek és feladatnak, amelyet az Úrtól a családi pasztorációhoz kap. Az egész lelkipásztori munka egyetlen résztvevője se mulassza el, hogy törődjék a család pasztorációjával... A püspököknek legyen rá gondjuk, hogy minél több pap, még mielőtt a plébániai munkát elkezdi, vegyen részt... speciális kurzusokon... A kapukat ki kell tárni olyan laikusok előtt is, akik – mint orvosok, jogászok, pszichológusok, szociológusok és pedagógusok – saját hivatásukkal azonos segítséget nyújthatnak a családnak" (70.p.). Majd a pápa hozzáfűzi: "Elismerést és megbecsülést érdemel az a sok egyházi egyesület, vagy bármilyen nevet viselő közösség, amely – mindegyik a maga jellegzetessége, céljai, szolgálata szerint – a család lelkipásztori gondjával törődik" (72.p.).

Világos tehát, hogy a családpsztoráció hordozói nemcsak a felszentelt papok, hanem az egyes világi keresztények és a keresztények csoportjai is.

A lelkipásztori szolgálatra mindenki meghívást, fölhatalmazást és küldetést kapott a keresztségben. "Itt tehát azokról a keresztényekről van szó – mondja a Zsinat – akik a maguk részéről az egész krisztusi nép küldetésében járnak el az Egyházban és a világban, hiszen a keresztség Krisztus testébe építette be őket, Isten népének tagjaivá, és Krisztusnak papi, prófétai és királyi tisztének részeseivé tette" (LG 31). Ezért nem érhetünk egyet azok véleményével, akik azt bizonygatják, hogy Egyházunkat a paphiány sarokba szorította és ezért tett minden megkeresztelt hívőt lelkipásztorrá. A Zsinat ezen tanítása is visszatérés az eredeti, krisztusi és őskeresztény alapokhoz. Egyébként a paphiány modern társadalmunk velejárója. Érthető jelenség a családszociológia szempontjából: A temérdek gyermektelen családból nem kaphatunk semmilyen, így papi hivatásokat sem. De az egy-kétgyermekes családok sem bővelkedhetnek hivatásokban. Ugyanakkor a papi hivatások csökkenése eszköz lehet a Szentlélek kezében. Arra is szolgálhat, hogy a laikusok tudatosabbá váljanak és apostoli feladatköreik könnyebben érvényesülhessenek.

A család a lelkipásztorkodás hordozója

Maga a keresztény család is lelkipásztor, minden családtagot apostoli munkára küld Krisztus a keresztelés révén, ezt a küldetést – II. János Pál szerint – a "házasság szentségének ereje" tovább fokozza. "Az Úr ugyanis a megkeresztelt emberek szentségi rangra emelt házasságának erejéből a keresztény házastársaknak különleges apostoli küldetést ad... Miközben a házastársak ebben a tevékenységben élnek, a közösségben vannak és együttműködnek az Egyház többi tagjával" (71.p.).

A család apostolkodása négy területen folyik: a családban, más családok szolgálatában, egyházi és végül nem egyházi egyesületekben (71.p.). Az utóbbiról így nyilatkozik a pápa: "Kívánatos, hogy a családok más, nem egyházi egyesületekben is tevékenykedjenek. Az ilyen egyesületek feladatkörei közé tartozik többek között, hogy népük kulturális és etikai értékeit őrizték, ápolják és adják tovább az egyes embereknek; biztosítsák az emberi személy kibontakozását, az orvosi, a jogi és szociális gondoskodást az anyákról és a gyermekekről; harcoljanak a nők igazságos fölemelkedéséért... s gondoskodjanak az iskolákkal és nevelő intézetekkel való egészséges együttműködés kialakításáról" (72.p.).

A család lelkipásztorkodásának alapja mégis az, hogy a családot keresztény hivatásnak és elsőrangú egyházi közösségnek tekintjük, s mint ilyenben sajátosságosan kifejezésre jut benne az Egyház. Ezért taníthat így a Zsinat: "A keresztény hitvestársak szentségi házasságukkal látható jelei és részesei is a titoknak: Krisztus és az Egyház egységének és termékeny szeretetének". Ebben az értelemben a keresztény családi közösség "családi egyház" (LG 11).

Kiegészítésként említsünk meg néhány lehetőséget arra, hogy miben lehet a család apostola önmagának és másoknak:

1. A keresztény neveléssel foglalkozó zsinati okmány hangsúlyozza, hogy a szülőket "kell tekinteni az első és legfontosabb nevelőknek... A család az első iskolája azoknak a társas erényeknek, amelyekre minden közösségnek szüksége van... A gyermekek a keresztény családban szerzik az első benyomásokat az egészséges emberi közösségről és az Egyházzal, a család vezet be őket lépésről lépésre a társadalomba és Isten népe közé" (GE 3). Ebben a fényben értjük meg a Bernhard Häring második világháborúban szerzett tapasztalatát. A lengyel parasztcsaládoknál észlelte a legmélyebb hitet, mert az ő hitük a mindennapi élet gyakorlatán erősödött. A család mindennapi élete a legméltóbb és leghatásosabb katechetikai szolgálat minden családtag számára, de azok felé is, akik betérnek otthonukba. A gyermekek iskolai hitoktatása gyakran eredménytelen, ha nincs párhuzamban a család életével. Ezért igyekeznek világszerte egyre inkább bevonni a szülőket

az iskolai vagy templomi hitoktatásba, különösen a gyermekek elsőáldozási, elsőgyónási és bérmálási előkészületénél. Sokfelé maguk a szülők a hitoktatók, vagy a pap, a hivatalos katekéta a szülőkkel foglalkozik, ezek azután oktatják gyermekeiket.

2. A családnak liturgikus missziója is van. A liturgiát tárgyoló zsinati okmány nemcsak azt köti Isten népe lelkére, hogy "teljesen és tevékenyen" vegyen részt a vasárnapi istentiszteleteken. Arra is int, hogy "szobájába is vissza kell vonulnia", sőt az apostol szerint "szüntelenül kell imádkoznia" (SC 12), de tartson "más áhítatokat" (SC 13) is. Ezt a felhívást tették magukévá azok a családok, amelyek naponta olvassák a Szentírást, sőt végzik a papi zsolozsma egyes részeit is. Ez a család a liturgia iskolája, de a helyi egyház liturgikus közösségében is sorsdöntő szerepet játszik.

Azt talán nem is szükséges aláhúzni, mennyire igazak VI. Pál Equip-es Notre Dame-hoz intézett szavai (1970. V. 4. 17.sz.): "Az egymást szerető férfi és nő, a boldog gyermekkacaj prédikációk szavak nélkül. Méghozzá annyira meglepően meggyőzőek, hogy minden ember megsejtheti bennük a Nagy Másik szeretetének visszfényét".

3. Apostoli családok nélkül elképzelhetetlen az életerős helyi egyház. Minden közösség alapsejtje a házastársi és a családi együttes. Az alapigények és alapelvárások itt valósulnak meg. Lendületes szeretet-körforgás képződik férj és feleség, szülők és gyermekeik, fiú- és leánytestvérek között.

Ebből a közösségből nőnek ki a csoportok, hívjuk ezeket családcsoportoknak, családi köröknek, fiatal házások klubjának... Családmű, Kolpingmű, Equip-es Notre Dame-nak. Az a plébánia, ahol ilyen közösségek működnek, jól tudja, mekkora kincset jelentenek ezek életében. Mert a család jó szívvel juttat "a maga lelki gazdagságából más családoknak is", és igyekszik mindenki számára kézzelfoghatóvá tenni "az Üdvözítő életét a világban és az Egyház igazi természetét" (GS 48).

Bizonyos, hogy mindennek feltétele a helyes keresztény család i l e l k i s é g , amelynek első követelménye a házasságideál megvalósítása. Észert a keresztény házasság dupla szövetség: a férfi és a nő valamint a házaspár és Isten között úgy, hogy a házasságban megjelenik mint tükörképben Krisztus és az Egyház kapcsolata. Boldogító értelmet nyer ezzel a házasság, ami az Isten jelenlétének tudatára épül. Ez segíti a hitveseket abban, hogy intimitásuk ne fokozódjék le pusztá szexjátékká, és szexualitásuk ne alakuljon át fétissé, bálványá. Szexualitásukat úgy gyakorolják, mint a "szeretet nagy törvényét", amely által személyiségük állandóan gyarapodik, miközben a test-lélek teljességében és egységében "önmagukat átadják hitvesük-

nek" – ahogy kifejti VI. Pál (1971. V. 4.). Ez a lelkeség Henri Caffarel szavaival így hangzik: "Írántam való szeretetedben találkozom azzal a szeretettel, amivel Isten szeret engem. Írántad való szerelmemben egygyéforrok Istennel. Szívemet használja ő fel, hogy szerethessen téged".

A család lelkeségének másik sarkköve a Krisztus-központúság. Bennük él elevenen a tudat: "Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők... Nélkülöm semmit sem tehettek" (Jn 15,5), "s én veletek vagyok mindennap" (Mt 28,20). Tehát nem a reménytelenség, hanem az önfeledt bizalom és virágzó öröm lelkesége tölti be a családot, mert Krisztus – bár néha keresztet visel – velük járja életük útját.

A családban jelen van az istenképűség szentírási ideálja: "Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta...., megáldotta...: Legyetek termékenyek..., uralkodjatok...a földön..." (Ter 1,28). Más szóval: örömmel és szent büszkeséggel tölti el a hitveseket a termékeny apaság és anyaság lehetősége. Az egész család nyitott az élet felé. Keresi a szebbet és a jobbat, igyekszik teljesen a szeretetnek élni: "A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem is kevély... Mindent remél, mindent elvisel" (1Kor 13,4k). Azaz tökéletességre törekszik. A pezsgő élet kisugárzik a családból és megtermékenyíti az egyházközség életét, de az igazi emberségesség példaképe is minden ember számára, mert a család tagjai nem maguknak élnek, hanem egymásért; embertestvéreiket szolgálják és bennük – éppen úgy mint egymásban – Krisztust. Élni annyit jelent a keresztény család számára, mint másokért fáradozni, annak tudatában, hogy felelősek vagyunk egymásért és a világot.

Mikor lesz erőforrása plébániáink életének a családlekipásztorkodás? Ha a családok belátják, hogy alkotó szerepük nélkülözhetetlen az Egyházban. A felszentelt lekipásztorok azzal segíthetik ennek megvalósulását, ha szorgalmazzák a családapostolkodást és a családok apostolkodását egyaránt; úgy szervezik a helyi egyház tevékenységét, hogy vele serkentsék és erősítsék családjaink aktív buzgóságát.

4. Családlekipásztorok lelkesége és képzése

Poeta nascitur! Költők születnek – mondja a közmondás. Bizonyos, hogy veleszületett emberi adottságokra szüksége van a lekipásztornak is, de ha nem fejleszti talentumait, elcsenevésznednek.

A családlekipásztor szerepe

A családlekipásztor az a személy, aki támogatja a családot s a családok csoportját céljaik elérésénél (Vö. Napier-Garshenfeld, 1973).

Az a veszély fenyeget szüntelen, hogy a lelkipásztori szerepet, a mindenkori közfelfogás és a politikai áramlatok mintájára – igazgató, elnök, mindenes, uralkodó – képzeljük el. Pedig nem ez az igazi. A családlelkipásztor "nem a test őszönéből, hanem Istentől" születik: nem lehet pusztán az adott társadalom és az emberi érdekkörök terméke, sorsdöntő ugyanis az Isten kegyelme. Abban az értelemben is, hogy adottságainkat, képességeinket és lehetőségeinket tőle kaptuk ajándékba. De az sem ritkaság, hogy emberi szemmel nézve kevésbé "tehetségeket" választja ki és bennük mutatja meg saját erejét (1Kor 1,27).

Félrevezethet a lelkipásztor szó is. Úgy értelmezhetjük, hogy a pásztor terelgeti az értelem nélküli, be nem avatott báránykákat. Ha valaki így fogná fel a családlelkipásztor szerepkörét, teljesen félreértené a keresztény mivolt lényegét.

Az első Korintusi levél alapján a II. Vatikáni Zsinat (LG 1-9) az Egyházat a számos és színpompás különbözőségek közösségének látja. Gazdagsága Isten teremtő Lelke ajándékainak eredménye (1Kor 12,4-7). A közösség azután megbecsüli és támogatja is ennek a sokszínűségnek kifejezését: egyesek tanítók, mások a döntés vagy megkülönböztetés adományát birtokolják, ismét mások gyógyítanak vagy éppen az imádság vezéralakjai. Mindannyian azonban "egyetlen testet alkotnak" (Vö. 1Kor 12,12-31).

Három tényezőre kell tehát építenünk: Istenre, az ajándékokkal elhalmozott egyedre és a közösségre. Minden egyes hívő kötelessége – a maga lehetőségeihez mérten – gazdagítani a közösséget: családi csoportot, egyházközséget, Egyházat. Méghozzá mint teljes jogú, felnőtt tag.

Az a tét, hogy Isten kegyelme és dicsősége felragyogjon az Egyház arcán, méghozzá minden egyes hívő közreműködésével. Mindenki vezető és lelkipásztor tehát az Egyházban a lélektől kapott ajándékok és lehetőségek mértéke szerint. Vagyis: az egyházban mindenkinek megvan a maga – a karizmák által egy bizonyos területre összpontosult – küldetése. Különösen áll ez a családlelkipásztorkodásra. "Bár – hangsúlyozza a Zsinat – mindaz, amit e konstitúció az Isten népéről tanított, egyformán érvényes a világiakra, szerzetesekre és a klérusra, mégis egyes dolgok sajátos módon érintik a világiakat, férfiakat és nőket tekintettel helyzetükre és küldetésükre" (LG 30). "A világiaknak főképpen az a feladat jut, hogy jelenlévővé és ható-erővé tegyék az Egyházat azokon a helyeken és olyan körülmények között, ahol csak általuk lehet az Egyház a föld sója" (LG 33). "A keresztény család hangosan hirdeti az Isten országának máris ható erőit, de a boldog élet reményét is" (LG 35).

Ha alaposan tanulmányozzuk a Zsinat okmányait, egészen világos, hogy az egyházi vezetés a szentségi síkon hierarchikus, a kivitelezésben azonban kollegiális, közösségi, testületi. A családlelkipásztorkodásban érvényesült ez az elv már jóval a Zsinat előtt, hisz a jelesebb családmozgalmak (Equippees Notre Dame, Marriage and Family Encounter, Schönstatt Familien) vezetői mindig házaspárok, akik mellett a felszentelt pap áll, mint tanácsadó. A jelentősebb döntéseket mégis az egész csoport hozza, mert a házaspárok érett és felnőtt keresztények.

A családi lelkipásztorkodás oszlopai között ott találjuk az önkéntes és igen talpraesett özvegyeket, nyugdíjas tanárokat, tanárnőket; orvosokat jogászokat. Olyan embereket, akik alapos képzéssel, komoly élettapasztalattal és emberismerettel rendelkeznek. Sokszor a minimális átképzés kitűnő vezetőkké teszi őket.

Bizonyos, hogy a családi lelkipásztorokat a hierarchia tagjai, a felszentelt szolgák nem hagyhatják magukra és nem szolgáltatathatják ki sorsuknak. Gondoskodniuk kell lelkipásztori képzésükről, elismerésükről, irányításukról, gazdagításukról és támogatásukról.

A családlelkipásztorok mindenekelőtt megérdemlik egyházi közösségeink teljes elismerését, hisz apostoli munkájuk sajátos fontosságú, mert az Egyház alapsejtjét gondozzák, jövőjét biztosítják és Isten dicsőségét megalapozzák. Természetes emberi igényünk az elismerés: mennyire vagyunk értékesek, fontos munkát végzünk-e. Ez semmiképpen sem jelenti, hogy a családlelkipásztor állandó simogatást és szüntelen tapsvihart vár, de tudnia és éreznie kell: hasznos munkát végez, az embereknek szükségük van rá, fontos szemet képez az életláncban. Talán fantáziadúsabbak lehetnénk ezen a téren és felfedezhetnénk az elismerés liturgikus formáit is. Ilyen pl. a családlelkipásztor beavatása a közösség előtt. Bizonyos jelképeket és áldásokat is feltárhatnánk, hogy megtapasztalhassa: Egyházam értékeli erőbevetésemet és gondol reám.

Ha a lelkipásztor nem kap kellő elismerést, személyiségében károsulhat: elvesztheti önbizalmát, vagy "erős" kézzel igyekszik mindenképpen érvényesülni, s ezzel lebéníthatja az egész csoport tevékenységét.

Vitathatatlan, hogy a családok és családi csoportok is irányítják a családlelkipásztort, amikor feltárlják igényeiket és előállnak megoldási javaslataikkal. A családokkal folytatott megbeszélés és tanácskozás tehát lényeges segítség a lelkipásztor számára. Ilyen alkalmakkor kinyílik a kapu, hogy ő maga is feltárhassa aggodalmait és közölhesse álmait. Méghozzá úgy, hogy közben érezhesse: nem vagyok egyedül, együtt haladunk a közös cél felé. Persze nem nélkülözheti az egyházi szervezet, különösen a teológia (szentségtan, házasságtan, családtn,

egyházban stb.) támogató erejét sem. Különösen az alapos és rövidlevegzetű szakkönyvekben, ismertetésekben és továbbképzőkben nyerhet ilyenmű irányítást. Különösen arra kell ügyelni, hogy irányításuk elsősorban gyakorlatias, életet legyen: az élet alapsejtjét szolgálják, ezért életformáló ügyességekre és nem magasröptű elméletekre van szükségük.

Nemo dat, quod non habet! – senki sem adhatja azt, amivel maga sem rendelkezik – mondja a latin bölcsesség. A családlelkipásztor rászorul tehát a g a z d a g o d á s r a , lelki töltekezésre. Ő ugyanis nemcsak "képzett", hanem "lelki" ember: sajátos kapcsolata van az Úrral és az Egyházzal. Lelkiséggel kell rendelkeznie, hisz Isten "szócsöve" és hírvivője. Beszél, de példát is ad: a hitről, reményről és szeretetről. Egyszerűen: szent életre hivatott. Súlyos tévedés lenne erősíteni, hogy ez csak papjaink, főképp szerzeteseink célkitűzése. A családlelkipásztor lelki elmélyülését szolgálják a gyakori – de legalább havonta ismétlődő – lelkikapok, majd különösképpen az évenkénti – háromtól öt napos – lelkigyakorlat.

Mit értünk a családlelkipásztor t á m o g a t á s a fogalmán? – Már az eddig elhangzottakat is ide foglalhatjuk. De gondoljunk csak arra, hogy a családi lelkipásztorok zöme önkéntes. Még hozzá abban a korban, amikor minden felnőtt a családon kívül keres munkahelyet: gazdasági- és időstresszben szenved. Az önkéntesség és a túlterheltség következtében könnyebben kilépnek tehát apostoli munkakörükből: Nem vagyok képes folytatni! – kifogással. Bátorításra és lelkesítésre szorulnak tehát. Vegye észre és ismerje el a hivatalviselő egyház ezen munkatársainak apró sikereit és viselje szívében nehézségeiket. A felszentelt pap airta legyen mindig nyitva a családlelkipásztor előtt, idejét se sajnálja tőle, mert amit reá pazarol, ezerszeresen megtérül (vö. D. M. Thomas, 1979).

A családlelkipásztorok felelősei éppen úgy különbözőek, mint vezetőszerpük és vezetéstílusuk (M. Sawin, 1983). A vezetőszerpnek megvannak a maga típusai: a váltakozó, a csoport által kiszemelt, az egyházi közösségből kijelölt és a nem előrelátott vezetőszerp. Vegyük őket szemügyre sorjában.

A váltakozó vezetőszerpnél egyének vagy házaspárok jelennek meg időlegesen a családapostolkodás egyes területeinek élén. A hatalom és felelősség arányosan megoszlik a csoport résztvevői között. Szükség szerint ez vagy amaz a személy illetve házaspár irányítja az egyes csoporttagokat vagy a családi csoportot, esetleg az egész családi apostolkodást. A kiválasztás elve: Ki képes biztonságosabban vezetni a célba? Persze bonyodalmakat is okozhat a vezető gyakori váltakozása. Kb. 5-6 közös ülés kell pl. egy-egy családi csoportban, hogy a csoporttagok összeleledjenek és simán folyhasson a

munka. Ha most a vezető összejöveteltől összejövetelig változna, ez zavart jelenthet a csoport működésében: a gyakori változások bizonytalanná tesznek, de maga a vezető is nehezen ismeri ki magát kapásból. Hasonló érveket hozhatunk fel a családlátogatással kapcsolatban is.

A csoport által k i s z e m e l t vezető – feltehetően – eleve élvezi azok bizalmát, akik őt megválasztották. Maga a választás lehetősége viszont növelheti a csoporttagok öntudatát és biztonságérzetét. A jól választott családlelkipásztor példaképpül szolgálhat egyeseknek és családoknak egyaránt. Ugyanakkor a házas vezetőnek figyelnie kell saját érzelmeire és magatartására családjának tagjaival szemben, nehogy mások gondozása során elhanyagolja azokat, akikhez elsősorban szól küldetése. Az is előfordulhat, hogy a vezetőt bizonytalanná teszi hitvesének vagy gyermekének jelenléte munkája közben, jöllehet az ellenkezője is gyakori.

Ha a vezetőt az egyházi közösség jelöli ki, ennek támogatását élvezheti mind a szervezésben, mind a tervezésben és kivitelezésben. Gyakran képzését is szívén viseli az egyházközösség, és az anyagi alapokat is biztosítja munkájához. Előfordulhat viszont, hogy a csoporttagok vagy a családi lelkipásztorkodás egyéb érintettjei nem érznek különösebb felelősséget az így "kinevezett" vezető iránt, hisz úgy "kapták", nem ők választották. Ha ezzel még együtt jár, hogy az illető magatartása sem megfelelő – nem odaváló –, a családlelkipásztorkodás károkat szenvedhet: megoszlanak a családi csoportok, egyesek gáncsolhatják a lelkipásztor munkáját...

A n e m e l ő r e l á t o t t vezető megjelenhet a nem tervezett lelkipásztorkodásban: szórakozáskor, kiránduláskor stb. Rendszerint olyan személyek öltik magukra a vezetős szerepet, akik "született" vezetők, vagy az éppen tárgyalt témában igen – a jelenlévőknél jobban – járatosak. Az "önkéntes" vezetőnek számolnia kell azzal, hogy egyesek tolakodónak bélyegzik.

Lewin, Lipitt és White kísérleteztek tanítókkal, hogy kipróbálják a különböző v e z e t ő i s t í l u s o k a t , magatartásformákat és ennek következményét, hatását az osztályban (Schenk-Danziger, 1985). Három típust különböztettek meg: az autokrata, a szociál-integratív és a laissez-faire vezetőstílust. Eredményeiket a családlelkipásztorokodásban is haszonnal alkalmazhatjuk.

A z a u t o k r a t a vezető maga határozza meg a cselekvést és a munkamódszert, de teljesen tőle függ a közreműködés lehetősége is. Maga igyekszik hordozni a felelősséget. Ennek kettős következménye lehet: a vezetettek önállótlanága és elégedetlensége. Ha a lelkipásztor ezt a stílust gyakorolja, a munka rendszerint csak addig folyik

zavartalanul, amíg ő ott van és "vaskézzel" irányít. Mihelyt azonban kihúzza lábát, az apostolkodás vagy közreműködés lebénul, esetleg leáll. Mindazon helyeken, ahol ily módon irányítanak, számolni lehet az érintettek és "vezetettek" ingerlékenységével és agressziójával: heves viták, sértődékenység stb.

Ezzel homlokegyenest ellenkezik a *laissez-faire*, ráhagyó vezetőstílus, ahol a munkát irányító személy szinte teljesen passzív: nincsenek tervei és elképzelései. Csak akkor lép közbe a vezető, ha "sarokba szorítják": kényszerítik. Az ilyen vezetés talán haszontalanabb és veszélyesebb, mint az autokrata. Tény, hogy az ilyen tanítók által vezetett osztályok teljesítménye a legsilányabb. Mindenki elégedetlen az ilyen vezetőstílussal, talán még az illető személy maga is. A dohogás pedig általában nagyon rossz tanácsadó.

Már a régiek ajánlották az "arany középutat". Talán a *szociál-integratív* vezetőstílusban találhatjuk ezt meg: összegyűjti a terveket, ajánlatokat s megbeszéli azokat az érintettekkel. Hasonlóan jár el a konkrét célkitűzésekkel és megvalósításuk lépéseivel. Maga is tele van eszmékkel, tervekkel. Különböző lehetőségekkel áll a családapostolkodás vagy családi csoportok elé. Közreműködésre serkent, és számít a közös felelősségre. Az ilyen vezető kellemes légkört teremt. A feszültség foka alacsony. A csoporttagok könnyen "összerázódnak", sikertelenségben a megoldást és nem a bűnbakot keresik. A vezető távollétében nem szűnik meg a munka.

Milyen *személyiség* legyen a családlelkipásztor? – Nagyon összetett kérdés. Margaret M. Sawin (1983) nyomán ajánlhatjuk: Legyen érzelmileg kiegyensúlyozott, azaz, érzékeny mások igényeire is. Képesnek kell lennie, hogy meleg emberi kapcsolatot tudjon létrehozni. Ide tartozik a rugalmasság a különböző korosztályokkal szemben. De a komoly önkritika is. Ha házaspár a vezető, éljen ideális házasságban, ahol áldozatos szeretettel gondoskodik hitveséről és gyermekeiről. Csak az ilyen személy válhat példaképpé, csak ő lehet szavahihető a családapostolkodásban. Rá is érvényesek az Apostol szavai: "Aki ugyanis saját házáat nem tudja rendben tartani, hogyan tudná gondját viselni Isten egyházának" (1Tim 3,5). A tapasztalat szerint általában több nőre számíthatunk az önkéntes családlelkipásztorkodásnál s egyes esetekben – anyák és nők látogatása, családi krízisek kivizsgálása – ők az eredményesebbek. De ne feledkezzünk meg az Írás intelmeiről: "Az asszonyok szintén legyenek tisztességesek, ne legyenek rágalmazók, hanem mértéktartók és mindenben megbízhatók" (1Tim 3,12). Talán ajánlatos ügyelni arra, hogy a családapostolkodás lelkipásztorai vegyesen férfiak és nők legyenek, hisz gyakorta olyan helyzetek ellátásáról és orvoslásáról van szó, amelyeknél mindkét nem pszichikai adottságaira szükség van.

Bizonyos ügyszegét is igényel a családlelkipásztorkodás a munkatársaktól. R. Carkhuff (1969) a következőket szorgalmazza: Legyen a tanácsadó, a lelkipásztor gyakorolt a kapcsolatteremtésben. Más szóval: barátságos és határozott, aki a feszültségeket is könnyen kezeli. Ne legyen személyválogató, hanem őszinte és nyitott mindenki – idős és fiatal, férfi és nő – előtt. De a témák és problémák is találjanak benne nyílt talajra. A vallás és erkölcs terén szükségszerű a jártasság, de ne képzelje a lelkipásztor magáról, hogy mindentudó. Bízson abban, hogy a Lélek vezeti a családapostolkodást. Ugyanakkor rendelkezzen olyan érzékeléssel, hogy a Szentírás tanítását könnyedén átültethesse a mindennapi életbe.

A családlelkipásztor lelkiisége

Talán még huszonöt évvel ezelőtt hallhattuk: Lelkiség?! Nem vonatkozik reám. Ilyesmi csak papokat és szerzeteseket illet. – Szerencsére a "rám nem vonatkozó" ködfátyol (Zerfass, 1986) eloszlott, legalábbis erősen felszakadozóban van. Mindinkább érezzük, hogy a "lelkiiség" a keresztények közkinccse, így a "lelkipásztori lelkiiség" is a papok és világiak közös birtoka. Nagyon is érvényesek Pál intelmei: "Gondolkodásotokban megújulva alakuljatok át, hogy felismerjétek mi az Isten akarata, mi a helyes, mi a kedves előtté és mi a tökéletes" (Róm 12,2). Szavait állandóan szem előtt tartjuk, mert a lelkiiség meghatározását hordozzák. Ez pedig abban áll, hogy állandóan megújuljunk az Isten akarata felismerésének mértéke szerint. Nap mint nap kérdezzük magunktól: Mit akar Isten és mit vár el tőlem? Erre azután útmutatás: Milyen példát adott Jézus, az első lelkipásztor? Lelkiismeretünk és tudatunk fényzórája szüntelenül azt fürkészi: mi a helyes, mi a kedves, mi a tökéletes Isten előtté és népe szolgálatában. A lelkipásztor ugyanis nem önálló iparos, nem magánzó, hanem Istennek és az ő népének szolgálója.

Lelkiiségünk másik gyökerét így határozza meg az Apostol: "Mert ahogy egy testben több tagunk van, s minden tagnak más a szerepe, sokan egy test vagyunk Krisztusban, "egyenként azonban tagjai vagyunk egymásnak" (Róm 12,4-5). Ennek megfelelően a lelkiiség több színű lehet: többen és különböző keretben végezzük a lelkipásztorkodást. Az egyik szerepkör a papi, a másik a diakónusi, a harmadik a lelkipásztori asszisztensé, a koordinátoré stb. Minden papi vagy világi lelkipásztor célja ugyanaz: Isten dicsősége és az egy "test", az Isten népének –, a családoknak a szolgálata. A "Hogyanra?" a válasz: amint azt Jézus tette. Minden lelkiiség és lelkipásztorkodás ősmintája ő. Nem, nem kell attól félnünk, hogy bizonyos "egalitarianizmusba" esünk, belegabalyodunk az egyenlőségi játékába. Lelkiiségben helye van a különbözőségnek is a "hit mértéke" (Róm 12,3) és a kapott "kegyelem" (Róm 12,6) szerint. Felelősségfokunk, valamint a családok és a velük

foglalkozók helyzete is más. Így pl. a felszentelt családlekipásztor felelőssége hangsúlyozottabban a családok és a családapostolkodást vezetőik egységére irányul. A világi lekipásztor felel a konkrét feladatokért. Sok függ ezenkívül a családok helyzetétől is: milyen a gazdasági állapotuk, lelkiviláguk, vallási elmélyültségük, ismeretük. Nem mellékes a családlekipásztor helyzete sem: miféle adottságokkal és képzéssel rendelkezik, mi a feladatköre az apostolkodásban. Az egyik az átfogó szervezést intézi, a másik pl. egy adott családi csoportot vezet. A pap lelkisége felszenteléséből források, a világi lekipásztor a "keresztségi küldetésre" (Zerfass, 1986) építhet. Így a papi szerepkör a "szolgálatok szolgálata" (A Német Püspöki Kar Titkársága, 1977. III. 2.).

A családi lekipásztorok mennyiségénél kétségtelenül fontosabb a minőségük, a lekipásztor – legyen ő pap vagy világi – l e k i s é g e . Ez megköveteli, hogy ne vonuljon a pusztába és ne várja a hozzá betérőket, amint ezt Keresztelő János tehette (Lk 3,1-7). A mai lekipásztor lelkisége a "terekre és az utcákra" küldi őt (Lk 14,21): a világ kellős közepén kell tevékenykednie. Mesterünket kell követnie, aki nemcsak a templomban tanított, hanem felemelte szavát a tereken, a kapuknál, a mezőkön s apostolait "az egész világra" (Mk 16,15) küldte. Világban élő lelkiségét meghatározza a képesség, hogy mindenben Istent keresse, valamint a függetlenség, az az indifferencia, amely megvédi őt attól, hogy rabja legyen a világnak.

A Biblia tanítását: "minden az Isten dicsőségére váljék" (1Pt 4,11) és "akár esztek, akár isztok vagy bármi mást tesztek, tegyetek mindent Isten dicsőségére" (1Kor 10,31) – Loyolai Szent Ignác "Istent felfedezni mindenben" szavakkal örökíti meg. Ez azt jelenti, hogy a világ és minden eseménye találkozást jelenthet Istennel. Minden teremtmény Istentől jön és az ő kezében nyugszik, s mindennek célja is maga az Isten. Bár néha nem értjük az ő szeretetének titkát, amivel emberi ballépéseinket is "áldott vétékké" teszi, mégis bizonyosra vesszük, hogy mindenütt ott van Isten megváltó szeretete. Éppen ezért áll a lekipásztor örvendező lélekkel a világban.

Bizonyos, hogy a világban lévén és a világ dolgaival foglalkozva beleragadhat a lekipásztor a föld sarába. Ettől védi meg az indifferencia, ami függetlenségét szavatolja, mert a világ dolgait csak annyira használja fel, amennyire célja elérésében segítik, és annyira válik meg tőlük, amennyiben akadályozzák Isten dicsőségének kibontakozását. Illetve úgy használja a világ dolgait, "mintha nem élne velük" (1Kor 7,31). Ez belső szabadságot eredményez, amit senki sem kapott a pusztá termérsztől. Isten valósítja meg ezt bennünk: "A keresztségben ugyanis eltemetkeztünk vele együtt a halálba, hogy miként Krisztus az Atya dicsőségéből föltámadt a halálból, úgy mi is új életre keljünk" (Róm 6,4).

A családi lelkipásztor világban álló lelkisége arra serkenti őt, hogy álljon az emberek rendelkezésére, "képviselje az embereket" (Zsid 5,1). Cselekedeteinek és apostoli tevékenységének rugója: "Amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek" (Mt 25,40). Ez a lelkiség: élet a felebaráti szeretetben! Csak adni akar, és fejében semmit nem vár. Ez a lelkiség: a "kard" (Mt 10,34), a harc és állandó küzdelem minden rossz ellen. Ez a lelkiség a kiszolgáltatottság "biztonságát" nyújtja: "Nem nagyobb a szolga uránál. Ha tehát engem üldöztek, titeket is üldözni fognak" Jn 15,20).

Szolgálatkész lelkületünkből nem hiányozhatnak a pozitív érzelmek. Pál erre buzdít: Szeressetek tettetés nélkül..., ragaszkodjatok a jóhoz..., legyetek gyöngédek egymáshoz, a tiszteletadásban előzzétek meg egymást. A buzgóságban ne lankadjatok, legyetek tüzes lelkületűek: Az Úrnak szolgáltok. A reményben legyetek derűsek, a nyomorúságban béketűrők, az imádságban állhatatosak" (Róm 12,9-12).

A lelkipásztorok kölcsönös kapcsolatának és a családokkal való foglalkozásuknak érzelmi súlypontjai: egymásnak szeretettel megmondják az igazat, a sértést megbocsátják, elviselik saját és embertársaik korlátait, miközben a hibából táplálkoznak és Istenre hagyatkozva támogatják egymást. Mindez persze nem valósulhat meg pozitív érzelmi töltődés nélkül. Példaképünk ebben ismét Jézus, akinek benső világát az emocionális érettség jellemzi: Amikor meglátta az egyetlen fiát temető naimi özvegyet, "megesett rajta a szíve és megszólította: Ne sirj!" (Lk 7,13) Midőn lesújtva hallotta Jairus, hogy leánya már meghalt, Jézus vigasztalja: "Ne félj, csak higgy! Megmenekül" (Lk 9,50). Cselkedeteit a szeretet vezérli. János aláhúzza: "Szerette Mártát, a nővérét (Máriát) és Lázárt" Jn 11,5). A jelenlévőknek is feltűnt: "Nézzétek, mennyire szerette!" (Jn 11,33; 35-36) Mivel a család egyik egyensúlyozója a pozitív érzelmek összhangja, a lelkipásztor azzal is segíti a családot érzelmei ápolásában, hogy maga is megfelelő teret enged – a hit és a keresztény erkölcs kereteiben – érzelmeinek.

Az érzelmileg kiegyensúlyozott családapostolok lelkiségének egyik jellemvonása a **v e n d é s z e r e t e t**, amit az Apostol így köt szívünkre: "Segítsetek a szenteken, ha szükségben vannak, gyakoroljátok a vendégszeretetet" (Róm 12,13). Ezt talán nehéz napjainkban megvalósítani. Betegesen túlhangsúlyozzuk a "privátságot". Szinte minden arra ösztönöz, hogy serényen magunknak éljünk. Kinyitni szívünket mások gondja-baja előtt? – Ez nem is elég! Otthonunk ajtaja is táruljon fel a családok előtt. Méghozzá abban az értelemben is, hogy – nemcsak meglátogathatnak bennünket – részesülhetnek házunk javaiban. Az őskeresztényeknél látjuk, mit jelent a vendégszeretet lelkülete: "A sok hívó mind egy szív, egy lélek volt. Egyikük sem mondta vagyonát sajátjának, mindenük közös volt... Nem akadt köztük szűkölködő, mert akinek földje vagy háza volt, eladta, és az érte kapott pénzt

elhozta és az apostolok lába elé tette. Mindenkinék adtak belőle, a szükséghez mérten" (ApCsel 4,32.34). – Hát ez megtörténhetett valamikor, de manapság... Az emberek már nem bizalomkeltők – mondhatja valaki. De ez az állítás nem is annyira bizonyos: Az ismert éneklő Trapp-család a vadidegen Amerikában egy ajtókulcsot kapott a következő meghívóval: Házunk készen várja az egész családot. Mindent elkészítettünk, hogy jól érezhessék magukat. Otthonunk egy napra teljesen rendelkezésükre áll. Sok örömet! – És valóban az üres lakásban fejedelmi étkek várták az énekes család tagjait. S mindez nem az őskeresztény érában történt, de keresztények a megvalósítói (vö. M. A. Trapp, 1959).

Az áldozatos vendégszeretetet nem állhat meg a "szenteknél": a hittársak és barátoknál. "Ha ellenséged éhezik, adj neki enni, ha szomjazik, adj neki inni" (Róm 12,20). Ez az "éhség" és "szomj" nem pusztán testigény, hanem a lélek vágya: meghallgatásra, megértésre, jó szóra.

Jézus előttünk jár. Milyen nagy szeretettel vendégeli meg Kánában a megszorult násznépet (Jn 2,1-10)! Hányszor más a szándéka és dolga, de megsajnálja a népet, kéretlenül is meggyógyítja betegeit és jótartja az éhező tömeget (Mt 14,13-20). Bármerre jár, nyitva a szíve, a szeme és az "erszénye". Példát adott a lekipásztoroknak: "legyünk mások ügyvéjei. hivatásunk, hogy mindenkin segítsünk: váljék azzá, amivé Isten kegyelméből lehet. Támogassuk, hogy emberré legyen; járhassa életútját Isten gyermekeinek szabadságában úgy, amint az Isten eltervezte. Rendeltesük: Álljunk embertársaink mellé, hogy általunk megtalálja egyéni útját a hitben, meglelje önazonosságát, saját arcát. Hadd mondja ő is Lisieux-i Terézszel: „Édes Istenem, olyan arccal akarlak dicsérni, amilyent adtál nekem” (Zerfass,1986).

Megfelelek én a családlekipásztorkodás követelményeinek? Képes leszek én Isten szeretetéről tanúskodni a családoknak? – Ezek a küldött mindenkori kételyei: k i s z o l g á l t a t o t t s á g , a tehetetlenség érzete, ami szintén jellemzője a családlekipásztor lelkiségének, s amit egyszerűen alázatosságnak hívhatnánk. Mózes is megrémült a nagy feladat láttán: "Ki vagyok én – mentegetőzőtt –, hogy a fáraóhoz menjek és Izrael fiait kivezessem Egyiptomból?" (Kiv 3,11). Isten biztatja: "Veled leszek!" Sőt bemutatja, hogy nevében csodajeleket művelhet. De Mózes még ezután is vonakodik: "De, Uram, én nem vagyok a szó embere... A szám akadozó, a nyelvem lassú!" – Az Úr bátorítja: "Menj csak, majd segítelek a beszédben s azt fogod hirdetni, amit mondanod keli" (Kiv 4,10-12). Igen, Isten nélkül semmire sem megyünk! De óáltala!?" "Adottságaink és lehetőségeink korlátozottak a lekipásztorkodásban. Ez az, amit nem szüntethetünk meg, de nincs is erre szükség. Csak a nyíltságot és készséget nem veheti el tőlünk senki. De ne is hanyagoljuk azt el! Képezzük úgy magunkat és alakítsuk magatartásunkat az irányba, hogy készek legyünk a saját lelkünk gondozásából jelentős és bensőséges kapcsolatokba bocsátkozni másokkal. S ami több,

engedjük át magunkat Istennek, hogy ő gondolja általunk az embereket" (W. Müller, 1987). Bizonyos tehát, hogy képeznünk kell lelkiségünket ebben a vonatkozásban és engednünk kell, hogy a Mester is taníthasson, formálhasson minket.

A családlelkipásztor képzése

Csak a családlelkipásztor képzésének főbb szempontjaira utalhatunk ezen a helyen.

Milyen célok tűz es ek et tárjunk a vezetőjelöltek elé? Tüntessünk fel néhány fontosabbat:

1. Képesség és nyíltság az emberi kapcsolatok megteremtése és elmélyítése terén. Ide tartozik az önismeret jelentős foka, jártasság a kommunikáció labirintusaiban, a tanácsadás művészete, az emberi személy növekedési lehetőségeinek ismerete.

2. Ismeretek a családról. Elképzelhetetlen olyan vezető a családi apostolkodásban, aki előtt a család "idegen föld". Ismernie kell ugyanis a családrendszer működés módját, a családi élet fejlődési fázisait, a családok közötti dinamikát. Esetleg a családterápiában is jártasságra kell szert tennie.

3. Csoportdinamika. Általában a családi apostolkodás módszere csoportmunka; nem maradhat tehát titok a csoportdinamika a vezető előtt.

Kiemelkedőbb szempontjai: 1. Milyen erővel (vonzó-taszító, serkentő-bénító stb.) rendelkezik a csoport bizonyos tagja, 2. Milyen az erőviszony a családtagok (férj-feleség, szülők-gyermekek, testvérek) között, 3. Miféle vetélkedés feszíti a családszerkezet alcsoportjait (férfiak-nők, felnőttek-gyermekek, idősek-fiatalok, gyermekek-ifjak), 4. A család szociális és gazdasági helyzete is lendítő vagy bénító tényező lehet a csoportban. 5. Az sem mellékes, milyen lendülettel veti be magát a személy, illetve a család a lelkipásztorkodás áramlatába. Mindezt kihasználhatja a vezető az apostolkodás eredményességére, illetve ezekre gondolva könnyebben elhárítja útjából az akadályokat.

4. Sajátos ismeretek. Bizonyos, hogy a családapostolkodás különböző területeivel és azok sajátosságaival is ismeretséget kell kötnie a vezetőnek. különös alapossággal mélyüljön el a későbbi munkakörének jellemzőiben, de kapjon izelítőt a családapostolkodás teljes spektrumából.

5. Teológiai alapismeretek. Azt nem is szükséges latolgatnunk, hogy nem állhatunk meg a pszichológiánál, pedagógiánál és szociológiánál. Ismeretes, hogy még a "vallástalan ember" nehézségei mögött is

gyakorta vallási problémák lapulnak. Családapostolkodásunk pedig a hitre épül. Ismereteket kell tehát szereznie minden vezetőjelöltnek a teológia és vallási élet terén.

A felkészítésnél elsősorban "(p é l d a) k é p e k r e" (Zerfass, 1986) van szükségünk. Helyesebben: példaképekre és jelképekre. Többet érnek ezek a legmagasabb elméleti képzésnél, mert a "szavak mozgatnak, de a példa ragad magával" – halljuk az ősi bölcsességet.

Ilyen pozitív képek pl. az evangéliumi "tékozló fiú" példabeszéde (Lk 15,11-32). Ebből a lelkipásztor főleg az atya lelkületét tegye magáévá, de magára lelhet a "jó pásztor" (Jn 10,1-16), az "irgalmas samaritánus" (Lk 10,30-37), a "magvető" (Lk 8,4-15) vagy éppen a "talentumok" (Mt 25,14-30) példabeszédében. Mindezek és a hasonlóak támaszt nyújtanak a lelkipásztor egyéniségének formálásában és önnelvelésében. Azonosulhat pl. a "jó pásztorral" és magába vésheti annak tulajdonságait. A keleti pásztor a nyáj előtt jár. A lelkipásztor munkája is úttörő és példa, valamint iránymutató a családok számára. A "jó pásztor" ismeri juhait. A lelkipásztor is a személyes kapcsolattal hat leginkább a családokra és ezek tagjaira. A "jó pásztor" gondolja nyáját: a gyöngébbeket vállára veszi, az eltévedteket megkeresi. A lelkipásztor teszi ugyanezt a családdal, amikor szívében viseli biztonságukat és jólétüket. Különös gondja van a bajbajutottakra és a nehézségekkel küzdőkre. Nem feledkezhet meg az eltévelyedettekről sem.

Hasznosak lehetnek a negatív képek, mint pl. a "gonosz szőlőmunkások" (Mt 21,33-46), a "szívtelen szolga" (Mt 18,23-35), a "balga szüzek" (Mt 25,1-13) stb. példázata. Hogyan alkalmazhatja a lelkipásztor ezeket? Vegyük pl. a "gonosz szőlőmunkásokat", akik megfélemedtek arról, hogy a "gazdának" dolgoznak: nem gondolhatnak tehát kizárólag a saját hasznukra. A lelkipásztor sem sajátíthatja ki a családokat, hisz az Úr a "tulajdonos". Nem keresheti saját javát, mert Isten dicsőségét és a családok evilági valamint jövő boldogságát szolgálja minden szavával és cselekedetével. A "gazda küldötteit", a többi lelkipásztort sem tekintheti ellenfelének, még vetélytársának sem. Munkatársak, a közös ügyért fáradoznak.

A példaképeknél mindenekelőtt tartuk szem előtt Jézus Krisztust, minden lelkipásztor ősmintáját. De példaképeink lehetnek a szentek is, mint pl. Vianei János, Mórús Tamás, Szalézi Szent Ferenc, Don Bosco stb. S ugyancsak hasznos feltekinteni századunk nagy alakjaira, akik formálják világunkat. Ilyenek pl. a neves Josef Kentenich, a Schönstatt Familien mozgalom alapítója vagy Chiara Lubich, a Fokoláre irányzat lelke. Számítalan olyan személyre találunk, akik hétmérföldes léptekkel törtek utat a modern családapostolkodásnak. Életük és munkásságuk kincsesbánya és a lelkipásztorok különleges iskolája.

A tanulás következő módja a szüntelen "megfontolás és kíséret" (supervízió) (Zerfass, 1986). Persze ez sem valami új találmány. Már a latinok hirdették: "Quid quid agis, prudenter age et respice finem" – amit csak teszel, végezd bölcsen és ne téveszd szem elől a célt. Szent Ignác, a lelkigyakorlatok nagy mestere, fontosabbnak tartja az önvizsgálatot a meditációnál. Véggkövetkeztetésünk tehát: legyünk megfontoltak. Különböző utakon érvényesíthetjük ezt.

Készíthetünk jegyzőkönyvet a családlelkipásztorkodásról: pl. feljegyzés a családlátogatás menetéről, beszélgetési témákról, a családtagok elhelyezkedéséről és magatartásáról a látogatás során. Ennek a módszernek több előnye is van. A leírt dolgok ugyanis bizonyos távolságot nyernek: körvonalazódik a hely, ahol állunk, de a személyekhez való kapcsolatunk is. Ezenkívül felsorakoznak értékrendjeink és célkitűzéseink. Azt se feledjük, hogy világosabban és tisztábban látjuk leírt élményeinket. Ezenkívül, ha elolvassuk és összehasonlítjuk a különböző jegyzőkönyveket, rendkívül sokat tanulhatunk. Talán még hatóságosabb, ha a munkatársak csoportja közösen helyezi nagyító alá az "okmányt". Megdöbbenhetnek a jegyzőkönyvben meghúzó és a tudatalattiba siető érzelmek. Ezen emóciók azután hasznosakká és jó tanítókká válhatnak, ha "felfedezzük" őket.

Különösen hasznos a "nehéz esetek" és kínzó problémák ismételt jegyzőkönyvi vizsgálása, mert új szempontokat és megoldási lehetőségeket tárhatunk fel. Áll ez az esettanulmányokra és élményelemzésre. Ilyenkor a családlelkipásztorkodás egy-egy mozzanatát, részletét jegyzőkönyvezzük, majd felülvizsgáljuk a leírtakat és összevetjük a visszaemlékezéssel. Tesszük ezt önmagunkban vagy közösen úgy, hogy tanulhassunk belőle.

A Bálint-csoport létrehívója – Bálint Mihály – hasznos ellenőrző és tanulómódot ajánl az orvosoknak. (Luban-Plözsa/Dickhaut, 1984). Fordítsuk ezt le a családlelkipásztorkodás nyelvére. Pl. gyorsan és töprengés nélkül írja fel a lelkipásztor munkatársai vagy az érintett családtagok névsorát úgy, ahogy éppen eszébe jut. Második lépésként adjon minden név elé +, illetve - jelet aszerint, hogy vonzó (+) vagy ellenszenves (-) számára az illető. Miután kész a névsor, gondolkodjunk vagy beszélgessünk fölötte. Érdekes lesz megsejteni, miért szimpatikus valaki, és mi okból antipatikus a másik személy. Nem mellékes az sem, miért kerültek egyesek a névsor elejére, s miért kerültek hátrább mások. Az viszont egyenesen megdöbbenhet, hogy a "nagy sietségben" egyesek lemaradtak. Talán még utólag is csak hosszas tépelődés nyomán jutnak eszünkbe. Keressük azt az érzelmi fonalat, ami miatt a "kifelejtett" egyén nem kívánatos, nem elfogadott. Lehet, hogy néha tényleg emlékezőképességünk mondja fel a szolgálatot, ám ez nem lesz gyakori; érzelmi elemek gátolják a visszaemlékezést.

A tanulás harmadik összetevője a "t ü r e l e m". Népi bölcsességünk szerint a türelem rózsát terem. Csak a türelmes lelkipásztor halad igazán, mert a családapostolkodás nem versenyfutás, nem felfelé ívelő pálya, hanem lassú fejlődés, vándorlás: megállás és újra nekilendülés, de velejárnak a pihenők és letérők is. A türelemre azért is szükségünk van, mert a családlelkipásztorkodás nem feltérképezett vagy felmért terület, nincsenek előregyártott receptjei. Két hasonló eset soha sem azonos. Szinte mindig "homályban", és nagyon gyakran "teljes sötétségben" járunk. Emberekkel foglalkozunk, akik már sokmindent átéltek, neveltetési és kulturális hagyománnyal rendelkeznek: nem üres lapok. Időt kell adnunk nekik, hogy egyes dolgokat megértsenek vagy képesek legyenek a megértettet meg is valósítani. Áll ez teljes egészében a lelkipásztorra is. Türelemre, időre van szüksége önmagával szemben is. Ő sem ért meg mindent az első hallásra. Neki sem sikerül minden terv kapásból.

Ugyanakkor a "türelem" az imához vezető iskola. Nem feledheti el a lelkipásztor, hogy szüntelenül Isten tervét kell fürkésznie, ami nincs egy tankönyvben sem leírva, bár világos, hogy minden családot számon tart a Gondviselés: "Hiszen tudom – mondja az Úr –, hogy milyen terveket gondoltam el felőletek; ezek a tervek a jólétre vonatkoznak, nem a pusztulásra, mert reménységgel teli jövőt szánok nektek" (Jer 29,11). A türelem iskolája ezután a remény ösvénye. Minden látszólagos sikertelenség, újabb ösztönzés: vizsgáljuk fölül, vajon mit akar az Isten!

A családapostolkodás ősiskolája: eredetünk fészke. Ha jó családi légkörben nőttünk fel, rendkívül sok példát és feszültségmegoldó ügyességet sajátítottunk el. A jungi archetípusok, ősminták melegágya is a család. Atélünk vagy megfigyeltük a szülő, a hitves, a gyermek magatartásformáit a legkülönbözőbb helyzetekben. Változó érzelmi töltéssel el is játszottuk őket jónéhányszor. Ifjú korunkban bár éles, néha maró kritikával bírálhattuk a szülők magatartását, életük mégis hasznos "középiszkola" volt számunkra. Különböző eseményeket éltünk át, helyeztünk nagyítónk alá, és "mélyszántással" kíséreltük megoldani a feszültségeket. Ha ezután még felnőttként is meleg kapcsolatot ápolunk a származási családdal – szülőkkel és testvérekkel –, a családi élet "főiskoláját" járjuk. Ha viszont a megfelelő családi háttér hiányzik, legtöbb személy hiába végezne kurzust a családapostolkodásról. Apostoli munkája tele lesz melléfogással és sikertelenséggel. Csak nagyon érett és kiegyensúlyozott, önkritikával rendelkező személyek emelkedhetnek a negatív családi tapasztalatok fölé, helyes továbbképzés segítségével.

R. Carkhuff (1969) megállapítása szerint azok a képző p r o g r a m - o k az eredményesek, ahol 1. a hangsúlyt az ügyességek megszerzésére és a cselekvésre helyezik, és 2. összhangba hozzák a didaktika, a tapasztalat és a példakép szempontjait. Így pl., ha családi csoportok

vezetésére képezünk apostolokat, ez olyan helyen történik, ahol már elérhetőek jól működő csoportok. A képzősöknek alkalmat adunk tehát, hogy estenkint tervezzék meg a kijelölt csoport összejövételét, vezesék le és értékeljék is ki saját munkájukat. Hasznos, ha a tanuló csoport előtt számolnak be élményeikről, de tegyék ezt lehetőleg írásban is. Közben persze elméleti ismeretekkel is gazdagítjuk jelöltjeinket. De még arra is alkalmat adunk, hogy beavatott vezetők eljárásait megfigyelhessék a helyszínen, ami pl. régi szokás a tanítóképzőkben.

Összefoglalásként néhány szemelvény a bécsi érseki Házasság- és Családtanácsadók Tanintézetének tantervéből: (Ungarngasse 3/1/42. 1030 Wien). Célkitűzés: házasság-, család- és élettanácsadók kiképzése. Tanulmányok időtartama: hét (7) szemeszter. Előadások: havonta egyik hétvégen. Gyakorlatok: tanácsadó központokban.

A kiképzés három területen folyik:

a) Személyiségképzés

A házasság-, család- és élettanácsadó sajtósági feladata, hogy ténykedésével bizalomteljes, félelemmentes és másokat megbecsülő kapcsolatot létesítsen. Ezért arra kell rávezetni a tanulót, hogy felismerje saját személyiségének szerkezetét. Fejlessze és formálja azt úgy, hogy megfelelhessen feladatainak: megbirkózhassék az emberi együttélés nehézségeivel és válságaival. Ebben segítse őt a tananyag alkalmazása – különösen a pszichológia szakterületeiről – az önmegfigyelésnél és önmegtapasztalásnál, valamint a csoportdinamika és törvényeinek átélése a tanulócsoporthoz, és a személyes beszélgetés a nevelőkkel. Így készül a jelölt, hogy felismerhesse és feldolgozhassa a párkapcsolatokban jelentkező feszültségek és zavarok okait.

b) Ismeret-közvetítés

Ugyelni kell arra, hogy a tananyag és a szaktárgyak különleges figyelmet szenteljenek a házasságnak és a családnak. Lehetőleg a gyakorlatból vett esettanulmányokkal tegyük az anyagot szemléletessé. Az előadások kísérik figyelemmel a házasság és a család jelenlegi társadalmi helyzetét, és korunk egyéb adottságait, amelyek kihatnak a házasságra és a családra. A munkaterület jellegzetes módszereit különösen be kell építeni az ismeretanyag feldolgozásába.

c) Gyakorlat

Azzal kezdődik, hogy hallgatóinkat önmegfigyelésre segítjük a csoporttapasztalatok megvitatásánál. Folytatódik beszélgetési készségük fejlesztésével. Mindez azért történik, hogy jelöltjeink képessé váljanak megragadni és feldolgozni az egyének sajátos élethelyzetét és személyes problémáit.

A házasság-, család-, és élettanácsadót felelősségtudatra kell nevelnünk. Ezt szolgálják az esettanulmányok, csoportmunkák és tanács-

adások. Ennek érdekében tanítjuk a szakszerű ügyvezetést és a gyakorlati tanácsadás feldolgozását.

Órarend: munkaerkölcs (6 óra), a házasság és család vallási alapjai (16 óra), szociálfilozófia és szociológia (16 óra), pszichológia (155 óra), pszichiátria (16 óra), a tanácsadással kapcsolatos orvosi kérdések (12 óra), a szakmába vágó jogi kérdések (24 óra), a tanácsadás és szociális munka módszertana (194 óra), szociális intézmények (120 óra), önmegfigyelés csoportokban (80 óra) és kötelező gyakorlatok (120 óra).

Mit tehet munkatársai képzésére a családapostolkodásban az egyszerű f a l u p a p j a ? – kérdezhetné valaki. Álljon itt feleletül egyik esperes tapasztalata: Miután megtalálta az alkalmas személyeket a családi lelkipásztorkodásra, irodalmat gyűjtött és kiosztotta közöttük. (Ma ennél a pontnál főleg a következő könyveket ajánlhatjuk: II. János Pál pápa apostoli buzdítása a keresztény családokhoz, 1982; Benkő-Szentmártoni: Testvéreink szolgálatában, 1981; Teleki: Sürgető feladat, 1985; Laimer: Igen vagy nem, de hogyan? 1986.)

Miután a jelöltek átolvasták az irodalom előrelátott részét, egyenkint meglátogatta őket és megbeszéltek az olvasottakat. Amikor egy-egy témakörrel így elkészültek, összeült a leendő munkatársak csoportja és közösen tárgyalták meg a kérdéseket. Ismét tanulmányozás, négy szemközti beszélgetés és közös tárgyalás következett mindaddig, amíg az előrelátott anyagot el nem sajátították. Néhány hónap alatt megvalósult a képzés, kezdődhetett a lelkipásztorkodás: a családok látogatása, tanácsadás stb.

Továbbképzésük már az élet iskolájában folyt: időközönként összeültek a munkatársak, megbeszéltek munkájukat, kicserélték tapasztalataikat. Évente közös lelkigyakorlatot végeztek. Egyik-másik elment valami alkalmas kurzusra és közölte a hallottakat társaival az apostolkodásban.

II. A CSALÁDLELKIPÁSZTORKODÁS ÁLTALÁNOS FORMÁI

A családközpontú, a családot szolgáló rendezvényeket, a családlátogatást és a népmissziót soroljuk a családlelkipásztorkodás általános formái közé. Azért "általános formák", mert ezen lelkipásztori módok közismertek, elterjedtek és már régóta alkalmazzuk őket. A családdal kapcsolatban részben új köntösbe kell öltöztetnünk őket.

1. Családközpontú rendezvények

Rendezvényeken különböző stílusú előadássorozatokot valamint filmvetítést, kiállítást és színelőadást értünk. Miért van szükség ezekre? Mert a házasságnak vannak lehetőségei és kockázatai. A rendezvények segítik a családokat, hogy lehetőségeiket jól kiaknázzák és sikeresen áthidalják a veszélyeket.

Milyen lehetőségeket kínál a családi élet? – Bár nehéz erről röviden beszélni, próbáljuk meg mégis összefoglalni öt pontban: A család 1) biztosítja a felnőtt és a gyermek kibontakozását és fejlődését. 2) Értelmet ad életüknek. 3) A család tagjai kommunikálnak egymással, azaz: kicserélik gondolataikat és érzelmeiket. 4) Együttérző közösséget teremtenek. 5) Végül a család megadja a "házasság gyönyörét". Így nevezi G. Neubeck azt a biztonságérzetet, hogy a családtagok együvé tartoznak és kitartanak egymás mellett.

De a családi élet kihívást is rejteget. Ismét öt pontban sűrűsíthetünk: 1) Éretlenül házasodunk: amatőr házasságot kötünk és amatőr szülőkké leszünk. Igyekszünk sokmindenre felkészülni, csak az egyik legfontosabbra, a családi életre nem. 2) Nem ellenőrizhetjük a családtagok összeillőségét, mindig változunk és körülményeink sem állandóak. Nem tudhatjuk pl., hogy mekkora támaszt jelentenek számunkra majd a gyermekek, vagy mennyire számíthatunk hitvesünkre életünk estéjén. Azt sem "próbálhatjuk ki", milyen jelentőséget tulajdonítunk az évek során ránk köszöntő családi eseményeknek. 3) Kurt Lewin, a kiscsoportok szakértője, megállapította, hogy szűk a legtöbb házasság földrajzi és pszichikai tere. Ennek következtében megszokhatjuk, megunhatjuk és terhesnek érezhetjük egymást a családban. 4) A körülöttünk élők vonzóereje állandóan hat ránk. Ezért azt hihetjük, hogy a más hitvese,

gyermeke és családi köre jobb. 5) Végül a családtagok könnyen a szeretet "fogyasztói"-vá lesznek: inkább kapni igyekeznek, mint adni.

A mondottakból világos, hogy a lelkipásztor állandó kötelessége: álljon a család mellett, bármelyik fejlődési szakaszban is legyen az.

A házasságkötés előtt

II. János Pál – apostoli buzdításában – ezt mondja a házassági előkészületről: "Napjainkban különösen szükséges, hogy a fiatalokat felkészítsük a házassági és családi életre". Mivel rendkívül sok a zavaró hatás és nagy az elbizonytalanodás, "ezért az Egyháznak jobb és bőségesebb házassági előkészületről kell gondoskodnia... A házassági előkészületnek folyamatosnak és fokozatosnak kell lennie. Három alapvető szakaszban kell történnie: távoli, közelebbi és közvetlen" (66.p.).

Már a csecsemőkorban megkezdődik a **t á v o l i e l ő k é s z ű l e t** a házasságra. Ennél a szakasznál sorsdöntő a családi légkör és a szülők példája. Minták vésődnek a gyermek lelkébe: a hitves, a szülő, a családi viszonyok mintái. Ezek ugyan általában tudat alá süllyednek, de onnét irányítják a személy szexuális önazonosulását, később pedig döntően befolyásolják viselkedését és elvárásait hitvessé és gyermekkel szemben.

A távoli előkészület keretében egyes országokban bevezették a "családi életre nevelést" az elemi és középiskolákban, illetőleg a hitoktatásban. Nem szexuális felvilágosítást nyújtanak a nemi szervek és a gyermeknemzés biológiai folyamatairól. Ehelyett a meghitt családi életet igyekeznek megalapozni. Minden iskolaévben vagy évfolyamban kb. 10 órát szentelnek arra, hogy érleljék a gyermekekben a családi erényeket, mint pl. a meghittség, bizalom, hűség, megbocsátás stb. De fejlesztik a családi élethez szükséges készségeket is: az odafigyelést a másokra, az anyagiak megosztását...

Az Általános katechetikai direktórium (Róma, 1971) így tanít: "Napjainkban különös jelentősége van a házassági katekézisnek, amely elmondja, hogy a házasság a teremtő Isten szándéka szerint van, s feltárja céljait, értékeit és törvényeit..., egységének és fölbonthatatlanságának törvényeit, szeretetből fakadó kötelezettségeit, a gyermek születésére és nevelésére vonatkozó természetes jellemzőit... A (keresztény) házastársak szentséget szolgáltatnak ki... A keresztény házastársakat a házasság szentsége megerősíti és felszenteli kötelességeik teljesítésére és méltóságuk megőrzésére..." (59.p.).

Az általános iskola felsőbb tagozatai számára J. E. Forliti (1981) a következő témákat látja fontosnak: A keresztény házasság és család, Beleszülettünk a családba és az Egyházba, Kisgyermekkortól a felnőtt-

ségig, Teljesség és szexuális önazonosság, Önbizalom és meghittség, Kihívás vagy beteljesülés, Felelősségtudat és kapcsolat, Társas lények vagyunk, A szexuális tevékenység komolysága és következményei, A szüzi tisztaság lehetőségei, Felelősek vagyunk testünkért, Az emberi élet tisztelete, A keresztény lelkiismeret, A társak hatása, A családi élet és értékei.

A k ö z e l e b b i előkészület a középiskoláskorban esedékes. A Szentatya "előkészítő kurzus"-nak nevezi (66.p.), de a "jegyesképző", jegyesek iskolája is megfelelő elnevezés. Akár szentségi előkészületnek is mondhatnánk. A gyermekeket elsődőzásra, az ifjúságot a házasságra készítjük föl. Alapos oktatást nyújtunk nekik az együttjárással, házassággal és gyermekneveléssel kapcsolatban. Többek között alapanyagként szolgálhat pl. a "Szeretemben – boldogan", a Szent István Társulatnál 1980-ban megjelent könyv. Fontos azonban, hogy ne csak papok szóljanak a fiatalokhoz. Az általam kidolgozott jegyesképző pl. hat estét vesz igénybe. Kettőt orvos tart és a házasság testi vonatkozásait, a szükséges egészségügyi tudnivalókat, a gyermek születését és gondozását ismerteti. Egy estét keresztény házaspár tölt ki: a házaselet mindennapi örömeit és nehézségeit tárgyalják. A következő este a párkapcsolat és gyermeknevelés valláspedagógiája a téma. Majd két estén a házasság teológiáját, erkölcsanatát világítjuk meg.

A k ö z v e t l e n előkészület a házasságkötés előtti hónapokban vagy hetekben történik. A szükséges valláserkölcsei tudnivalókról és a házasságkötés szertartásának jelentőségéről beszélget a felszentelt vagy laikus lelkipásztor a jegyesekkel néhány alkalommal, és gyakorolják magát a szertartást.

Persze a házasság megkötésével nem zárult le a családi lelkipásztorokodás feladatköre. Hisz a családi élet még csak most kezdődik.

Foglalkozás a fiatal házásokkal

II. János Pál ajánlja, hogy találkozzanak a fiatal házások a már tapasztalt családokkal: "Az új házások – írja buzdító szóval – fogadják szívesen és használják fel tanulékonyan más házaspárok okos, emberséges és támogató segítségét... Ez a családok közötti, apostoli lelkülettől áthatott segítségnyújtás egyike lesz a könnyen megvalósítható... módoknak, amelyekkel... tovább lehet hagyományozni azokat a nagyszerű keresztény értékeket, amelyek minden lelkipásztori munka alapját és célját jelentik". Ez a munkamódszer a házaspárok rendszeres (heti vagy havi) kerekasztal megbeszélése, ahol tapasztalatcserével kölcsönösen gazdagítják egymást. Természetesen hatásos, ha előre meghatározott tárgy köré fűzik tapasztalataikat.

Szülők iskolája

A családpsztoráció következő eszköze a "szülők iskolája", előadások a szülők számára. Idősebbek még emlékezhetnek az ilyen rendezvényekre az 1940-es évekből. Előadásokat, vítaesteket szerveztek a szülőknek, ahol a párkapcsolat lehetőségeivel és akadályaival, a családi élet és a gyermeknevelés kulcskérdéseivel barátkoznak. Ma különösen izgalmas témák: férj és feleség feladatköre, mit várhatunk el a dolgozó anyától vagy a tanuló gyermektől; hogyan egyeztethetők össze a különböző embertípusok; kapcsolatuk a családtagokkal és a házon kívüliekkel... Meglepő, ha rádöbbenünk pl., hogy megértőbbek vagyunk az idegenekhez, mint gyermekeinkhez! Nagy érdeklődéssel kísérik a hitvesek a családi élet fejlődési szakaszainak bemutatását is (Teleki, 1985) és az egészséges családi élet négy alapfeltételét: a biztonságot, hová tartozást, elfogadottságot és a szeretetet (Maslow, 1955).

Igen érdekfeszítő a szülők iskolájának az a formája, amikor maguk a házaspárok számolnak be saját élményeikről vagy megoldási kísérleteikről egy-egy témakörrel kapcsolatban. Taylor így beszél pl. a házasságba magukkal hozott szokásokról és azok módosításáról: "Közepes korúak voltunk már, amikor összerkerültünk, és mindketten eléggé bele-nőtünk a magányos életmódba. Kedvesen ugyan, de nagy körültekintéssel és határozottsággal ismertettük egymással saját szokásainkat, hogy a másikat meggyőzzük, fogadja el azokat. Egyik este pl. könyvvel a kezemben bújtam ágyba, és magyarázkodtam csodálkozó férjemnek: 'Tudod, Kedves, olvasni szoktam az ágyban. Remélem, nem lesz ellenedre ez a kis bogaram, és nem is zavar.' 'Ó, egyáltalán nem' – válaszolta férjem rövid szünet után kényszeredett mosollyal. Majd néhány pillanat múlva hozzám fordult: 'Tudod, szívem, nekem is van egy kis bogaram, biztosan megengeded, hogy ezentúl is alkalmazzam. En ugyanis eloltott lámpánál szoktam aludni' – kinyújtotta kezét és lekatintotta a kapcsolót. – Szerencsére eléggé szerettük egymást, hogy megértssem a leckét. (We Tried this, 1965).

Tamás pedig ezeket a szabályokat ismerteti a tévévitával kapcsolatban: 1. Mielőtt bekapcsolnánk a készüléket, eldöntjük, melyik adást nézzük. 2. Mi szülők határozzuk meg, mit érdemes látni. Az erőszakos, embertelen filmek ki vannak zárva, de azokat sem engedélyezzük, amelyekben a családi élet vagy valamelyik családtag van kifigurázva. 3. Abban is megegyezünk, mit nézhetnek gyermekeink kérdés nélkül. Rendkívüli időben csak engedéllyel ülhetnek a készülék elé. 4. Ha a gyerekek nem képesek megegyezni abban, mit szeretnének nézni és vitájuk elmérgesedik, kikapcsoljuk a tévét. 5. Mondanom sem kell, hogy házi feladatukat elkészítik már a program előtt. 6. Ha vendégek érkeznek, a készüléket mindig kikapcsoljuk. Ha a gyermekek nem tartanák be ezt a szabályt, idegenek előtt nem vitázunk, de ilyen eset után nincs családunkban tévé nézés néhány napig. 7. Napi kb. egy

óránál tovább nem tévözünk. Kivételt képez a hétvége, és amikor rendkívül jó adást sugároznak. Elvünk ugyanis az, hogy a tévé nem szakíthat el minket egymástól. Ehelyett színezzé családunk légkörét és gazdagítsa kapcsolatainkat beszélgetési témákkal.

Jó, ha szakembereket: pszichológust, pedagógust... is meghívunk a szülők iskolájába. Ismertessék a családi élet nehézségeit is. Gyógyító lehet ugyanis az a felismerés, hogy más családok is hasonló gondokkal küzdenek.

Kurt Seelmann (1973) a családi légkör 6 egészségtelen állapotára mutat rá. Ezek: A másik elhanyagolása, szeretetlenség, aggályosság, közömbösség, túlterheltség és kedélyzavar. Tünetei számosak. Kettőt emelnék ki: a veszekedést és a jeges családi légkört.

1. "Semmiségekért fülsüketítő kiabálásba kezd a párom – panaszkodik a férj. Nyári szabadságunk nem más, mint állandó veszekedés!" – "Ilyen emberrel kell tönkretenni az életem – védekezik a feleség. Neked mindig igazad van, ugye?!"

2. Nem kevésbé bénító a fagyos légkör: "Nálunk nem lehet semmiről sem beszélgetni – fakad ki az elemista kislány. Ha apámhoz szólok, el van foglalva. Anyám meg mindig ideges. „Hagyjál békén!” – csak ezt hallom tőle."

Mindennek gyökereként, talán három *fogyatékos*sgot tüntethetnénk fel: az előítélet valamint a kommunikáció és a meghittség hiánya.

1. Az előítélettel foglalkozik Alfred Ziegner: Das ist mal wieder typisch! (Herder, 1982) c. könyvében. Az előítélet három alapformáját különböztethetjük meg: A férfiak mind érzéketlenek! Az asszonyok eszelősek! A gyerekek hálátlanok! – pedig az ilyen és hasonló "általános érvényű" kijelentések soha sem igazak, azonban mindig sértenek és megmérgezik a család légkörét.

Előítéleteinkkel szinte mindig "bűnbakot" keresünk. Ehelyett inkább fogadjuk el egymást: Tulajdonképpen – mondja az egyik hivatalnok – vakarcs voltam. Legfiatalabb és minden szempontból az utolsó a testvérek sorában. Bátyám és két nővérem azonban elfogadtak olyannak, amilyen vagyok és sohasem éreztek velem alacsonyabbrendűségemet. Még akkor sem, amikor 14 éves fejjel osztályt ismételtam. Szüleim is megértették problémáimat. Bizony, az, hogy ma férfiként állok munkahelyemen, kisebbségi érzés nélkül, családom érdeme: elfogadtak s én is elfogadtam magamat.

Az előítélet másik orvossága: bocsássunk meg a vétőnek.

Az egyik középiskolás leány megbotlott és teherbe esett. A fiú pusztá szórakozásként – "a te dolgod" – könyvelte el az ügyet. Ajánlotta a művi vetélést. A keresztény nevelésben részesült leány nehéz helyzetbe került. Végül a gyermek élethez való joga mellett döntött. Feltárta állapotát édesanyjának, akire villámként sújtott le a hír: "Szégyen, a család megbélyegzése, az "ájtatos" rokonság véleményáradata... cikázott agyában. És mit tett? – Miután magához tért meglepetéséből, ezekkel a szavakkal ölelte át leányát: Örülök, hogy hamarosan unokám születik. Ne rágd magad, családunk melletted áll!"

2. Virginia Satir a k o m m u n i k á c i ó jeles szakembere. Peoplemaking című munkájában kimerítően tárgyalja a szóban és jelekben kifejezett üzenetek fontosságát a családban. Csak problémák termőtalajává válhat, ha nem közöljük egymással gondolatainkat és érzelmeinket. Amikor viszont megtesszük ezt, elmélyülnek személyközi kapcsolataink.

A lelkipásztor segítheti a családkommunikáció fejlődését azzal, hogy megfigyeli a családot és megoldási lehetőséget sugall. Hallgassunk meg egy ilyen társalgást a családban, ahonnan szinte eltűnt a beszélgetés és fagyos légkör uralkodik.

A (feleség): 18 éven át kísérleteztem, de férjemmel nem lehet szót érteni. Bármilyen kicsinységért felemeli hangját, csak kritizálni tud. Lányunk is kijelentette, nem leli kedvét abban, hogy apuval vacsorázzunk. Én sem eszem vele, mert néhányszor már torkomon akadt a falat.

L (lelkipásztor): Nem gondolják – szólt közbe a lelkipásztor, hogy talán nem eléggé nyitottak egymással szemben? Ugy tűnik, mindketten gyöngeségnek tartják érzelmeiket őszintén kifejezni.

A: De hogyan lehetek nyílt, ha ő ilyen kegyetlen?

F (férj): Feleségem állandóan ezt veri fejemhez: Én megyek nyaralni, te csinálj a gyerekekkel, amit akarsz!

A: Ha valaki így viselkedik, csak azt feltételezhetem: ennek nem volt gyerekszobája.

L: Szavából érzelmi ridegség árad, vagy inkább csak elkeseredettség, reménytelenség? De hová jutnánk, ha mindnyájan így viselkednénk? Nem válna életünk üres viaskodássá?

F: Ha ez a véleményed rólam, akkor végeztünk! – néz mérgesen a férj feleségére.

A: Igaz – próbálja menteni a helyzetet az asszony – a napokban rózsát hozott nekem, de csak szóltanul a kezembe nyomta.

L: És ön nem örült meg a virágnak?

A: Amikor az embert mindig félreértik, akkor már minden értelmetlen. Bizonyosan örülnöm kellett volna és legalább annyit mondani: Kedves tőled, hogy erre is gondoltál. De tudja, amikor férjem olyan zárkózott.

A lelkipásztor feladata ilyenkor: meghallgatni a két félt, megértetni, hogy az egyedüli kiút: Igyekezzék mindegyikük többet tenni, vagy legalább annyit, amennyit a másiktól elvár. A megoldás nem születik meg azonnal. Az ilyen család gondozására szorul: többszöri látogatás, gyakoribb beszélgetés vezethet ki a kátyúból.

M e g h i t t s é g néven ismertetjük a kölcsönösséget, az érzékenységet hozzánk tartozóknak igényeire, a testi közelséget és a készséget, hogy mindent megosszunk egymással. Jeles kutatója ennek a családi tulajdonságnak A. Dahms (1972), aki a meghittség három fokát különbözteti meg. Értelmi meghittség szintjén egyeznek elképzeléseink, szavaink, szerepeink és játékaink. A fizikai meghittség magában hordja a másik személy érintését, simogatását és ölelését. A legmagasabb mégis az érzelmi meghittség. Jellemzői: kölcsönösség, természetesség: nem akar mindenáron birtokolni és fejlődőképes.

Mindhárom foknak – természetesen – egyszerre kell jelen lennie a családban. Ha ez nem valósul meg, hamarosan viharos vagy fagyos lesz a család légköre.

Családi esték

"A boldog családok mind hasonlóak. De minden boldogtalan család a maga módján boldogtalan" – olvassuk Tolsztoj Anna Karenina című regényében. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy a boldogtalan család menthetetlen.

Egyik legfontosabb orvosság: igyekezzünk megszabadulni előítéleteinktől, gyakoroljuk a kommunikációt és ápoljuk a meghittséget! Ezen az úton segíthetnek pl. a rendszeresen tartott "családi esték". Menetüket Ball dolgozta ki San Diegoban (Kalif.). Lényegük az, hogy a család hetente megbeszélést tart. Éspedig így: 1. Letelepszik, hogy mindenki jól érezhesse magát. 2. Minden családtag szabadon előadja örömeit vagy bánatait, sérelmeit. 3. Mindenki szót kap és nem szakítjuk félbe. 4. Végül összegezzük az elhangzottakat, és levonjuk a következtetéseket. A családi lelkipásztorkodás egyik feladata ismertetni és meghonosítani családjainkban a családi estéket!

Az eddig ismertetett általános témájú előadások mellett, természetesen vannak sajtáságos témakörök is. Ezek főképp a gyermeknevelést, a gyermekek szentségi életét és az ifjúsággal való bánásmódot segítik, de napirendre kerülhet a családot és életét érintő egyéb tárgy is.

Beszélgék meg pl. a családi lelkipásztorkodás felelősei a szülőkkel a gyermekek felkészítését a szentségi életre és, állapítsák meg, mit tehet a család, hogy a szentségek vétele formálja gyermekeiket. Legmegfelelőbb útja ennek, ha együtt készül a család pl. a gyónásra, áldozásra és

közösen is járulnak a szentségekhez. A felkészülés egyébként lehet távolabbi és közvetlen.

Távolabbi készülés pl. a gyónásra a bocsánatkérés és megbocsátás gyakorlása a legzsengőbb kortól, miközben a szülő is bocsánatot kér hibáiért. A szentáldozásra készülés távolabbi állomásai: A meghitt és ünnepélyes családi étkezés, a kenyér tisztelete...

Amikor a szülők gyónni vagy áldozni mennek, vigyék magukkal már karonülő gyermekeiket is, hadd lássák a jó példát, de nyújtsunk nekik alkalmas magyarázatot is. A bérnálásra és házasságra való távolabbi készülés megnyilvánulhat abban is, hogy ezen szentségek a család beszédtemái. A szülők régi albumai kedvenc szemléltető eszközök és jó alapanyag vitaindításhoz. A Szentlélek tisztelete és a meleg családi légkör is neveli a gyermeket a vele való személyes kapcsolatra.

A közvetlen felkészítésben, az ún. hitoktatásban is adjunk tényleges szerepet a családnak. Közös családi aktivitásokat is ajánlhatunk, mint a szentmise, ima stb.

Vannak olyan országok, ahol a szentségek vételére maguk a szülők készítik elő gyermekeiket, a hitoktató pedig látogatja a családot, elbeszélget a szülővel és irányítja őket gyermekeik hitoktatásában. Másutt egyes családok vállalják a körzetükben élő elsőáldozók, bérnálkozók felkészítését, ismét a lelkipásztor felügyeletével. Ismét másutt egyes hittanórákra meghívják a szülőket is, hadd lássák, milyen irányban folyik gyermekeik oktatása. A hitoktató felhívja figyelmüket ilyenkor, hogy segíthetik maguk is ezt a munkát a családban.

Nem elégedhetünk meg azonban pusztán előadásokkal. Még akkor sem, ha a legkiválóbb szakembereket sorakoztatjuk fel. A tanúságtétel ugyanis nélkülözhetetlen, és legközelebb áll az élethez. Rendezzünk tehát olyan estéket is, ahol egyes – előre kiválasztott – házaspárok elmondják, hogyan és milyen eredménnyel nevelték például serdülő gyermekeiket. Előadásmódjuk, lehet, egyszerű, talán szókincsük is szegényes, de szavaik a tapasztalat erejével hatnak. Hallgassunk meg egyet közülük:

"Nagybőjtben naponta járt velem misére a serdülő lányom. Rendszeresen szentáldozáshoz is járult. Egyszer s máskor azonban bejelentette: 'Azt hiszem, ma nem áldozom. Tettem valamit, amit nem lett volna szabad!' Én mindig csak ennyit mondtam: 'Jól van, te tudod.' Az is megtörtént, hogy gyónni volt, de utána sem áldozott. Ilyenkor mindig bátorítottam: 'Ne csüggedj, nekem is voltak komoly nehézségeim serdülő koromban. Legjobb, ha nem hagyunk fel a törekvéssel.' Lányom csodálkozott vallomásomon, de mintha megkönnyebbült volna. Sugallatomra megbeszélte problémáját

gyóntatójával, s elújságolta a kapott irányleveket. Ezeket megtoldottam azokkal, melyek nekem segítettek, amikor még az ő korában voltam. Komoly lépésekkel haladt az önfegyelemben. Talán éppen azért, mert megtudta, nem ő az egyedüli, akinek nehézségei vannak. Jól esett neki, hogy néhány felnőt megértően áll mellette (We Tried this, 1965. 30.o.).

Rendkívüli rendezvények

Említsük meg végül a rendkívüli rendezvényeket: a filmet (dia, mozgófilm, tévéfilm), kiállítást és színelőadást. Azért jelöljük őket a rendkívüli jelzővel, mert a gyakorlatban ritkán alkalmazzuk ezeket a családi lelkipásztorkodásban, pedig kitűnő eszközei lehetnek a család- és gyermeknevelésnek.

A család minden egyes tagját fölmelegítheti és az egymás iránti szeretetre, valamint a családi erényekre nevelheti egy-egy jó film, színelőadás vagy kiállítás megtekintése. Gondoljunk pl. A kis ház a prérin (Little House on the Prairie) filmre vagy a Szabó-család adás-sorozatára. Az ilyen filmek és adások magukkal ragadnak fiatal és időset. Fontos követelmény viszont, hogy kiértékelje a család a látottakat és hallottakat.

Egyes országok lelkipásztorai kísérleteznek kiállításokkal a család életének fellendítésére. Családi témákról és a családi erényekről gyűjtene kiállítási anyagot, s arra kéri a családokat, hogy teljes létszámmal tekintsék meg a rendezvényt. Egyetlen plébánia keretén belül is lehetséges legalább kis "vándorkiállítást" szervezni. Pl. csoportunk 12 összegöngyölhető, 1,5x3 méteres táblát készített el. Minden tábla más-más témát mutatott be: A családi boldogság, A családi erények, A szerelem, Párválasztás, Együttjárás, Gyermek, mint az Isten áldása... Ezeket a táblákat elvittük azután az egyházmegye plébániájára. Kiállítottuk (felfüggesztettük) a plébániánk tágas folyósóira, ahol a hívek hétvégén megtekinthették. Mindenütt nagy volt az érdeklődés.

Már a hittanóvodásokkal betaníthatunk rövidebb családi és vallásos j e l e n e t e k e t . A kicsik teljesen beleélik magukat abba a szerepbe, amit alakítanak . A szülők közreműködése igen élénk lehet az előkészületeknél: jelmezeket készítenek, a szöveget és verseket tanítják stb. Az előadást pedig maradéktalanul és nagy örömmel tekintik meg. Iskolásainkról is elmondható ugyanez. Felejtethetetlenek maradnak számomra a hittanosok betlehemes játéka, húsvéti műsorai, amit a templom szentélyében adtak elő. Szépek voltak a szentek életének alakításai is: Kis Szent Teréz, Kaszap István, Szent Imre... Máskor a hit-tanterem zsúfolásig megtelt szülőkkel, az udvarról, az ablakon keresztül is sokan csodálták gyermekeik "művészi" alakításait. Örömdetes volt látni, hogy a szereplők igyekeztek is a Szent követésére.

Végezetül rövid irodalmi utalás a családpasztoráció vezetőinek a családközpontú rendezvényekhez: *II. János Pál pápa apostoli buzdítása a keresztény családokhoz* (Szent István Társulat, 1982), *Szeretben boldogan* (Szent István Társulat, 1980), *Teológia 2/1984*, Bágyoni Attila: *A házasság ABC-je!*

Az OMC kiadványai: Chuck Gallagher, *Beszéljük meg*; Josef Krumbacher, *Lélektől lélekig*; Joseph Moore, *Így lesz barátom Jézus*, Teleki Béla, *Sürgető feladai* (Eisenstadt, 1985).

2. Családlátogatás

A családközpontú rendezvények közé tartozik a családlátogatás is. Családlátogatást végez a felszentelt vagy világi lelkipásztor, amikor Krisztus nevében keresi fel testvéreit az adott családban. Különös nehézsége lehet ezen lelkipásztori eljárásnak a bizalmatlanság és az ismerethiány. Az az érzés kísérheti a lelkipásztort: Nem értek én a családi élet kérdéseihhez! De a családokban is megjelenhet a gyanú: Mit mondhat nekünk az Egyház, különösen a nőtlen pap? A világi lelkipásztort pedig elbizonytalaníthatja a sejtés: Bizonytalant az azt fogják mondani, "Söprögess a saját házad előtt". A lelkipásztor szoronghat: Kényes kérdések ezek, talán jobb nem nyúlni hozzájuk! És rágódik a "hogyan?" kérdésén.

A családlátogatás alapvető tételei

Komolyan veszélyeztet mindenkit, aki hatalmon érzi magát, mint az orvos, pap és egyéb szakember, hogy felülről kezelje a dolgot: kész recepteket hord tarsolyában. Pedig a családlátogatást előregyártott megoldásokkal nem végezhetjük, mert itt mindig ismeretlen vizeken hajózunk. "Óvatosan szervezze tehát a lelkipásztor a családi beszélgetést!" – ajánlja J. Scharfenberg (1985) pasztorálpszichológus. Először azzal, hogy meghallgatja a családot. A lelkipásztor feladata tehát elsősorban nem az, hogy ő beszéljen, hanem hogy meghallgasson. De legyen tisztában azzal is, mit nem hall szívesen.

A *meghallgatás* művészet. Ugyanis az "üzenetnek", a beszélő mondanivalójának sajátos anatómiája és szerkezete van (Schulz von Thun, 1986). Megkülönböztethetjük a tárgyi üzenetet, az önközlést, a felszólítást és a szavakban meghúzódó kapcsolatot. A beszédnél talán a legfeltűnőbb a tárgyi tartalom, leghamarabb azt ragadja meg a hallgató, esetünkben a lelkipásztor. Ettől azonban szinte mindig jelentékenyebb az önközlés, a felszólítás vagy kérés és az üzenetben rejlő kapcsolat.

Vegyük példának az egyszerű kijelentést: "Feleségem gonosz!" Tárgyi tartalma kézenfekvő: gonosz az asszony. A mondatban azonban a következő önközlést találhatjuk: Sokat szenvedek feleségem miatt. Vagy: Feleségem utamban van, és gátolja szabadságomat! Ugyanakkor a lelkipásztorhoz intézett kérést is kiolvashatjuk belőle: Beszéljen már a feleségemmel! Vagy: Értse meg az én viselkedésemet! Kettőjük kapcsolata is kifejezésre juthat e rövidke sorban: Nem szeretjük egymást! Esetleg: Másat szeretek! – Odafigyelni és tényleg megérteni azt, amit a másik mond s főképpen mondani akar, valóban művészet.

Vigyázni kell tehát, *milyen kérdéssel* sietünk a beszélgetőtárs nagyobb megértése felé. Nézzünk ismét egy példát.

"X-né nyolc éves fogadott gyermeke kezd nehézségeket okozni: gyakran hazudik, alkalmankint iskolakerülő, a gyámányával szemben dacos, szeretetlen. Az anya azt mondja a gondozónőnek: „Pedig annyira elkényeztetjük! Múlt héten is látni kellett volna a születésnap asztalát” (R. Bang, 1980).

A lelkipásztort kísérti ilyen esetben pl., hogy a szülő pártjára álljon. Hiszen mindent megad a gyermeknek! Mindent? Vajon a terített asztal már önmagában minden? Egyáltalán, miért kényeztetik a gyereket? Lelkiismeretfurdalásból? Kevés időt szentelnek neki, keveset foglalkoznak vele, ehelyett kényeztetik? Honnét tehát a gyerek "pimaszsága"? Bizonyosan kielégületlenek alapvető igényei. De miért? Nem fogadják őt el, úgy érzi. Nem szeretik eléggé, gondolja. Kap elég megerősítést, elismerést? Lehetővé teszik, hogy azonosíthassa magát a számára is fontos értékekkel, magatartásformákkal? Bevonjuk őt a meleg családi körbe? Ha alapvető igényei kielégületlenek, természetesen képtelen beilleszkedni környezetébe (hazudik, iskolát kerül stb.), nehézségei vannak emberi kapcsolataiban is (dacos, rideg).

A beszélgetés *módszertanának* néhány pontjára is vessünk fényt. Először is tudni kell, hogy a válság az újrakezdés és a továbblépés esélye. Ismeretes az ún. "pygmalion-hatás" (Rosenthal-Jakobson, 1968), miszerint a megelégedettség hitvesünkkel, gyermekünkkel, neveltünkkel csodát művelhet. Elsőrendű ösztönző, ha valakivel megelégedettek és jóindulatúak vagyunk.

Arra is figyeljünk fel, mit érhetünk el az adott családban azonnal, és melyek távoli célkitűzéseink. Minden érdekelt személy teljesítkészségétől függ az eredmény. A család ugyanis érzelmi rendszer. Kár lenne, ha eleve egy családtagra szűkítenénk a probléma okát. Elsősorban a család szorult gyógykezelésre, az egész szerkezetet kell javítani.

Nagyon sok függ az alkotó kezdeményezéstől. Gondolja meg tehát a lelkipásztor a családlátogatás előtt: Miért nyit ajtót a családra? Milyen családról van szó? Mit vár a család tőle? Mit tehet érte? Az örömhír képviselője, ne feledjen el mosolyogni! Nem azért látogatjuk a családot, hogy leckéztessük, hanem, hogy jópásztorként megértsük.

Második lépés maga a beszélgetés, amivel a család helyzetébe igyekszünk betekinteni. Ez nem mindig megy zavartalanul. Az önfenntartási ösztön arra serkentheti beszélő társunkat, hogy a család helyzetét álcázza, ami a valóság előli "bújócska-taktika". A másik nehézség az lehet, hogy a család saját nehézségét sem érti, vagy rosszul értelmezi.

Pl. a fent említett anyán segítenünk kell, hogy felismerje: kényeztető eljárása mögött a szerető odafordulás hiánya lappang. Persze nem ronthatunk rá. Ehelyett úgy próbálkozhatunk, hogy rávilágítunk saját érzelmeinkre: Nagy csalódást okozott önnek a gyermek? Lassan rávezetjük, hogy fölfedezhesse: valószínűleg ő sincs elég szeretettel a gyerek iránt. Máskor sokat segíthet az "összehasonlítás": Voltak már ilyen helyzetek? Milyen körülmények között? Hogyan sikerült akkor kiutat találni?

Ahhoz sem fér kétség, hogy a döntés felelősségét soha sem veheti át a lelkipásztor. A saját ügyeiben mindig az illető családnak kell döntenie. A lelkipásztor csak tanácsadó és segítő. Nem vezet célra a kategorikus kijelentés: "Véleményem szerint magának és gyermekeinek az használna, ha..." Talán helyesebb így: "Bizonyosan van valami elképzelése a megoldásról. Érdekelne, hogyan látja a dolgot." Ha a válasz bizonytalan, indíthatjuk a szerintünk helyes irányba: "Ha jól értem, azt akarja mondani, hogy ezután igyekezni fog nagyobb szeretettel foglalkozni gyermekével." Máskor a jószándékot váltatjuk aprópénzre: "Hogyan és miben próbálja majd ezt megvalósítani?" De igyekezzünk felkészíteni őt a nehézségekre is, hogy – miután a lelkipásztor nincs már mellette – ne riadjon vissza terve kivitelezésétől: "Mit gondol, milyen nehézségek fékezik törekvését?"

Néha érzékeny pontra is rá kell tapintanunk, és segítenünk beszélgető partnerünket, hogy nyilatkozzék. Vegyünk egy példát, ahol párkapcsolati zavarok húzódnak meg. "Tudom, hogy egészséges és erős férje van. Ez azonban még nem garancia ahhoz, hogy jól is érezze magát a házasságban". Az asszony válasza egyértelmű: "Hát nem nagyon értjük meg egymást". Jó lenne tehát tudni, mi volt a házasságkötés indítéka, nem beteg-e már a gyökér, ezért így fogalmazhatunk: "Esetenként valódi szerelemből kötnek házasságot. Persze ezt nem lehet általánosítani. Ezenkívül a jól indult házasság sem váltja be mindig azt, amit ígért." Talán megtudjuk a válaszból, hogy például elidealizált szerelemről volt szó, ami csalódásba fulladt. Ha ilyen, akkor a csalódásra kell orvosságot keresni, és az újrakezdés lehetőségét megtalálni.

"Hallgatni arany!" – Különösen érvényes a családlátogatásnál. Mi segítheti a hallgatást? A "mágikus kérdések" – mondja John Patton (1983), az amerikai lelkipásztorkodás jeles képviselője. Más szóval: tegye fel magának a lelkipásztor a következő kérdéseket: 1. Mi a célja beszélgető társaimnak? 2. Miért beszél épp ő, és miért éppen most? Indokolja-e valami mondanivalóját? 3. Miért közli ezt velem, akiről tudja, hogy lelkipásztor vagyok?

Legyünk résen

A lelkipásztori beszélgetésre készülni kell. Figyelemmel kell kísérnünk a társalgás szakaszait, és kerülnünk kell a hibapontokat. VI. Pál így fejtegeti ezt:

"Párbeszédünkben számolnunk kell az érési folyamattal, és ki kell várnunk az órát, amikor Isten eredményt ad... Ma, azaz minden nap, újra kell kezdenünk, mint azoknak, akikkel tárgyalunk... A beszélgetés apostoli küldetésünk gyakorlásának egyik módja. Tulajdonképpen a lelki közlés művészete. Tulajdonságai a következők: 1. Mindenekelőtt legyen világos... Beszédformánkat vizsgáljuk felül: érthető-e, szemléltető-e, eléggé csiszolt-e? 2. Második tulajdonsága a szelídség, amit Krisztus bemutat, hogy tőle átvegyük: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű” (Mt 11,29). Párbeszédünk nem lehet fölényeskedő, bántó vagy sértő...3. Harmadik sajátysága a bizalom... Bizalmat és barátságot ébreszt... 4. Végül említenünk kell a pedagógiai bölcsességet... Szem előtt tartjuk vele a beszélgető társat: vajon gyermek, képzetlen, felkészületlen, bizalmatlan vagy ellenséges személy... Párosul benne az igazságosság a szeretettel, a bölcsesség a jósággal" (Ecclesiam suan enciklika, 1964.VIII.6.).

P. Schmid (1973) kihangsúlyozza: Tegyük különbséget az elhangzott szavak és a mögöttük rejlő érzelmek között, mert a szavak könnyen félrevezethetik a lelkipásztort. Biztonság kedvéért tartsa tehát tiszteltben a b e s z é l g e t é s s z a k a s z a i t, amint azokat D. Stollberg felvázolja négy pontban: 1) A beszélgetés kezdete a nyilatkozat. A meghallgatást követi a kölcsönös információ-csere és a bizalom légkörének kiépítése. 2) A megvilágítás szakaszában növekszik a kölcsönös megértés, tisztázódnak az álláspontok, megjelennek az érzelmek, és felvillan a beszélgetés jelentősége, iránya. 3) A vita és mérlegelés szakasza a lényegre tér vissza, előállnak a megoldás lehetőségei, ezek alapos kiemlézése: beállhat az érintett személy magatartásának megváltozása is. 4) A beszélgetés záró szakasza bepillantást enged a közeljövőbe, és önállóságra segíti a beszélgető társat.

Társalgásunk eredménye kétségessé válhat azonban, ha az említeti szakaszok bármelyike kimarad. Illetve: hibát követ el a lelkipásztor, ha nem figyel a beszélgetés vázolt menetére, vagy nem fedi fel a szavak

mögött húzódozó érzelmeket. Persze, a hiba csak "lehetséges", mert a lelkipásztor ugyanazon eljárása néha helyes, máskor melléfogás. Például egy fiatal azzal áll elő, hogy elvesztette hitét. Ha most azonnal bizonygatni kezdjük a hit fontosságát és az Isten létezését, esetleg hibát követünk el. Engedjük ugyanis őt tovább beszélni, s felszínre hozatjuk érzelmeit, rádöbbenhetünk, hogy egyáltalán nem kérdéses a hite, csak a "fejét" veszítette el, mert például elhagyta a mátkája. A másik fiatal pedig valóban a hite körüli nehézségekkel küzdhet. Godin (1972) alapján a beszélgetés hét hibáját tárhatjuk föl: 1) Moralizálunk, amikor az általános értékrend csillogtatásával nyomást gyakorolunk partnerünkre, és az adott helyzetet mellőzve kimondjuk: "Ez a jó, illetve ez a rossz." 2) Kioktatunk viszont akkor, amikor hittani fejtegetésekkel, de esete tisztázása nélkül embertársunk értelmére igyekszünk hatni, kijelentve: Ez az igazság! Holott a baj gyökere érzelmi világában van. 3) Hogyha viszont kellő körültekintés nélkül fürkesszük társunkat, és sebtében megállapítjuk: "Ez a te bajod!" – a körmeghatározás hibájába esünk. 4) Belemagyarázást követünk el akkor, amikor a gyökerek kellő ismerete nélkül kimondjuk a mindentudó megállapítást: "Bizony így van, mert..." 5) Általánosítással vétünk, ha beszélgető társunk megnyugtatóra, vagy helyzetének lekicsinylésével könnyelműen leszokezzük: "Így van ez mindig, amikor..." 6) Az összehasonlítás is lehet téves, amikor pl. a vergődő személyt azzal tesszük mellékessé, hogy nagyképűen megvonjuk a párhuzamot: Nálam is így áll a dolog! Vagy: Bizony, az én koromban... 7) Még a tanácsadás is hiba, ha elhamarkodjuk, erőltetjük, és elveszük vele az egyén felelősségét; pl. a "Megoldásként ajánlom!" – rideg közlésével.

Hogyan maradhatunk tehát a helyes beszélgetés síkján?

T. Gordon (1982) és C.R. Rogers alapján hat pontban rajzolhatjuk meg a kielégítő beszélgetést: 1) A családért van itt a lelkipásztor, ezért minden személyt komolyan vesz, és nem vitázik. 2) Ehelyett igyekszik beleélni magát a család helyzetébe, és személyes kapcsolatra törekszik: mellettük áll és fényt áraszt problémáikra. 3) Visszaadja és visszatükrözi amit hall és átél, vagy úgy, hogy megismétli a lényegét, vagy szavakba önti a megsejtett érzelmeket. Mindezt azért, hogy a beszélgető társ jobban magára ismerhessen, és serkentve érezhesse magát a további megnyílásra. 4) Segíti a családot, hogy helyzetükben új távlatokat és új jelentéseket fedezzen fel, és tárgyilagosabb belátásra jusson. 5) Azzal is próbálja ezt elérni, hogy fénycsóvát irányít a dolgok lényegére, gyökerére és értelmére. 6) A lelkipásztor odafigyel, és serkentő valamint kiegészítést célzó kérdésekkel áll elő.

Az említett hat pont prizmáján nézve kísérik figyelemmel a lelkipásztor (Lp) és az elbizonytalanodott diák (J) beszélgetését:

J: Ja, nem megy a tanulás. De erről nem beszélhetek szüleimmel.
Örökös nótájuk: A te hibád, gyöngye az akaratod, nincs kitartásod!

Lp: Az az érzésed, nem értenek meg szüleid, sőt szemrehányásokat tesznek.

J: Apám bizonyosan. Egyszerűen nem ért. Szinte hallom: Nincs benned életrealitás! Anyám..., inkább nem szól semmit.

Lp: Az az érzésed, hogy apád soha sem képes megérteni?

J: Sehogyan sem jövök ki vele.

Feltűnhet a lelkipásztornak, hogy a fiú kerülgeti a forró kását. Tehát segíti, hogy nyilatkozzék!

Lp: Nem kedveled őt?

J: Hát... Magam sem tudom. Egyidőben indulatos voltam, de ez már a múlté. Most inkább szégyenlem magam... Őszintén mondván: Szégyenlem, hogy ő az apám.

A lelkipásztor próbál odahatni, hogy a fiú megszabaduljon bűntudatától, és a kiút felé vezeti.

Lp: Gondoltál-e arra, hogyan tárhatnád fel mégis helyzetedet szüleidnek?

J: Mit? Aha, ez nem lesz könnyű. Fogalmam sincs, mit tennének, ha megtudnák a dolgot.

Lp: Furcsán hangzik. Mintha úgy éreznéd magad, mint a vádlott a bíró előtt.

J: Majdnem. Nyomás alatt állok.

Lp: Nyomás alatt? Hogyan értsem ezt?

J: Persze! Levert az élet!

Lp: És mit tehetnél ez ellen...

Megfigyelhetjük, hogy a lelkipásztor igyekszik bizonyos fokig kívül maradni. Nem foglal állást sem a fiú, sem az apa mellett. Visszatükrözni igyekszik J. érzelmeit, ezért ismétli vagy fogalmazza újra a hallottakat. Így érezteti a fiúval, hogy nem kész és előre gyártott recepteket keres, hanem ráfigyel, és törekszik megérteni őt. Egyben észlelhető, hogy Lp abba az irányba tereli J-t, hogy nehézségeit beszélje meg szüleinek. Mivel J védekezik, Lp azt a lehetőséget is megsejti vele, hogy együtt taphatnak utat.

A családlátogatás lehetősége és formái

A családlátogatás nem könnyű, de lehetséges. Igazolja ezt egy lelkipásztori napló, amely arról számol be, melyik hónapban hány családot látogattak meg: "Január 79, február 99, március 203, április 133, május 63, június 0, július 0, augusztus 0, szeptember 64, október 141, november 154, december 68" (Blieweis, 1965).

Talán éppen ezért sürgeti minden német és osztrák egyházmegye az alkalmi, rendszeres és tervszerű családlátogatást.

A fuldai egyházmegyei szinódus pl. így határoz: "Évente meg kell látogatni minden családot. Figyelembe kell venni a házasság állapotát, a gyerekek keresztelését és hitoktatását, a vallásos kötelességek teljesítését...a család szociális és gazdasági helyzetét és különleges nehézségeit. Az észrevételek kerüljenek be a kartotékokba".

A kölni érsekség szinódusának határozatai pedig hirdetik: "Korunk egyik fontos feladata a tervszerű családlelkipásztorkodás (1.p.). A családlátogatás vezérelve az Úr szava: 'Ismerem enyéimet, és enyéim is ismernek engem' (Jn 10,14)... A lelkipásztor köteles megismerni övéit, és nem maradhat ő sem idegen a hívők számára. Másik célja: Résztétel a plébániai közösség örömeiben és bánatában...A harmadik célkitűzés: új kapcsolatokat létesíteni mindazokkal, akik nem tartanak az Egyházzal...(2.p.)"

Nagyon természetes, ha a lelkipásztor telefonon előre jelzi jövetelét. Az ajtóban már mutatkozzon be: XY vagyok az R plébániáról, rövid látogatásra jöttem. Szabad? Az első cél tehát a kapcsolatteremtés, illetve ennek ápolása: beszélgetés. Ezen kívül természetesen imádkozhatunk is együtt, a család igényének megfelelően, vagy házat szentelhetünk stb. Feltétlenül készítsünk feljegyzést látogatásunkról: Csak polgári házasság, de az egyházinak nincs akadálya; a szülők távolállók, de igénylik gyermekük elsőáldozását stb.

Beszélhetünk baráti, alkalmi és szolgálati családlátogatásról.

A baráti látogatás is lehet lelkipásztorkodás. El is várja ezt a család. Elveszítheti azonban tekintélyét a pap, ha csak pajtáskodik. Ezt azután általában így fejezik ki: "A pap is ember!" Olyan papokra mondják, akik templomba zárták papi mivoltukat a "Csak addig vagyok pap, míg ki nem léptem a templom ajtaján" – elvvel. Eljárnak a családokhoz, de nem látogatnak családokat. Önmagukról szavalnak, esetleg vicceket mesélnek. Nem értik és nem értékelik önmagukat és papságukat, hogyan érthetnék és értékelhetnék akkor a családokat. "Házasság rendezése, párkapcsolat, gyermeknevelés...Ilyesmiről én nem beszélek!" -- jelentette ki az egyik lelkész. Pedig a pap "civilben" is lelkipásztor. Akkor is tanácsot kérnek az orvostól és a jó szakembertől, ha nincs a munkahelyén, és szívesen maradna magánember. Hatványozottan érvényes ez a papra, akkor is, ha mint barát lépi át a család otthonának küszöbét.

1. A *baráti családlátogatás* különösen ajánlatos pl. a szülők házassági évfordulóján, valamelyik családtag névnapján és születésnapján. Sajátosan fontos viszont a helyi egyház területéről

elköltöző vagy éppen érkező családok felkeresése. Rájuk is érvényes, amit a pápa az idegenben dolgozók családjairól mondott: "Mindenütt az Egyházban kell hazát találniuk. Ez az Egyház ősi feladata" (77.p.). És jól esik a költöző családoknak, ha papjuk elbúcsúztatja vagy a plébánia területére érkezésükkor fogadja őket. Hisz fájdalmat hord szívében, aki szülőföldjéről, otthonából költözik: 1) Sajnálja az elvesztett környezetet (rokonságot, barátokat, lakást) és 2) fél az "idegen világtól". Különösen a gyermekeket rendítheti meg a költözködés, annyira, hogy a kisebbek visszaeshetnek fejlődésükben. De sok felnőttél is fejfájás, szívtáji bántalmak, levertség sőt büntudat lép fel. Gyakoribbak ilyenkor a férjfeleség és szülő-gyermek viták.

Orvosolható-e a költözködés betegsége? – kérdezhetjük joggal.

Sokat tehet a családi lelkipásztorkodás, ha 1) felkészíti a családokat a költözködéssre, és tudatosítja bennük, mi vár rájuk a helyváltoztatás kapcsán, és amikor 2) a lelkipásztor meglátogatja őket, és segíti beilleszkedésüket az új környezetbe, különösen pedig ha 3) összehozza őket más keresztény családokkal.

2) Az *alkalmi családlátogatást* a szentségek (kereszttség, házasság, betegek kenetének) kiszolgálása indokolja.

a) A lelkipásztor ott áll a család bölcsőjénél, mert a család – Egyház kicsiben. Az összekötő kapocs szerepét tölti be a két család között, nemcsak a jegyesoktatással, hanem azzal is, hogy felkeresi a jegyesek családjait, hogy biztosabbá tegye a fiatal pár házasságát. Nem elégszik meg az esküvői szertartás ünnepélyességével (II. János Pál, 67.p.); azzal is osztozik a családok örömeiben (19.p.), hogy esetenként részt vesz a nászvacsorán. Látogatja a fiatal házасokat, hogy azok érezzék: összeemelegedésük időszakában is velük tart Egyházuk.

A fiatalok összeilleszkedését gátolhatják a magukkal hozott szokások és elképzelések, az idegen személyek és megváltozott életkörülmények; közéjük ékelődhet pl. a régies férfimodell, miszerint a férfi uralkodó, agresszív, érzéketlen és erős.

Emeljük ki a vérmérsékletet is az egyéb összeemelegedést gátló tényezők közül. Egyik asszony így számol be a lobbánékonyságával járó tapasztalatairól és ennek orvoslásáról:

"Az elején akármilyen kicsiségért fölemeltem hangomat. Ahelyett, hogy megnyugodtam volna, egyre nagyobb dühbe gurultam. Férjem első reakciója a meghökkenés volt. Mivel képtelen volt engem lecsillapítani, heves szóczata lett a vége. Következtek a kényszeredett kedveskedés napjai. Házasságom első évének leckéje: Ne törjek minden apróságért tényért, inkább hallgassak. Elfojtott dühöm azonban

nőttön-nőtt, míg végül is csak kirobbantam, egyszer-máskor. Hallgatni tehát nem a teljes megoldás – gondoltam. Újabb elképzelésem bevált. Mindig feljegyeztem aprólékosan, ami bosszantott. Másnap reggel átolvastam, és nagy meglepetésemre megállapíthattam, hogy a feljegyzettek legnagyobb része gyerekes és értelmetlen, egy s más pedig teljesen nevetséges. Beláttam tehát, mennyire igazságtalan vagyok férjemhez. Szinte alig találtam valamit, amit tányleg meg kellett beszélnem férjemmel, hogy közös nevezőre juthassunk. Megtanultam, hogyan vezessem le és oldjam föl dühkitöréseimet, hogy ezzel senkit ne bántsak. Ugyanakkor jegyzeteim növelik önismeretemet és önkritikámat is".

b) A lelkipásztor már a gyermekvárás idején felkeresi a családot, osztozik örömben, és felkészíti az új szülőket apai és anyai szerepükre. Igyekszik azután a keresztelest az egész helyi egyház ünnepévé tenni. De a felszentelt vagy világi lelkipásztor később is látogatja a kisgyermekes szülőket, kifejezve, hogy gyermekük az Egyház szemefénye. Így nyilatkozik erről a Szentatya, amikor a családokhoz szól: "Az Egyház minden világra jött gyermek gondozásával törődik... arra rendeltetett ugyanis, hogy ... megismételje az Ur Krisztus példáját és parancsát, aki a kicsinyeket Isten országának középpontjába állította: „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket..., mert ilyeneké az Isten országa” (Lk 18,16) (26.p.)

c) A családlátogatás sajátos feladatot kap, amikor az egyik családtag beteg. A lelkipásztor jelenléte – a szentség ereje mellett – vigasz és támasz a családnak. Persze csak akkor, ha nem szorítkozik a betegek szentségeinek kiosztására, hanem elbeszélget a családtagokkal, és osztozik aggodalmaikban. Bátorítja őket, hogy a helyzetet megértő és együttérző szeretetükkel enyhítsék. Különösen akkor áll melléjük a lelkipásztor, amikor a beteget és a családot fel kell készítenie a nagy búcsúzásra, a halálra.

A beteggel való beszélgetés különlegesen fontos feladat. Neki is vannak alapigényei, amelyek kielégítését szolgálja látogatásunk. Ilyen alapigények (Fish-Shelly, 1982): a beteg vágyik a szeretetre és védelemre; keresi élete értelmét és célját, s igényli a megbocsátást. Mindez szinte egyszerre, robbanásszerűen jelentkezhet a betegnél: "Semmivé váltam! Senki sem szeret, senkinek sincs szüksége rám, senkinek sem kellek! Életemnek semmi értelme, semmi céloom nincs, amiért élhetnék. Ei, el ebből a világból!" Csalódása olyan mély lehet, hogy hitét is kétségessé teheti: "Isten! Isten! – Miféle Isten? Nem akarok Istenről hallani. Nincs Isten, nem látja maga is rajtam?" – fakad ki némelyik súlyos beteg. Jóh könyve szépen mutatja a beteg ember kínlódását, lelki vergődését (3-37. fejj.), de kérdései megválaszolását is (38-42. fejj.). Néha hihetetlen erővel tör a szenvedőre életének minden búntudata. Ilyenkor nyugtatólag és felszabadítóan hathat az 51. vagy a

32. zs. Bizonyos, hogy maga az Isten vette magára bűneinket (Jn 3,16-21, Róm 5). Irgalmából felvett minket saját családjába (Róm 8,22-23, Ef 1,1-10), s a halál után saját, örök életében részesít (Róm 5,1-2, Jn 3,16).

A betegség következtében a lelkipásztori látogatás is bonyolultabbá válhat. Jó tehát, ha először megfigyeljük a beteget: milyen benyomást tesz ránk: elhagyott, elcsüggedt, ideges...? Magatartása is sokatmondó: Imádkozik? Olvas Szentírást? Panaszkodik? Követelőző? Szavai is jelentékenyek: Emlegeti-e Istent, az imát, hitet, Egyházat, kifejezi-e halálfélelmét? Kapcsolata környezetével is ismérv: Milyen a háziakhoz? Hogyan fogadja a látogatót?

A megfigyeltet ki kell értékelnünk: Képes-e még idejét értelmesen eltölteni? Mire épül kétségbeesése vagy reménye? Vajon célt és értelmet jelent-e számára Isten? Közösségben érzi-e magát Istennel, vagy állapota elidegenítette őt?

Miután megfigyeléseink alapján felmértük betegünk helyzetét – ami néhány szempillantás műve is lehet – odafordulunk a beteghez: ez annyit jelent, hogy tisztelettel hajolunk le hozzá és segítünk megtalálni életének értelmét. Ezért imádkozunk vele, Szentírást olvasunk neki és – különösen! – meghallgatjuk őt segítő hallgatással. Ilyen szempontból figyeljük meg Frankl világhírű pszichiáter beszélgetését egyik 80 éves rákbeteg asszonnyal:

F: Nos, Kotekné, hogyan látja hosszú életét, amikor visszatekint? Érdemes volt élni?

A: Tudja, Professzor Úr, be kell vallanom, jó sorsom volt. Olyan szépen éltem. Mindenért hálát kell adnom a Jóistennek, amivel csak megajándékozott. Színházban is voltam. Hangversenyeket is hallgattam... Mindezért a szépért hálát kell adnom az én jó Istenemnek.

Ez a nagy hálálkodás azt a gyanút kelti, hogy Kotek néni elfojtotta kétségbeesését. Ezzel pedig szembe kell néznie. Különben képtelen lesz elfogadni sorsát. A szembesítés – első pillanataiban – kínos.

F: Szép élményeket emleget, Kotekné. De mindennek lassan vége?

K: Igen, mindez véget ér.

F: Mit gondol, mindez a szép, amit átélt, eltűnik majd a világból? Elveszti érvényét, megsemmisül?

K: Ezek a szép dolgok...

Világos, hogy Kotek néni félelemmel viaskodik; kiszabadult a tudatalatt megbilincsel szörny.

F: Mondja, Kotekné, megsemmisítheti valaki azt, amit ön átélt? Eltörölheti ezt bárki is?

K: Igaza van, Professzor Úr, senki sem teheti ezeket meg nem történtté.

F: Megsemmisítheti valaki azt a jóságot, amit életében megtapasztalt?

K: Nem, ezt sem teheti meg senki sem.

F: Eltörölheti azt valaki, amit ön elért és megvalósított?

K: Igaza van, Professzor Úr, senki sem törölheti el.

F: Vagy valaki meg nem történtté teheti azt, amit ön bátran kiállt? ...

Csak most ébredt igazán Kotek néni öntudatra, sírva fakadt.

K: Senki sem képes erre! Senki! (rövid gondolatszünet!) Sokat kellett szenvednem. De megpróbáltam kiállni az élet ütéseit, mert hiszem, Professzor Úr, hogy a szenvedés büntetés. Hiszek ugyanis az Istenben.

Bizonyos, hogy a beteg Isten-képe még igen sötét. Ettől is meg kell őt szabadítani.

F: De mondja csak, Kotek néni, nem lehet a szenvedés próbatétel? Nem lehetséges az, hogy Isten akarta látni, hogyan viseli Kotek néni a szenvedést? S végül talán beismerte: Igen, meg kell hagyni, bátran viselte. És most mondja, megsemmisítheti valaki az ilyen teljesítményt?

K: Nem, senki!

F: Tehát akkor ez mind megmarad, nemde?

K: Bizonyosan, ez maradandó!

Kotek néni egy hét múlva halott volt, de megnyugodva csukta le szeméit. Ápolója feljegyezte utolsó szavait: Életem nem volt hiábavaló! (Der unbewusste Gott. Kösel, 1974)

3. A *szolgálati családlátogatáshoz* soroljuk főképp a házszentelést, hittanosaink és cserkészeink családjainak látogatását és a beköszöntött halálesettel indokolt családlátogatást.

a) Sokhelyütt ősi hagyomány a házszentelés. Házról-házra megy a pap vízkereszt után. Lehetőleg olyan időszakban, amikor minden családtagot otthon talál: a délutáni órákban. Nagyobb helységekben és városban avval segíthet önmagán a lelkipásztor, – hogy ne nyúljon el a házszentelés hónapokig – ha felosztja területét és két-három évenként kerül sor minden családban a házszentelésre. Arra ugyanis mindig ügyelnie kell, hogy ne fusson át a községen "Dicsértessék-Istenáldja módon", hanem beszélgessen el a család tagjaival a közös ima és szentelés végeztével.

A házszentelés szertartásának kidolgozása a püspöki kar feladata. Ha nem áll újabb szöveg a rendelkezésünkre, jó szolgálatot tehetnek a régi szertartáskönyvek. Mindenesetre a liturgikus üdvözlés után szóljunk pár szót – néhány mondat erejéig – a házszentelés értelméről. Majd

olvassunk fel egy megfelelő szentírási szöveget (a sziklára épített házról: Mt 7,21-24-27; a tizenkét éves Jézusról: Lk 2,41-52; Krisztus rokonairól: Mk 3,31-35; a boldogságról: 128. zsoltár; a testvérek egyetértéséről: 133. zsoltár; az Úrhoz méltó életről: Kol 1,10-12; Krisztusról szívünkben: Kol 3,12-17; az egyetértésről: Fil 2,1-4; egymás elviseléséről: Ef 4,1-6; a szeretetről: Ef 13 stb.). Ezt követheti rövid buzdítás majd a ház (szobák) megszentelésének imája ilyen vagy hasonló szavakkal: Könyörögjünk. Kérünk, urunk, Istenünk, a Boldogságos Szűz Mária közbenjárására oltalmazd meg ezt a családot, amely teljes szívvel rád hagyatkozik és neked ajánlja fel magát. Kérünk, védd meg őket minden ellenséges cselvetéstől és minden bajtól. Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.

Alkalmasint vehetjük a régi szertartáskönyv könyörgését:

Könyörögjünk. Urunk, Jézus Krisztus! Alázattal lépjük át e ház küszöbét. Költözzék ide velünk együtt örökös boldogság, isteni áldás, derús öröm, termékeny szeretet és tartós egészség. Távozzék e helyről a gonosz lélek ártalma és minden gonosz viszálykodás. Lakjanak itt a békesség angyalai. Dicsőítsd meg, Urunk, szent nevedet bennünk. Áldd meg, amit teszünk, szenteld meg szegény szolgád látogatását, mert te szent és kegyes vagy, és az is maradsz az Atyával és a Szentlélekkel mindörökkön örökké. Ámen.

Könyörögjünk, és kérjük Jézus Krisztust, a mi Urunkat, hogy áldva áldja meg ezt a hajlékot és minden lakóját. Adja nekik őrző jó angyalát. Hajlítsa őket szolgálatára, fontolgassák csodás törvényeit. Hárfíson el tőlük minden ellenséges hatalmat. Szabadítsa meg őket minden rettegéstől és háborgatástól, és őrizze meg őket ebben a hajlékban. Aki az Atyával és a Szentlélekkel él és uralkodik, Isten, mindörökkön örökké. Ámen.

Könyörögjünk. Hallgass meg minket, szentséges Urunk, mindenható Atyánk, örök Isten! Küldd el szent angyalodat az égből, hogy őrizze, gondozza, segítse, látogassa és védelmezze e háznak minden lakóját. A mi Urunk, Jézus Krisztus által. Ámen.

A szentelési ima után megszentelhetünk minden szobát a lakásban. Eközben a család énekelhet a SZVU-ból vagy a Daloljunk az Úrnak-ból. A családfő egy vagy minden ajtófélfára krétával felírhatja a szokásos jelet: 19+C+M+B+88. A szertartás végétével a családtagok megcsókolhatják a családi feszületet. A szobák beszentelésénél tömjént is használhatunk.

Kifejthetjük a házszentelésnél előforduló jelképek értelmét: A szenteltvíz figyelmeztet keresztségünkre és keresztségi fogadalmunkra; éljünk úgy, mint Isten választottjai, gyermekei. A tömjénfüst jelképezi imánkat és ünnepi örömről. Az égő gyertya kifejezi hitünket és reményünket, de bemutatja Isten- és egymás iránti szeretetünket is, mert

melegít és elég, miközben világít. Szemlélteti a szeretetet: a mások javát szolgálja önfelédten. A megfelelő évszám közé ékelt három betű jelentése: Christus Mensionem Benedicat, Krisztus áldja meg ezt a hajlékot. Egyesek a három napkeleti bölc s nevének kezdőbetűit vélik bennük felfedezni: Gáspár, Menyhért és Boldizsár.

b) A lelkipásztor illetve hitoktató kötelessége, hogy évente legalább egyszer meglátogassa a hittanra járó gyermekek és cserkészek családjait, de szükség esetén (gyermekek betegsége, gyöngye előmenetele) többször is végezzen családlátogatást.

Bizonyos, hogy a gyerekek jó kapcsolatteremtők lehetnek a lelkipásztor és a család között. A szomszéd gyermekek néha olyan információkkal szolgálhatnak, amihez a lelkipásztor magától soha nem juthatott volna, mert előle eltitkolják. Ám óvatosan kell kezelni ezt a lehetőséget, hisz a gyermek félre is vezethet: Könnyebben félreérti vagy félremagyarázza a dolgokat. Emellett a szomszédok között fennállhat barátság, de haragban is lehetnek. Ez a tény is meghatározza a látószöveget és az érzelmi ráhangolódást. Főként ne neveljük a gyerekeket "besúgókká", árulkodókká.

De mit tegyen a lelkipásztor, ha objektív körülmények akadályozzák és képtelen eljutni egyes családokhoz? – Megkérhet egy felnőttet: szomszédot, ismerőst vagy rokont, tegye meg ezt helyette; látogassa meg a családot a lelkipásztor nevében.

Sajátságos helyzetet jelenthet a dolgozó szülők esete mind a hitoktatásban, mind a családban. Rapaport szerint több a stressz, ha mindkét szülő dolgozik. A valláserkölcsi normák is könnyebben elbizonytalanodnak az ilyen családban. Önazonossági zavarok jelentkezhetnek szülőkből és gyermekekben egyaránt, sőt szociális zavarok is létrejöhetnek. A szerepzavar és túlterheltség is gyötör (Rapaport-Rapaport, 1971). Nem csoda tehát, hogy azokban a családokban, ahol mindkét szülő teljes munkaidőben dolgozik a házon kívül, jelentősebbek a viták a férj-feleség között, s általában zavartabb és bizonytalanabb a házastársi kapcsolat, de erősen megkérdőjelezett a szülői szerep is. Talán éppen ezért érzik szükségét és igénylik a segítséget a megkérdozett dolgozó nők (Jendiasiak McElhaton, 1982/83).

A szeretett családtag elvesztése mindig megpróbáltatás. Különösen megsínyli a gyermek, főképp ha nincs felkészítve, ami napjainkban gyakori, mert a szenvedés és halál tabutéma, amiről nem vagy nem szívesen beszélünk. A szenvedés és halál (Szolgálat 49/1981) különben közös problémája felnőtteknek, gyermeknek egyaránt, csak talán más és más szempontból nézik. A gyermek inkább az Oszövétség szellemében él: aki szenved, az bűnhődik. A felnőttek viszont könnyen támadnak nehézségei Isten jószágával kapcsolatban a szenvedés láttán: Hogyan

tűrheti a jóságos Atya az ártatlan kínjait? Segtségünkre siet a legártatlanabb, Jézus, szenvedésével, halálával és feltámadásával. A gyermeket ugyan megdöbbeníti a halál, de a feltámadás és örök élet fényében megtalálja a hidat. Az a felnőtt, akit teljesen rabul ejtett a korszellelem, nehezen közelíti meg az örök élet tényét, ezért vigasztalhatatlan szerettei elvesztésekor. Ha a gyermektől rejtegetnénk a szenvedés és halál tényét, annál nagyobb erővel szakad reá. Ezért sürgeti a családszakértő Joseph Weber (1981), hogy nyíltan és őszintén beszéljen a család ezen valóságokról. Gyermekünk kérdéseit: Mitől halunk meg? Feltámadnak-e a halottak? Mi történik, mikor meghalunk? stb. vegyük komolyan és válaszoljunk meg tudományos és vallási pontossággal. A gyermeknek csak használhat, ha részt vesz a temetésen és a családdal együtt gyászol. A hozzátartozó halálának óráján viszont csak akkor legyen jelen, ha ezt nagyon követelné a gyerek.

A kisgyermek még nem képes felfogni a halál mibenlétét. Ötödik életévében már aránylag tárgyilagos képet alakít az elmúlásról, de érzelmileg még inkább mesébe illőnek tartja. A hétéves erősen érdeklődik a halál kérdése után: izgatja a temető, a sírok; a halottak kedvenc témái, de még mindig nem érzi sajátjának a halált. Inkább csak mások hálnal meg, őt ez nem érinti. Az iskoláskorban testközelpbe kerül a halál és kiváltó oka: a szenvedés. Meg kell értenie a halált, mint az élet velejáróját. Ebben segíti őt az elhervadt virág, a kimúlt állat, valamint az elhunyt hozzátartozók fényképeinek nézegetése, emlékeinek elevenítése. Ha szomorkodunk, ez emberi. A család gyásza az elhunyt iránti szeretet jele, nem pedig a kétségbeesés.

Bizonyos, hogy a lelkipásztor részvéte, megértő látogatása hasznos, sőt szükséges a gyászoló felnőttnak és gyermeknek egyaránt. Beszéljen velük az elhunyt múltjáról. A kellemes élmények felelevenítésével rakjon gyógyírt a válás sebére. Gyűjtsa fel szívünkben az örök élet, a boldog viszontlátás reményét.

Gyermekünkél jó feloldási és feldolgozási mód a rajzoltatás: lerajzolják a halottat, esetleg megjelenítve a mennyben. Arról is beszélgethet a lelkipásztor velük, hogyan szeret minket az elhunyt a mennyországból. Tegyük szóvá azt is, hogyan ápolhatjuk iránta való szeretetünket.

Hogyan segíthet maga a család a gyermekeknek gyászuk és félelmük feloldozásánál? Nagy segítség a játék: játszanak halottat, temetést és feltámadást. Kisebbecknél sokat használ a mese: elmondhatják nekik a szülők hozzátartozójuk végső szenvedésének és utolsó perceinek történetét. Mik voltak végső tettei, szavai, intézkedései? Persze mesélhetünk általában is.

A feltámadás megértését segítik a természetből vett hasonlatok: alvó fák, rügyek..., mindezek tavasszal feltámadnak. Kisebbecknél beszél-

gethetünk a rügyekkel s a rügyek is szólhatnak hozzájuk az új levélről és új virágról.

Szép jelképe a halálnak és feltámadásnak az elvetett mag, amely a földben elrothad (meghal), hogy új élet fakadhasson belőle. Így a feltámadás sem más, mint életünk túlcsoorduló beteljesülése. Ebben az értelemben mondja az Üdvözítő: "Azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen" (Jn 10,11). A legfontosabb tényező persze a szülőlk világnézete, hite és viselkedése. Példaképek ők gyermekeik előtt. A lekipásztor pedig éppen ebben a minőségükben erősítheti meg a szülőket, s ugyanakkor gyakorolja a felnőttet s fiatal egyaránt gyógyító együttérzést.

Zárószóként: Családlátogatás nélkül elképzelhetetlen a családi lelkipásztorkodás a mai világban.

3. Népmisszió

Az új egyházjog ezekkel a szavakkal fejezi ki a lelkigyakorlat és népmisszió fontosságát a plébánia életében: "Meghatározott időközökben, és az egyházmegye püspökeinek rendelkezése értelmében megrendezi (a plébános) azokat az igehirdetési módokat, melyeket lelkigyakorlatnak és szent misszióknak nevezünk, vagy esetenként – az igényeknek megfelelő – más formákat is" (c.770.).

A szent missziót közismerten népmisszióknak, újabban "közösség-misszióknak" is nevezzük. Knobloch, a jeles missziószakértő szerint "napjainkban is igen keresett lelkipásztori lehetőség. Megfelelő előkészítés után meghozza az egész plébánia megelevenedését a hitben és a közösségtudatban" (ST. Knobloch, 1987).

A népmisszió mibenléte

A misszió, mint mindig, ma is "szent idő" (kairos): az Isten látogatásának ideje a plébánia életében. Aquinói Szent Tamás (Sth I.43) misszióknak (missiones) nevezi az Isten önjándékozását a szentháromsági kommunikációban: közli magát az emberekkel. Gyógyulást és üdvösséget hoz, mert a szegény embert Isten gazdagságával árasztja el, a széthúzó embert Isten egységével kapcsolja egybe, a gyűlölködőket Isten szeretetével orvosolja.

A népmissziót összehasonlíthatjuk Jézus, valamint az Egyház missziójával is (P. Köhldorfner, 1987). Jézus azért jött, hogy általa valósuljon meg Isten üdvözítő terve és szeretetének uralma. Küldetését (misszióját) nem úgy hajtotta végre az Üdvözítő, mint valami "magánzó", hanem megszervezte a tanítványok körét, hogy missziója általuk tovább

terjedjen. Egyébként a jézusi misszió két jellemvonására figyelhetünk fel: 1. Az Atyától jön és megérteti velünk az Atyát. Kapcsolatot teremt az Isten és az emberek között. 2. Bensőséges kapcsolatra lép az emberekkel: barátaivá teszi őket (Jn 15,15). Kapcsolatával nyíltságot, növekedést és szeretetet szorgalmaz, és megteremti Isten népe egységét. Tulajdonképpen a népmisszió feladata és munkamódszere is ez a jézusi út.

"A földön zarándokló Egyház természeténél fogva missziós beállítottságú, hiszen a Fiú elküldéséből és a Szentlélek küldetéséből származik, az Atyaisten elhatározása szerint" (AG 2). Az Egyház feladata: Isten önközlését hirdetni az egész világon. Ennek a munkának szerves része minden egyes népmisszió. Ez a misszió különbözik Krisztusétól, jóllehet megbízásából történik. Az ő küldetését folytatják ugyan az emberek, de a kincset "törékeny edényben hordják" (vö. 2Kor 4,7). Közösségi jellege azonban ma is változatlan. "Krisztus... prófétai küldetését meghirdette, mégpedig a világi hívők által is, és nem kizárólag az ő nevében és hatalmával tanító hierarchia által. Ezért elrendelte, hogy ők is tanúi legyenek, és őket is felruházta a hit érzékével (sensus fidei) és a beszéd adományával (gratia verbi)" (LG 35).

Kinek szánjuk a missziót? A külső misszió (missio ad extra) a még nem keresztények megtérítésére irányul. A belső misszió (missio ad intra) célja viszont a keresztények és közösségeik megújulása. Az ún. népmisszió ez utóbbinak fontos mozzanata. A népmisszió általában egy hétig tart, de néhol egész hónapos missziókat rendeznek, igen nagy eredménnyel. Témáik a főbb hitigazságok, mint pl. Isten léte és tulajdonságai, Jézus Krisztus megváltó szerepe, az Egyház feladata, az emberi élet értelme és célja, a bűn veszélye és az örök üdvösség bizonyossága. Majd egy-egy állapotbeli beszéddel: férfiaknak, nőknek, gyermekeknek egészül ki a népmisszió gazdagító tartalma. A missziós atyák minden intézkedése a hét során: az igehirdetés, a szentség kiosztás, a beteg- és családlátogatás kizárólag a közösség megújítását szolgálja.

Népmisszió és családpasztoráció

Az előbbi ismertetés lényegében érvényes a klasszikus népmisszióra, amelynél a missziós atyák a hangsúlyt a napi missziós- és az állapotbeli beszédekre helyezik. Beszélgetésre, gyóntatásra és beteglátogatásra készségesen állnak a közösség rendelkezésére, és ezek csúcspontja a pénteki kibékülés szertartása. A templom falai közül a szeretet szellemét viszik a hűvek a családokba és az egész közösségbe.

De vajon mi köze az ilyen népmisszióknak a családi lelkipásztorkodáshoz? – kérdezhetjük joggal.

Háromféleképpen is belenyúl a családba:

Ha egyetlen családtag részt vesz a népmisszió és a lelki megújulás ösvényére lép, ez megváltoztathatja a családot is, mert a családrendszer a családtagok képezik. Az egyes tagok döntően befolyásolják az egész rendszert. Ha tehát az egyik családtag megváltozik, a következő lehetőségek állnak elő: változások jelentkeznek a családon belül is, vagy a csalárendszer kedvéért kénytelen az egyén is feladni elért eredményeit, mert különben az elmeszesedett, pozitív irányba változni képtelen rendszer kizárja őt.

Másrészt a missziós atyák jelentős vigaszt nyújthatnak a családtagoknak prédikációikkal, de különösen megánbeszélgetésben és a gyóntatószékben; esetenként súlyos családi problémákat is megoldhatnak.

Végül a klasszikus népmisszió elkerülhetetlenül foglalkozik családi témákkal is, hisz Zsinat utáni Egyházunk nagy súlyt fektet a családra. De egyébként is megjelenik a család téma a missziós prédikációk során: az állapotbeli beszédekben – férfiaknál, nőknél, sőt már a gyermekeknél is – felcsillannak a családi erények és pellengerre kerülnek a vétkek.

Odahathat a népmisszió, hogy csökkenjen a büntetés – s ezzel az erőszak – és növekedjen a szeretet a családban. Rávezetheti a szülőket a békés nevelés ösvényeire, és erősítheti az egyenlőség szellemét. Ezzel kiveszi az erőszak méregfogát.

Kibővített népmisszió

A klasszikus népmisszió kibővíthető pl. az előadók, a témakör és az állapotok szempontjából.

1. A kibővített népmissziónál a pap az előadók mellé civileket, más szakembereket: orvost, pedagógust, pszichológust, szociológust... is bevon a munkába, sőt a katekéták és házaspárok mellett fiatalok és gyermekek is föllépnek. Így a népmisszió hatósugara erősödik: számos szempontból világítja meg a témákat és vonz a laikusok kiállása.

2. Az állapotok szempontjából kibővíthető a népmisszió úgy, hogy férfiak, nők és gyermekek mellett a családra összpontosítjuk a szentbeszédeket, beiktatjuk a családok megáldását stb. De a kibővítés abban is megnyilvánulhat, hogy a gyermekek és ifjak oktatását fiatalokból álló közösség, a férfiaknak férfiak, a nőknek nők, a házaspároknak házaspárok csoportja tart beszédet a missziós atyák irányításával.

3. Az elmélyített népmisszió tulajdonképpen a lelkigyakorlat, a csoportmunka és a klasszikus népmisszió keresztesítésének eredménye. Lényegük: kiscsoportokban folyik a munka. Előnyük: mara-

dandóbb a gyümölcsük; esetleg bázisközösségeket teremnek az egész egyházközség felvirágoztatására.

A családlelkipasztorkodás szempontjából azonban nélkülözhetetlen, hogy ne csak szem előtt tartsuk, hanem a misziók során ismertessük is a családi élet fejlődési szakaszait, hogy a család jobban megérthesse saját magát. Térjünk ki hát röviden e kérdésre Douglas C. Kimmel (1980) pszichológust követve.

Amint minden személy fejlődési szakaszokon megy át, úgy a családi élet is. Mérföldkövei ennek a fejlődésnek: a házasságkötés, az első gyermek majd az utolsó gyermek születése, a fiatalok kiházásodása, végül az özvegyiség. A fejlődési szakaszok pedig: a keletkező, szülő, gyermeknevelő és kiürülő család.

A házasságkötéssel indul a keletkező családi életszakasz, folytatódik kettőjük kapcsolatának begyakorlásával, és véget ér az első gyermek születésével. Közben a hitvesek új szerepeket tanulnak: egymás, valamint szüleik, a társadalom és az Egyház iránt. Céljuk, hogy kielégítő szexuális és meghitt hitvesi kapcsolatot létesítsenek. Mindez viszont feszültséget okoz, ezért szükségünk van a feszültségoldó eljárások kidolgozására is.

A terhességgel és az első gyermek születésével jelenik meg a családi élet szülő szakasza. A férj és a feleség most már az apa és az anya szerepét tanulja, s kettejük kapcsolatába beépítik gyermekük jelenlétét, ami sok öröm de surlódás okozója is lehet. A férj elhanyagoltnak, a feleség túlterheltnek érezheti magát. Életük egyik válságszakaszává válhat, különösen, ha nem készültek fel gyermekük fogadására. A következő gyermek születése rendszerint kisebb megrázkódtatás, mert már érettebbek a szülők.

A gyermeknevelő életszakasz feladatai: elmélyíteni a hitvesek bensőséges kapcsolatát, a gyermekkel szemben pedig megteremteni fejlődésének anyagi feltételeit, és biztosítani a szociális, valamint vallás erkölcsi nevelését. A főbb nehézségek: Mire a szülők bejelönnék a csecsemő nevelésébe, már a kisgyermek nevelését kell tanulniuk, s ezzel alig készültek el, máris az óvodás, majd a kisiskolás, felsős, a serdülő fiatal áll eléjük. Mindeniket másképpen kell nevelniük. Ehhez társul az időhiány stb. A nevelés akkor lehet eredményes, ha mindkét szülő meleg kapcsolatot teremt gyermekével.

4. A kiürülő család életszakasza az első fiatal kiházásodásával jelentkezik, és az egyik hitves halálával zárul. A hitveseknek vissza kell térniük egymáshoz, és izlelgetni a nagyszülői mivolt örömeit, amit azonban keseríthet a betegeskedés üröme.

Egyik baranyai faluban mondotta valaki a többiek nevében a népmisszió befejeztével: "Atya, kár, hogy már vége szakadt a missziónak. Minden nap siettünk a szőlőből, hogy el ne késsünk a szentbeszégekről. Bízunk abban, hogy most jól föltöltekeztünk. Ebből fogunk élni sokáig".

Minden misszióvezető ismeri az ilyen tanuságtételeket. Érthető, mert a népmisszió a családlelkipasztorkodás olyan általános eszköze, amely – a családközpontú rendezvényekkel és a családlátogatással karöltve állandóan kíséri és támogatja a keresztény család erőnlétét és szükséges megújulását.

III. A CSALÁDLELKIPÁSZTORKODÁS SAJÁTSÁGOS FORMÁI

Ebben a fejezetben ismertetjük a családi központot, annak színes munkaköreit: a levélpasztorációt, a telefonlelkipásztorkodást és a családi tanácsadást.

1. Plébániai családi központ

"A közösségi területen – írja a Magyar Püspöki Kar – szerepet nyer az egyházközség is. A megújított egyházközségi szabályzat ezen a területen is megkívánja az aktivizálódást. Az egyházközség közösségében szervezett formában is kapjanak segítséget a családok, főleg a bajbajutottak, a krízisbe kerültek, a szükségét szenvedők" (Uj Ember, 5/1987).

A családi központ meghatározása

Amiről a magyar püspökök beszélnek, mi itt plébániai családi központnak nevezzük, bár – mint látni fogjuk – más neveket is viselhet. De tulajdonképpen mi is a plébániai családi központ, és melyek a feladatai?

Mondottuk, hogy a családtagok problémái az egész család válságát jelzik vagy idézik elő. Általában viszont – és helytelenül – szinte kizárólag a tünetekkel rendelkező személy "gyógyulására" keresünk orvoslást. Iskolapszichológushoz küldjük pl. a serdülő fiút, ha nehézségei vannak a tanulásban. Ő azután megállapítja, hogy páciense pubertáskori zavarokkal küzd. De kimerítő ez a diagnózis? Ha pedig összeütközik társadalmunk törvényeivel, javítóintézetbe utaljuk, de ez a megoldás is bizonytalan.

Másrészt a család sem tudja, hova forduljon segítségért, még az olyan társadalomban sem, ahol erős a pszichológiai tanácsadás és terápia.

A család állandóan szaporodó válsághelyzetei, a divatos egyoldalú kezelés végül is világszerte arra ösztönözte a különböző egyházakat és egyetemeket, hogy családi központokat létesítsenek. Itt a nehézségeikkel vergődő szülők vagy gyermekek szakszerű útbaigazítást és sokoldalú segítséget kapnak, s a családgondozás szálai összefutnak.

Az ilyen családi központok rohamosan teret hódítanak a hetvenes évekkel kezdődően. Változataik vannak, hisz a családok helyzete is országunként árnyalt, és lehetőségeik is másak. Eltérő pl. a kansasi Manhattan vagy az illinoiszi Evenston, vagy épp a lengyelországi családi

tanácsadó. A nevek is ezt mutatják: Családi központ, Családi fókusz, Családok vagy Családi tanácsadó, hogy csak néhányat említsünk. Az sincs kizárva, hogy amikor a Magyarországi Katolikus Egyházközségek Általános Szervezeti Szabályzata előrelátja a "központi egyházközségi tanács" létesítését (1984, 28.p.1.), tulajdonképpen a plébániai családi központ megalakítását írja elő.

Ismertetésünk alapja a kansasi Családi Központ (White House, 1980). De előre bocsátom, hogy egyházmegyéink és plébániáink családlekipásztorkodását mindig a helyi igények és lehetőségek határozzák meg. A kérdéseket: Hogyan szervezzük meg a családi központot? Hogyan tartjuk azt fenn? Honnan kapjuk a megfelelő szakembereket? Miként teremtsük elő a szükséges anyagiakat – csak a színhelyen válaszolhatjuk meg.

A Családi központ 1973-ban indult a kansasi Manhattanban. A szükséges termeket a helyi egyházközség adta, a szakemberek nagy részét az egyetem szolgáltatta: tanárok és egyetemi hallgatók részvételével. A hallgatóság viszont vállalta a telefon- és közöltségek fedezését. 1977-ig az útkeresés fázisában állt a központ; sok dicséreten és még több kritikán nevelkedett föl, s ismerkedett a területén lévő olyan intézményekkel, amelyek hasznot hajthattak a családoknak. Különböző "programok" kristályosodtak ki, melyeket mi szakosztályoknak fogunk hívni. Észrevették pl., hogy amikor a család gazdasági nehézségekkel küzd, növekszik a tizenévesek terhessége, de az alkohol- és kábítószer fogyasztók aránya is: válás is sokkal fenyegetőbb ilyen helyzetben. Olyan programot szerveztek tehát, amely segít a család anyagi helyzetén: állást vagy mellékállást biztosít. Megállapították továbbá, hogy az ember önmagáról alkotott képét lényegesen befolyásolja a ruházkodás és a lakás minősége. Így jött létre a lakásról és lakásberendezésről, valamint a tisztességes ruházatról gondoskodó program. 1980-ig a következő programok alakultak ki: A családi életre nevelés és tanácsadás szakosztálya (előadásokkal, lelkigyakorlatokkal, sajtótermékekkel és tanácsadással segíti a családokat), a Házasság- és családterápia szakosztálya (huzamos pszichikai kezelésben részesíti a családot), a Karitás szakosztálya (gazdaságilag támogat munkahelyet, lakást, bútort, táplálékot és ruházatot biztosít), végül 7 napon át 24 óras telefonlekipásztorkodás szolgálja a családot.

Az ilyen központ megszervezése talán egy évtizedet igényel, és temérdek akadállyal valamint csalódással járhat. De a lényeg az, hogy megtegyük, amire képesek vagyunk. Ha kilátástalan 24 óras telefonlekipásztorkodást tartani, elégedjünk meg esti 2-3 órával naponta, esetleg egy délutánnal hetente. Ha terápiára nem találunk szakembert, szer-

vezzünk legalább tanácsadást. Egyszóval: Addig nyújtózkodjuk, ameddig a takarónk ér!

A családi központ a gyakorlatban

A Becse Belvárosi Plébánia Családi Szakosztálya mindössze tíz talpraesett földműves- és munkásemberről – közöttük néhány háziasszonyból – állt 1972 és 1982 között. Erre a munkára tulajdonképpen az élet készítette fel, s a mélységes hit és keresztény lelkesedés fűtötte őket. Havonta gyűléseztek. Részletesen megtárgyalták a sürgető feladatokat, és kiosztották egymás közt a munkát. Íme, néhány munkakör, amit sikerrel végeztek:

1. Felkeresték az egyházilag rendezetlen házasságban élő hittestvéreiket, és szorgalmazták esküvőjüket.

2. Meglátogatták a "válni készülőket", és megkísérelték egyensúlyukba visszaállítani a veszélyeztetett családokat.

3. Minden iskolaév elején kikeresték a kereszteltek anyakönyvből azokat a családokat, melyekben a gyermek hittankötelessé növekedett. Megállapították: Itt él-e még a család a plébánia területén, vagy a közbeeső 7 év során észrevétlenül vidékre költözött, esetleg átvándorolt a másik plébánia területére. A hanyagokat felkeresték, és felhívták figyelmüket gyermekük keresztelésekor tett ígéretükre: vallásosan nevelik, tehát hittanra is járatták.

4. Minden húsvétra és karácsonyra ruha és élelmiszer csomagot készítettek a szegénysorsú gyermekeknek, sőt a felnőtteknek is, ha ennek szükségét látták.

5. Hetente megrendezte a plébánia a házaspárok családi estjét, ahol vallásuk alaptételeiről, a párkapcsolatról, a gyermeknevelésről hallhattak előadást és folytathattak eszmecsere-t.

6. Állandó telefonlelkipásztorkodásra ugyan nem tellett idejükből és erejükből, de minden szerdán 19-22 óráig tanácsért fordulhattak a plébániához mindazok, akiknek egyéni vagy családi problémáik voltak.

7. Megrendezték a 5 éves és 25 éves házások jubileumi miséjét. Kikeresték az érdekelteket a házassultak anyakönyvéből, és meghívták őket. A mise után természetesen ilyenkor az agapé.

Egy másik egyházközség családapostolkodási központja a hangsúlyt a hittanos gyermekek szüleinek összehozására tette. Három irányban dolgoztak:

1. Világos volt előttük, hogy a hitoktatás csak akkor lesz eredményes, ha a hitoktató és a szülők közreműködnek. Az iskolaév kezdetére tehát közös istentiszteletre hívták meg a szülőket és gyermekeket. A hitoktató előállt a plébánia tervével: A tévé "Miért hisznek a keresztények?" adás-sorozatát felvették videoszalagra. Szeretnének belőlük néhányat levetíteni a szülőknél, és megbeszélni a látottakat. Ennek a célja:

1, Észlelni, hogy a gyermekek hitoktatása mennyire ésszerű és szükséges. 2. Egy-egy hittan csoport szüleit közelebbi ismeretségbe hozni. 3. A hitoktatás és a szülői ház közötti együttműködés fejlesztése.

Az első hittanóráról a gyermekek meghívót visznek szüleiknek. A meghívó válaszlapján a szülők visszajelenthették igényeiket: mely adásokat, mikor, milyen hosszan szeretnének megnézni és megvitatni.

Pontosan egy hónapra a hitoktatás megkezdése után megtartják az első összejövetelt. A köszöntés és a programismertetés után megtekintik az előrelátott adásrészt, amely általában 20-30 percet vesz igénybe. Ezután vitacsoportokat képeznek, mert a szülők létszáma nagy ahhoz, hogy érdemleges ismerkedés és véleménykifejtés jöhessen létre, ha mind együtt maradnak. A kialakult kicsoportokban megbeszélnek a látottakat, a szülők és a nevelők szemszögéből.

A megbeszélés-sorozat – amely 4-5 alkalomnál több összejövetelt is igényelhet, – tervszerűen, tanulmányi hétvégével zárul. Szombaton du. közösen visszapiantanak a csoportok munkájára és eredményeire. Rendszerint összefoglaló plakátot is készítenek. Végül egész gyakorlatiasan leszögezik, mit tehetne a család, hogy az adott hittan csoport gyermekei erősödjenek a hitben és a vallási életben. – Vasárnap délelőtt ismét együtt vannak. Témájuk imádság: Hogyan tehetjük családunkat az imádság központjává? Miképpen segíthetjük gyermekeink imaéletének érlelődését? A hétvégét közös szentmisével fejezik be, amelyen részt vesznek a hittanosok is, testvéreikkel együtt. Az éneket és a zenei aláfestést diákok készítik elő. Végül közös ebéd következik, amit vagy a nagyszülők készítenek a plébánián, vagy a szülők hozzák magukkal.

A mi plébániáink vitaindító vetítésként felhasználhatják a rendelkezésükre álló diákat, esetleg egyéb, kisebb lélegzetű filmeket, de nemritkán jó tévéadásokat is láthatunk, amelyre eszmecserével reagálhatunk. Még a vallásellenes adásokat is jól felhasználhatjuk, de minden ifjúsági problémát vagy az ifjúság helyzetét ismertető rádió és tévéadás szolgáltathat vitaindító témát.

Szorgalmaznunk kell, hogy az összejöveteleken mindkét szülő részt vegyen, de nyitva kell hagyni azt a lehetőséget, hogy csak az egyik szülő – legtöbbször az anya – kapcsolódik be a munkába.

2. A következő munkamódszer a szülők szemináriuma. Tulajdonképpen azt irányozza elő, hogy az adott hittan csoport tananyagával megismertesse a gyermekek szüleit, s így a család hatásosabban közreműködhesen. Ezt a módszert különösen az elsőáldozók és bérmezők szüleivel gyakorolhatjuk.

Meghívót írunk a szülőknek mindjárt a hittanév megnyitásakor. A levélben ismertetjük a csoport létszámát, célkitűzéseit, nehézségeit, és kihangsúlyozzuk a szülők közreműködésének fontosságát. Ennek

érdekében szemináriumot kínálunk fel. A programalkotó összejövételre már meg is határozzuk a dátumot; az első találkozáskor pedig a szeminárium tartalmát és időpontját.

Lehetőleg egy-egy módszertani egységet (néhány összefüggő óra anyagát) tárgyalunk meg minden alkalommal. A hitoktató plakátot készít az anyagrészeiről, és azt ismerteti. A szülőkkal megbeszéli az anyag családi alkalmazását.

A szemináriumot is közös szentmisével zárjuk, amelyre meghívjuk a szülőket is, összes gyermekeikkel. A misében poszterképen vagy diával elevenítjük meg az evangélium tartalmát, és lehetőséget adunk a szülőknek, hogy elmondják véleményüket: milyen gondolatokat, érzelmeket vált ki belőlük a kép? Ha a szeminárium során csoportmunkát alkalmazunk, ajánlatos, hogy minden csoport készítsen egy fohászt a hívek könyörgésébe.

Ennek az eljárásnak előnye, hogy hittankönyv szolgál alapanyagul. A hitoktató konkrét javaslatokkal állhat elő a szülők felé: mit és hogyan tegyenek, hogy gyermekeik elsődözása, bérnalkozása tényleg bevezetés legyen a keresztyén életébe, a keresztyén közösségbe.

3. Meghívót küldünk ki a szülőknek, hogy két estén és egy hétvégen jelenjenek meg. A meghívóban témasorozatot kínálunk föl. Minden szülő két témát jelöl meg, és a meghívó előrelátott részével visszaküldi a hitoktátónak, hogy meghatározhassuk, mi is érdekli őket. (Egyik témakatalógus legkívántabb négy tárgyköre: Mit várhatnak el a szülők gyermeiktől? – 39%. A serdülés és felnőttéválás nehézségei – 38%. Önállóságra nevelés – 32%. Mit kellene tudnia a hitoktátónak diákjairól? – 26 %).

A két összejövételen ismertetjük az első kiválasztott témát és munkamódszert. Különösen szem előtt kell tartanunk a hittanos gyermekek véleményeit és érzelmeit: Hogyan látják ők a dolgokat? Milyen tapasztalatokkal rendelkeznek? Miben segítheti őket a családi otthon, és miben a hitoktatás?

Az első est befejeztével jelezzük a következő est dátumát és témáját. A két témát egy szombat esttel fejezzük be. Ezen a hittanosok kb. félórás zenei műsorral kedveskednek szüleiknek. Ezt követi a szentmise a szülők s gyermekek teljes és tevőleges részvételével. Lehetőleg az agapé se maradjon el. (A. Biesinger-W.Nonhoff: Religionsunterricht und Schülerpastoral. Kösel, 1982. 168-189.o.).

2. Levélpasztoráció

Nem új módszere ez a lelkipásztorkodásnak, mert az apostolok is alaposan kihasználták a kapcsolatteremtés ezen lehetőségét: leveleket

írtak az egyházi közösségeknek, a helyi egyházaknak, esetenként magánszemélyeknek címezték, de számtalanszor utalnak a családokra is. Így pl. az 1. korintusi levélben Stephanas házát köszönti az apostol (16,15), majd Aquila és Prisca házanépe üdvözlését tolmácsolja (16,19). Napjainkban ismét felfigyeltek a lelkipásztori levelezés fontosságára. Szinte nem létezik plébánia, amelynek ne lenne heti vagy legalább havi körlevele, de a személyes levelezés is virágzik. A németországi Freising erős oszlopa ennek az apostolkodásnak teológiai továbbképző intézetével, ahol évente százával végeznek kurzusokat a felszentelt vagy világi lelkipásztorok. Egyik úttörő szakembere ennek a mozgalomnak Walter Friedberger professzor, akinek gondolatait ismertetjük az alábbiakban (Friedberger 1985).

A levélpasztoráció alapelvei

A lelkipásztor nem juthat el bármikor minden családba, de bekapogtathat levelével, és válaszokat adhat a problémákra. Éppen ezért a Családi Központ Családi életre nevelés és tanácsadás osztálya nem is várja meg, hogy valamelyik család segítséget kérjen, enélkül is keresi vele a kapcsolatot, igyekszik feltárni és gyógyítani esetleges sebeit levelezéssel.

Persze, hogy a levelezésnek is vannak buktatói. Gyakoribb kifogások: 1. Nincs rá idő! 2. Félünk attól, hogy állást foglaljunk, mert levelünk avatatlan kezekbe kerül, esetleg félreértik. 3. Bizonytalanok: Mit írjak a szenvedésről, halálról, a kudarcról? Hogyan fejtssem ki hatásosan az örömhírt?

Köszöntő beszédében mondta Dr. Wilhelm Holczabek orvosprofesszor, a bécsi egyetem rektora, a habsburggassei szemináriumában: "Ha majd elkövetkezik életem alkonya, betegágyamon nem kívánok tudományos eszmecserét folytatni, sem tudományos fejtegetést hallgatni. Akkor csupán arra az erősítésre és vigaszra lesz szükségem, amit csak a keresztény katolikus egyház adhat."

Mennyire furcsa és érthetetlen tehát egyes lelkészek magatartása, amikor csak emberi vigaszt igyekeznek nyújtani, ahelyett, hogy tanácsért esedező testvéreiket kifejezetten vallásos forrásból, sőt a Szentírás szavaival erősítsék meg. Milyen jó lenne, ha a lelkipásztor összegyűjtené és átlemélné mindazt, amit a kinyilatkoztatás a szenvedésről, betegségről, inségről, meg nem értésről és a halálról tanít. Nem akarjuk elfélni az emberséges buzdítást: "Ne add fel a reményt. Ne maradj zsákutcában. Ne vedd el lábad alól a talajt. Minden jóra fog fordulni". Hisz ilyen szavaknak van helyük a lelkipásztori levélben. De semmiképpen sem hiányozhat a hit távlata és Isten szavának ereje; a pusztán emberi szó sokszor üresen cseng és nem meggyőző.

A lelkipásztori levelezés e l ő n y e i: 1) megkönnyebbülünk, ha leírjuk azt, ami szívünket nyomja. 2) Határozottan és megfontoltan foglalhatunk állást az élet különböző kérdéseiben, mert alaposabban meggondolhatjuk mondanivalónkat, mint a beszélgetésnél. 3) Gondoskodó szeretetünket és felelősségérzetünket fejezzük ki a család iránt. Ezért mondja az egyik plébános: Sokkal nagyobb hatása volt annak, ha levelet küldtem a családhoz, mintha telefonáltam vagy hozzájuk irányítottam volna valakit!

Amint az élethelyzetek, úgy a levélpasztoráció területe is kimeríthetetlen. Minden problémakör levélírással serkenthet, de a legfontosabb indítékok: 1. Amikor a család vagy valamelyik tagja távol van: vidéken dolgozik, kórházban vagy börtönben sínylődik, idegenben tartózkodik... 2. Ha életük értelme bizonytalanodik, mint pl. sorscsapásoknál, hitben való megtántorodásnál... 3. Amikor a család szerkezete forog veszélyben: válás fenyeget a hitves hűtlensége, a családi légkör elmérgesedése miatt.

De mit tartalmazzon a lelkipásztori levél? – kérdezhetjük. Talán egy szóban: Tanúságot Jézus Krisztus örömhíréről! Aprópénzre váltva pedig: 1. Erősítse a bizalmat Istenben és az Istentől nyert életben, s ezáltal a címzett önbizalmát. 2. Irányítsa olvasói figyelmét az evilági értékek és javak megszentelt mivoltára. 3. Mutasson rá határozottan: mi a fontos, sőt lényeges. 4. Segítse rendezni kapcsolatukat Istennel és emberekkel. 5. Tanúskodjék az Egyház együttérzéséről a családokkal. 6. Olvashassa ki belőle a család, hogy velük az Isten és szereti őket. 7. Szólítsa fel a családot a jövőre: reményre, szebb életre, újrakezdésre. 8. Az esetet vagy válságot helyezze levelünk tárgyilagos fénybe, nem mellőzve a személyi szempontokat.

Mindennek fényében figyeljünk meg egy levelet. Háttére: meghalt a nagyapa. Hirtelen érte a halál. Tulajdonképpen ő maga volt halála okozója féktelen életvitelével. A család kissé "szabadulásnak" könyveli el a halálesetet. Kivételesen a 12 éves leányunoka, aki aggódik és nyugtalan.

Kedves B. Család!

Tegnap telefonbeszélgetésünk indít arra, hogy levélben is vissz térjek témánkra.

Nagyapa halála engem is megdöbbentett, váratlanul ért, mert eddig mindig egészséges volt. Isten vaseszségével ajándékozta meg őt. Sajnos, nem mindig vigyáztunk Isten ajándékaira; néha elpazaroljuk azokat emberi gyarlóságból. Különösen az alkohol nedvesít be sok ártatlan szemet, és sírásója lehet egészségünknek. Mennyit szenvedhet ilyen esetben feleség és gyermek.

Bizonyos, hogy nagyapa szorgalmas ember volt, sok jót tett. Ezért szeretetre méltó. Különösen jó volt I. unokájához.

Kedves I.! Tudom, hogy a nagypapa elvesztése nagy szívfájdalmat okozott. Nagyon szeretted őt, s igazad van, mert az egész családnak, még nekem is, fáj az ő elvesztése. Az élet rendje szerint azonban egyszer mindenkinek meg kell halnia. Hogy ezt jobban megértsük, Jézus siet segítségünkre. Isten létére emberré lett, mert minket szeretett, és önként vállalta a szenvedést s a halált. Meghalt a kereszten, hogy megértsük: a szenvedés és halál része életünknek. De föltámadt, hogy megmutassa, a halállal nincs vége életünknek, csak megváltozik: új módon élünk tovább Istennél. A föltámadt Jézus teste már nem változhat, nem szenvedhet és nem halhat meg többé. A szenvedés és halál nem uralkodik fölötte. Megdicsőült, az örök életbe belépett a test.

Téged, kedves I., az a félelem gyötör, hogy nagypapa talán elkárhozott. Ugye ezt nem szeretnéd? De kinek lenne ez kedvére? Nekem sem tetszene. Bizonyos, hogy Isten irgalmas és megbocsátó. Megbocsátotta nagypapa hibáit is. Azonkívül látod mennyit imádkozik nagyanya az elhunyt nagypapáért. Bizonyosan imádkozik az egész család a halott lelke üdvéért. Én is megemlékeztem róla mai szentmisémben. Isten előre látta imáinkat, s bizonyosan ezt is nagypapa javára írta. Nagyanya mondta, hogy az agyvérzés rövid ideje alatt nagypapa nem volt képes beszélni, de kivehetőek voltak a szavak: pap, prédikáció. Ez Isten kegyelmének és jóságának a jele. Gyónni ugyan nem gyónhatott, mert a halál hirtelen elragadta őt, de minden arra utal, hogy utolsó perceiben lelke vergődve kereste az Istent. Ő pedig nem zárkózik el azok elől, akik keresik!

Kedves gyászoló Család! Együtt érzek, együtt imádkozom és együtt reménykedem veletek. Biztos vagyok afelől, hogy nagypapa találkozott a jóságos és megbocsátó Atyánkkal. Bizonyosra veszem, hogy Istennél örvendezve látjuk egymást viszont. Ebben az értelemben fogadjátok levélben is részvéteimet és imádságos lélekkel nézzünk örök jövőnk felé: Ne legyen nyugtalan szívetek! Higgyetek az Istenben!... Atyám házában sok hely van... Azért megyek el, hogy helyet készítek nektek (Jn 14, 1-2).

(Lelkipásztorotok)

Bizonyos, hogy óvatosnak kell lenni. Nem ferdíthetjük az igazságot, de kezeljük kesztyűs kézzel. Látjuk, hogy a lelkipásztor, a levél frója, lelkiileg közel áll a gyászoló családhoz, s ezért nyíltabban szólhat.

Az alábbiakban megkülönböztetünk két típust: a személyes jellegű és a problémamegoldó lelkipásztori levelet.

Személyes levelek

A lelkipásztori levelek tulajdonképpen mind személyesek: melegséget, megértést és együttérzést sugároznak. Címzőnk alatt azokra a levelekre gondolunk, amelyek nem különleges problémák megoldásával foglalkoznak, hanem mindenekelőtt elismerést, hálát és

megbecsülést igyekeznek kifejezni. Életfordulók is sugallhatják őket, mint pl. a keresztelő, elsőáldozás, bérmlás, esküvő, házassági évforduló stb. Egyszóval a család bizonyos örvedetes eseményét tartja szem előtt, a levél írója örömet akar szerezni.

Nézzünk példaként egy elismerő levelet, amit a lelkipásztor a község magánvendéglősenek írt, aki egész családjával igyekszik keresztény-mód vezetni kis üzemet.

Kedves N. Család!

Az év végének közeledtével kereslek fel benneteket levelemmel, hogy hálámat fejezzem ki mindazért, amit közösségünk javára tesztek. Nem könnyű a vendéglátók hivatása. Vannak kellemetlen vendégek is.

Plébániánk életében jelentős szerepek van. Milyen jó, ha az emberek tisztességes vendéglőben találkozhatnak és becsületesen szórakozhatnak. Ti, vendéglősök különösen felelősök vagytok a közérkölcser és hitért. Örülök annak, hogy az N. család megteszi a tőle telhetőt, amiért szívből mondok köszönetet egyházközségünk nevében is.

Minden szépet és jót kívánok nektek! Adja az Isten, hogy teljesíthessétek szolgálatotokat a következő évben is megeledeéssel és közösségünk javára.

Baráti üdvözlettel és őszinte hálával,

(aláírás)

Az elismerő levél világosan kifejezi, mit méltányol a lelkipásztor a nevezett családnál. Véleményét alá is támasztja úgy, hogy a család serkentve érezhesse magát, s ezután még áldozatosabban szolgálja a közösséget vagy az egyházközösséget.

Egyes plébániák nem elégszenek meg a személyes levelekkel, hanem elismerő díszokleveleket készítenek. Olyan formában és kivitelezésben, mint pl. az ismert Pápai Áldás. Egyszerűbb formái nálunk is közkedveltek: elsőáldozási, bérmlási, házasságkötési emlékképek.

Bizonyos, hogy a díszoklevél vagy emlékkép szemnek kellemesebb, mint egy szerény formájú levél. Megtalálhatjuk még évtizedek múlva is egyes családok fali díszeként. A lelkipásztor arra figyeljen, hogy ezek a "képek" ne legyenek vásáriak, giccsek. Lássuk el őket egy-egy szentírási idézettel is.

A személyes levelek között elsőrangú helyet foglalnak el azok, amelyek a családi eseményekkel foglalkoznak. Különösen kiemelném a házassági évfordulókat. Az ezüst-és aranylakodalmakat közösségi ünneppé kellene tenni, hogy növeljük a házasság értékelését. Ugyanakkor ajánlatos, hogy a lelkipásztor meglátogassa a jubiláló családot, vagy legalább levélben emlékezzen meg róluk.

Gondolkodjunk el pl. az ezüstlakodalmon. Negyed évszázad, huszonöt év. Szorgos munkásélet, kölcsönös hűség, temérdek családi öröm s megannyi átélt krízishelyzet. A gyermekek részben felnőttek. Magukra veszik a felelősséget, s a családi fészek örül, hogy már kiházásodtak. A jubilánsok életének fontos szakasza ér ezzel véget. Ismét kettecskén maradnak. Itt-ott már jelentkeznek az unokák. Újabb örömforrás, esetleg felelősséggel vegyítve.

Nem ritkán gyermektelenek a jubilálók. Lehet, hogy sokat szenvedtek emiatt, de kitartottak az oltárnál tett hűségígéretük mellett. Igyekeztek huszonöt éven át valahogyan helyettesíteni egymás számára a gyermekek hiányát. Mások viszont vállalták azt a feladatot, hogy idegenek gyermekeit fogadják örökbe és neveljék fel sajátjukként. Mindhárom eset elismerésre érdemes. Figyeljük meg együtt az idős lelkipásztor levelét, aki tanúja volt a házasságkötésnek, tulajdonképpen ő ringatta a házasság bölcsőjét.

Kedves Szekeres Család! Kedves Ilonka és János!

Sárgult okmányok között matatva nem akartam hinni szememnek: Istenem, ezek már ezüstmennyezősők! Nem is igaz, mintha tegnap álltatok volna az oltár előtt. Milyen szép volt az a nap! Ma is örömmel emlékezem vissza.

Ahogy most végigfut emlékezetem az éveken, hálával állapíthatom meg, hogy akkori jókívánásainkat teljesítette a jó Isten. Ilonka aranyos feleség és három szép gyermek édesanyja. Persze büszke vagyok kicsi unokádra is, akit nemrég kereszteltünk. János szorgos családfő, aki elmondhatja, hogy érdemes volt gürcölni, kezének munkáját megáldotta Isten. Jól áll a család; békesség, szeretet és jólét uralkodik otthonokban.

Büszke vagyok a Szekeres Családra! Otthonotokra és minden családtagra Isten bőkezű áldását kérem. Tartson meg benneteket egészségben, kölcsönös szeretetben, egymás örömére. Kegyelmeivel vezessen ezután is, hogy példás keresztény életet élhessetek. Gyermekeitek nevelése közben szerzett tapasztalataitokat kamatoztathassátok unokáitokon.

Örvendezek veletek együtt és szívből gratulálok,
régai atyai szeretettel,

(aláírás)

Minden levél viselje magán nemcsak a szívhezszóló jelleget, hanem a család helyzetének ismeretét is. Néha a buzdítás rejtett intés is lehet.

Problémamegoldó levelek

A problémamegoldó levelekkel olyan családokat keresünk fel, ahol fennáll a válás veszélye, vagy az elváltak keserű kenyerét eszik. Beteg-

ség győtri valamelyik családtagot, vagy éppen a halál csontkeze fojtogatja a család torkát. Súlyos szócsaták mérgezik a levegőt, nevelési problémák okoznak álmatlan éjszakákat. Egyszóval: megkönynyebbülést és gyógyírt igyekszünk helyezni a család seibeire. – Céljuk, Friedberger szerint:

"1. Táplálják az életbe vetett bizalmat. 2. Erősítik az önbizalmat. 3. Éleltetik és javítják látásunkat, hogy helyesen ítéljük meg a világ gazdagságát, értékeit és javait. 4. Megmutatják, mi is tulajdonképpen ez az élet, mi a fontos. 5. Segítik emberi kapcsolataink rendezését és alakítását. 6. Figyelmünket az Egyházra irányítják és a vele való kapcsolatot mélyítik. 7. Nyitást szorgalmaznak az Isten felé, örömhíre irányába, hogy elfogadjuk üdvkínálatát. 8. Felszólítanak leveleink: reményre, újrakezdésre, az élet elfogadására, folytatására. Ébredjen fel az olvasó, ne akadjon meg problémáinál. Ehelyett bátran haladjon a legbizonytalanabb jövő felé is, a legkilátástalanabb helyzetben is bizakodjon" (W. Friedberger, 1985).

És a levélírás előtt ne tanulmányozzuk a problémát? – Igenis! Pl. ha válás veszélyeztetné a családot, olvasson a lelkipásztor szakirodalmat vagy tanácskozzon más szakemberekkel is. – Sajnos nem ritkán történik félreértés a lelkipásztor és a család között pl. a gyermek keresztelésével, elsőáldozásával, bérmálásával kapcsolatban. A hívő becsapja az iroda ajtót és dűlva-fűlva távozik. A lelkésznek fő a feje: mit tegyen. Ha meglátogatja a családot, esetleg még jobban elmérgeződik a helyzet. Talán legokosabb, ha levélben kopogtat a család ajtaján. – Mielőtt levelét elküldené, különböző fogalmazásokkal kísérletezzék. – Ime egy próbálkozás.

Tisztelt Fábli Család!

Őszintén sajnálom, hogy a múltkori látogatáskor nem értettük meg egymást, sőt attól tartok, az elsőáldozó gyermek helyzetét és jövőjét teljesen félremagyaráztuk. Ezért szükségét érzem annak, hogy gyermekük érdekében ismét találkozzunk, és próbáljuk intézni ügyét az egyházi követelmények és a szülői igények összehangolásával.

Megértő jószándékukra számítok, és már előre köszönöm, hogy ismét felkeresik egyházközösségünk irodáját. Készségesen állok rendelkezésükre.

Örömmel venném, ha esetleg telefonon bejelentenek, mikor tudnak időt szakítani. Biztosítom a tisztelt családot afelől, hogy a gyermekük jövője nekem is szívügyem.

Őszinte tisztelettel és keresztényi szeretettel,

(aláírás)

Természetesen okosan kell bánnunk az ilyen levélírással, nehogy olajat öntsünk a tűzre. Lényeges az, hogy a lelkipásztor megértést

tanúsítson a családdal szemben és villantsa fel a pozitív megoldás lehetőségét.

Igen kényes dolog, ha egy ismert és jó hívő házassága felborul. Mit tehet ilyenkor a lelkipásztor? – Valahogyan így fordulhat a családhoz:

Kedves Imre!

Nehéz napod van. Évekig éltél feleségeddel és közösen neveltétek két gyermeketeket, de mindennek – úgy látszik – vége. Talán azt is gondolod: Rombadólt az életem! – Szeretnék segíteni rajtad, ezért írok.

Közismert vagy a községünkben, sokan nagyon becsülnek. Most azonban elszabadult a pokol: Ó a hibás! Nem, inkább az asszony! Bizonyosan magad is kérdezed: Mit vétettem? A kérdés elkerülhetetlen, de fontosabb: Hogyan tovább? – Ki adhatna biztos választ? A paphoz "illik" az ájtatos buzdtás; azonban, amit neked írok, ez nem pusztá vigasztalás: meggyőződésem!

Valahogy úgy kell gondolkodnunk, ahogy azt Krisztus tette. Ebbe az irányba segítenek Bonhoeffer szavai: „Jó lélektől csendben és hűségesen védelmezve, reménnyel várjuk, bármi jöjjön is. Nem félünk sem a mától, sem a holnaptól, de örvendezünk minden új napnak.”

Foglalkoztathat a kérdés: mi lesz az Egyházzal való eddigi jó kapcsolattal, hiszen elvált ember lettél. Egy bizonyos: ami személyes kapcsolatunkat illeti, marad a régi. Ezután hatványozottan szükséged lesz a szentségek vételére és az ebből származó erőre. Szeretném tehát, ha meglátogatnál és megbeszelnénk a lehetőségeket és további közreműködésedet az egyházközséggel.

Bízunk Istenben! Imádkozom érted,

(aláírás)

Az ilyen leveleknél óvakodjunk attól, hogy bárki fölött is pálcát törjünk: ne ítélkezzünk. Attól is tartózkodjunk, hogy elhamarkodottan állást foglaljunk vagy ígérgezzünk, amit azután nem válthatunk be. Hangnemünk maradjon mindvégig megértő és gondoskodó. Indítsunk gondolkodásra, ébresszünk reményt és – különösen – szobánk ajtaját tárjuk fel bajbajutott testvérünk fogadására.

A hitoktató és a lelkipásztor hivatása folytán élvezi az emberek bizalmát. Gyakran hamarabb figyel fel a nevelési és családi problémákra, mint bárki más, és nem ritkán ő orvosolhat leghatásosabban. Az egyik családi összejöveteleken egy háromgyermekes édesanya nagy lelkesedéssel dicsekedett három csemetéjével. Ezt a nagy lelkesedést hallva, kétségbeesetten azt vallotta egy másik résztvevő a búcsúzásakor, hogy ő viszont reszket gyermekei jövője miatt. Ezt követte a levél, amely ennek a problémának megoldását igyekezett előmozdítani.

Szeretett Iván Család! Sajnálom, hogy tegnap nem szentelhettem több figyelmet aggodalmatoknak, mert többen is kezet akartak velem szorítani. De most szeretnék válaszolni kétélyeitekre.

Talán attól félték, hogy más családokban simán megy minden a gyermekek nevelése körül, s csak nálatok vannak zökkenők?. Biztosra vehetitek, hogy egy családi élet sem álomvilág. Az is kétségtelen azonban, hogy egyikünk inkább a szépet látja, a másik ember pedig – vérmérséklete kapcsán – többet időzik a kellemetlenségeknél. Szeretnénk, ha mindig napsütéses lenne az ég, de ez lehetetlen. A reménykedés és a kedélyesség lényeges a nevelésben. Imádkozzatok, hogy a Jóisten ajándékozzon meg benneteket egy kicsit több humorérzéssel. Gyermekeitek pajkossága nem rosszság!

Másrészt az a fontos, hogy tegyük meg azt, amit megtehetünk, a többit bízunk az Úrra. Bizonyos, hogy a szülők az első nevelők, de mások és más tényezők is hatnak gyermekeitekre. Valahogy, ahogy az Apostol írja: "Én ültettem, Apolló öntözte, de a növekedést az Isten adta. Nem számít sem az, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak a gyarapodást adó Isten. Az ültető és az öntöző egyek, el is nyeri mind-egyik a jutalmát fáradozásához mérten. Istennek vagyunk ugyanis munkatársai" (1Kor 3,6-9).

Mi lesz gyermekeinkből? Persze, hogy izgatja minden komoly szülő, és szeretné a legszebb és legjobb pályát biztosítani nekik. Egyet azonban ne feledjünk: a kenyérkereső szakma nem minden, a boldog emberi élethez még sok minden kell: jóság, áldozatkészség, önzetlen Isten- és emberszeretet.

Engedjétek meg, hogy tanácsoljam nektek: Értékeljétek azt, amit gyermekeitekért tesztek, erre építsétek reményeteket, a többit bízzátok Istenre.

Szívélyes kapcsolatban maradok veletek, Isten kezébe helyezve az egész családot: gyermekeiteket veletek együtt,

(aláírás)

Hol vétettem el gyermekeim nevelését? Kínozza a kérdés sok komoly és lelkiismeretes szülő. Így ezt a párt is. Mert terveik – úgy tűnik – füstbe mentek. Mintha nem olyanok lennének gyermekeik, amilyenek szerették volna. A közvélemény is ludas, mert ha valami baj van a gyerekekkel, már hangzik is a vád: A szülők a hibásak! Legkönnyebb mindent a szülők nyakába varrni. Pedig mekkora hatással van az iskola, a közvélemény, az utca szelleme...! A csélcsap baráti kör keresztül húzhat minden szülői erőfeszítést a serdülés idején.

Ha a szülő aggályoskodik, minden felelősséget magán érez, bizonyosan csak árt gyermekei nevelésének. A rettegés nem lesz jó tanácsadó. Szükséges tehát a szülők önbizalmát visszaállítani, és reményt csöppenteni lelkükbe. Tagadhatatlan: a látogatás és beszélgetés aranyat ér. A szavakat azonban félreérthetjük, elfeledjük. A levél

előnye: megmarad. Többször is átolvashatják, és ismételten erőt meríthetnek belőle.

3. Telefonlelkipásztorkodás

A telefon is mind nagyobb teret hódít a család lelkipásztori gondozásában. Körülményeink egyes helyeken talán még korlátozottak, mert temérdek családból hiányzik a telefon, de mindig többen és többen használhatják már ezt a technika nyújtotta eszközt.

Leggyakrabban a hívó keresi fel hívásával a meghatározott időben a telefon mellett tartózkodó lelkipásztort. Ilyenkor a témát ő maga tárja fel: kölcsönös vádaskodás férj és feleség között, vagy egyszerűen kettőjük elidegenedése; de gyakoriak a nevelési nehézségek is. Mivel népünkben igen magas az öngyilkosságok és öngyilkossággal kíséreltezők száma, feltételezhető, hogy ez is gyakori témája lesz a telefonlelkipásztorkodásnak.

A lelkipásztor azonban ne csak várja a hívást. Amikor értesül valamelyik család krízishelyzetéről, vegye fel a kagylót, és tárgyaljon a feszültségekről, esetenként még a "félrelépésekről" is. – Egyszóval, a telefonlelkipásztorkodás a kapcsolatteremtés és probléma megoldás modern eszköze.

A telefonlelkipásztorkodásról általában

A telefonszolgálat időpontját ismertesse az egyházközség: mikor található lelkipásztor a meghatározott telefon mellett. Az is hasznos, ha előre jelezzük, mely időközökben áll a hívó rendelkezésére teológus, jogász, pedagógus stb.

Egyes telefonlelkipásztori központok a teljes "névtelenséget" szorgalmazzák. Sem a hívó, sem a lelkipásztor nem mutatkozik be. Nem tudják egymásról, ki kivel beszél. Feltételezik, hogy ez serkenti a hívót: legyen teljesen nyílt, hisz közlését teljes titoktartás védi, s nem következhet semmilyen felelősségre vonás. Természetesen, egyes esetekben szükséges lesz megkérdezni a hívót: szabad-e megtudnunk, kivel beszélünk, hogy később visszahívhassuk és több segítséget vagy teljesen pontos választ kaphasson. Bizonyos, hogy a "névvel rendelkező" telefonlelkipásztorkodásnak is megvannak az előnyei: a hívó tudja, kivel beszél s a lelkipásztor sem szól a "levegőbe".

A telefonlelkipásztor általában "esetnaplót" vezet: a telefonhívás után feljegyzi a kérdést valamint saját benyomásait a hívóról, és azt, hogy milyen tanácsokkal sietett segítségére. Ezen eljárásnak az is az előnye, hogy a lelkipásztorok csoportja szokásos heti vagy havi ülésén – a köl-

csönös titoktartás kötelezettségével –megbeszélheti az eseteket. Ha az illető több ízben kért segítséget, helyzetének fejlődését is megfigyelhetik. Néha "csalódhat" a telefonlelkipásztor, mert a hívó csak beszélgetni akar, de nem hisz abban, hogy rajta segíthetünk, s nem is fogadja el a feléje nyújtott jóbort.

Egy asszony panaszkodik: gyakran sír, egyetlen vágya, hogy békében és meghitt körben élhessen. Amikor viszont arról kérdezzük, mi nyomja szívért, már búcsúzkodik is. Mit tehet hát a lelkipásztor? Megígérheti, hogy imádkozik érte és kívánjon neki megnyugvást, lelki békét.

A férfi feleségét vádolja: Ilyen asszonnyal évtizedekig együtt élni? Nálunk nincs mosoly, énekszó sem hallatszik. Feleségem semmit sem tud, csak az orrát lógatja! – De miután érdeklődni kezdünk és szeretnénk a család helyzetét világosabban látni, kínai falba ütközünk. Nem tehetünk tehát sokat, de sugallhatjuk: legyen megértő feleségéhez, próbáljon örömet szerezni az asszonynak. Vagy búcsúzásként kívánjuk neki felesége kedélyállapotának javulását.

Lényeges elvünk: a hívó sorsát nem vehetem saját vállamra, de tegyem meg mindazt, amit az adott esetben megtehetek. Egyébként is, egy telefonbeszélgetéstől nem várhatunk csodát, még akkor sem, ha az igazán kiadós.

A lelkipásztor ne tévessze szem elől, hogy tulajdonképpen vendéglátó: A vendég a hívó. Tarsolyában hoz valamit, de nem bizonyos, mi az. Nem válhat az gyors tanácsadóvá, aki pékmesterként szétosztja az előre kisütött kifliket. Sokszor bizony még a hívó sem tudja igazán, mi is a baja. Óvatosnak kell tehát lennünk, és okosan "utána járnunk", hogy világos képet alkothassunk a család vagy a panaszos személy helyzetéről. Csak ezután indulhatunk a megoldás keresésére.

Thomann és Schulz von Thun (1988) a beszélgetés 7 szakaszára figyelmeztet.

1. Első a helyzetelemzés illetve a hívó problémakörének megismerése: Mi a panasz, ki ellen, kik játszanak még szerepet a konfliktusban, melyek a telefonáló elképzelései, elvárásai, esetleges aggodalmai?

2. Ezt követi a beszélgetési téma meghatározása: a családi helyzetek összetettek. Helyesen járunk el, ha egy részletre összpontosítunk. Ebben segíthet pl. a jó kérdés: "Mit óhajt ma megbeszélni? Hogyan szeretne a dolgon változtatni?" A kapott válasz szerint irányíthatjuk beszélgetésünket.

3. Harmadik helyen álljon a hívó álláspontjának tisztázása. Oda kell tehát figyelni. Segédkérdéseink lehetnek: mit jelent ez az ön számára? Hogyan érti ezt? Hogyan jutott idáig?

4. Irányítsuk beszélgető társunkat dialógusra azokkal, akikkel a családban problémája van: Hogyan szokott ön válaszolni, amikor

hitvese (gyermek)....? Kérdezze meg tőle, ténylegesen így áll a dolog, ahogy ön sejti?

5. A következő szakaszban igyekszünk elmélyíteni az érzelmeket, ami annyit jelent: tudatosítjuk őket, és a kiút felé irányítjuk. Így pl. a hívó megjegyzi hitvesével való kapcsolatáról: "Két különböző világ vagyunk. Mindkettő jogos, sőt ki is egészíthetnék egymást, de...". Erre megkérdezhetjük: "Milyennek képzeled a kielégítő kapcsolatot kettőtök között?" Miután beszélgető társunk közölte elképzelését, sugalljuk: "Miben kellene önnek változnia, hogy saját elképzelése könnyebben megvalósulhasson?"

6. A rendszerezés és megegyezés szakasza. Megbeszéljük a megoldás felé vezető változások és lépések sorrendjét. Esetleg azt is megvitátjuk, melyik nap, mit kellene megkísérlni, hogy a probléma megoldást találjon.

7. Mielőtt elköszönnénk egymástól, igyekszünk tisztázni: Szükség van-e még egy beszélgetésre, és ki kezdeményezze azt?

Módszertani kérdések

Említett négy szerzőnk alapján térjünk ki a telefonbeszélgetés négy sarkalatos pontjára: derítsünk fényt az "én"-re, a kommunikációra, a személyiségre és a rendszerre.

1. Az "én" körüli kérdéseink legyenek: Itt és most mi zajlik a hívóban? Mi a szándéka tulajdonképpen? Mi váltotta ki belőle pl. azt a szemrehányást: "Veled soha nem lehet dűlőre jutni!"

Figyeljük meg ezt a háromgyermekes házaspár esetén, akiknél két gyermek az asszony első házasságából való, és jelenleg a hitvesek kapcsolata "befagyott": képtelenek szót érteni.

Segítő kérdéseink: Tulajdonképpen mi zajlik önben? Miért utasítja el hitvesét? Mire van igazából önnek szüksége? Mi akadályozza önt, hogy világosan állást foglaljon, esetleg beszélgetést kezdeményezzen? – Ezután elpanaszolja az asszony, hogy vasárnap volt mindennek a csúcspontja, amikor húszéves fia hazajött délután, és fogat akart mosni. Férje nagy patáliát csapott: "Miért kell nálunk mosakodnia?"

A lelkipásztor támpontot nyújt a tisztábban látáshoz: Tulajdonképpen mi váltja ki a férj ellenszenvét? Kitudódik, hogy a fiú egy lánnyal él, s olyan munkát végez, ami nem tetszik a férjnek. Illetve a fiú magatartása teljesen idegen számára. Az zavarja, hogy egész éjjel a lánynál van, s ezt a magatartását nem is leplezi. A feleség persze egyenesebbnek tartja fia életét így, mintha csak titkolt kapcsolatot ápolna. A továbbiakban világossá vált, hogy az embert nem is igazán ez bántja, inkább az a tény, hogy fia állandóan elismerést kap, ő maga viszont szidást. Bár a feleség csak azt veti szemére, hogy belefeledkezik munkájába.

A lelkipásztor kérdései: Nem gondolja, hogy a férj elismerést keres? Amit nem kap meg feleségétől, igyekszik megszerezni munkahelyén? Mit tehetne a feleség, hogy férje változhasson?

A beszélgetés során az asszony kifejezésre juttatja: "Többet kellene foglalkoznom férjemmel, több figyelmet szentelnem neki?" – Ezzel el is érkezett önismerete csúcspontjára.

2. A kommunikáció – a családi rendszerben történő párbeszéd és kapcsolat fénycsóvjája – keresi a választ: Hogyan közölhetném családommal vagy ennek egyes tagjaival azt, ami bennem világosan megfogalmazódott, amit felismertem? A családlelkipásztor tehát hidat segít építeni a telefonáló személy és családja között. Próbálkozzunk ismét egy esettel.

Férfi ül a telefonhuzal másik végén. Feleségére panaszkodik, aki nem hagy békét neki: állandóan a múlton lovagol. Bizonyos, hogy voltak az életben eléggé piszkos dolgok, de a férj ezt – hisz már korosak – "eltemette". Az asszony mindent "újramelegít".

A lelkipásztor segíteni akar, s kérdi a férfit: hajlandó lenne-e valami konkrét esetre kitérni. A férfi "kész minden témáról tárgyalni", de komoly visszogató után áll csak rá, hogy a "tizenkét évvel ezelőtti barátnőjéről" szóljon: Annakidején felesége el volt foglalva beteg édesanyjával. Az ember tehát mind gyakrabban feledkezett bele az éjszakába. Míg az asszony kezdetben közúti balesettől reszketett, később azzal "gyanúsította" férjét, hogy "asszony van a dologban". A férj és feleség kapcsolata teljesen elhidegedett.

Annak idején miért nem váltott szót feleségével problémájáról? – kérdezte a szótlan védekezésbe beletanult férjtől a lelkipásztor.

"Tulajdonképpen szerettem a szomszédasszonyt, s nem akartam tőle megválni" – válaszolja a férfi.

A férfi ivásra is adta fejét. (Jellemző a problémák elől menekülő emberre!) Miután a feleség már abban reménykedett, hogy férjét visszahódíthatja, véletlenül ráfutott a "párra" az állomáson.

"És ekkor letárgyalta az ügyet feleségével?" – kérdezi a lelkipásztor.

"Kérem, nekem nagyon kellemetlen volt. És meg kell értenie, akkor a szomszédasszony nyújtotta nekem azt, amit feleségemtől nem kaptam. De, kérem, mindez már elmúlt. Én szeretem a feleségemet. Jó vagyok hozzá. És igazán örülök annak, hogy kilábaltam abból a betegségből" – mentegetőzik a férfi.

S most – szól közbe a lelkipásztor –, amikor ezt a felesége felhányja, mindezt elmondja neki és ilyen világosan?

De – uram –, hangzik a válasz: Erre nem találok szavakat. Hogyan és mit mondjak neki, hogy megnyugodjon?

A lelkipásztor sem adhat végleges választ, de sugallhatja: mi lenne, ha egyszerűen beismerné, hogy akkor tévedett, megbotlott és hibázott. És ezt most őszintén sajnálja. Ennek biztos jele, hogy most a felesége mellett van, és nem a szomszédasszony házában. Nemcsak a saját

gyerekeik miatt, akiket imád, hanem a feleség végett is. Nem valami pusztán sajnálat tarja itt, hanem tényleges szeretet.

A telefonbeszélgetés végén a férj tudatosan vállalja, hogy mindenről kész beszélgetni feleségével, mert a túske mindaddig az asszony lelkében marad, míg ő (a férj) gyöngéden el nem távoztatja onnan.

3. A személyiség kérdése is döntő. Erre világít rá a kérdés: Ki vagyok én tulajdonképpen? Hogyan lettem azzá, ami vagyok? A személyiség ugyanis hasonlít a térképre: vannak csúcsai és völgyei, fensíkjai és szakadécai. De ne osszuk magunkat ketté: rosszra és jóra, ehelyett fogadjuk el önmagunk egységét. Ne vívjunk önmagunkban polgárháborút, de másokkal sem. Mint személynek, szükségem van a másik közelségére, de bizonyos távolságtartásra is; igényem az állandóságot, de valamelyest a változást is. Ember vagyok, szükségem van a másik emberre. Kedveskedés, érzelmek, szeretet jelentik a közelséget és teszik széppé életemet. – Alapjában véve azonban, a bensőm mélyén mindig magányban is élek, egyedül. A kapcsolat függőséget is jelent, s ezért ne váljék börtönné, mert egyébként megfulladok; szükségem van tehát egy bizonyos távolságra.

Állandóság-igényemet a jog és rend, a szokások és hagyományok elégítik ki. Elképzelés, tervezés, szervezés és cél nélkül üres az életünk. – Létünk másik alaptörvénye pedig a változás. Fejlődés és változatosság nélkül múmiákká válunk. A változás feloldódást és reményt jelent.

A közelség és távolságtartás, az állandóság és változás összhangja alapozza meg boldogságunkat. Zavara viszont feszültséget, válságot, betegséget jelent.

A lelkipásztor célja tehát a telefonbeszélgetésben az is, hogy felfigyeljen az "esetekben" szereplő személyiségek minőségére és erre esetleg beszélgetőtársa figyelmét is felhívja. Ennek egyik képletes útja lehet pl. a "másolás", amikor a lelkipásztor beleéli magát beszélgetőtársa "ellenfelének" helyzetébe és ennek nevében beszél. Így: A fiatalasszony férje érzéketlenségére panaszkodik, mert ez, állítólag, számokkal játszik. A lelkipásztor engedélyt kérhet, hogy férje nevében válaszoljon neki így: "Tudod, kedvesem, olyan ember vagyok, akinél az érzelmek nem olyan gyorsak, mint nálad. Hogy egyáltalán elérjek az érzelmekig, szükségem van valami megfoghatóra: tényekre, számokra... Tulajdonképpen ezért 'lovagolok' annyit a számokon, amikor te érzelmeiddel közeledsz. Nem vagyok érzelmek nélküli személy, de nálam másképp indulnak be, mint nálad".

Azonban nem sikerül "megoldási kísérletünk", ha az nincs az adott személyhez szabva. Az viszont nagy művészet, hogy találóan éljük be magunkat a másik lelkivilágába.

Sörözgető és a sörözés miatt párjával vitázgató férfi jelentkezik: "Tudom, nem folytathatom így tovább".

Lelkipásztor (L): Igen, miért nem? A sörbe nem fullad bele az ember. Miért ne folytathatná? (Kihívás!)

F: Lehetetlen állapot ez így!...

L: Nem úgy látszik; inkább előnyösnek. No igen, az a kis hátránya ugyan van, hogy az asszonnal itt-ott összepörölnek. De az előnyök jelentősebbek (Összefoglalás!)

F: Esetleg annyi előnyöm lenne belőle, hogy kereken kimondanám feleségemnek, ha valami nem tetszik. Most pedig belefojtom a sörbe.

F: Tehát, ha nem lenne sör, gyakoribbak lennének veszekedéseik? (Visszakérdezés)

F: Ezt azért nem mondhatnám. Akkor jobban foglalkozhatnánk kölcsönös feszültségeinkkel.

Mi történt ebben a beszélgetésben? Az általánosítás, kiemelés, kihívás, visszajelentés és visszakérdezés módszereivel próbálja a lelkipásztor beszélgetőtársát rávezetni arra, hogy világosabban lássa személyiségét, és azt, miért vált sörivővé. Ezzel elvezetheti őt a megoldás küszöbére is: Próbálja józanul megtárgyalni hitvesével kettőjük feszültségeit.

4. A családrendszernek saját élettörvénye van, ami mentheti, de ördögi körbe is sodorhatja tagjait. Erre keres a lelkipásztor választ a kérdéssel: Mi zajlik a családban? – Közben feltárhatja a rendszer törvényszerűségeit és ismertetheti azokat beszélgető társával. Nézzünk egy ilyen ördögi kört a családban (Thomann Schulz von Thun, 1988).

Bizonyos időközönként "megbotlik" a férj és leissza magát. Jobban mondva iszik barátaival és elveri a pénzét. Közben felesége odahaza gyanút fog és pánikba esik. Keresi férjét a vendéglőkben és hazaviszi. Az ezt követő időben (éjjel-nappal!) bocsánatért esedezik a "bukott" férj, közelséget és védettséget keres feleségénél. Az asszony, a körülmények hatása alatt, ezt nem képes számára biztosítani. Ehelyett "semleges" marad és visszautasító. A férj helyzete így egyre kilátástalanabb, a "pokolban érzi magát odahaza". Miután "erőt nyer, hogy kitörjön", ismét a vendéglőben talál megértő barátokra: iszik és játszik. Így megy ez már öt éve feltartóztathatatlanul.

Ha most az asszonnal beszélünk, férje alkoholfogyasztása szálla a szemében. Férjénél hiányolja az önfegyelmet. Ebben igyekszik rajta segíteni. – Ha a férj a telefonáló, valószínűleg feleségét fogja vádolni, hogy rideg és visszautasító. Ő kész megváltozni, de "az egyoldalú javulás semmit sem ér".

Mi zajlik tehát a rendszerben? Mi az ördögi kör jellemzője?

Egyik sem érzi magát bűnrészesnek vagy vétkesnek. Csak a "másik" hibája sodorja őt a vészbe, azaz: mindenki áldozatnak könyveli el magát. Ebből fakad a téves eljárás: "Ő változzon meg!" Miért forog ez a kerék a végtelenségig? – Mert a jó "háziiorvoságok": lelkére beszélni, jó elhatározást hozni, magát összeszedni, akaratát gyűjteni stb. szintén a problémakör szerves részeivé váltak.

A részeges férj azért nem képes megváltozni, mert maga a belátás és a "törekvés" nem elég a javuláshoz és változáshoz. Azaz: pusztán értelmi indításokból ritkán fordítunk életünk folyásán. Számolnunk kell nem tudatos érzelmi hullámmal, amit ezekkel a szavakkal fejezhetnénk ki: "Ha hagyom magam, a másik kerekedik fölém. Ha nem ért ennyiből, még világosabban kell megmondani neki az igazságot." – Ezzel azután a feleség is egyre jobban próbálgatja mentési beavatkozásait és folyvást érzéketlenebbé válik férjéhez. A férj viszont még határozottabban menekül a vendéglőbe és az ivásba.

A helyzetet csak komplikálja a tény, hogy gyermekkori élményeink és lelki sérüléseink is közrejátszhatnak. Az asszony például nagyon szigorú fenyítésben részesült kisgyermek korában, hogy megemlegesse: nem szabad hazudni. Valószínű tehát, hogy férje magatartására most moralizálással válaszol: minden eszközt megragad, hogy igazát bizonyítsa. Persze túlzó válaszait a férj is megerősíti, illetve kiváltja szokásos kijelentéseivel: "Többet ilyesmi nem fordul elő. Nem értem, miért sírsz mégis, mi bajod?" Ami tulajdonképpen teljesen más jelent az adott esetben. Körülbelül így fordíthatjuk le köznyelvre: "Veled nem lehet értelmesen beszélni. Közöttünk mindennek lóttak!"

Telefonbeszélgetéseink margójára

Röviden szeretnénk itt szembenézni néhány alapproblémával, amelyek beszélgetéseink mögött húzódnak meg: a családneurózissal, a vallásosság zavarával és az életcél kérdésével.

Számos családi probléma hátterében a *családneurózis* lappang. A pszichoanalitikus Horst-Ebenhard Richter (1972) a családok szimptom- és karakter neurózisáról beszél.

Mi a család szimptomneurózisa? A család egyes tagjai mint eset jelennek meg. A csalárendszer ugyanis nagy nyomást gyakorol rájuk, míg végül is beteggé lesznek vagy lezültenek, a család többi része viszont mintegy megkönnyebbül. Feszültségeit tehát a család ebbe az egy tagjába vezette le: ő a villámhárító. Innét érthető, hogy a "beteg" esetleges javulása egy másik családtag betegségét vagy züllesztését vonja maga után. Ezért jellegzetes esetekben a beteget, mint bűnbakot ki is veti magából a család. Hisz ő a fehér holló: esetlen az ügyesek, beteg az egészségesek, gyáva a bátrak, semmirevaló az életrevalók, züllött a

gerincesek között. De az igazán beteg mégsem a tüneteket hordozó áldozat, hanem maga a család. Az egész családot kell gyógyítani.

Az egyik telefonhívásból kítűnik pl., hogy az egyik családtag öngyilkosjelölt. A kérdés: Mi baj a családban? Gyermekeknél ugyan előfordulhat, hogy azt a "18.000 erőszakosságot" utánozza, amit a tévében látott 14 éves koráig. Az élettől való menekülés gyakoribb kiváltó oka azonban a családi erőszak vagy teher, amit a nyakába varrt a családrendszer. Az elvált is gyakran áldozata a szimptomneurózisnak.

Mit tehet ilyenkor a lelkipásztor? Gondoljunk a beszélgetés technikájára, amit a családlátogatás keretében ismertettünk. Engedjük tehát beszélni a hívót, de irányítsuk őt, hogy az öngyilkossági kísértés okát feltárhassa. Ezután ezt kell orvosolnunk: újrafogalmazzuk a családi szerepeket (a hitves, a szülő, a gyermek szerepét), új életcél után nézünk, átalakítjuk életének folyását, megosztjuk a terheket stb.

Említsük meg röviden a család karakterneurózisát.

Jellemzője, hogy az egész családszerkezet torzul, és beteges világot teremt magának. Esetleg egy családtag betegebb, de ő a család központi személye: a legbetegebb a betegek között! A család tehát szanatórium vagy a világtól való teljes elzárkózottság vára, vagy – a hisztériára hajlamosak esetében – a család és a világ egy nagy színház. Vegyünk egy példát:

A telefonban arra panaszkodik a fiatal családanya, hogy "megőrül": mindene fáj, nem alszik, sokat sír, de az orvosok semmi baját nem találják. Kiderül továbbá, hogy férje tüdőgyulladásban szenved. Leányát altesti fájdalmak gyötrik és szúrásokat érez mellében. Hol a baj? – kérdezzük. A fiatalasszony hisztériára hajlamos, amit a család, mint "közösségi én" átvett. Előző lakóhelyükön a fiatalasszony jelentős szerepet játszott, gyakran tartott összejöveteleket. Ezt a "paradicsomot" el kellett hagyniuk, mivel új helyre költöztek. Most hiányzik a "tapsoló" közönség, hát "betegeké" lettek.

Az ilyen esetekben tanácsolhatja a lelkipásztor a hasznos foglalkozást: kösse le magát a család minden tagja hasznos munkával, tanúlassal, kézimunkával. Sokszor azonban csak a pszichoterápia segíthet.

A vallást és szerepét most a fejlődés- és szociálpszichológia szemszögéből vizsgáljuk. Kifejezetten elismerjük, hogy a vallás, különösen a keresztény hit természetfölötti, kegyelmi valóság is. Elismerjük azt is, hogy különbséget tehetünk vallás és hit között, de mi itt csak a "két" valóság közös nevezőjéről tárgyalunk. Ezért is igyekszünk a fogalmi és elvont meghatározás helyett gyakorlatilag megközelíteni a kérdést: Mi is tulajdonképpen a vallás és mi a szerepe az ember életében? Meggyőződésünk ugyanis, hogy ez szempont is döntő jelentőségű a lelkipásztorkodásban.

A hit, illetve vallás elkötelezettség, életvitel, ami meghaladja a pusztá tudást. Így a hindu kifejezés "sraddha" annyit jelent: valaki a szívét helyezi valamire; a héber "áman" értelme: "erős, hűséges, megbízható". A latin "credere" összetett szó (cor + dare) kifejezi, hogy az ember szívét adja. Az angol "believe" – 16. századi őse a "belief" – jelentése "to hold dear", "to love" (az, amit szeretünk!). A magyar "hit" és "vallás" is meggyőződésre épülő élet-elkötelezést fejez ki.

A hit és vallás tehát alapjaiban általános emberi valóság, amit Ágoston illetően önt szavakba: "Magadnak teremtettél minket, Istenünk, és nyugtalan a lelkünk, amíg meg nem nyugszik benned!" Így a vallásosság emberi érték, ami tartást és tartalmat ad; életünket irányítja. Ezt a felfogást vallja sok modern pszichológus, mint pl. Jung, Erikson, Fromm, Kohlberg, G. Allport stb. (Vö. J.L. Elías: *Psychology and Religious Education*, Pennsylvania, 1979; Fraas-Heimbrock: *Religiöse Erziehung und Glaubenentwicklung*, Göttingen, 1986; Teleki: *Sürgető feladat*, Eisenstadt, 1985. II/3).

A hit és vallás emberi szerkezetéhez és lényegéhez tartozik az 1. "érték- és hatalomközpont", 2. "ünneplés és szertartásosság" valamint 3. "kapcsolat és közösség".

1. Ahol csak jelen van a hit és vallás, ott létezik bizonyos értékrend és valamilyen – többé-kevésbé személyes – hatalom, istenség. Ennek mintájára az egyes ember "vallási személyiségét" is tekinthetjük politeistának ("többistenhívő"), henoteistának ("egyik-istenhívő") és mono-teistának ("egyetlen Istenben hívő").

A politeista személyiség kapcsolata az értékrendszerrel és hatalommal átmeneti, esetleg változó. Egyszer az egyik értéket tartja központinak, máskor valamelyik másikat. Személyi és vallási identitása nem fedik egymást. Sohasem kötelezi el önmagát teljesen és véglegesen. Ilyen egyéniségek pl. szüntelen változtatják vallási hovatartozásukat, egyszer ezen rendszer mellett szavaznak, máskor az ellenkezőnél horgonyoznak; gyertyát gyújtanak az Istennek, de az ördögnek is. "Köpenyegforgatók" – ahogy a népi bölcsesség mondja. Sajnos konzumtársadalmunk is segíti ezen embertípus kifejlődését.

A henoteista személy bizonyos fokban elkötelezi magát esetleg az egész életére, de maga az értékrend és hatalom nem felel meg annak, ami felé hajtja az ún. "vallási ösztön". Az, aminek szolgál, csak bálvány vagy fetis. A legjellemzőbb modern változatai: nemzet, egyetem, politikai párt, különböző eszmék (jövő, felszabadulás...) és ideológiák. Modern fetiseink ismertebb formái: karrierizmus, a munkába temetkezés (workaholizmus), sexizmus, pénzimádat stb. A pszichológia szavaival élve: az ilyen ember kompenzációkat keres és talál a különböző dolgokban, ezeknek szenteli érdeklődését, ezekben éli ki "vallási"

igényeit. Szavajárása: Én a nemzetnek élek! A jövőt építem! stb. – Kár, hogy maga a személy ritkán fogalmazza meg állapotát ilyen világosan, mert – ha ez sikerül neki – ezzel a megfogalmazással valószínűleg a hibakiigazítás útjára is léphetne.

A telefonlelkipásztor igyekszik mind a politeista, mind a henoteista személyiséget nagyobb önismeretre segíteni és közelebb hozni őt családjához. Közismert, mennyi problémát okoz a családnak, ha valamelyik családtag a szektáknál kilincsel. Sok könny hullik azért is, mert a hitves bálványozza a karriert, munkába temetkezik..., és elhanyagolja családját.

A monoteista ember sorsát és életét a "lét végső forrására", a "mindenség Teremtőjére", a személyes Istenre építi. Minden más értéket az ő fényében lát és élvez. Azonban nem minden keresztény elkötelezettsége áll ugyanolyan fokon: Más és más az azonosulási szintjük a hitükkel.

2. A vallás és hit mindig és mindenütt magán hordotta az ünneplés és szertartásosság jegyeit. Ez a jelenség is veleszületett az emberrel: Már a paleolitik korban szertartásosan temeti halottait. Bárhol jönnek össze az emberek, találkozásuk valamilyen ünneplést vált ki. A keresztény vallás ünnepei és szertartásai közismertek. Ugyanakkor tény, hogy ez a "vallási ösztön" érvényesülést kereshet mindenféle ünneplésben és szertartásban. Az embernek egyszerűen ünnepelnie kell: már maga az evés is szertartássá válhat nála. Ha nem ünnepelhet Isten dicsőségére, áttételes és helyettesítő ünnepeket és szertartásokat kell alkotnia: elfojtott vallásossága felszínre tör kerülő utakon. Csak ilyen átvitt értelemben érthetjük meg S. Freud szavait, amikor – elismerve a vallás általánosan kötelező erejét – az emberiség "egyetemes kényszerneurózisának" nevezi a vallásosságot (Gesammelte Werke. 139.o.). Bizonyos és vitathatatlan, hogy amit elfojtunk, az akaratlan és ellenőrizhetetlen cselekvésre kényszerít. Ezért kell segítenie a lelkipásztornak mindazokat, akik nem képesek ünnepelni vagy kényszer-cselekvésekben szenvednek, hogy megtalálják az ünneplés és szertartásosság kielégítő és embert nyugtató módját.

3. A vallás és hit mindig mint kapcsolat és közösség jelenik meg. Korunk egyik kínos tünete, hogy azokon a világrészeken, ahol a vallási hovatartozás elmosódik és a vallási tudat fakul, az egy rakáson élő embertömegek kölcsönös kapcsolata elszegényedik és közösség-élménye elcsenevésztesedik (lásd: elmagányosodás a tömeglakásokban). Igen gyakori kesergés a telefonban: Teljesen magamra maradtam! Nem az őserdő vigvamjából, hanem a több száz embert számláló lakóházból jön ez a panasz.

A vallás és hit örök emberi valóság. Benne fedi fel magát a "mindenütt jelenvaló Valóság, a legszigorúbb értelemben vett tapasztalati Valóság,

de olyan Valóság, amely tudatalatt maradhat vagy tudatalattivá válhat, amit el is fojthatunk". Az elfojtott vallásosság viszont gyakran kényszerneurozishoz vezetheti az egyént (V. Frankl: Der Unbewusste Gott. Kösel, 1974). Ez napjainkban nem ritkaság. Ebből kifolyólag a lelkipásztor találkozik olyan esetekkel, akik hitetlennek vallják ugyan magukat, de nehézségeik mögött az elfojtott vallásosság lappang. Minden elfojtott emberi valóság ugyanis igyekszik kerülőúton visszajutni az ember tudatába. Azaz: ha már nem vagy hajlandó megfontolni sem a vallásos igényeidet, ezek valamilyen beteges (neurotikus) formát ölthetnek. Figyeljük meg ezt a tény egy, Frankl által idézett férfin.

Több évtizede kényszerneuroziszban szenved, bár nem egyszer részesült már pszichoanalitikus kezelésben. Fóbiái (rögeszméi) maradtak. Nyíltan vallja ugyan, hogy ő ateista, a vallással leszámolt, ez nem kérdés számára. Ugyanakkor állandóan azon rágódik, hogy ez vagy az a cselekedete elhunyt édesanyja vagy nővére "örök kárhozátát" okozza-e. Nem lépett állami állásba, mert ott hivatali esküt kellene tennie. Ezt alkalmilag megszeghetné, s akkor édesanyja vagy nővére bizonyos elvárásokkal szembe fordítaná. Ugyanebből az okból nem házasodott meg, mert "hivatalos igenjét" megszeghette volna, és akkor... Rádiókészülékét akarta megújítani, de ettől is elállt anyja és nővére miatti aggodalmából: Mi lesz velük a túlvilágon?

Ilyen esetekben kénytelen a lelkipásztor kérdezni: Mit tart az egyén a vallásról? Emberünk büszkén válaszolta: Tud róla, de ő a modern fizikához ért! – Legalább jártas a vallás kérdéseiben? – Olyan szinten ismerem az imakönyvet, mint a bűnöző a törvénykönyvet" – hangzott a válasz. – No jó, de legalább hisz? – Válasza: Értelmemmel csak a természet-törvény általi meghatározottságban hiszek. Valamiféle Istenben, aki jutalmaz vagy büntet, semmiképpen sem!"

Frankl megállapítása: a páciens félelmei hátterében, sőt még bevallott potenciazavara mögött is az elfojtott vallásosság áll; talán az a sejtés: "Isten megbosszulhatja magát!"

A lelkipásztor hallgassa meg a panaszost és segítsen neki: foglalkozzon többet a vallás kérdéseivel, vagy legalábbis ne nyomja el ezirányú igényeit. Ajánlhat neki megfelelő olvasmányt, ahol találkozhat pozitív Isten-képpel, vagy megcsodálhatja a vallási értékeket.

Gyakran keresik fel a lelkipásztort vallásos, de a g g á l y o s személyek, akik tele vannak aggodalommal, szorongással.

Freud különbséget tesz félelem és szorongás között. A félelem veszélyre figyelmeztet, ami kívülről fenyeget: pl. nagy a forgalom, elüthet az autó. A szorongásnak ellenben belső indítékai vannak: túlérzékenység, bűntudat. Kiegészítésként mondhatjuk, hogy a félelem a külső körülményekhez mért és védelmet biztosít. Míg az aggályoskodás,

szorongás túlméretezett, értelmileg elfogadhatatlan és indokolatlan félelem, amely zavar és súlyosan gátol.

Az aggályosság három válfaját különböztethetjük meg (D. Schwartz, 1986):

Aggódás, hogy az emberek vagy az Isten nem fogadnak el, visszautasítanak. Az ilyen egyén állandóan azt gyanítja, hogy Isten elveti: elkárhozik. A hitvese vagy gyermekei elutasítják: nem szeretik. – Mások amiatt aggódnak, hogy valami hibát követnek el: vizsgán, hivatalban és munkahelyen, a párkapcsolatban. Nevetségessékké lesznek mások előtt, csődöt mondanak az életben. – A tényleges aggályosság a pánik: szorongás a félelem lehetőségétől. Bűvös kör, teljes elbizonytalanodottság és kilátástalanság. Akármit teszek, úgy sem lesz jó. Tulajdonképpen félelemben, reszketésben élek, bár ennek az állapotnak értelmes indoka nincs. Nagyon sokszor maga a személy, aki az előző két pontra jellemző háttérrel szorong (természetes érzékenység és gyermekkori tapasztalatok), mindinkább belelovalja önmagát az aggályoskodásba. Teljesen elveszítheti önbizalmát.

Mire ide jutunk, három lépcsőn haladtunk át. Először is azt sejtettük, hogy történhetne valami baj. Magában véve ez igaz is lehet, ha komoly valószínűség áll fenn. Sokszor azonban nem ez a helyzet, mégis maradunk a szorongásnál. S feljutunk a következő lépcsőfokra, amikor így gondolkodunk: Ha ez véletlenül megtörténne, katasztrófát jelentene számomra. Így süllyedünk tovább, és már félelmi kényszert érezhetünk: vigyázzunk, tegyünk meg minden tőlünk telhetőt, hogy ez az esetleges csapás be ne következhesen. Mivel félelmünk már mérhetetlen s talán kibírhatatlanná nőtt, azt a meggyőződésünket színleli, hogy a veszély ténylegesen fenn is forog. Ezzel be is zárult az ördögi kör.

Ezt a folyamatot csak erősíti az egyébként helyes logika: a fokozás! Ha lehűl a levegő, úgy védekezünk ellene, hogy jobban befűtünk. Ha csúszós az út, jobban vigyázunk. Az aggályos ember logikája is ez: jobban vigyázn! Igen ám, de ebben az esetben a vigyázás nem segít. Sőt, minél jobban "vigyáz", annál magasabbra hág szorongásának foka. Pontosán az ellenkezőjét kell tehát tanácsolnunk: ne összpontosítson félelmének tárgyára.

Ezek után nézzünk egy hívást:

Kb. negyven körüli férfi, hangja tele szorongással, elég körülményesen tér rá nehézségeire: Attól fél, hogy ki van közösítve az Egyházból.

Miért gondolja ezt? – kérdeztem.

Annyi igazságtalanságot követett el életében másokkal szemben, amiért kiközösítés jár.

Érdeklődtem a tények után, és valóban súlyos hibák is előfordultak életében. Ám, amikor azokat elkövette, nem gondolt tettei súlyosságára.

Néhány éve jogi doktorátust készít. Tanulmányai kezdetén felfigyelt ballépéseire, s azóta igyekszik azokat jóvá tenni. Számtalanszor utána nézett, utána számolt, de a szorongás maradt.

Megpróbáltam tisztázni az objektív és szubjektív bűn közötti különbséget. Objektíve vétett, de a csorbát ki is köszörülte: a károkat megtérítette. Szubjektíve azonban valószínűleg nem is vétett súlyosan, hiszen nem volt tisztában a helyzettel: hiányzott a tudás és akarás!

Ez láthatóan megnyugtatta, de a fullánk még maradt: "Mégis tudnom kellett volna, mi a bűn, hisz keresztény ember vagyok!"

Tulajdonképpen igaza volt, de ha belemegyünk ebbe a játékba, hogy mit kellett volna tudnia, mindketten aggályosokká leszünk. Mivel láttam, hogy lelkiismeretes keresztényről van szó, így válaszoltam: "Mit kellett volna tudnia, azt már csak az Isten tudhatja. Sem ön, sem én nem vagyunk ennek megmondhatóí!"

Még egy ajánlattal előállt: "Háromszázezer schillingem van a bankban. Hajlandó vagyok ezt az összeget jótékony célokra fordítani, csak hogy megszabaduljak szorongásomtól, mert ez már kibírhatatlan!"

"Mit gondol – válaszoltam –, Isten atyánk vagy kegyetlen büntetőnk, aki hibáink miatt kínozni akar?"

Belátta, hogy Isten szeret minket, tehát egy fillérrel sem tartozik senkinek. Isten csak egyet vár tőle: Tanuljon hibájából, és legyen igazságos a jövőben. Mivel azonban szorongása évek óta tart, feltételezem, hogy – bár most megnyugodott – visszatér. Ezért arra kértem: tekintse az ügyet Isten és emberek előtt egyformán lezártnak, s az ezután jelentkező aggódási kísértéseit ne vegye komolyan, és ne szenteljen neki figyelmet.

Az életcél kérdése kortünet és gyakori témája a telefonlelkipásztorzkodásnak. Frankl "egzisztenciális vákuumnak" nevezi az életcél kínzó hiányát, illetve az élet értelmetlenségének és ürességének érzését. Ez a jelenség évtizedek óta állandóan fokozódik. "Ezidőben az élet értelmének kérdése legégetőbb mai problémává vált, és semmiképpen sem csak az érzékeny értelmiségieket gyötri. Robert Coles amerikai pszichiáter megállapította, hogy kliensei között a kétkezi munkások fő problémája is az értelmetlenség érzete. A New York-i Viselkedés-terápia Központ igazgatója jelenti, hogy elsősorban a harminc éven aluliak szenvednek az élet látszólagos értelmetlensége miatt. Az ember minden igényét kielégítheti a jóléti társadalom és a jóléti állam. Egy igény azonban kielégítetlen marad, az ember cél- és értelmességigénye... Életében, tulajdonképpen minden élethelyzetében célt és értelmet keres, ezt igyekszik megtalálni és megvalósítani... Tesztekkel és statisztikai adatokkal bebizonyították munkatársaim a kaliforniai USA-beli Nemzetközi Egyetemről, hogy az öngyilkosság és a kábítószer élvezése is alapjaiban visszavezethető az élet értelmetlenségének érzésére... Az embernek utolsó lélegzetvételéig célra van szüksége"

(V. Frankl: Der Wille zum Sinn. Wien, 1978). Ez viszont mindjobban hiányzik. Statisztikailag kimutatható az a tény is, hogy azokon a vidékeken, ahol a vallásosság erősen háttérbe szorult, sokkal magasabb az életuntság, az öngyilkosság, a kábítószerelés vagy éppen a szexuális féltelenség veszélye. Egyszóval: céltalanabb az emberek élete. Ez érthető előzetes fejtegetésünkből is, ahol kimutattuk, hogy a vallás jelentős érték- és célrendszer hordozója.

Paul Sporken (1984) – más szakemberek mellett – behatóan foglalkozik a nehéz élethelyzetbe került egyének gondozásával. Szerinte "az értelem nemcsak objektív adottság. Éppen ezért nem a valóság helyes megfigyelésének vagy meghallgatásának kérdése. Ugyanakkor nem is pusztán szubjektív tényező. Ezért képtelen az ember bármely eseménynek tetszés szerinti pozitív jelentőséget adni... Az embernek nyitva kell állnia a sors aktív elfogadására". Más szóval: Meg kell kísérelnünk kihozni helyzetünkből "mindazt, ami lehetséges"; fedjük fel, "mire jó" az adott körülmény vagy csapás.

Egy eset tapasztalatomból: Kb. 55 év körüli asszony 13 éve súlyos beteg, úgyhogy gyermekei segítsége nélkül az ágyáról nem képes személni. Mégis elégedett; betegeim közül talán a legboldogabb: kedves és rendkívül barátságos. Titka: "Hálát adok a Jóistennek, hogy ilyen jó gyermekekkel áldott meg, akik szeretettel viselik gondomat és nagy megértésükkel könnyűvé teszik számomra e sorscsapást".

Az élet ürességét nemcsak a nagybetegek vagy halálos betegek érezhetik kínzóan. Előidézheti a társadalmi kapcsolatok hirtelen elszegényedése vagy teljes elvesztése, a munkanélküliség, a nyugalomba vonulás, a családi krízis, az öregedés, magányosság stb.

Az újonnan nyugalmazott ember panasza: "Senki sem tudja és senkit sem érdekel, vajon reggel felkelek-e ágyamból vagy sem". Az idősebb személyeket teljesen elbizonytalaníthatja (Grond kutatásai alapján, 1983) pl. az alkohol megvonás következménye vagy a gyógyszerek hatása. De minden esetben, amely önbizalmunk vagy társadalmi helyzetünk csökkentéséhez vezet: meghalt a hitves, akire támaszkodott, kórházba kerül életének párja vagy ő maga, kiszakadt megszokott életkörülményeiből, amikor pl. lakást cserélt, vidékre költözött... Rajta sokszor segíthetünk, ha "visszavarázsolunk" a múltból minél többet: betegszobájába kiakasztjuk kedvenc falinaptárát; hozzájárulunk, hogy ne szakadjon el teljesen a külvilágtól stb.

A személy életpályájának hirtelen változása is sejtetheti élete ürességét. Gyakran betegséget és testi panaszokat idézhetnek elő az ilyen helyzetek.

Fiatalasszony szól vigasztalan hangon: Jó ideje elvált. Két gyermekével él. Társadalmi kapcsolatai szinte nincsenek. Neki semmi sem sikerül. Amikor már nem bírja tovább, iszik. Ilyenkor aztán elveszti hangját (aphonia). A háziorvos, a pszichológus és a logopédus próbálkoztak vele, de nehéz helyzete (alkoholfogyasztás, hangvesztés...) ismétlődik. Odajutott, hogy segítők belefáradtak. A pszichológus kijelentette: "Ingatag személyiség, aki nem képes elfogadni a segítséget". A háziorvos tanácstalan.

Mit tehet most a lelkipásztor? Segítsen, hogy a személy találjon belső tartalmat életének. Többet foglalkozzon feladataival, mint "önmagával". – Társadalmi kapcsolatait is erősíthetjük, ha a plébánián működik az asszonyok csoportja és őt is bevonjuk.

Talán még nehezebb a 35 éves fiatalember helyzete. Rákbeteg, az utolsó szakaszban. A kórházban ápolói panaszkodnak: csak maga elé mereng. Végül is szóra lehetett bírni: "Miért teszi ezt velem az asszony?" – fakad ki. Miről van szó? Kb. egy éve szeretőt tart a feleség. Most már szinte nyilvánosan. Az idegen gyakran tartózkodik a lakásban. Az apa súlyos helyzete és az anya magatartása megzavarta 8 és 10 éves fiait, visszaestek a tanulásban. "Mi lesz a fiaimmal, ha én meghalok?" – esedezik a beteg. A lelkipásztor megfigérheti: meglátogatja a beteget, beszél feleségével és a fiúkon is igyekszik segíteni. – Betegünk azonban két nap múlva "hirtelen" meghal. Nem csak a rák ölte meg, erősen hatott rá a sorsa, a céltalanság érzete.

4. Családi tanácsadás

A családi tanácsadás "segíti a különböző korosztályú embereket (szülőket, gyermekeket, ifjakat, nagyszülőket stb.) társas kapcsolataik alakításában a házasság- és családi élet különböző szakaszaiban. Történik ez a tudás és tapasztalat továbbadásával, a felismerések és értékek közlésével, az ügyességek gyakorlásával és képességeik fejlesztésével. Felöleli a psziché, a pszichológia és a vallás területeit, de szem előtt tartja a családkultúra köreit is" (Lehranstalt für Ehe- und Familienberater, Wien).

Amerikában és Európában eléggé közismert a családi tanácsadás, bár Mace még "új földrész"-nek nevezi. Németországban pl. a Házassági Tanácsadás Katolikus Intézete (Köln) gondoskodik a 22 egyházmegye családi tanácsadásáról; jelenleg kb. 350 tanácsadó állomással. A lelkipásztori tanácsadókat külön képzésben részesítik pl. Hannoverben, Frankfurtban, Bécsben stb. Ebben segítheti őket: Carl Rogers úttörő tanulmánya (*Counseling and Psychotherapy*, 1942), de még inkább az esettanulmányok (K.E. Rudestam – M. Frankl, *Treating the Multiproblem Family*. Brookcs-Cole, 1983; és C. Thomann – F. Schulz

von Thun, *Klärungshilfe*. Rowohlt, 1988). – Különös jelentőséggel bírnak: P.F. Schmid, *Das beratende Gespräch*. Herder, 1973 és G. Struck – L. Loeffler, *Einführung in die Eheberatung*. Grünewald, 1971. Mi főképpen a két utóbbit követjük.

A családi tanácsadásról általában

A lelkipásztori tanácsadás több pontban eltér a rogersi elképzelésektől, mert ő eredetileg pszichoterápiai iskolát alapított. Ugyanakkor beleértjük a házasságra készülő fiatalok, a hitvesek vagy éppen a teljes család segítségét.

A lelkipásztori beszélgetés más mint a pszichoterápia, tehát ennek szabályait nem alkalmazhatjuk egy az egyben. Ugyanis a beszélgetést nemcsak a személyek és a probléma határozzák meg, hanem a beszélgetés célja is. A lelkipásztor különbözik az orvostól, és a tanító is más-képpen tárgyalja ugyanazon problémát, mint a szociális gondozó. Egyébként minden beszélgetés egyedi, ezért a konkrét személyt és célt kell szemünk előtt tartanunk. Esetünkben ez a cél lelkipásztori. – Az is világos, hogy a négy szemközti beszélgetés teljesen más, mint a családdal való tárgyalás, mert a családnál a rendszer törvényszerűsége hat.

Ugyanakkor elfogadjuk Rogers munkamódszerének alapirányait: A központban mindig a problémával viaskodó személy illetve család áll (client-centered) és a tanácsadó magatartása baráti: elfogadja a hozzá fordulót úgy, amint Krisztus tette (accepting). Rogers harmadik elvének megvalósítását (non-directive) a tanácsadóra bizzuk: döntse el, mi a helyesebb az adott esetben; irányítsa a beszélgetést és a hozzáfordulót atyai tekintélyével, vagy ne éljen evvel. Ha pl. az asszony azért panaszkodik, mert férje tegnap sörös üvegből ivott, a lelkipásztor tanácsolhatja neki "irányítóan": "Ne izgassa magát ilyen kicsiségek miatt!" – Természetesen a "nem irányítunk!" elv alapján kérdezheti: "Mi a jelentősége ennek az esetnek az ön számára?" A lényeg az, hogy odafigyeljünk az emberre és igyekezzünk rajta segíteni, kerülve minden szeretetlenséget.

A tanácsadónak nincs könnyű dolga, mert – amint már a családlátogatással kapcsolatban (55-57.o.) jeleztük – a tanácsot kérő szavai mást mutathatnak, mint amilyen é r z e l m e k ténylegesen lappangnak lelkében. Bizonyos viszont, hogy a problémák leginkább az érzelmek szintjén vannak. Ezt kell tehát feltárnunk. Egyik módja ennek az ún. visszatukrözés (reflection), amivel a bizonytalanul körvonalazott érzelmeket, magatartásformákat úgy adja vissza a lelkipásztori tanácsadó, hogy ebben magára ismerhessen a tanácsot kérő egyén, pár vagy család. Lássuk ezt egy példán:

"És akkor megvert" – mondja a feleség. Férje azonnal rákontrázik: "Ez hazugság. Csak az öklömet emeltem fel!" – Mire a lelkipásztor (az

asszonyhoz fordulva): "Úgy érezte tehát, hogy férje tettelesen bántalmazta. Érezte az ütést és szenvedett emiatt". A férjhez: "Az ön számára másképp tűnik az egész. Úgy véli, hogy felesége igazságtalanul vádolja. Bizonyos abban, hogy felhevültségében csak az öklét emelte fel, de nem érintette feleségét."

Az érzelmek feltárása történhet egyszerű kérdéssel is. Beszélgetés közben pl. az illető csóválja fejét. Erre a tanácsadó megkérdezi tőle: "Fejét csóválja, amikor ezt hallja. Mi történik lelkében, amint hitvese beszél?" – A tanácsadás szakaszaira egyébként érvényes, amit már az 57-58. oldalakon említettünk a beszélgetéssel kapcsolatban. A tanácsadó megfigyelheti a kommunikációs nehézségeket (51. o.), és az "ördögi kör (92-93. o.)" hatását.

A családi tanácsadás legáltalánosabb *célkitűzését* így fogalmazza meg H. Hackney és S. Cornier (1979): A családi tanácsadás első és legfontosabb célkitűzése, segíteni a tanácsért kopogtató egyént abban, hogy felismerje tényleges helyzetét. Mi rejlik elképzelései, érzelmei, vágyai mögött, és hogyan találhat megfelelő megoldást. Másik feladata a tanácsadásnak: jó kapcsolatot létesíteni a beszélgetés során a családlátogatásnál felsorolt elvek alapján. Jelen tapasztalata serkenti az illetőt: lépjen együttérző, bensőséges és tiszteletteljes kapcsolatra családjával; figyeljen társára, legyen őszinte és nyílt, ismerje föl saját és a mások érzelmeit.

Minden de minden témakörünkbe tartozik, ami érinti a család és a családtagok életét.

A tanácsadás néhány gyakorlati kérdése

Röviden ismertetnénk a tanácsadás kezdetét és végét, az értelmi és érzelmi szint megkülönböztetését, végül a válság megfogalmazását és a kiút keresését.

1. A tanácsot kérő személy egyéni, illetve családi problémáját a tanácsadás *kezdetén* legtöbbször a teljes bizonytalanság kíséri: Mit tegyek? Mit szól a lelkipásztor ehhez? A tanácsadó feladata tehát: szabadítsa meg az illetőt szorongásától közvetlenségével: Isten hozott! Foglalj helyet, ahol tetszik. Ugyanakkor igyekszik megrajzolni magában vendége lelkivilágát, közli a rendelkezésre álló időt: Egy órát szentelhetünk egymásnak! Ezzel is segíteni akarja a bizonytalan embert, hogy bátran álljon elő: mi nyomja a szívét. Ezután közli: Tessék, kezdjed, ahol jónak látod! Vagy: Mivel szeretnéd indítani beszélgetésünket?

Menet közben igyekszik a tanácsadó röviden visszaadni a hallottakat. Pl. a férjéből kiábrándult asszonynak mondja: Tehát nem tudsz mit kezdeni férjeddal. De érzelmeire is figyel: Helyzeted elkeserít. – Itt-ott

nagyobb lélegzetű összefoglalóba kezd: Nézzük, jól értettelek-e? Majd összegezi a hallottakat és a mögöttük feltűnő érzelmeket. Ha viszont nem értene valamit, kérjen magyarázatot: Nem tudom, jól értelek-e? Mit akarsz kifejezni azzal, hogy el vagy keseredve? Figyelmeztetheti beszélgetőtársát jelbeszédeire is: lógatod a fejed, tehetetlennek tűnsz. Célunk mindezzel megkönnyebbülést nyújtani.

Tartsuk azonban be Rogers utasítását: A tanácsadó csak akkor szóljon, ha a) ezzel megkönnyebbíti a tanácsot kérő megnyílását, b) eloszlatja félelmeit és aggályait, c) segíti őt gondolatai és érzelmei pontosabb kifejezésében és d) a beszélgetést elkendőzött, de fontos témára akarja terelni.

Kellemes meglepetésekben lehet részünk, ha szívvel-lélekkel hallgatjuk a tanácsot kérőt. Egyik ilyen eset jut eszembe. Az idős asszony adás-vételi szerződést csinált fiával, s minden vagyona ennek nevére került a telekkönyvben. Az eltartási kötelezettségről sehol egy szót sem ejtettek. Az év leteltével fia kijelentette, fölélte már, amiye volt. Elkeseredésében az asszony azt találta mondani: Hát nem mehetek a föld alá elevenen. A fia kereken kijelentette: A föld alá ugyan nem, de a víz alá igen! – Miután lelkét kiöntötte és bánatát elsírta a megértő lelkipásztor előtt, megköszönte ennek figyelmét és megnyugodva távozott. Erőt gyűjtött keresztje továbbviseléséhez.

Bizonyos, hogy ilyen esetekben próbálkozhatunk családlátogatással, vagy beidézhajjuk a "fiút" is. Arra azonban nagyon ügyeljünk, nehogy többet ártsunk közbelépésünkkel, mint használunk. Ha jogi megoldás látszik célravezetőnek, irányítsuk beszélgető társunkat megfelelő szakemberhez.

Egyszer mindennek vége szakad, így a tanácsadásnak is. De esetünkben a vég az igazi kezdet: ezután kezdheti elrendezni életét a tanácskérő. A befejezést jelentheti a lelkipásztor összefoglalója: Lényegében kifejezted aggodalmadat családotért, majd megbeszéltük, hogyan őrizheted meg önállóságodat anélkül, hogy férjed ezt személye elutasításának vehetné... De megkérhetjük őt magát: Letelt az óra. Szeretném látni, mit viszel magaddal. Próbáld, kérlek, összefoglalni. Természetesen felkereshet még bennünket, ha erre szüksége van. (Esetleg a következő hétre már be is jegyzünk egy órát.)

2. Az értelmi és érzelmi elem megkülönböztetése jelentős a tanácsadásnál.

Egy-egy értelmi kijelentésre a tanácsadó különbözően reagálhat. A megjegyzésre: Tudtam már az esküvőkor, hogy ez lesz a vége! a lelkipásztor újrafogalmazhat: Tudtad előre, mi következik. Esetleg kiemel egyes szavakat: "tudtad", vagy "már esküvőkor". Kérdést tehet fel: Hát mi lett a vége? Vagy inkább: Előre látod a jövőt? De hümmögő

megerősítéssel is válaszolhat: Hm, hm! Amivel arra próbálja segíteni a tanácskérőt, hogy folytassa mondanivalóját vagy gondolkodjon saját kijelentésén.

És milyen érzelmeket rejt az egész magatartás? – Áruklodnak a szemek, a hang, az arc... A sápadt arc levertségről, a villogó szem haragról, az elcsukló hang keserúségről regél. Öntsük vagy öntessük szavakba az érzelmeket. Dühösen nézel – megjegyyezheti a tanácsadó. Vagy megkérdi: Mondd, mit érzel ebben a pillanatban? Főként ha úgy látja, hogy az érzelmek eltérnek a szavaktól. A panaszkodó ugyanis pl. azt mondhatja: Mit bánom én, nem is törődöm velem! Hangján azonban érezzük, hogy mást akar mondani: Borzalmasan fáj ez az állapot! Ilyenkor segíthetjük: Nagyon bánt? Vagy megkérjük: Mit akarsz ezzel mondani? Vagy: Mit érzel, amikor ezt mondod? Szembe is helyezhetjük érzelmeit és szavait: "Azt mondod, 'mit bánom én', de úgy hangzik, mintha sajnálnád.

A házaspár őszintén igyekszik gyakorolni vallását. Naponta imádkoztak. A nagyobbik gyerek zökkenőmentesen belenőtt a családi imába. De a jelenleg négy évessel baj van. A szülők elbizonytalanodtak: nem jól neveljük? Hogyan sikerült a nyolcévessel? Mit teszünk most rosszul? Kínzó problémájukat a családoknak tartott lelkipályázaton tárták fel. Mit tanácsolhat a lelkipásztor? Sokmindent, csak azt nem, hogy kényszerítsék gyermeküket. Ajánlottam: a család továbbra is imádkozzon együtt. Ne gyakoroljanak azonban nyomást a dackorszakban lévő kicsire. Az ő állapota ugyanis normális. Ilymódon ízelgeti énjét. Az ima közben azonban emlékezzenek meg róla is pl. Ilyetén: "Jóisten, Atyánk, Te szeretsz mindannyiunkat: anyut, aput, Pistit és Bandikát is. Köszönjük, hogy szeretsz minket. Mi is szeretünk Téged: szeret apuka, anyuka, Pisti és Bandika is. Segíts, hogy minél jobban szerethessünk téged és szerethessük egymást!"

Néhány hónap múlva örömmel újságolta a házaspár: "Bandika is imádkozik!" Mi történt? Erzelmi feszültsége feloldódott és kedve telik az imában.

3. A megoldás keresésekor fogalmazzuk meg a válság minőségét és a célravezető feladatokat. Csak akkor sikerül ez, ha felismertük az "igényt", ami emberünket elének hozta.

Jourard (1963) az ember 8 igényéről beszél: a fönmaradás – pszichikai és fizikai biztonságunk – igénye; a fiziológiai igényeinket a táplálék, pihenés és fájdalommentesség csendesíti; a szeretet igénye a másik személy közelségére irányul; az önérték igényéből értjük meg a sikerélményt, törekvést, de a rangkórságot is; az egészség igénye a fizikai és szellemi jó közérzetet szolgálja; a szabadság is igényünk; és, ha nincsenek lehetőségeink cselekvésre, unatkozunk; végül, igényeljük az értelmi tisztánlátást az értékek és elvek világában.

Miután tisztáztuk, milyen igénye hajtotta hozzánk a tanácsot kérőt, kerestessük meg vele: Milyen viselkedését kellene megváltoztatnia? Milyen körülmények segítik, hogy a szükséges viselkedés létrejöhesse? Mekkora változtatásra van szükség? A célkitűzések lehetőleg legyenek világosak és konkrétak. Pl.: Minden héten háromszor megdicsérem családom minden tagját! Ugyanakkor igaz az is, hogy jobb egy zavaros célkitűzés (pl. Nem leszek olyan kemény!), mint a semmilyen.

A megoldáskeresés rendszerét vizsgáljuk meg egy esettanulmányon.

Kisék 24 éve házasságban. Miután három gyermeket nem sikerült kihordania a feleségnek, örökbe fogadták a férj hűgának törvénytelen gyermekét. A csecsemő egészséges volt, jól fejlődött, a család élvezte. Másfél éve azonban – a fiú ma már gimnazista – rohamosan visszaesett tanulmányában. Bezárkózik szobájába. Szülei segíteni szeretnének neki, de hiába beszélnek hozzá, ő csak hallgat. Az utóbbi hetekben azonban felborult minden. A fiú, Géza, teherautó elé ugrott. Szerencséjére nem ütötte el. Három napja ki akarta magát vetni a robogó vonatból. – A másfél év alatt mindent megpróbált a család: orvost, pszichológust hívtat segítségül. Most itt ülnek a lekipásztor előtt mindhárman. Géza tagadja, hogy öngyilkossági szándéka lenne. A szülők tájékoztatnak: másfél éve közölték fiúkkal, hogy a "nagynéni" az édesanyja.

Mi történt tehát? A fiú szeretetigénye és önérzete megingott: Még anyám sem szeret, hisz másnak adott! Mit törekedjem az iskolában? Nem érdemlem meg, hogy "szüleim" szeressenek. Tehát tőlük is elzárkózott. Mindez persze nem fogalmazódott meg benne ilyen világosan, csak az érzelmek nyelvén.

Ilyen esetekben alkalmazhatunk családi tanácsadást vagy egyénit. Megbeszéljük Gézával helyzetét. Igyekszünk megértetni vele anyja eljárását. Megvilágítjuk azon hatást, amit jelenlegi viselkedése okoz a befogadó házaspárnak. Vele közösen keressük a kiutat.

Könnyebben érünk célra, ha a teljes családdal, sőt a "nagynéni" bevonásával tárgyaljuk meg az egész ügyet. Kielemezzük a "nagynéni" és Géza, az "apa" és Géza valamint az "anya" és Géza kapcsolatát. Kinek, mi az elvárása a másikkal szemben, ki miben segíthet. Esetünkben kiderült, hogy az "apa" és Géza kapcsolata sem megfelelő, hisz Géza "fattyú". Vagyis a férj soha sem tudta teljesen elfogadni fiának a tényleges unokaöccsét. Az "anya" viszonya Gézához is árnyékolt. Nem tudott belenyugodni abba, hogy neki nem lehetett gyermeke. Emiatt a hitvesek kapcsolata is kétes.

Gézán sokat segített a "nagynéni" kijelentése, hogy ő mindig is szerette fiát, de mivel a természetes apával nem léphetett házasságra, biztosabbnak látta fia sorsát, ha a gyermektelen nagybácsikák nevelik.

Géza belátta, hogy a zárkózottság "téves". A "szülők" is eltökélték: jobban kell egymást becsülniük és szeretniük. Őszintébbek lesznek ezután Gézához. – Az eset tehát a megoldás felé kanyarodhatott, mert feltártuk a gyökereket és rátaláltunk a megoldási lehetőségekre is.

A tanácsadás módszerei, eljárás módjai

A lelkipásztori tanácsadás négy eljárás módját említjük még meg: a példakép hatásáról, a szerepjátszásról, a viselkedés változásáról értelmi alapon és az önellenőrzésről.

1. Marlatt és Perry (1975) állítják a példaképről, modellről: "Megfigyelőjének indítást ad saját gondolatai, eszméi és viselkedése módosítására".

A példaképpel-nevelés ősi tudomány. Már a régi latinok is ismerték: A szó mozgat, de a példa magával ragad. Erről is mondtunk már egyet-mást a családlelkipásztor képzésénél (41.o.)

Maga a példakép lehet élő személy, család. Pl. ha a lelkipásztor-tanácsadást férj és feleség együtt végzi, meleg kommunikációja nagyszerű modell lehet azon házaspár számára, akik nem képesek kielégítő kapcsolatra. A példakép azonban megjelenhet megnőszalagon, videó- vagy tévéfilmen, de a tanácsot kérők fantáziájában is. Elképzelhetnek egy személyt, családot, vagy saját családi körük ideálisabb légkörét. Pl. megkérjük a család tagjait, modellezzék saját családi kapcsolataikat fogadószobánkban. Egy másik alkalommal pedig azt sugalljuk, hogy alkossanak olyan modellt, ahogy szeretnék látni saját családi kapcsolataikat.

2. Jól szemlélteti a családi feszültségeket, és megoldásokat is sugall a szerepjátszás, ami tulajdonképpen abban áll, hogy beleéljük magunkat más helyzetébe, szerepébe, és eszerint beszélünk, cselekszünk (A.C. Bohart, 1977). Tanulhatnak a szülők, ha pl. felkérjük gyermekeiket: legyen az egyik az anya, a másik az apu és úgy beszélgessenek egymással, ahogy azt odahaza látják szüleiknél. Elgondolkodhat a férj, ha feleségével lejátszatjuk viselkedését és beszédstílusát, ahogy azt az asszony átéli. Majd a férj is szerepelje el felesége magatartását saját élményei alapján. Ezzel a lelkipásztor különböző családi helyzeteket ismerhet és ismertethet meg. Minden családtag beleláthat a másik érzelmi világába, beleélheti magát a többiek természetadta családi szerepébe.

3. A szakkifejezés: "viselkedés-változás értelmi alapokon" M. Mahoney-tól (1974) származik, habár előtte is sokan gyakorolták ezen nevelésmódot. Bizonyos, jó értelemben vett "agymosásról", gondolat-tisztításról van szó. Néha ugyanis akadályozzák az ember megváltozását, javulását a negatív és önbecsmérlő gondolatok: "Félreértetek!"

"Nekem úgy sem sikerül!" Ezeket a gondolatokat igyekeznek a lelkipásztor kiküszöbölni beszélgetőtársa fejéből s elhárítani a javulás útjából. Úgy pl., hogy egyszerűen rászól, amikor az illető a múltba kanyarodva ilyen gondolatokat fejez ki: "Hiába, mert három hónapja is...", de akkor is, amikor logikátlanul és bizonytalankodva érvel: "Igen, de mi lesz, ha..." A tanácsadó ajánlata: "Állj!", majd a helyesebb gondolatmenet felé tereli őt. De átszerkesztést is alkalmazhat: megmutatja beszélgetőtársának, hogy éppen azért nem fog a dolog sikerülni, mert eleve azt hiszi: Nem sikerül!

4. Cautela (1969) "önellenőrzés"-nek nevezi azt az eljárást, amikor magunk irányítjuk saját egyéniségünk vagy családi körünk változását. Tulajdonképpen állandó önmegfigyelésre van szükségünk: Mit, miért teszünk vagy mondok? Már Szent Ignác felfedezte a javulás ezen útját. Ajánlotta, hogy jegyezzük föl, hányszor követjük el napjában azt a bizonyos hibát, ami ellen küzdünk. Ugyanez a modern nevelők tanácsa is. Azt is sugallják, hogy dicsérjük és jutalmazzuk meg magunkat az eredmény láttán: Ezt igazán jól csináltam! Jutalomként meghallgathatunk egy kedvenc lemezt...

A következő ajánlat is hasznos lehet: Kössön a javulni kívánó szerződést önmagával, illetve írásban fektesse le a család a megállapodást. A régi lelkivezetők ezt így fejezték ki: Írjuk le jófeltételeinket, s azok megvalósulásának lépésrit és eszközeit is lássuk előre.

Végezetül, a modern tanácsadás egyik "ősatyja", Carl Rogers (1942), így foglalja össze a tanácsadás mibenlétét:

1. Segítséget keres a kliens... 2. Maga fedi fel előttünk saját válságait és azok okait... 3. Bepillant abba a világba, amely növekedését gátolja... 4. Dönt a változásról... 5. Végbeviszi saját terveit... 6. További fejlődéséhez nincsen szüksége tanácsadóra.

Minden lelkipásztori tanácsadó tapasztalni fogja, hogy az egymásért végzett ima és a közös imádság mekkora erőforrás, és itt nemcsak a szuggesztívó játszik szerepet. Isten jelenlétének és segítségének tudata erős kapaszkodónk és kegyelme vonz.

IV. A CSALÁDLELKIPÁSZTORKODÁS RENDKÍVÜLI FORMÁI

A családi lelkigyakorlat, a családi csoportok gondozása, a családi terápia és a problémás családrendszer ellátása nemcsak a téma szerint rendkívüli, hanem a lelkipásztortól megkívánt felkészülés miatt is. Ezért tárgyaljuk külön fejezetben ezeket a kérdéseket.

1. A családi lelkigyakorlat

Nyelvterületünkön ritka, mint a fehér holló. Felépítése, résztvevői és munkamódszere szempontjából is sajátos. Sajátos felkészülést kíván a vezetők részéről is, még ha egyébként elsőrendű lelkigyakorlat-adóról is van szó. Valószínűleg innét magyarázható, hogy a bécsi egyházmezejében is – bár területén számos lelkigyakorlatos ház működik – csak a laici nyújt erre rendszeres lehetőséget.

1947-ben Chicagóban tartották az első weekendet, hétvégi lelkigyakorlatot hitveseknek. Gabriel Calvo és a barcelonai (Spanyolország) Keresztény Családmozgalom 1965-ben állandó találkozókat szerveztek házastársaknak. (T. A. Otto, 1966 és G. Calvo, 1977). 1967-ben családi kongresszust rendezett az indianai (USA) Notre Dame Egyetem. Következésképp megalakult a Családtalálkozó. Mind a hitvestalálkozó mind a családtalálkozó mozgalom lényegéhez tartozik a lelki-gyakorlat. A két mozgalom világméreteket öltött: elterjedt New Yorktól Tokióig.

Bevezető gondolatok

Összetételük szerint beszélhetünk a házasságok (házaspárok vannak jelen) és a családok (a teljes család részvétele) lelki-gyakorlatáról. Kb. 5-10 házaspár illetve család végez egy-egy ilyen lelki-gyakorlatot. A családok lelki-gyakorlatán a kisgyermek felügyeletét helyszínen kell biztosítani. Az óvodás kortól azonban tetszés szerint részt vehetnek gyermekeik is az egyes lelki-gyakorlatos műveletekben.

A lelki-gyakorlatok célkitűzése: elmélyíteni a hitvesek vagy családok vallásosságát, megerősíteni hitvesi vagy családi kapcsolataikat. Nevelni és önévelésre serkenteni minden résztvevőt.

Az egyik családapa, aki már négy éven keresztül rendszeresen végez családjával lelki-gyakorlatot, így nyilatkozik:

"Röstellkedve vallom be: a feleségem beszélt rá, hogy menjünk el az első lelki-gyakorlatra, négy évvel ezelőtt. Mindig jó katolikusként tartottam magam, de soha nem végeztem lelki-gyakorlatot. Valahogy nem is

hiányoltam. Azután: a gyerekekkel lelkigyakorlatozni, ezt egyenesen képtelenségnek tartottam. Feleségem okos asszony, ő sugallta: próbáljuk meg, ha nem megy, abba hagyjuk. És ment. Soha sem tudnám magamnak megbocsátani, ha akkor nem hallgatok párom buzdítására. Olyan jól érzem magam ott, és akkora hatással van rám, hogy – míg csak tehetem – minden évben szeretnék családommal lelkigyakorlatot végezni. Párkapcsolatunk elmélyült, jobban mondva: kifinomult, megszépült. Azóta gyermekeimmel is másképp bánok. Én nagyon szeretem a gyermekeket egyébként is. No meg az is igaz, hogy gyermekeink is roppant élvezik a dolgot. Hónapokig készülünk rá, és még hónapok múlva is fel-felvetődik a lelkigyakorlat valamelyik gondolata".

Az ismert Szent Ignác-i lelkigyakorlatok egyéni elmélkedésre épülnek. A hitvesek és családok lelkigyakorlatában a csoportmunka jut vezető szerephez, ami azonban nem zárja ki az egyéni elmélkedést.

Letke (1955) nyomán így határozhatjuk meg a csoportmunka fogalmát: Olyan módszer, mellyel a csoportvezető, illetve felelős család képesíti a hitvesek vagy családok csoportjait, hogy célszerűen úgy működjenek, hogy a csoporttagok kapcsolata és együttműködése programszerűen előbbre vigye a hitvesi vagy családi közösség növekedését és érését.

Az ilyen csoportmunka sajátosságos szabályait öt pontban sűrítethetnénk: 1. A hitvesek vagy családok szabadon vesznek részt. A – szerintük – kellemetlen témánál joggal kijelenthetik, hogy erről csak négy szemközt beszélnek. 2. A nyilvános szembehelyezkedés vagy más hibáinak tárgyalása közösen csak az illető kérésére vagy legalább is engedélyével történhet. 3. A megbeszélések során inkább az érzelmekről kell szólni, mintsem a gondolatokról. 4. A pap és a felelős család a csoportmunkában csak támasz és egyengető. A lelkigyakorlatot ugyanis a házaspár illetve család végzi, a kegyelmek nekik szólnak, és az élményeket is ők közvetítik egymásnak. 5. A megbízott házaspár vagy felelős család kezében futnak össze a lelkigyakorlat irányításának a szálai: bevezetik a megbeszéléseket, a csoportmunkákat is ők irányozzák elő, és bizonyos fokig példát nyújtanak a családoknak.

A hitvesi és családi lelkigyakorlatok munkamódszere tehát sajátosságos. Kevés az előadás, és csak a lényeges tudnivalókra korlátozódik, ezért nem tarthat 20 percnél tovább. Kiegészül azonban a kérdés-felelet lehetőségével: kérdezhet és válaszolhat minden résztvevő. A megbízott házaspár bevezetőt tart a tevékenységek előtt: 10 perc alatt közli a célt és ismerteti a cél elérésének útját. Az egyéni elmélkedés is rövidre szabott (10-20 perc). A hitvesek közös munkája saját szobájukban zajlik: imádkoznak, beszélgetnek, vagy éppen kicserélik érzelmeiket szóban vagy levélben. A családok tevékenységének színhelye pedig szobájuk vagy a nagyterem számukra kijelölt és tetszés szerint "berendezett" része: itt beszélgetnek,

Szentírást olvasnak, vagy végzik egyéb feladatukat: rajzolnak, ragasztanak, barkácsolnak. A hitvesek és családok tevékenységét általában plénummunka követi: közkinccsé teszik meglátásaikat és tapasztalataikat. Egy-egy téma ismertetését nyilvános vita zárhatja: mindenki elmondja véleményét vagy közli érzelmeit.

Hogyan dolgozhatunk fel komoly lelki, családi témákat, ha különböző korú gyermekeink is jelen vannak?

Az érzelmek és a gyakorlat síkja mindig közel áll a gyermekekhez. Ez az út tehát járható: az érzelmek feldolgozása, élményszerzés, gyakorlati kivitelezés. – Szemléltetésként ilyen szemszögből vizsgáljuk meg a következő kérdést: Hogyan gyakoroljuk a jóságot a családban?

Igazán kevés hasznot meríthetnének a gyermekek ebből a témából, ha csak kifejténék nekik, hogy a jóság nem "adok-kapok" viszonya, s több az illendőségnél: "semmiért egészen", amint Szabó Lőrinc versében olvassuk. Másszóval szeretet, önzetlen önfeláldozás, ahogy azt Jézusnál láttuk. Az elméleti megközelítés helyett a család inkább így dolgozza fel a kérdést:

Mindenki felírja nevét egy szelet papírra. A cédulát egy edénybe teszik, ahonnan minden családtag húz egyet, de a nevet titokban tartja. A kihúzott személy a választott. Az írni tudó családtagok beírják munkafüzetükbe választottuk nevét és egyéb adatait, majd megválaszolnak öt kérdést: 1. Milyen esetekben érezted, hogy választottad szeret? (Az óvodás lerajzolja az eseményt!) 2. Milyen jó tulajdonságokkal rendelkezik választottad? (Az iskolás leány ezt írta füzetébe: Mindig mosolyog rám, gyakran cirógatja arcomat, s azt is mondja, hogy büszke az ő kislányára!) 3. Mindezért jobban választottál, mint bárki a családban? (Az óvodás terített asztalt rajzolt!) 4. Milyen különleges dolgot tesz érted választottad? (Az elsős válasza: Este megcsókol és keresztet rajzol homlokomra, majd azt mondja: Aludjál angyalkám!) 5. Mikor érzel nagy szeretetet választottad iránt? (Az egyik férfi szerint: Mindig, amikor hazaérek, amikor látom őt és hallom szavát. Ahogy köszöntjük egymást, melegség önti el szívünket).

Csoportmunkájukban a család minden tagja bemutatja saját választottját, majd felolvassák minden kérdésre a válaszokat, illetve megnézik a rajzokat. Közben szabad teret kaphatnak az érzelmek: átölelik, megcsókolják egymást, amint ezt szívük diktálja.

A családi lelkigyakorlatok fajai közül kettőt ismertetünk.

Általános családlelkigyakorlat

Az általános családlelkigyakorlathoz irodalomként P. Békési és társai 1985-ben kiadott Kézikönyvét ajánljuk. A gyermekevelés kérdéseinél hasznos eligazítást találunk C. Gallagher: *Beszéljük meg* (OMC, Bécs, 1987) c. művében.

A lelki gyakorlatok ezen osztályában két változatot különböztetünk meg: a családok hétvégi és háromnapos lelki gyakorlatát. Őt vagy nyolcnapos, esetleg egyhónapos lelki gyakorlat végzésére szinte képtelen a család.

1) A hétvégi lelki gyakorlat péntek este vagy szombaton reggel kezdődik, és vasárnap du. ér véget. Ez a forma igen közkedvelt és hozzáférhető. Témái különbözőek és egy-egy célkitűzést szolgálnak. Ilyen cél lehet pl. a hitvesek vagy családok keresztény öntudatának fokozása, a szeretet elmélyítése, a kapcsolatok tehermentesítése a családban.

A keresztény öntudat fokozása, mint téma feldolgozható pl. a következő vázlat nyomán (P. Békési 155-161):

Gyülekezés: péntek este. A kötetlen ismerkedés után minden résztvevő elmondja magáról a legszükségesebb tudnivalókat. Majd következik a kerekasztal megbeszélés Isten jóságáról. Mindenki közli, mikor és miben tapasztalta Isten jóságát.

Szombaton az élet értelmével foglalkozunk. A reggeli szentmise olvasmányai és a miséző pap pár perces elmélkedése is e témára utal. A beszédet kiegészíti minden családból egy-egy személy tanúságtételével. A hívek könyörgésében is helyet kap minden család egy-egy könyörgéssel.

Második napirendi pontunk az életcél tárgyalja, ami a szeretetben csúcsosodik ki (Mt 22, 34-40). Ezt követően az elrontott életet, a bűntől sebzett emberi kapcsolatokat, majd az újjászületett embert (Jn 20, 19-23) vizsgáljuk a gyónás szempontjából.

A vasárnap fénypontja az ünnepi liturgia, amit már szombaton előkészítünk. Az evangéliumot dramatizálhatjuk. Általános elvünk: lehetőleg minden résztvevő kapjon valamilyen feladatot a misén.

Krisztus követéséről elmélkedünk, amiről Kalkuttai Teréz anya így ír: "Adni kell, mindent odaadni: munkát, erőt, életet, pénzt, kenyeret, könyvet és mosolyt, simogatást... s érte semmit sem várni." A résztvevők megbeszélik, hogyan valósíthatják ezt meg, majd kicserélik véleményüket a többi hitvessel vagy családdal. Ezután Jézusra tekintünk, mint az élet, szenvedés és feltámadás példaképre.

Mielőtt hazatérnénk, mindenki írásban válaszol magának négy kérdésre: 1. Hogyan éltem át a lelki gyakorlatot? 2. Milyen kegyelmeket kaptam? 3. Mit vár el tőlem Isten? 4. Miben kell módosítanom életemet?

2) A háromnapos lelki gyakorlat egyik programját megtaláljuk az idézett Kézikönyvben (Békési, 188-199. o.). Három teljes napon át együtt vannak a párok és családok a lelki gyakorlatos házban, és a kitűzött cél elérésén fáradoznak.

Családjaink egyik rákfenéje a materialista szellem. Knox (1980) kutatásai igazolják, hogy a komoly kríziseket csak azok a családok élik túl, ahol: 1. a családtagok életük központi helyének a családot tartják,

2. fontosabb a személy és a kölcsönös kapcsolat, mint az anyagiak, 3. családi szerepeiket rugalmasan alakítják, 4. érdekeiket és kedvteléseiket elsősorban a család elégíti ki, 5. a személyi és közösségi kapacitásokat a család javára fordítják, 6. az egyéni érdekek elé helyezik a család érdekeit, 7. jó irányítás és beosztás van, 8. a nehézségeket is a család növekedésére használják.

Mindezek elérését célul tűzheti ki a háromnapos családi lelkipraktikum.

Weekend: a családi hétvégé.

A weekend 1947-ben indult Chicagóban, és főképp a hitvesi kommunikáció eszköze: pontosan előrelátott programmal és meghatározott napirenddel (Gallager 1976 és 1977). Célja elsősorban a hitvesek szerelmének elmélyítése, és ezen keresztül szolgálja a szeretet fellángoltatását a családban. Ezért egyes vidékeken a weekendet kizárólag csak hitvesekkel tartják (pl. Jugoszláviában), de hatásosabbnak tűnik, ha az egész család jelenlétét és közreműködését sürgetjük.

Péntek este gyülekeznek a családok, és a bemutatkozás után mindenki elmondja: miért jött, mik a problémái és mit vár a weekendtől. Ezután közli a felelős házaspár, hogy e hét végén a családok minden cselekedete – még étkezésük is – a weekend céljainak szolgálatában áll: segíti őket abban, hogy jobban megismerjék, megértsék, elfogadják és megszeressék egymást. Semmit sem kell "csinálni", csak éljenek a cél szerint! (Estére – ha pl. a plébánián tartjuk a weekendet, ami gyakori eset – a házaspárokat vendégül látó családoknál osztjuk szét a községben).

A weekend munkamódszere: a bevezető ismertetéseket és rövid előadásokat magábaszállás, majd a párok, illetve családok munkája követi. A magábaszállás idején mindenki feljegyezi magának, s azokat megbeszéli hitvesével, esetleg családjával.

Az első est kérdései: Miért jöttem? Mi boldogítja házasságomat? Mi teszi széppé családom életét?

Szombaton önmagukban találkoznak a hitvesek és családok. Az önelemzés után föladott kérdések: Mit tartok magamról? Ki vagyok? Mi zavar? Milyen magatartásom idegesít másokat?

Következik a házasság helyzetének vizsgálása. Segédkérdések: Mi a lelki válás? A lelki válás mely tünetei jelentkeznek családban?

A harmadik programpont a bizalmat gyakoroltatja, gátjait és serkentőit szemlélteti. Kérdései: Mi a bizalom szerepe a házasságban? Mennyire bízunk egymásban a családon belül? Milyen a családi beszélgetésünk?

A nap utolsó pontját pohárcsengés fémjelzi. Közben az egység jelképeit gyűjtjük össze. Így jelennek meg a megfelelő szavak és szókapcsolatok: "egy szív, egy lélek", "egyesülés", "egy akaraton"...

Vasárnap a házasság szentsége az első téma: általa Isten él és működik a családban. Majd a nyílt és apostoli családról gondolkodnak és arra keresnek választ: Hogyan válhat családjuk apostolivá? Végül ünnepi istentisztelettel zárjuk a weekendet.

Vizsgáljuk meg részletesebben pl. az egységről szóló programot, hogy jobban belelássunk a weekend munkamódszerébe.

Szemléljük pl. a család egységének gátjait és hídjait. Előbb a gátakat majd a hidakat sorakoztatjuk föl és beszéljük meg, úgy, hogy minden családtag elkészíti a hibák majd később az erények jegyzékét, megjelölve azokat, amelyek családjában ismétlődnek. Ezután ugyanazon család tagjai összehasonlítják jegyzeteiket, és megbeszélik különösen azon jelenségeket, melyek náluk gyakoriak. Következő lépésként a lelkigyakorlatos csoport elé tárják jegyzékeiket, de elhallgatják, mik a leggyakoribb hibák családjukban. Ezután ugyanígy járnak el a "hidakkal".

A munkát levezethetjük azonban úgy is, hogy pl. annyi papírkockát készít minden család, ahány gátat illetve hidat gyűjtött össze. Minden kockára felírják a gát vagy híd nevét. A "gátakból" – szemléltetés képpen – falat, a "hidakból" pedig jelképesen hidat készítenek.

Harmadik eljárási módként gát- majd hídjegyzéket oszthatunk ki. Gátak: kritizálás, ellenségeskedés, tiszteletlenség, gyanakvás, nemtörődömség... Hidak: elismerés, megértés, megbocsátás, öröm, bizalom... Ellenőrzik a családok, mi van még és mi hiányzik családi életükből, melyik gát a legveszedelmesebb, és melyik hídra van leginkább szükségük.

Témánkat vázlatosan tárgyaltuk, de nem a leértékelés jeleként. Szeretnénk ugyanis a közeljövőben külön kiadványban foglalkozni a kérdéssel.

2. Családi csoportok

"A katolikus család nem élhet elszigetelten a negatív közgondolkodás tengerében. A lelkipásztori célkitűzés arra is irányul, hogy a katolikus családok egymás közt kapcsolatot találjanak. Többfelé kialakult már a lelkipásztorok irányításával a fiatal családok közössége: időközönként összejönnek közös imára, szentírásolvasásra, közösen foglalkoznak hitünk tanításával, megbeszélik családi életük kérdéseit, segítenek egymásnak. Nagy erőt jelent annak a megtapasztalása, hogy mások is hasonlóképpen komolyan és keresztény módon gondolkodnak a családról és megszentelik családi életüket. Bárcsak minél több ilyen közösség alakulna!" (Új Ember, 5/1987) Ezt kívánja a Magyar Katolikus Püspöki Kar. Érthető, hisz korunk családkrízisének egyik lényeges oka a támogató környezet hiánya. Ezt hivatottak ellensúlyozni a keresztény családi alapközösségek, csoportok. Ezért a családi csoportok életre-hívása szívügye az egész Egyháznak (GS 52) és minden társadalomnak.

A családi csoportok mibenléte

Teljességre nem törekedhetünk, mert pl. csak Amerikában több mint 2.000 fajta családi csoport igyekszik rendbehozni, erősíteni a családok megtépázott életét és szerkezetét. H. Otto (1976) *Mariage and Family Enrichment* c. kötete bővebb eligazítást nyújt a családi csoportokról.

A keresztény családi csoportokban általában 5-10 család képez baráti egységet: Keresztény környezetet alkotnak, amellyel egymást támogatják, hogy kereszténymód élhessenek.

Minden családi csoport élén tulajdonképpen a csoport által – hosszabb-rövidebb időre – megválasztott, és kisebb vagy nagyobb hatalommal felruházott család áll. Szolgálatra szólhat egy évre, de akár tízre is. Szerintünk jobb, ha felelősségük – 1-3 éves megbízatással – az "animátor" vagy koordinátor szerepkörén belül marad. Gondoskodnak az összejövetelek színhelyéről, esetleges előadókat hívnak meg, szabályozzák a közös munka levezetését. Azt tarthatnánk eszményinek, ha hatalmukat és ezzel felelősségüket is megosztanák a csoport többi tagjával. Döntéseik így a közös gyökérből nőhetnek ki. A csoport élete sem válhatna – még véletlenül sem – függvényévé az adott családnak.

Lényeges ugyanis, hogy minden család maradjon önálló, és így alkotson egységet a többivel. Ez lehet a reális alapja a kölcsönös és átfogó támogatásnak: hitben, az erkölcsben, az anyagiakban, a gyermekek nevelésében stb. Ennek érdekében persze gyakori összejövetelekre, találkozásokra van szükség. Hetente vagy havonta összeülnek, hogy tervszerűen dolgozzanak és fejlődjenek: imában, lelkiekben és a kölcsönös támasz minden egyéb szintjén (pl. vigyáznak a másik család gyermekeire, közös kirándulásokat szerveznek stb.). "Melléktermékként" biztosított a gyermekek jó baráti köre. A családi csoportok gyermekei között igen sikeres házasságok jöhetnek létre.

A családi csoportok neve különböző: családfűrt, a családjólét csoportjai, családtalálkozó, családi klubok... A csoportok élettartama is eltérő: Egyesek rövid életűek, mások viszont évtizedekig vagy életre szólóan támogatják egymást. Ugyanakkor vannak helyi kiscsoportok, de léteznek olyanok is, melyek – amint még látni fogjuk – nemzetközi családmozgalommá nőttek.

A szabadon úszó, helyi, plébániai kiscsoportok igen rugalmasak lehetnek, hisz a csoportszerkezet a helyi igényekből nőtt ki. Mégis előnyösebbnek tűnik, ha plébániánk családi csoportjai valamelyik családmozgalomhoz tartoznak, mert ennek széles tapasztalata van, érett programmal és kipróbált életstílussal rendelkezik.

A családi csoportok bölcsője Európa. Abbé Caffarel, a családok nagy apostola, 1938-ban alapította a mozgalommá fejlődött Equipes Notre Dame-ot Párizsban. Ma 40 országban, több mint 30.000 házaspárt gyűjt keresztény alapközösségbe. Vezérelvük: tudatosan élni a házasság szentségét, a hitvesi beszélgetést állandóan elevenen ápolni, az örömet és szenvedést vállalva viselni és a nehézségeket áthidalni. Német-

országi központjuk: Deutsches Sekretariat END, Flurstr. 1, 8000 München 80.

Dachauban keletkezett P. Joseph Kentenich lelki közössége: a Schönstatt Familien, 1942-ben (Hillscheiderstr.7, 5414 Vallendar). Vezérgondolatuk: A családi közösségek szövetségben élnek Jézussal, s ez életerejük forrása. Jellegzetes kápolnáikkal találkozhatunk mindenütt Európában és az óceánon túl: Argentínában és Brazíliában is.

Az "Új Családok" Chiara Lubich gyámságával létesülnek a háború alatt (1943) Focolarini néven. Vezérelvük a krisztusi szó: "Az én parancsom, hogy szeressétek egymást, amint én szeretlek benneteket" (Jn 15,12). Ezzel táplálják a szeretet tüzeckéjét (nevük!) Olaszországon túl is: Chilében, USA-ban, a Fülöp-szigeteken (Focolare-Bewegung, Am Wasserturm 17, D – 8904 Ottmaring).

Amerika talaján az ún. Conferences 1944-ben kezdi képezni a családi közösségeket, de a spanyolországi származású Marriage Encounter családmozgalom is Amerikából – USA-ból és Kanadából – indult világhódító útjára: Ausztráliába, Indiába és vissza Európába.

Érdekességként említem a hetvenes évek állami kísérletezését Magyarországon. Családi klub-nak nevezett csoportokat hoztak létre Alsóörsön, Bakonyszentkirályon, Bodnyban, Rákóczyfalván, Medgyesyegyházán és Mátrászentimrén (Fodor, 1979). Ezek a csoportok a családok anyagi önellátását, erkölcsi, szellemi, esztétikai nevelését, a konfliktusok csökkentését és a társas együttlétet szorgalmazták.

A családi csoportok munkamódszerei

Akkor értjük meg jobban a családi csoportok mibenlétét, ha betekintünk munkamódszereikbe. Ezek közül csak néhányat említünk.

Vitaestnek nevezhetnénk azt az eljárást, amikor a 45 perces előadást komoly vita és megbeszélés követi. Az előadás módszere is változó: tarthatja pl. egy személy vagy munkacsoport. Az egyhuzamban megtartott előadást követheti kérdés-felelet vagy csoportmunka. De megszakított módszert is alkalmazhat az előadó. Ebben az esetben már az előadás kezdetén közli, hogy bármikor hozzászólhatnak és kérdezhetnek hallgatói, s már az előadás közben feleletet is kapnak. Pódiumvitát alkalmaznak az előadók, amikor egymással vitatkozva fejtik ki az előre jelzett témát. Lépcsőzetes feldolgozásnál bemutatják a téma egy részét, és azonnal vita tárgyává teszik, majd előadják a másik részt és megvitatják stb. Esetleg 15 percet beszél az előadó s ezt követi a vita, majd ismét 15 perc vitával stb.

A következő és a családoknál alkalmazhatóbb módszer a csoportmunka. Egyszerű formája lehet a tanácskozás, amikor az előadó hallgatói kérdéseit várja és azokra válaszol. Esetleg bevezetőül és a kérdések kipattantása céljából mondhat az előadó néhány serkentő szót. A 66-os módszer jellegzetessége, hogy a rövid előadás után a

hallgatóságot munkacsoportokba osztjuk fel. Minden kicscsoport feldolgozhatja az egész anyagot, vagy egy-egy csoport csak a téma bizonyos pontjait mélyíti el, majd plénumbeszámolóban összegezik az anyagot.

Más módszer ismét a beszélgetés, kerekasztal megbeszélés, melyet beindíthatunk a témákkal kapcsolatos könyvek lapozgatásával, képek körbeadásával vagy esetismertetéssel, de úgy is levezethető, hogy a felelős házaspár kérdezi a jelenlevőket s ezek adnak választ.

Sajátos módszer még a családi csoportoknak az ünnepelés: egyházi és családi ünnepeket – házassági évfordulókat, egyes személyek névnapját – üljük meg. A keresztyén családok ünneplését mindig kíséri a vallásos szertartás: ájtatosság, istentisztelet és szentmisék. De névnapokat pl. úgy is ünnepelhetnek, hogy kirándulnak a védőszent templomához. Utközben átbeszéli életrajzát és kifejezik a védőségét, s arra is gondolnak, hogy miben és hogyan követhetik a szentet manapság. Miután megtekintették a templomot és kielemezték az oltárképet, következhet valamilyen ájtatosság.

A családi csoportok egyik jellegzetes összejövele az ún. családnapi.

Az az igazság, hogy a családi csoport és minden családtag is tarthat családnapot. Azt is előlegezzük, hogy egy családnapi időtartama lehet egy teljes nap, félnap vagy csak egy est is.

Napirendje kb. a következő: Kötetlen beszélgetés, a napi téma bemutatása, majd feldolgozása előadással, csoportmunkával, játékkal vagy éppen ünnepléssel. Közben felfedik a téma megvalósulásának akadályait és begyakorolják azok elhárításának módjait. Végül kiengesztelődéssel vagy más szertartással zárják a napot.

A kiengesztelődés szertartása a családegységben pl. így történhet: Tudatosítjuk, hogy tévedni emberi dolog, de hibáinkat be kell ismerni, jóvá kell tenni. Mivel keresztyének vagyunk, szívből megbocsátunk egymásnak. Ezután a családtagok körbeállnak. Egy közülük felolvassa pl. a 41. zsoltárt. Majd hátat fordítanak egymásnak, s valaki imát mond, melyben kifejezi, hogy az ilyen testhelyzet a szeretetlenség bűnének jele. Kérjük az Istent: vegye el bűneinket! Ismét kört alkotunk és összefogjuk kezeinket: Urunk, ezzel a kézfogással arra hívsz bennünket, hogy szeressük egymást és bocsássunk meg egymásnak, amint te megbocsátasz nekünk! Majd minden családtag bocsánatot kér és megbocsát. Ezután örömeikkel zárjuk a szertartást. De úgy is levezethetjük, hogy mindenki meggondolja: ki ellen és mivel vétett az utolsó szertartás óta. Lejegyzik hibáit. Majd sorra felolvassák és bocsánatot kérnek, a megbocsátás jelét adják (kezet fognak, megcsókolják egymást stb). Hálaimát mondanak, majd tüzet gyújtanak egy edényben, azt körülállják és beledobják céduláikat. Miközben "bűneik" elégnak, énekelnek.

A családi csoportok válfajai

Amikor a családi csoportok válfajait említjük, nem gondolunk lelkeségi irányokra (mozgalmakra), melyekből néhányra fentebb utaltunk.

Szemünk előtt a családi csoportok szerkezetének, összetartozásának ereje, a tagcsaládok egymásra hangoltságának minősége áll. Eszerint ismertetünk három alaptípust.

1. Az elsőbe sorolhatjuk azon családi csoportokat, ahol a tagcsaládok egymáshoz való kötődése, elkötelezettsége egymás iránt alacsony szintű: egyazon összejövetelre járnak, ugyanazon tevékenységben vesznek részt. A csoport élettartama is aránylag rövid: néhány hónap. Kialakul az ismerős családok köre.

Ezt a típust a magyarországi családi klub képviseli. Olyan laza csoportképzés ez, amit szinte minden plébánia könnyűszerrel megvalósíthat. Rövid ismertetésüknél Füredi-Buda kiadványára (1986) támaszkodunk.

A családi klub csoportjai 10-15 ülés, összejövetel időtartamáig léteznek. Alkalmat adnak arra, hogy a családok beszélgethessenek egymással, elleshessék egymás kapcsolatmintáit, odafigyelhetnek azokra a "játékokra", amelyeket a tagok – főképp hitvesek – egymással folytatnak. Tanulhatják az egymással való bánás, a hitvesi és családi kapcsolatok módjait. Segíthetnek egymásnak. A csoport munkájában való részvétel belső személyiségváltozásokhoz is vezethet. Különös ereje, hogy a család, mint egységes rendszer megjelenhet. Ezt az igényt így fejezi ki egyik klubtag:

"Mi kis helyen élünk. Vágyunk arra, hogy felöltözve, kimosakodva elmenjünk valahová. Nem lakodalomra gondolok, hiszen ez ritkán van, és a rökönaink is messze laknak. Hanem csak úgy rövidebb időre és gyakrabban. No, de egyetlen ilyen hely van a faluban: a templom. Mert a kultúrba hívják az asszonyt, a kézimunkaszakkörre, engemet barkácsolni, a kisebbik gyerek bábszakkörre jár, a nagyobbik meg persze diszkózni. Külön-külön mehetünk, de együtt az egész család csak a templomba" (122.o.).

Az első összejövetel ismerkedés és tervekészítés. Mindenki szabadon kifejezi: mit vár el a csoporttól. Milyen témákról szeretne hallani. Itt szabják meg a családi csoport élettartamát is: hány összejövetelt terveznek. – Egyházközségi csoportoknál ekkor beszélhetjük meg, hogy tervezzünk-e zárandoklatokat stb.

Előadódhat, hogy már az első alkalommal nagy számban jelentkeznek a családok. Ilyenkor, legalább a témák feldolgozásánál, fel kell osztanunk a résztvevőket kisebb csoportokra. Egy csoport tag-száma nem lehet túl magas: kb. 5-10 házaspár a gyerekeikkel. A zárandoklatokat és a templomlátogatásokat már több családi csoport is szervezheti közösen. Sőt, ez az ajánlatos.

A családi klub főbb téma- és problémakörei: házassági konfliktus (20%), a hitvessel való kapcsolat zavarai (25%), társtalanság, magány, betegségtől való félelem (20%), szexuális nehézségek (15%),

önértékelés és életvezetési problémák (15%) (122.o.). – Egyházközségi csoportjaink bizonyára másképp fogalmazzák meg ezen problémaköröket és más kérdéseket is javasolnak: Istenről, Egyházzól, vallásgyakorlatról, a szeretet megéléséről a családban, a gyermeknevelésről stb.

Világunk és ezzel családjaink súlyos problémája, hogy feszültségeiket nem oldják meg, nincs kivel beszélni róluk. A kérdésre: Ha valamilyen probléma adódik a családban, kivel tudja megbeszélni? – a jellegzetes válasz: "Saját magammal! Állandóan. Most különben nincs itthon a férjem, úgyhogy teljesen rám hárul. Úgy különben abban is, hogy most mi a helyes, mi a helytelen. Ha most a gyereket szidjuk, na már nem szó szoros értelemben, hanem hát igencsak meg kell rágni a dolgot vele, le kell ülni és megtárgyalni vele, hogy most nincs neked igazad. De ha neki van igaza, akkor viszont megkapja az igazát, mert belátjuk" (125.o.).

A családi csoportösszejövetelek legfőbb szabálya tehát: Mindenről lehet beszélni! Mindent ki lehet mondani, tabutéma nem lehet. Minden érzelem tálcára kerülhet. Ezért természetesen meg kell állapodnunk abban is, hogy ami esténken történik vagy elhangzik, azt nem szellőztetjük. Témáink nem kerülhetnek az "utca nyelvére". Ha ugyanis a csoporttagok félhetnek attól, hogy amit a csoportban közölnek, az "közhírré tétetik", akkor csak a nagyon bátrak szólalnak meg.

A lelkesnek illetve csoportvezető házaspárnak óvatosnak kell lennie és értenie kell az emberekkel való bánáshoz, amit a következő eset is igazol:

A kómúves apa látványosan elutasítja a testi fenytést a csoport előtt. Éppen elemében van, amikor kislánya beront a szomszéd helyiségből és sebtében ledönt egy poharat. A szónokló apuka olyan pofont adott a gyerekeknek, hogy az egész csoport megmerevedett. És mit tett a csoportvezető? Megszégyenítette a "vétkes" férfit. Erre egész családjával elhagyta a csoportot (127.o.).

2. A családi csoportok második típusa kifejezettebb szervezettséggel rendelkezik, az összetartozás tudata is fejlettebb. Hosszú éveket vagy évtizedeket tölt egymás támogatásában a családi csoport. Ilyen pl. a Schönstatt Familien néven ismert közösség. Alapítója, Kantenich hármast célta tűzött a családok elé: 1) Új emberekkel gazdagítani az Egyházat és a társadalmat. Az új ember persze nemcsak a csecsemő, hanem minden Isten kegyelmében, szentül élő férfi és nő. 2) A család sajtóságot szerepet tölt be az üdvörténetben: a személyek és közösségek üdvözítésében. 3) Végül az is célja a családoknak, hogy a világot átölelő apostoli közösségben egyesüljenek.

Egy-egy schönstatti csoportba 6-8 család tartozik. Sajtóságot, hogy "szeretet-szövetséget" (Liebesbündnis) kötnek, ami lényegében hasonlít az evangéliumi tanácsokra tett fogadalmakhoz: tisztaságot és engedelmességet ígérnek a kegytemplomban, de amelyek mégsem szerzetesi fogadalmak. Így pl. a szorosan vett szerzetesi tisztaság

fogadalmával a szerzetes és szerzetesnő teljes egészében lemond a szexuális életről: gondolatban, szóban és cselekedetben is szüzességet fogad. A schönstatti családok tisztasági fogadalma ezzel szemben azt jelenti, hogy szent és feddhetetlen házasságot élnek, szigorúan a katolikus tanítás szerint.

A schönstatti család ezenkívül havonta tanulmányi, elmélyülési napot tart, évente lelkigyakorlatot végez és elzarándokol a legközelebbi schönstatti szentélybe. Akik Németországban élnek, az eredeti Schönstattba utaznak, a Koblenz melletti Vallendarba.

Ezen családi csoport hitből élő férfiakat és nőket igyekszik nevelni, olyan személyiségeket formál, melyek képesek közreműködni Istennel a társadalom keresztény megújításában a családok megújítása által. Abban a tudatban élnek, hogy családjukban jelen az Isten. Ezért igyekszik is minden schönstatti család názáreti családdá alakulni: a szeretet, a tisztaság, az öröm, a hűség és az igazságosság jegyével. Önmagukat a "szeretet hullámai"-nak tartják az egész emberiség javára és szolgálatában. Ezért kap központi helyet a családban a kölcsönös támogatás, a szülők önnevelése, valamint a gyermekek nevelése példaadással, s végül az egész család vendégszeretete. Emellett erőteljesen hangsúlyozzák minden személy érett önállóságának fontosságát.

Szerkezetük szerint tulajdonképpen négy csoportba sorolhatjuk a schönstatti családokat. Az ún. Zarándok családok nem számíthatnak igazi kiscsoportnak, mert csak nagy általánosságban tartoznak a schönstatti mozgalom keretébe. Ígéreteik pusztán arra kötelezik őket, hogy igyekezzenek elmélyíteni a helyes családi lelkiséget és erősítsék kapcsolataikat az Egyházzal. Közösségük kizárólag az évi zarándoklatnál nyilvánul meg. A Liga, a Szövetség, a Kötelék már egyre szorosabb egységet és növekedő szervezettséget jelentenek. A Kötelék jelenti a legteljesebb elkötelezettséget a schönstatti mozgalom és a katolikus egyház mellett. Ígéreteik is a legszigorúbban értelmezettek, amennyire az lehetséges a házasságban élő és gyermekeket nevelő személyeknél. A felelős házaspár a csoportban hasonló a rendházak házfőnökéhez. A család ezért köteles pl. minden jelentősebb kiadását megbeszélni velük és engedélyt kérni tőlük.

A schönstatti családok lelkiségét jellemzi továbbá a mélységes hit az isteni gondviselésben, a Szentháromság különös imádása, szeretetteljes ragaszkodás a Megváltóhoz és az Isten-anya gyermeki tisztelete. "Háromszor csodálatos Szűznek" hívják őt. Ugyanakkor értékelik az egyén, család és a családi csoport imájának erejét. Ezért minden családi otthonukban "házi szentélyt" állítanak fel, áhítatba öltöztetik valamelyik szobájuk egyik sarkát. A kereszt és a schönstatti Szűzanya megkoronázott képe alatt örökmécses ég. Itt gyülekeznek napi imáik és családi liturgiáik végzésére.

A schönstatti családok az őskeresztény szellemet próbálják élni, amelynek tagjai állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában, a

közösségben, a kenyértörésben és az imában, s közben mindenük közös volt (Vö. ApCsel 2,42.44). Mindez áll a schönstatti családokra is. Imádkoznak, ünnepelnek, támogatják a plébániai közösséget, építik házaikat, megosztják javaikat... Mindezt együtt és vállvetve teszik. Ezért a célkitűzés: Legyen a schönstatti család az Egyház lüktető szíve!

3. A családi csoportok harmadik típusába soroljuk azokat, amelyekben nemcsak segédkeznek egymás házában felépítésében, hanem egy "fedél alatt" laknak; nemcsak jó példát adnak egymásnak, hanem együtt is étkeznek. Ilyen pl. a Franziskus-Gemeinschaft (Ferenc-Közösség) Pinkafelden, a mai Burgenlandban.

"Tulajdonképpen elsők voltunk a pinkafeldi kálvária lakói között. Már 1982 júliusában beköltöztünk az elhagyatott remetelakba feleséggel és két kislányunkkal. Mondhatom, hogy az egész család nagyon megelégedett. Nemcsak testvéremnek és nővéremnek nevezek minden csoporttagot, mi igazán több vagyunk egymásnak, mint testvér testvérenek. Itt a földön jobb légkört és környezetet nem tudok elképzelni. Jól érzi itt magát felnőtt és gyermek egyaránt. Nem állítom, hogy ez az életmód mindenkinek megfelel, de nekünk nagyon hasznos. Tulajdonképpen éltet és visz magával" – lelkendezik Hans, a Ferenc Közösség "ósi" tagja. De mi is ennek a története?

1981. augusztus 21-én öt család és néhány magányos személy alapította meg a Ferenc Közösséget, miután a megelőző évet közös imában és megbeszélésben töltötték. Az év végén meghívta a társaságot a pinkafeldi esperes-plébános, hogy foglalja el a Kálvária-hegyen lévő elhagyott, 1748-ból származó remetelakot a templommal. Megjavították és hozzáépítettek, hogy a lakásrész négyszögletű legyen, közepén kerttel. Minden családnak különbejáratú lakása van a szükséges helyiségekkel és kis konyhával. A központi konyha és a nagy ebédlő szolgálja az egész közösséget. A tetőszobák (20) vendégeknek vannak fenntartva. Bárki jelentkezhet és eltölthet bizonyos időt a közösség vendégszeretetéét élvezve.

Dr. László István püspök, 1982. július 11-én, a 687. c. értelmében, mint Pia uniót engedélyezte a Ferenc Közösséget. 1987. XII. 21-én ismét megerősítette az 1983-as Kódex 312-320 cc. szerint. Ezzel Consociatio publica christianorum lett.

Föltételre írásban lehet jelentkezni. Föltétel: a 18. életév betöltése, szakképesítés és komoly szándék, törekvés az életszentségre. A gyerekek természetesen szüleikkel jönnek, de ők csak a feltételek betöltése után válhatnak a közösség tagjaivá. A közösség szavazattal dönt, megkezdheti-e a jelentkező a 4-6 hetes ismerkedési időt. Ezt követi a hathónapos jelöltkor (posztulátúra), majd az 1 éves noviciátus. Végül is az egész közösség dönt a tagság körébe való végső felvételről. Ez azután ünnepélyes keretben, leginkább szentmise folyamán történik. A közösség legfőbb vezetőjét mindig egy évre választják.

Természetesen mindenkinek joga van tetszés szerint elhagyni a közösséget. B. W. így indokolja a család elhatározását: "Nem volt könnyű lépés. Én igen szerettem a közösségben. Szívesen maradtam volna. Am feleségemmel vegyesházasságban élünk. Református létére nem tudta megszokni ezt az életstílust. Képtelenek voltunk tehát a Ferenc Közösség szellemében, teljes összhangban és elmélyülő szeretetben élni. Nem volt más hátra: el kellett hagynunk a Kálvária-hegyet".

Tényleg "szerzetesi napirend" uralkodik itt. 6 órakor reggeli dicséret (a papi zsoltosza reggeli imája) közösen, majd reggeli. 12 órakor ima és közös ebéd. 17-kor vecsernye és közös vacsora. Az estét külön vagy közösen tölthetik el: olvasnak, imádkoznak, énekelnek, társalognak, játszanak vagy éppen sétálnak a szabadban. Kedden és pénteken az egész közösség megjelenik a plébániai esti misén. Hétfőn és csütörtökön korai misére mennek az irgalmas nővérek kolostorába. Heti egy du. szabad: a családok illetve egyének rendelkezésére áll.

Lelkiségük szemléltetésére álljon itt néhány kivonat a közösség szabályaiból:

A Ferenc Közösség legfőbb célja Isten dicsősége és a felebarát szolgálata. Élet-, ima- és munkaközösség, melynek központjában Jézus Krisztus áll. Egyszerűsége törekszenek Assisi Ferenc, Charles de Foucauld és Klaus von Flüe nyomdokait járva. Szándékuk: mindent az Egyházban, az Egyházzal és az Egyházért tenni.

A tagok nem tesznek fogadalmat, de kötelezi őket a "belső hűség és gondoskodás" testvéreikről és nővéreikről. A közösségben ugyanis az élet és a hit egységet képviselnek: váltakozik a munka és szemlélődés, a közösség és egyediség. A remény és a szeretet jeleivé igyekeznek lenni a világban. Éppen ezért a napi ima, a lehetőleg mindennapi szentmise és szentségimádás központi helyet kapnak.

Egyszerű életstílust képviselnek, anyagi javaik közösek, minden jövedelem a közösség eltartását szolgálja, amint ezt az őskeresztényeknél tapasztalhatjuk: "Egyikük sem mondta vagyonát sajátjának, mindenük közös volt" (ApCsel 4,32).

A felebaráti szeretet gyakorlása minden tag szívügye. Különösképpen szem előtt tartják a vendégszeretetet, a szükségben szenvedőket, a beteget, igazságtalanul megkülönböztetetteket és az üldözötteket. Mindezekkel megosztják, amijük csak van. – Lelkiségüket azzal is ápolják, hogy csendes napokat tartanak gyakran, évente néhányszor egész hétre is elvonulnak imádságra és szellemiségük elmélyítése érdekében.

Amikor a családi csoportokról eszmélődünk, egyesek lelkesednek és keseregnek ugyanakkor. Lelkesednek a családi csoportokért, de lehangolja őket az érzés: mindez csak szép álmom.

– Semmiképpen sem álmom! Bizonyosság az a sokszázezer család, melyeket családi csoportok tartanak össze. Különben is, a család

egészsége minden társadalom érdeke. Mivel a családi csoport biztosítja leghatásosabban a hiányzó támaszt és környezetet a családoknak, ezért korunkban nélkülözhetetlen. Bár mindig létezett, csak más formákban. Gondoljunk pl. a század elején még eleven nagycsaládokra Magyarországon.

A Zsinat utáni egyházban is tapasztaljuk azt a törekvést, hogy a plébánia a családi közösségek szervezete legyen. Példaként a virginiai esetet említtjük:

A Mount Vernon-i Jó Pásztor Plébánia 1973-ban elhatározta, hogy családközpontúvá szervezi át önmagát. Területét tehát úgy osztották fel, hogy 15-15, földrajzi közelségben élő családból képeztek csoportokat. Önálló közösségei ezek a plébániának, s bizonyos értelemben egyháziilag is önellátóak. Minden szeptemberben pl. összeülnek a családi csoport egységei és megválasztják a vezető házaspárt, akik irányítják a közösséget; továbbképzést és közösségi napokat rendeznek és ünnepeket szerveznek. Ugyancsak kijelölik azokat a felnőtteket, akik a gyermekek vallásos növekedését és oktatását egyengetik az év folyamán.

Azóta a szomszédos 12 plébánia is teljesen átrendeződött, alapjukat a családi csoportok képezik.

A családi csoportok létesítését és szerkezetét tehát lényegesen meghatározzák a helyi körülmények.

3. Lelkipásztori családterápia

Előrebocsátjuk, hogy nem beszélünk itt a család analitikus pszichoterápiájáról, amit Burlingham kezdeményezett a harmincas évek közepén azzal, hogy a gyermek pszichiátriai kezelésébe bevonta anyját is. A lelkipásztori terápiának ugyanis – Richter szerint (1970) – "számos eltérő munkamódszere..., sajátos tárgy és célja van. Tárgya mindegyiknek egy család konfliktusa... Célja pedig: ezen zavar – lehetőleg – teljes, de legalább részleges leküzdése. Másszóval: a lelkipásztori családterápia valahol a tanácsadás és a pszichoanalízis között kap helyet".

Hangsúlyozottabban keresi a családi problémák gyökereit, mint a lelkipásztori tanácsadás. Ezenkívül időtartama is hosszabb: nem elégzik meg egyetlen összejövetellel. Egy bizonyos ideig (néhány hétig) kíséri az egyén vagy család fejlődését. Az analitikus pszichoterápiától viszont abban különbözik, hogy elsősorban a "határesetekre" korlátozza tevékenységét. A súlyos neurótikus eltorzulások kezelését mindig tovább utalja a lelkipásztor. Az is lényeges eltérés a kettő között, hogy a lelkipásztori terápia nem foglalkozhat a családokkal éveig, mint ez gyakori az analitikus pszichoterápiánál. Nem is törekedhet tehát "gyökeres orvoslásra", inkább csak gyakorlati megoldásokat tűz ki célul. Bár

senkit sem utasít vissza, inkább a családi problémák és nehézségek a "kezelés" célpontjai.

Ez semmiképpen sem jelenti azt, hogy minden továbbképzés nélkül foglalkozhatunk lelkipásztori terápiával. Még akkor is szükséges az átképzés, ha analitikus pszichoterápiás gyakorlattal rendelkező személyek akarják magukat erre a lelkipásztorkodásra szentelni. A Bécsi Családterápiái Tanintézet két éves képzést ír elő, ahol komoly bevezetést nyerne a jelöltek a rendszerelméletbe és a család pszichológiájába. Alapos ismereteket szereznek ezenkívül a személyiség zavarairól valamint a lelkipásztori családterápia munkamódszereiről. Az elméletet gyakorlatok egészítik ki.

A lelkipásztori családterápia jellemzői

A lelkipásztori családterápia elemeit megtalálhatjuk Alexandriai Kelemen (+215), Origenész (185-254) és Nagy Szent Vazul (330-379) műveiben. Az "Atyák tanácsai" (250 körül) "terapeutáknak" nevezi a szerzeteseket. Nasianzi Gergely "Compassio"-ja (362) az első tanítás az empátiáról. Prudentius (4.sz.) ismerteti a pszichodinamikát.

Ismertetésünk főleg Ronald Lee (1981), a lelkipásztori családterápia neves amerikai szaktekinélyét követi. Szerinte a családterápia három jellemzője: 1) Támaszt nyújt, azaz, erősíti az egyének és családok önvédelmi mechanizmusát, érzelmi egyensúlyt biztosít s ezzel enyhíti a kóros tüneteket. 2) Rövidlejárátú terápia, azzal a céllal, hogy tisztázza a lényeges nehézségeket, megváltoztassa a kliens önbüntető hajlamát és bizonyos mértékig a viselkedését is, de nem irányul az egész személyiség átépítésére, mint pl. az analitikus pszichoterápia. Egyszóval: Néhány beszélgetéssel, pár hónap alatt igyekszik elérni célkitűzéseit. 3) Mégis átfogóan feltáró terápia, mert keresi a konfliktusok (magatartászavarok) gyökereit, kivizsgálja a feszültségeket és védekezési szerkezeteket, majd addig folytatja a kezelést, míg nem javul a család helyzete.

Hetente 45 percet vesz igénybe, a plébánia épülete a színhelye és – lehetőleg – az egész családot bevonja.

A kezdeti stádiumban, amely néhány órát követelhet, a lelkipásztor ügyel: a személy vagy család kapcsolatteremtési módjára, viselkedésére, szavaira, külsejére és a felvetett problémákra. A terápia tartama alatt, minden óra után jegyzetet készít magának a lelkipásztor. Következő vázlatunk alkalmazható minden ülésre vagy a végső visszapillantásnál:

Általános tudnivalók az esetről: (az ülés) sorszám, dátuma és színhelye. A személy neve, címe, telefonja, valamint a lelkipásztor neve. A kapcsolat létrejött; pl.: plébániánk egyik tagja hozta hozzám, majd D. asszony felhívott és panaszkodott családi nehézségeire. A személy leírása: D. asszony vonzó külsejű, kb. 40 éves, magas, közepesen erős.

Elegánsan öltözött, de jólgondozott arca olyan feszült, mintha testi fájdalmak gyötörnék. Nem mer szemembe nézni. Beszéd közben rezeg a hangja, és gyakran simítja végig haját. Kezdeti magatartása: Az ajtó mellett foglalt helyet, de röviddel rá kényelmesen telepedett át az asztalhoz, cigarrátára gyújtott és keresztbe tette lábait. Első szavai: Szép, hogy fogadott, bár nem tartozom az egyházközösséghez.

Az ülés összefoglalása: D. asszony közölte, hogy férje hetente kétszer szülei házában alszik. Szexuális kapcsolataik ritkák, és amikor sor kerül rá, férje számára csak pusztá kötelességteljesítés. Hét éve házasság. Kezdetben kedves és szeretetteljes volt a férj. Mostani magatartását azonban nem érti. Kérdésemre: Haragszik-e azért, hogy férje elhanyagolja? – azt válaszolta: nem, csak bizonytalan. "Miért fontosabbak ennek a férfinak szülei saját hitvesénél és három gyermekénél?" – erre azt felelte D. asszony, hogy halvány fogalma sincs, de ő maga azért féltékeny és gáncsoskodik, mert az anyós beavatkozik életükbe. Példát kértem erre. Azt válaszolta, hogy kedvenc ételeit főzi fiának, hogy magához édesgesse őt. Ezenkívül a nagymamánál tett látogatások után gyermekei is mindig engedetlenek. Ez a helyzet azonban már régi keletű. Kérdésemre: Súlyosbodik-e? – azt válaszolta, hogy valamiképpen abba az állapotba került, hogy egyszerűen "képtelen ezt elviselni".

A megállapodás: Megkérdeztem, milyen segítséget vár a lelkipásztortól. D. asszony vonakodás nélkül kijelentette: reméli, hogy meglátogatom otthonukat és beszélek férjével. Figyelmeztettem, hogy semmit sem ér azzal, ha férjéből ellenséget csinál a maga és gyermekei előtt. Ajánlottam: keressen fel ismét a jövő héten, hogy megtárgyaljuk saját lehetőségeit. Beleegyezett. Ekkor sugalltam, hogy tartsunk néhány ülést, ahol tájékoztatna élettörténetéről. Ezt is elfogadta.

Az ülés vége: D. asszony válaszolt az ajtóból: "Férjemnek, különben valami idegen nő telefonál időnként." Válaszom: Erről majd következő alkalommal tárgyalhatunk.

A lelkipásztor önkritikája: Az asszony külseje és magatartása hat rám, valamilyen szuggesztív ereje van.

Jelenlegi kórisme: Hisztériás vonások előtérben. Figyelnem kell a személyiség pszichés alkatára (Lee, 1981. 56-58.o.).

Sokat segíthet a lelkipásztornak a személy illetve a család ismerete. Figyelmét terjessze ki a születés, a házasságkötés előzményeire és az első hónapok fejleményeire. Sorsdöntő a kisgyermek kapcsolata anyjához és környezetéhez, ugyancsak a házasságkötés egymásra hangolódásának első éveit. Fontos azt is megállapítani, hogy milyen fokon áll a panaszos személy vagy család a vallásban. Segíthetnek a kérdések: Milyen ismeretekkel rendelkezik a Szentírásról? Melyek kedvenc helyei? Melyik legősibb vallási élménye?

A család történetének ismertetésekor ügyeljünk a "csiki-csuki" játzmákra (Füredi-Buda, 1986):

A szülők úgy teszik lehetővé otthoni veszekedésekkel serdülő gyermekük helyzetét, hogy egyben azt is érzetik, ha elmenne otthonról, ez a bizonytalanságában is biztos mentsvár széthullna és megszűnne a számára is.

Éva, a gimnazista leány magatartása miatt állandóan vitáztak a szülők. Amikor azután a "bűnös" tüntetően elköltözött nagynénjéhez, a szülők kölcsönös vádaskodása tetőfokára hágott. A férj ki is jelentette: "Menj te is! Te sem vagy különb, mint a lányod!" – A probléma gyökere tehát nem is a leány magatartása, hanem a szülők kölcsönös elhidegülése.

– Egy másik "csiki-csuki" eset az ismert "munkába menekülés". Munkába temetkezik pl. a férj. Sikert és elismerést keres. Ha ezt a munka nem adja meg, arra panaszkodik, bár nem ez az igazi problémája. Ha ugyanis sikereket arat, és elismerésre tesz szert, ez sem teszi őt megelegedetté. Nem csoda, mert tulajdonképpen intim társat, elfogadást és szeretetet igényel hitvesétől.

– A szülő panaszkodik gyermeke "félszepségére". De amikor megérkeznek a terápiára és a gyerek (normálisan!) bizonytalanul, megszeppenve nézelődik, az anyja így "bátorítja": "Ne légy már olyan hülye elfogódott!" Igazán nem kell nagy szakértőnek lenni, hogy kitaláljuk a következményt. A gyerek teljesen elbizonytalanodik, esetleg végleg a sarokba húzódik.

Másrészt a családnak vannak vesszőparipái, "támasz-mondatai" vagy mítoszai. Ilyenek pl.: "A férfi a család erőssége!", "Mi mindig együtt ünnepelünk!", "A menyem nem is igazi tagja a családuknak!", "Mi mindent megteszünk a gyerekért!" – Az ilyen kijelentéseket ne szalassza el a lekipásztor a füle mellett. Elemezze: valószínűleg a férj szerepe körül, az együtt töltött idővel, a család befogadóképességével, a szülő-gyermek kapcsolattal van baj.

A terápia során törekszik felismerni a lekipásztor a család érzelmi világát, s aktív részvételre próbálja bevonni tagjait. Minden ülésnél külön figyelmet szentel a megállapodásnak: mit kell tennie az illető(k)nek a következő ülésig. Ezzel tanítjuk őket, hogy kézbe vegyék érzelmeik hullámzásait és családjuk életét egyaránt. Az utolsó ülést összefoglalásnak és kiemzésnek szánjuk. Világosan megfogalmazza a lekipásztor vagy páciense, mit értek el a terápia heteiben, de ismét rögzíti a megállapodást is: Mire kell ügyelni ezután a családban?

Ez az út vezethet a nagyobb nyíltságra Isten és ember felé; a bizalom növekedéséhez önmagunkkal, Istennel és emberekkel szemben; saját és mások érzelmeinek megértéséhez; az igazi keresztény "testvéri" kapcsolatra; a szenvedés és megpróbáltatások megértéséhez; mások hathatós megsegítéséhez; Isten elmélyültebb megtapasztalásához;

örömteljesebb ünnepléshez; a hívő légkör megteremtéséhez; a szent-ségek hatásos felhasználásához stb. S mindez kifejezett célja a lelkipásztori családterápiának.

A hibalehetőség (Füredi-Buda 1986. 68-69.o.) minden terapeuta árnyékában lappang, így a lelkipásztort is kíséri (Lee, 1981. 141.o.). Előfordulhat, hogy egy hívőre vagy családra "ráragad", szinte állandóan ő vagy ők járnak a lelkipásztor eszébe. Egyes személyekkel vagy családokkal pedig úgy bánik, mintha ezektől függne a plébánia üdvössége, s szinte napi vendég itt. Jó alkalom ez egyeseknek a "suttogásra". Ellenkező végletbe eshetünk: dühösen gondolunk egyes hívekre vagy családokra, ezeket átoknak tartjuk, egyenesen kerüljük. Az is előfordulhat, hogy a lelkipásztor túlzottan igényli "páciensei" hízélgését, elvárja, hogy dicsérjék őt. Egyes helyzetek vagy esetek túlzott hangsúlyozása is hiba lehet. Az is, amikor nyakunkba vesszük más, illetve egy család terhét, ahelyett, hogy segítenénk elviselni saját terhüket.

Szükséges tehát, hogy a lelkipásztornak is legyen tanácsadója, mert különben zsákutcába juthat működése. Egy példa: A fiatal lelkipásztorhoz egy édesanya érkezik, bájos, 17 éves lányával. Az első órán kitér, hogy komoly problémái vannak a leánynak a helyi káplánnal. Szerinte a pap válogatós, csak a "kedvenceivel" foglalkozik. Az anya védelmezte a káplánt, és leányát "túlságosan dogmatikusnak" bélyegezte. Ez a huzavona állandó a családban is. Mivel az idő lejárt, újabb időpontban egyeztek meg a következő hétre. Amikor azonban a lelkipásztor kutatta a leány és a káplán közötti feszültség okát, hirtelen robbanás következett be. A leány kifakadt, hogy a lelkipásztor is csak az anyja és a káplán pártján áll. Vele nem törődik, sőt gyűlöli őt. A lelkipásztor próbálta meggyőzni: bizonyos lehet, hogy számára fontos, szereti őt. Ezzel azután olajat öntött a tűzre: "Azt mondja, hogy szeret – vágott vissza a leány –, de ezt nem mutatja ki. Ön is éppen olyan, mint a többi átkozott férfi!" – A beszélgetést nem folytathatták, de a lelkipásztor felülvizsgálta az esetet, s úgy vélte: a leány talán szerelmes. Önmagát vizsgálva arra döbönt rá, hogy maga is szimpatizál a lánnyal, s úgy látszik, ezt a vonzalmat ösztönösen elfojtja, s az érzékeny nő ezt észreveszi. Úgye tehát bonyolult, felkereste a lelkipásztor-társát és előtárta esetét. A kolléga sugallta, hogy másutt lehet a gyökér. Talán rossz tapasztalatai lehetnek a leánynak saját apjával kapcsolatban, s ezt átviszi minden olyan férfira, aki közel kerül hozzá. Azt ajánlotta tehát, hogy hívja meg a családot ismét, s jelen lesz a beszélgetésben mindkét terapeuta-lelkipásztor. Kiderült, hogy a leánynak soha sem sikerült jó kapcsolatot teremtenie apjával, aki lelkes golfjátékos volt. Szinte csak ennek élt. Kislánya nem "kóstolgathatta" apját. Sőt a férj nemritkán részegen érkezett haza; ilyenkor komoly szócstaták fejlődtek ki a feleséggel, s megtörtént, hogy ilyen állapotban megverte síró, megrémült leányát, még a tizenéveset is. Két éve elhatározta az anya, hogy két gyermekével elköltözik: elválik.

A családterápia iskolái

A modern lelkipásztori családterápia gyökerei az 1950-es évekbe nyúlnak vissza. Ősatyjának talán John Bellt tarthatjuk, ő használta először a "családterápia" kifejezést a szakirodalomban. A családterápia azonban állandó fejlődésben van. Nagy lendületet vett a hetvenes években, úgy, hogy 1980-ban Susan Jones már 7 önálló családterápiai iskoláról számolhatott be. Közülük kettőt ismertetek: Bowen és a családszerkezet terápiájának iskoláját.

1. Murray Bowen a Georgetowni Orvosi Egyetem családi központjának igazgatója. Kezdetben analitikus módon csak az anyát vonta be a gyermek kezelésébe. Bertalanffy hatására a családrendszer elméletét fogadta el 1971-ben. Szerinte a család két oszlopa az érzelmi és a kapcsolati rendszer. Ez utóbbit értjük a kommunikáció és kölcsönösség minden formáját. A személyek biológiai alkata, érzékelése és érzelme alkotja a család érzelmi rendszerét. Bowen feltételezi, hogy a családi problémák alapja mindig valami szorongás, ami átragad az egész családra s egy tagjában súlyosabb, esetleg beteges formát is ölthet. A lelkipásztor csak "ellenőr" és "irányító", aki nem lép be a család érzelmi légkörébe.

Munka közben Bowen hét folyamatra irányítja figyelmünket: az önkifejlesztésre, háromszögelésre, a magcsalád érzelmi és tükrözési folyamatára, a többgenerációs tükrözésre, a testvérkapcsolatra, érzelmi elszakásra és a szociális visszafejlődésre.

A harmonikus család a kiegyensúlyozott együttlétből és a családtagok önállóságából él. Ha viszont az együttlét egybefonódássá válik (se nem látunk, se nem hallunk egymás nélkül!), vagy ha a családtagok önállóságot játszanak, krízishelyzet jelentkezik. Ugyanígy szükséges az érzelmeink valamint a hit- és értékrendszer egyensúlya. Problémát okoz mindenképpen, ha a házaspár érzelmiileg nincs egybehangolva, vagy ha a szülők és gyermekek között érzelmi szakadék tátong. De akkor is, ha ez az érzelmi kapcsolat kiegyensúlyozatlan: egyszer viharos "szerepetáradat", máskor jégverés lepi meg a gyerekeket pl. az anya részéről. Hasonlóan megviseli a család idegzetét, ha az egyik szülő erősen kilóg a család vallásgyakorlásának sorából, vagy valamelyik gyermek szocializálódása – a vallási vagy társadalmi viselkedésbe való beépülése – nem járt sikerrel: más értékrend szerint él, mint a család többi tagja (alkoholfogyasztásban, kábítószerélvezésben, szabadszerelemben találja meg egyéni "értékeit"). Ezért állandó feszültség forrása az ilyen személy.

Amikor a családban fokozódik a félelem, a legnagyobb feszültséggel rendelkező két személy (pl. az apa és az anya), együttlétük biztosítékaként és feszültségük levezetésére, körükbe vonják a legközelebb álló családtagot: a gyermekkel takaróznak, vagy az "esetté" (pl. fegyelmetlenné) válik. Ezt nevezzük háromszögelésnek.

A családban uralkodó félelem tükröződhet úgy, hogy az egyik hitves távolodik, a másik követeli a közelséget. Az utóbbi támad: Nem törődik velem! Nem lehet vele beszélni!... A másik védekezik. De tükröződhet a félelem a családi veszekedésekben is. Máskor meg úgy, hogy egyik családtag "beteggé" lesz: iszik, kicsapong... Gyakran mindhárom tükröződés jelen van.

Megfigyelhetjük, hogy sokszor a tükrözött tünetek az előző generáció családi körébe nyúlnak vissza: ezt és így látták saját szüleiknél! Pl. egy munkába temetkező férj édesapja szintén abba menekült családi problémái elől.

Érzelmi elszakadással természetesen távolodik el szüleitől a fiatal, és beilleszkedik társai világába, majd a felnőttekébe. Míg az egyik "megszökik", szakít szüleivel, a másiknak sikerül egyensúlyban tartani a leválást és a közelmáradást. Erre a szülőkkel való felnőtt, baráti kapcsolatra lelki világunknak nagy szüksége van.

Bowen szerint a társadalom is érzelmi rendszer, torzulásait tükrözi a család, illetve a családi krízisek a társadalmi visszafejlődést mutatják.

Miközben a terapeuta önállóságra segíti a családtagokat, négy szerepet tölt be: 1) Tisztázza a hitvesi kapcsolatot azzal, hogy a terápia során tárgyalatja párkapcsolatukat: kikéri a férj majd a feleség véleményét. Esetleg megtiltja nekik, hogy odahaza vitatkozzanak a terápia tartalmán. Amikor a terápia során hevessé válik a vita, megkívánhatja, hogy ne éljék ki érzelmeiket negatív módon veszekedéssel, hanem beszélgessenek róluk: "Én úgy érzem..." stílusban. 2) Óvakodik attól, hogy bevonja őt a család saját érzelmi területére; tárgyilagos marad. 3) Tanítja a családtagot az érzelmi rendszer működésére. 4) Azért beszélgeti a családtagokat önmagukról és érzelmeikről, hogy minél jobban megismerjék egymást.

1. Folytassuk tárgyalásunkat a családszerkezet terápiájának ismertetésével.

Salvador Minuchin (Jones, 1980), a Philadelphiai Gyermektanácsadó Központ igazgatója 1970-ben létesítette a családszerkezet terápiájának iskoláját. Szerinte a család szerkezetében bekövetkezett változások a családtagok viselkedését változtatják meg. A családtagokat alrendszernek veszi, amely több tagból is állhat. Ilyenek: a szülők, a testvérek, fiúk, nők stb. a családban. Minden családtag tartozhat egyszerre több alrendszerbe is. Az apa pl. a szülőkébe és a férfiakéba. Jelentős, hogy a szabályok és elvárások világosak legyenek az alrendszerekben: Ki mit tehet? Ki meddig mehet el? Tudni kell, ki az apa és ki a fiú! Ha ugyanis mindez nem világos, széthullás vagy egybeolvadás kíséri a családtagot.

Ugyancsak fontos az alrendszerek önállósága: pl. a férj-feleség kapcsolat őrizzék meg önállóságát még gyermekeikkel szemben is! Bár a gyermekek szívesen vonják körükbe valamelyik szülőt – kisajátítják

maguknak és kihasználják saját céljaik elérésére –, ez káros lehet az egész család számára. A szülő maradjon meg szülőnek, a gyermek világa nem a felnőtteké stb.

A terápia során – Minuchin szerint – a terapeuta belenőhet a családba, mintha maga is családtag lenne. De csak azért, hogy magával ragadja és átformálja azt. Megállapodik a családdal: mi a baj és hogyan változtathatja a saját szerkezetén. Ennek elérésére hét technikát, eljárást ajánl. Közöttük a legfontosabbak:

1. Kötelezni a családot, hogy egymás között beszéljék meg a problémákat: Ezt mondd meg apádnak, ne nekem! 2. Önállósítja az alrendszereket úgy, hogy meghagyja a szülőknek: naponta legalább 20 percet töltsenek négy szemközti beszélgetésben. 3. Feladatokat oszt ki: ezt beszéljétek meg most, emezt pedig majd otthon! 4. Nem tart mélypszichológiai okfejtéseket, hanem megtanítja a szülőket, hogyan neveljék gyermekeiket... Nem tart előadásokat, egyszerűen saját példáján mutatja meg nekik pl. azt, hogyan válaszoljanak a pimaszkodó gyerekeknek.

Gyakoribb problémakörök és a megoldás útjai

Melyek azok a problémák, amelyekre a családterápia gyógyírt kínál? – Igen összetett kérdés. A lelkipásztornak jól kell tudnia olvasni a sorok között. A kijelentésekben: "Feleségem túlzottan tartózkodó!", "Képtelen vagyok hinni!", "Amióta apám meghalt, elvesztem!", "Férjemnek gyanús kapcsolata van!", "Megbolondítanak a gyerekek!" és a hasonlóknak gyakran nincs benne a lényeg, a tényleges probléma. A lelkipásztor tehát felderítő útra indul a terápiával.

A lelkipásztori családterápia megoldást kereső útjai szerteágaznak. Egyesekre csak röviden utalunk, hármat igyekszünk részletesebben bemutatni.

Legtöbb családi probléma mögött a kommunikáció zavara van. Elsőosztályú feladatunk tehát: megtanítani a családot beszélgetni. A lelkipásztor beszélgettetni a családot kényes, érzékeny kérdésekről: saját problémáikról, aminek tudatában vannak; olyan nehézségekről, amiket a lelkipásztor vél felfedezni a családnál stb. Szigorúan ügyel, hogy mindenki betartsa a szabályokat: amikor valaki beszél, a többiek odafigyelnek, nem vágnak egymás szavába; ha valami nem lenne világos, kérdezzék meg, jól értették-e, mit akart a beszélő mondani stb. A lelkipásztor felhívhatja a családtagok figyelmét a testtartás, hanghordozás és testmozdulatok jelentésére is. Ajánlatos, hogy "házi feladatnak" adja fel egy családi eszmecsere, konferencia megtartását a napokban. A következő héten ismét fogadja a családot: vitassák meg tapasztalataikat az önálló eszmecsereéről. Folytatható ez a gyakorlás mindaddig, míg a család megtanulja az alkotó beszélgetés művészetét.

Más családterápiai módszerek a család szerkezetére hatnak: a szerepjáték, a családminta készítése stb.

A szerepjáték technikája során a terapeuta felszólítására bemutatja pl. a feleség, hogyan viselkedik a férje vagy valamelyik gyereke vele szemben. Esetleg a két serdülő gyerek megkapja az apa és az anya "szerepét", és rögtönöznek egy otthoni vitát. Az ilyen szerepcsere azután kiindulási pont a megbeszélésre: Helyesen érti-e a "szereplő" a másikat? Miben van igaza, s miben téved? Ugyanakkor jó szelep a feszültségek levezetésére: a feleség szabadon kimondhatja, hogyan éli át férje illetve gyermeke magatartását. A "megjátzott" is rádöbbenhet, milyen hatást gyakorol – talán akaratlanul – a másokra.

Íme egy példa: A két fiatal megeleveníti szüleik állandó vitáját: te nem törődsz velem. Az ezt követő megbeszélésben az anyuk megdöbbenve jegyzi meg, hogy szerep közben úgy látta saját magát, mint nemrég elhunyt édesanyját. Ez a tapasztalat elkésérítette őt. Megsejtette ugyanis, hogy férjével való huzavonájuk gyökere édesanyjával való kapcsolatára vezethető vissza. Amikor most férje szemére veti: nem törődsz velem – ez tulajdonképpen édesanyjának szólna. Az anyja elleni ellenszenvet kell tehát feldolgoznia, ebben kell segítséget kapnia férjétől, családjától.

A családminta készítése (sculpting) során a terapeuta arra irányítja a családot, hogy szóltanul formálja meg, készítsenek "szobrot" családi viszonyukról, úgy, ahogy azt érzik: ki milyen kapcsolatban, milyen közel áll a másikhoz. Közben a személyek testhelyzete, arckifejezése elárulja, hogyan érzik magukat a családban. Ezt azután megbeszélük: tényleg ez-e a helyzet? Ezután felszólíthatja őket: mutassák be ugyanezen módszerrel, milyen lenne a család ideális, elfogadható kapcsolatrendje. Amikor ezzel is elkészültek, megtárgyalhatják a célravezető utakat.

A férj a munkaképtelenségig depressziós. Teljesen a feleség gondozására szorul, de az orvos nem találja baját. A terapeuta elkészítette a családmintát. A férj a "családon kívül" foglalt helyet; szerinte felesége mellett a nagynéni és a gyerekek állnak. A megbeszéléskor kitűnik, hogy ezelőtt öt évvel kezdődött a depresszió, amikor a nagynéni hozzájuk költözött. Ebben az esetben tehát elsősorban nem a férj depresszióját kell kezelni, mert a központi kérdés a család szerkezete, az alrendszerek közötti viszony és határok tisztázása.

A kifejezetten lelkipásztori családterápiás eljárások között említhetjük az ünneplést, az elmélkedést és a családok közös nyaralását.

1. Rohanó világunk kísértése: elfelejtünk ünnepelni. Valóra válhatnak tehát az afrikai közmondás szavai: Isten gyakran meglátogat minket, de mi szinte sohasem vagyunk otthon! Vegyünk két példát, hogyan taníthatja meg a lelkipásztor ünnepelni a családot (Hutter-Funiok-Draf, 1984):

Ismertessük a családdal az együttünneplés szükségességét és a családot összekovácsoló erejét. Majd tájékoztassuk pl. az adventi szokásokról. Sok család advent első vasárnapja előtti szombaton adventi koszorút készít, s ezt a nappali szoba asztalára helyezi, vagy kiakasztja egy megfelelő helyre. Az adventi koszorú jellegzetessége: zöld fenyőágból készül, ami a remény és várakozás, de egyben az örök élet jelképe is. Lila szalaggal díszítjük: advent komolyságára, böjtös hangulatára utalunk vele. A négy gyertya a négy hét jele, de egyben a szeretet, sőt Jézus jelképe. Amikor napi imáit végzi a család, az első héten egyet, majd a következő héten két gyertyát stb. gyújt meg.

A "paradicsomkert" hasonló szimbólum. Háromszögű vázra négy almát helyezünk (egyet a háromszög közepébe) gyertyatartónak. Az almák az édenkertet jelképezik: az Isten gyönyörű terve füstbe megy az ember vétkeisége kapcsán. Az Úr azonban nem hagy csúfot úzni magából, megígéri s elküldi a Megváltót. Őt jelenítik meg a gyertyák.

"Jessze gyökere" tulajdonképpen egy több-, lehetőleg négyágú gyökér, amit a négy adventi gyertya tartójaként használunk. Zöld fenyőággal, lila szalaggal díszíthetjük. Fontos, hogy mindezeket közösen készítse el a család, mert a közös munka közelebb hoz egymáshoz, és élvezzük is munkánk gyümölcsét az adventi ajtatóságokon, amit a család közösen végez esténként.

Ajánlhatjuk az "adventi sarok" elkészítését otthonunkban. Társalgójuk egyik sarkát elkülönítik, – s közös tervezéssel "kápolnává" alakítják: a sarokba helyezett asztalkán az adventi koszorúval vagy valamelyik más jelképpel, körülötte a család létszámának megfelelő székekkel. Persze a fantáziánk lehet élénkebb is. Fontos az, hogy a családtagok egyenként is jöjjenek ide szabad idejükben és csak szemléljék az égő gyertyát vagy az ablak jégvirágait, a kergetőző hópelyheket. Esetleg figyeljék saját lélegzetüket, gondoljanak egy adventi énekre, szentírási mondatra vagy éppen halk zenét hallgassanak, egy szentképet szemléljenek stb. Ezenkívül legalább naponta egyszer találkozzon itt a család: imában, elmélkedésben, éneken, beszélgetésben. Hetente egyszer tárgyalják meg adventi témáikat. Előre kiakasztunk egy kartont az adventi sarok falára: Írja fel mindenki elvárásait, kívánságait, félelmeit, terveit, tapasztalatait adventtel kapcsolatban. Mindenkitől származzon legalább egy valami. A tervezett megbeszélési napon és órában mindez sorra kerül és megvitatják. Az eredményt talán le is rajzolhatják. Legalább a legfontosabb témáról maradjon nyom: rajz, jelkép, egy mondat. Ez díszletként és figyelmeztetésként ottmarad a falon egész advent idejére.

Adventben igyekszik a család megtapasztalni a fényt. Jézus a világ világossága (Jn 8,12). Ennek ünneplésekor lehetőleg csak a gyertya világítson. Mielőtt bejönne a gyerekekkel az adventi sarokhoz, a másik szobában is kioltjuk a fényt. Sötétben beszélünk arról, hogyan érezzük magunkat: nem tudunk tájékozódni, félünk. Ezután belépünk a

szobába, ahol a gyertya világa eloszlatja a sötétséget, minden nyavalyájával együtt. Csodálkozunk rá a fényre: milyen jó, hogy ég a gyertya. Fényt és meleget ad. Életünkben ezt teszi Isten: megszabadít minden bajtól és szorongástól, célt, tartalmat és értelmet ad létünknek. Látunk: tudjuk, mit kell tennünk, hogy boldogok lehessünk. Isten ad igazi meleget: benne és általa szerethetjük egymást.

A család ünnepelje meg tagjai védőszentjeit, a névnapokat. Mert a védőszent olyan, mint a csillag az égen. A csillagok – indián bölcsesség szerint – a mennyország aranyos ragyogásából egy picit a földre sugároznak. Ezt a szerepet töltik be a szentek is. Amellett még példát is mutatnak nekünk.

Már két-három nappal a névnap előtt jelenjen meg – ha egyszerű formában is – a védőszent képe lakásunk közkedvelt helyén: az ebédlőasztal közepén a gyertya mellett, vagy a falon, ahol mindenkinek el kell előtte mennie. Ezzel bemelegítjük a családot és ráhangolódunk: a téma már a levegőben van. A csillag világít. A névnap után is maradjon néhány napig a védőszent ugyanazon a helyen, esetleg valamelyik ajándék is alatta.

Készítsük elő a szobát, ahol maga az ünneplés zajlik. Csináljunk közösen egy plakátot: a család képével vagy csak az ünnepeltével. Feltűnő felirattal: Erzsike! Boldogok vagyunk, hogy közöttünk vagy! Isten éltesen, tartson meg nekünk! Virágról se feledkezzünk meg. Ugyanakkor ne vigyük a díszítést túlzásba, hogy ne vesszen el a gyerek a sok bába között: a szoba fénye ne szorítsa háttérbe az ünnepelt személyt! A névnap előestéjén ünnepel a család meghitt körben, a vendégek holnap érkeznek az uzsonnára. Az előestén készíthetünk körkérdést a védőszentről vagy "ki-tud-többet", gyűjthetünk képeket róla. Rajzoljon a család jeleneteket a védőszent életéből (különösen kisebb gyerekekkel!). Imádkozzunk, énekeljünk és zárjuk ünnepelésünket családi ünnepi vacsorával (bár kezdetjük is ezzel). Az ajándék legyen kedves és maradandó, amit megtarthat az ünnepelt, és ami emlékezteti őt a család szeretetére.

2. Szokatlanul hangzik fülünknek, de tudományosan bizonyított, hogy az elmélkedő imádság a lelkipásztori családterápia egyik bevált módszere. Még az analitikus pszichoterápiában is segíthet ha a páciens elmélkedik. György, a 28 éves és kényszerneuroózisban szenvedő személy nyilatkozik tapasztalatairól: "Nagyon örülök, hogy megtanultam elmélkedni. Azóta én ellenőrzöm gondolataimat, míg azelőtt ezek tartottak fogva engem. (Binder-Rimland: Psycho-Fahrplan. MVG, 1986).

Az elmélkedő imádság és a terápia összefüggése világos abból is, hogy a kettő célkitűzése illetve eredménye sokban azonos. A terápia természetesen nagyobb hangsúlyt fektet a pszichikai jelenségekre, az ima viszont a természetfölöttit, a lelkit helyezi előtérbe. A test és a lélek

azonban szoros kölcsönhatásban vannak még a betegeknél is. Jaspers (Weitbrecht, 1973) a személyiségfejlesztés céljaiként felsorolja: társadalmi használhatóság, boldogság és megelégedésre való képesség, a személyiség egysége, a tulajdonságok összhangja, a sajátosságok állandósága, a szándékok és ösztönök összhangja. – Mindezt el szeretné érni az imádkozó ember is. Szintúgy Maslow személyiségteóriájának és az önmegvalósítás útjainak összességét: a világ realista észlelését; az "én", az emberek és a világ elfogadását; feszültségmentességet a magatartásban és átélésben; feladatokra való összpontosítást az énrre való összpontosítás helyett: a belső szabadság képességét; a misztikus mélyélményekhez való közeledést; a megkülönböztetés képességét az eszközök és cél között; alkotóképességet stb. (Vö. Maslow, 1954). Rogers (1942), a terápia alapítójának célkitűzéseit is magáévá teheti minden elmélkedő ember: tárgyilagos önismeret, nagyobb bizalom önmagamba és másokban, az élmények tudatosítása, a stresszhelyzetek kivédése, gyorsabb kilábalás a terhelésekből, nyíltság, az alkotó- és változókézség fejlesztése, az élményképesség fokozása.

Talán alapvető emberi követelmény az imádság és elmélkedés. Európa éhezi, ezért hódít olyan rohamosan a sok keleti imaforma. De már Montessori (*Il segreto dell'Infanzia*, 1958) megállapította, hogy a kisgyermek nemcsak a tevékenységre törekszenek, éppen ilyen nagy a szomjuk a csend élvezésére, az elmélkedésre. A neves pszichológus, Kretschmer (1951) az elmélkedő imádság előnyeit emeli ki: "A meditációnál kevesebb fontosságot nyer a beteges tünet elemzése... Ehelyett a meditáció a lélek egészséges gyógyulási hajlamát mozgósítja". Shelly kutatásaiban összehasonlította az elmélkedő és a nem elmélkedő lelki világát (1971), és kimutatta, hogy az elmélkedő személy boldogabb egyéniség: kevésbé feszült, nem olyan szomorkás, gyakrabban éli át az örömet, kerüli az izgalmak szélsőséges formáit, keresi a társas kapcsolatot, de egyedül is jobban megvan, személyes kapcsolatai mélyebbek, önállóbb, mint a nem elmélkedő ember.

A lelkipásztori családterápia feladata tehát az is, hogy megtanítsa a családokat imádkozni. Ebben elsőrendű könyvek állnak segítségére, mint pl. Jálics: *Tanuljunk imádkozni*(1982) és De Mello: *Test és lélek imája* (1987) a Prugg Verlag (Eisentadt, Ausztria) kiadásában. Nézzünk néhány lehetőséget a sok közül:

Jálics említi a néma szemlélődésbe (hallgatásba) merülő ima egyik példaképét, a jezsuita vértanú Jogues Izsákot. Elfogták az indiánok és fához kötötték. Hónapokat töltött itt az ég alatt. Emlékirataiban elmondja, hogyan imádkozott: két botocskát keresztbe helyezett, és ezt nézte hetekig. Látta a szegény Krisztust és szegény önmagát a kereszten. Tulajdonképpen semmire sem gondolt, inkább csak érezte, hogy vele van Krisztus. Híd volt ez Jézushoz.

A családok is választhatnak egy-egy családi jelképet: a kenyér vagy bárány (őskeresztény jelkép), esetleg a feszület. Üljenek le kényelmesen és kezdjék el nézni a kiválasztott "hidat" Istenhez és egymáshoz. Engedjük felszabadulni az öröm, a hála, a szeretet érzését az Úr és egymás iránt.

A terápiában hasznos lesz a személyek, a családtagok imádságos tudatosítása (De Mello, 1987):

"Tekintsünk végig néhány olyan eseményen, amelyekre ma valószínűleg sor kerül... Majd időzzünk el azoknál az embereknél, akikkel a nap folyamán valószínűleg találkozni fogunk (főképp a családtagoknál)... Gondoljuk el, hogy valamennyiükben az áruhás feltámadt Úr jelenik meg nekünk... Ismerjük fel az Urat bennük... Szeressük őt, imádjuk őt, szolgáljunk neki... Tudatosítsuk, hogy Jézus itt van velünk a szobában... Beszéljünk hozzá..."

3. Többfelé kísérleteznek már azzal, hogy néhány házaspár vagy család egy-két hetes szabadságát együtt tölti lelkipásztorok vezetésével, ahol tulajdonképpen a személyi elmélyülés, közös ima és istentisztelet, közös ünneplés és pihenés, csoportmunka és kirándulás stb. során folyik a "lelki családterápia". Ecsetelésül az 1972-ben kezdeményezett positanói kísérletet ismertetjük (Frilingsdorf-Stöckling: *Befreiende Erfahrungen in Positano. Ein Modell therapeutischer Seelsorge*. Grünewald, 1983).

Tulajdonképpen támaszrendszerrel van szó, amely 1-2 hétig életközösséggé válik. Nem történik itt varázslat, de az első lépéseket megteszik a szebb és boldogabb családi élet felé. Odahaza folytatják. Kapcsolatban maradhatnak egymással, legalábbis levelezés útján. Jövőre ismét találkozhatnak, és növekedhetnek együtt. A positanói "nyaralók" 15 tagú kisebb csoportokat képeznek, hogy átéljék: hogyan bánunk mi egymással és milyen befolyással van reánk gyermekkorunk?

Miért jelentkeznek Positanóban? Íme, egy házaspár válasza:

Anna: Jól megértjük egymást. Minden kítűnő lenne, de valami van mégis közöttünk. Barátnóm beszélt positanói élményeiről.

Dirk: Sokminden összehalmozódik. Stresszben élek és szeretném magamat kipihenni. Talán kapcsolatunknak is jót fog ez tenni.

A terápia tulajdonképpen már odahaza a plébánián megkezdődik. Az elutazás előtt összejönnek a jelentkezők. A lelkipásztorok ismertetik Positanót és az ottani munkamódszert. Ez egyben felületes ismerkedés. Az igazi ugyanis a helyszínen történik. Azonnal a megérkezéskor megalakulnak a kiscsoportok, munkacsoportok, az előrelátott vezetők már ismertek. A csoport tagjai, miután bemutatkoztak, feltesznek a velük szemben ülőknek egy kérdést. Azután máshoz is kérdéssel

fordulhatnak a csoportban. Végül mindenki nyilatkozik egy mondatban: Hogyan érzem magam jelenleg? Majd kettesével (de nem házastársával) sétára indulnak, beszélgetnek. Találniuk kell valamit, amivel megajándékozzák saját hitvesüket visszatéréskor, de ami egyben saját helyzetüket vagy családi kapcsolatukat is jelképezi. Így az egyik férj rozsdás drótból besodrott virágszálat adott át hitvesének; egy asszony szív alakú követ nyomott férje markába stb.

A munka során figyelmüket az egymásra utaltságra irányítják a lelkipásztorok. Részből az ún. vakvezetéssel és rajzoltatással.

Vakvezetésnél a házastársak párban maradnak. Az egyiknek bekötik a szemét, akit a másik árkon-bokron vezet, de nem szólhat hozzá egy szót sem. A félúton megpihennek, majd a másik személy kapja a kötést, azaz szerepet cserélnek. Visszatérve megbeszélik élményeiket a csoportban: Szerettem volna feleségemre támaszkodni, de ő mindig valami mást adott a kezembe. A falnak támasztott, hogy el ne essem. A lépcső korlátjára tette tenyerem – mondotta egyik férj. – Férjem csónakba ültetett, – panaszkodik a feleség – de a hullámverés felőli oldalra. Csúromvíz lettem! Régóta nem éreztem feleségemet ilyen közel magamhoz, mint most, amikor vezetett. Nagyon jó érzés volt. De a felesége mésképp vélekedik: Annnyira belém kapaszkodott, hogy alig tudtam mozogni. Otthon is így, ennyire korlátozva érzem sokszor magamat. – A kijelentéseket megvitatják.

Ezután az a feladat is kijut minden résztvevőnek, hogy rajzolja le egy nagy lapra, mi győzti, foglalkoztatja őt leginkább: milyen problémája van a házasságban illetve a családban. Miután mindenki elkészült, megkezdődik a találgatás: Melyik rajz mit jelent és kitől származik. Igyekeznek pontosan meghatározni a rajzoló témáit: egyedüllét, félelem, viták... Mielőtt a rajzoló felfedné kilétüket, a csoporttagok elmondják azt is, melyik rajz milyen érzelmeket váltott ki belőlük. Ezzel segítenek a rajzolon, hogy esetleg jobban magára ismerjen, felfedje rejtett vonásait is. Végül a vezetők a házaspárral illetve családdal beszélnek meg rajzaikat.

Az egyik házaspár közösen készítette el rajzát. Egy mérleg, melynek nyelve a végletekig kileng, és összeroppanás fenyegeti a sok súly alatt. A súlyok a munkahely és a háztartás jelképei. A csoport magyarázata: A házasságot a szexualitás tartja egyensúlyban, de éppen ez az a pont, ahol a házasság összeroppanhat.

A másik esetben így magyarázza Mária a saját rajzát a lelkipásztornak (A rajzon két gyerek, egy beteget ápoló felnőtt, egy férfi és egy nő, kicsiben és nagyban. A nagy férfi és a kicsinyített nő valamint a nagy nő és a kicsinyített férfi között vonalak láthatók.): Csak akkor értjük egymást, ha valamelyikünk kicsi, gyöngy, átveszi a gyerek szerepét. Ha mindketten erősek és felnőttek vagyunk, nincs kapcsolat közöttünk. Férje, Bernát két mágnespatkót rajzolt, ahol a + + és a – – végek érintkeznek. Mi olyanok vagyunk, mondja, mint két ugyanazon pólusú mágnes: taszítjuk egymást!

Mindkét kép kimutatja a párkapcsolat nehézségét. Mind a férj, mind a feleség az erősebbik akar lenni és a másikat igyekszik gyöngékként kezelni. Mindenikük fél, hogy saját gyöngeségei által kiszolgáltatathatja magát a másiknak.

Beszélgetéseknél állandó visszatérő témák: közelség-távolság; anya-gyermek, apa-munka; hűtlenség-féltékenység; szülők-anyósok; a gyermeknevelés kérdései... Mind a csoportban, mind külön a házaspárral.

Ilona és Miklós állandó veszekedésben, szócsatában élnek. Amikor a párral beszélget a két terapeuta, akkor is ezt teszik. A beszélgetés vége felé így szól az egyik vezető: Az a benyomásom, hogy mindketten azt akarjátok nekem bemutatni, milyen aljas a másik. Azt hiszem, azt teszitek velem, amit egyébként egymással műveltek. Velem pinpongoztok. Ebbe nem megyek bele! Ugy tesztek, toldja meg a másik terapeuta, mint a pinpong játékosok, akik akkor játszanak a leghevesebben, ha nézőközönségük van

– Így teszünk mi otthon is egész héten – vall Ilona.

– Pedig, szól a második lelkipásztor, elég lenne, ha egyiketek a labdát nem dobná vissza. Hisz csak egy labda van. Vége lenne a játszmának.

– Tényleg ezt tesszük – ismeri be Miklós. Nem értem magam sem, miért nem vagyok képes magamnál tartani a labdát.

A csoportmunkában érdemes megfigyelni, hogy a nyíltabb és tapasztaltabb személyek hajlamosak a munkára és vitára. A tapasztalatlanabbak igyekeznek fékezni és mindent suba alá rejteni.

Így megy ez 1-2 hétig. Persze nem erőltetett ütemben, hisz nyaralnak. Közben-közben félnapos kirándulásokat tesznek a környéken. De itt is "folyik a munka", csak kötetlenül és baráti alapon. Hisz minél jobban kiismerik egymást, minél jobban belelátanak egymás lelkivilágába és családi helyzetébe, annál jobban hathatnak egymásra, kisegíthetik a másikat a kátyúból.

Amikor az előrelátott idő végére jár, le kell zárni a terápiát. Ennek egyik pontja a visszapillantás. Positanóban minden család választ magának két "komát". Ezekkel és két csoportvezetővel elkülönülnek. A család tagjai elmondják és összegezik tapasztalataikat: mit tanultak meg, miben változtak illetve kell változniuk. A "komák" kiegészítik saját észrevételeikkel. Ugyenezt teszik a lelkipásztorok is. Közös megrajzolják a család szimbolikus képét. Azt is tisztázzák, hogyan tudják itteni tapasztalataikat a magcsalád körében kamatoztatni.

A nyaralás után kb. öt hétre, egyik délután ismét találkozik a csoport, hogy tapasztalataikat kicseréljék és a szükséges ismeretanyagot felmelegítsék.

Egyik 33 éves fiatalember így ír positanói élményeiről:

"Minden nap eukarisztiát ünnepeltünk, persze csak azok, akik szabadon vállalkoztak erre. De imáinkkal kértük Isten áldását mindannyiunkra.

Soha sem éltem át még ilyen világosan, mennyire rá vagyunk utalva Isten irgalmára. Külső és belső békénk éppen e gyógyító asztali közösség által növekedhet. „Adj nekünk békét!” – ez az igazi reggeli imádság. Mindennek a gyümölcse?! – Tudom, az Úr mindig velem van és lát engem (139. Zsolt). Vágyam, hogy láthassa növekedésemet. Hogy én magam is világosan lássam fejlődésem akadályait. Hogy képes legyek elbúcsúzni a magamfaragta bálványoktól. Megtalálhassam önmagamot, Istent, hitvesemet, gyermekeimet, az embereket. – Ebben látom Positano napjainak gyümölcsét.”

4. A családlelkipásztorkodás járatlan területei

A 26. oldalon már felsoroltunk sok olyan esetet, amelyik – a Szentatya szerint – „különleges lelkipásztori gondozást” igényel (Apostoli buzdítás a keresztény családokhoz, 77.p). De ezek közé kell sorolnunk a vegyesházasságban (78.p.), a „próbaházasságban” (80.p.) vagy polgári házasságban élő (80.p.), valamint az elvált és újránházasodott (84.p.) katolikusokat stb.

Egy bizonyos: „A Jó Pásztor példája készségesebb, okosabb és bölcsőbb lelkipásztori gondoskodást sürget” (77.p.) az ilyen és hasonló nehézségekkel küszködők számára. Nem térhetünk ki itt minden nehéz esetre, kénytelenek leszünk megelégedni a rendezetlen házasságok, az egyszerűs családok, az elváltak és újránházasodottak esetének tárgyalásával.

A rendezetlen házasság gondja

A Magyar Püspöki Kar a lelkipásztorok lelkére köti: gondoskodjanak arról, „hogy a rendezetlen házasságok – ha lehetséges – az Egyház szándéka és törvénye szerint rendezést nyerhessenek és mindnyájan az Egyház segítségével bízzanak” (Új Ember, 5/1987). Ezek azok az esetek, ahol a fiatal vagy már gyermekes házastársak nem kérték az Egyháztól, hogy házasságot köthessenek. A „férfi és a nő elhatározása, hogy Isten terve szerint kötnék házasságot – azaz..., hogy életüket visszavonhatatlan szerelmükkel és hűségükkel feltételek nélkül összeköti” (68.p.) – hiányzik. Legtöbbször próbaházasságoknak is nevezhetnénk ezeket, még akkor is, ha már évek óta élnek együtt s gyerekeket is vállaltak, valami azonban visszatartja őket az oltár előtti „Igen!” kimondásától.

A lelkipásztor nem helyeselheti életformájukat, még akkor sem, ha szerelmüknek bizonyos hivatalos formát adtak. „Egyrészt ugyanis a test átadása a nemi egyesülésben az egész személy átadásának reális jele. Ez az odaadás a jelen üdvrendben... csak akkor valósítható meg, ha együtt jár azzal a Szeretettel, amelyet Krisztus ajándékozik. Másrészt azonban két megkeresztelt ember házassága annak az egyesülésnek

is reális szimbóluma, amely Krisztus és az Egyház között van, amely sem nem időleges, sem nem „kísérleti”, hanem mindörökké hűséges. Ezért két megkeresztelt ember között a házasság csak felbonthatatlan lehet" (80.p.). Ugyanakkor azok a katolikusok, akik csak polgári házasságot kötnek és elutasítják vagy elodázzák a szentségi házasságot, "nem azonosíthatók minden további nélkül azokkal, akik a kötelék nélküli szabad szerelemben élnek, mert legalább bizonyos mértékben vállalnak egy adott és valamennyire stabil életformát... Mindezek ellenére – a mondottak alapján – egy ilyen megoldást az Egyház nem fogadhat el... A lelkipásztoroknak arra kell törekedniük, hogy megértsék; az életforma megválasztása szükségszerűen összetartozik a vallott hittel..., törekedniük kell arra, hogy ezeket az embereket rávezessék házasságuk keresztény elvek szerinti rendezésére és folytatására" (82.p.).

Hogy jobban megértsük az ilyen híveket, kutatnunk kell magatartásuk okát, ami sokrétű és összetett.

Napjainkban sok fiatal és felnőtt hitbéli nehézségekkel küzd. – A fiatal pár már négy éve együtt él: a fiú vallását gyakorló katolikus családból származik, a leány nincs megkeresztelve. Már az egybekelés előtt fölmerült az igény: katolikus házasságot kötni! Azóta is számtalanszor jelentkezik a követelés a rokonság részéről. A leány és fiatalasszony ellenállt: "Ha nem tudom, ki az az Uristen; ha nem tudom, mit jelent az Egyház, nem köthetek katolikus házasságot!"

A kifogás jogos lehet. Mindaddig, amíg az illető pár vagy személy nem ismeri hitünket és nem hajlandó elfogadni a házasságot az Egyház értelmezése szerint, "a lelkipásztoroknak nem szabad az esküvőre bocsátani őket" (68.p.).

Esetünkben a rokonság hatására és a lelkipásztor közbenjárására változás állt be: folyik az előkészület a keresztelezésre. A fiatalasszony kb. egy éve rendszeresen jár szentmisére. Minden remény megvan, hogy házasságuk hamarosan egyháziilag rendeződik, szentségi házassággá lesz.

Más esetben inkább erkölcsi nehézség áll fenn: "Nem kötünk katolikus házasságot, mert akkor nem lehet elválni" – mondják. – Az ilyen fiatalok nem is köthetnek érvényes egyházi házasságot, mert hiányzik a megfelelő szándék. A lelkipásztor feladata azonban érvényben marad: gondoskodnia kell, hogy eljuthassanak arra a vallási érettségre, amellyel egy életre el tudják kötelezni egymásnak magukat. Ugyanez érvényes arra az esetre is, midőn a fiatalok ugyan – talán esztétikai okokból vagy a szokás nyomására – az oltár előtt akarják kimondani "Igen"-jüket, de képtelenek elfogadni a házasság felbonthatatlanságát. Várniuk kell, és ugyanakkor segítenie kell őket a lelkipásztornak, hogy kölcsönös szeretetük érettebb legyen és képessé tegye őket a "holtomiglan, holtodiglan" elfogadására.

Találkozunk olyan esetekkel is, ahol az Egyházzal van nehézségük a fiataloknak: nagyon szigorú, sokat követel. "Nem kötünk katolikus házasságot, mert az Egyház tiltja a családtervezést" – halljuk az ilyen vagy hasonló érvelést.

Természetesen legtöbbször félreértésről van szó. Egyházunk ugyanis nem tiltja a családtervezést, ami a gyermekek számának korlátozását is jelentheti: "Ennek érdekében – hangsúlyozza a Zsinat – fontolják meg, mi válik a maguk javára és gyermekeik javára: azokéra is, akik már megszülettek, és azokéra is, akik előreláthatólag még születni fognak; mérlegeljük továbbá a korviszonyokból és saját társadalmi helyzetükből adódó anyagi és szellemi létfeltételeket, végül pedig vegyék figyelembe, mit kíván a közjó a családjukban, hazájukban sőt az Egyházban is. Minderről végsősoron maguknak a házastársaknak kell döntenüik Isten színe előtt. A keresztény házastársak tartásuk szem előtt, hogy nem cselekedhetnek önkényesen. Az isteni törvény szerint tájékozódó lelkiismeretükhöz kell igazodniuk" (GS 50). Másszóval az Egyház kiemeli a "a felelős apaságot és anyaságot", komolyságra és megfontolásra int a gyermekek számával kapcsolatban. Ugyanakkor feltételezi a "rendíthetetlen szeretetet, a nagylelkűséget és az áldozatos szellemet" (GS 49). A gyermekek számát ezek az erények szabályozzák. Nem a divat: "egyke!" vagy közszellem.

A férj és feleség szeretetteljes együttműködését sürgeti tehát az Egyház ebben a kérdésben. Ezért tör lándzsát az ún. természetes módszerek mellett a családtervezésnél. Sajnos ennek a hallatára sok lelkipásztor még ma is csak a régi, Ogino–Knaus módszerre gondol. Pedig már olyan eljárásokat dolgozott ki az orvostudomány, amelyek legalábbis egyenértékűek a fogamzásgátló tablettákkal. Alkalmazásuk nagyban elősegíti a férj és feleség összekovácsolódását, az egymás iránti figyelmet.

Mivel már magyar nyelven is megjelentek könyvek erről a kérdésről, csak utalunk rájuk: John és Sheila Kippley: A természetes családtervezés művészete. SZIT, Budapest 1988 és Michael Laimer: Igen vagy nem, de hogyan? OMC, Bécs 1986..

Szüelőthonban jött világra az asszony ötödik gyermeke. Az asszonyok félhangosan kritizálták: "Ez csakis valami falusi fruska lehet!" De a kismama válasza meglepte őket: "Mérnök nő vagyok, és a fővárosban lakom. Férjem is mérnök. Nagyon jól ismerjük a fogamzásgátlás módszereit, de mi szeretjük a gyermekeket és tudatosan vállaltuk az ötödikét is."

Természetesen az Egyház tiltja a "fogamzásgátlást", amikor a hitvesek tablettával, egyéb eszközökkel vagy egyenesen műtéttel teszik lehetetlenné az esetleges fogamzást (Humanæ vitæ, 1986.VII.25. és Familiaris consortio, 1981.XI.22.).

Bizonyos, hogy az abortuszt el kell ítélnie az Egyháznak, mert benne emberölést, az emberi élet erőszakos megszüntetését látja. (Minden

direkt, közvetlen művi vetélést véteknek tart.) Kivételt képez az az eset, amikor az áldott állapotban lévő anyán szükséges más műtétet végrehajtani, de ennek lehet mellékhatása: a magzat elpusztul.

Az antibaby tableta s egyéb fogamzásgátló eszközök és módok használatát elutasítja az Egyház, mert önkényes beavatkozásnak tűnnek a teremtés rendjébe. Másrészt idővel kóros elváltozásokat eredményezhetnek a nő szervezetében (kivétel a közönsülés megszakítása és gumi ballon használata). Ugyanakkor a lelkipásztor nem feledkezhet meg arról, hogy az Egyház: "Tanító és anya! Ezért felszólít és szüntelenül bátorít, hogy oldjuk meg a házasság nehézségeit... Nem lehet valóságos ellentét Isten törvénye: Az életet tovább kell adni! – valamint a hitvesi szeretet fejlesztése között" (Fam. cons. 33).

Különösen fontos, hogy a lelkipásztor az Egyház anyai szerepét gyakorolja a konkrét kérdések megítélésében. Az elvtől nem térhetünk ugyan el, de körültekintően kell megítélni minden fogamzásgátló eljárás használatát az adott helyzetben: Hogyan reagálna az Egyház mint édesanya ennek az embernek az esetében.

Segítheti a lelkipásztort az összehasonlítás egyéb törvényekkel. A "Ne lopj!" törvénye örökérvényű. Alkalmazásánál mégsem lehetünk merevek: Ha különben éhen halt volna, vagy egyéb természetadta jogait érvényesítette? Kétségtelen az "Isten nevét hiába ne vedyed!" érvényessége. De ha a szokás hatalmáról van szó? – Minden esetben feltűnik előttünk az Egyház képe, mint anyáé.

Igen ám – mondhatja valaki –, csakhogy családtervezést végezhetnek természetes úton, amint ezt ma már említettük s a házaspárok százezrei eredményel teszik! – És, ha a másik fél nem hajlandó "jogos" indulatait fékezni időközönként? Ha a pár nem ismeri a természetes családtervezés módját? "Igyekszem minél kevesebbet együtt lenni. De nem veszíthetem el férjemet! Mi lesz gyerekeimmel? Még kicsik. Kénytelen vagyok antibabyt szedni!" Vagy a másik eset: "Én nem teszek semmit a gyermekáldás ellen. Szeretném is, ha legalább még egy gyermekünk lenne. De férjem hajthatatlan és ő védekezik." – Bizony, sokat el kell tűrnie egy édesanyának akkor is, ha éppen Egyház a neve!

Bizonyos viszont az, ha a fiatal pár a házasságkötés előtt kizárja a gyermekáldás lehetőségét, nem köthet érvényes katolikus házasságot.

Néhol a katolikus házasságkötés kerékkötői pszichikai okok. Ezek felismerése és feltárása is gyakran segíthet, hogy az évek óta hűségesen együttélő pár rendezze egyháziilag is viszonyát. Igaz, néha nem lesz elég a lelkipásztori tanácsadás vagy terápia; esetleg csak pszichiátriai kezelés billentheti helyre az érintettek gondolkodását. Ezt láthatjuk a következő esetről.

Már négy gyermekük van. Az asszony szeretné, mindig is szeretete volna, hogy összeházasodjanak, az oltár elé lépjenek. A férfi azonban a kifogások seregét sorakoztatta fel: nincs rá pénz, nem érünk rá ilyesmire; most nem, majd később...Végül mégis "kötélnék állt". A lelkipásztor

úgy vélte, hogy eddigi magatartásának oka: vallásilag elhanyagolt. Kézbevette tehát, és felkészítette a házasságkötésre. Minden a legismábban ment. A "fiatal pár" és a násznagyok meggyóntak a mise előtt. A misén majd megáldoznak és utána az esküvő. Amikor azonban megindultak az áldozásra, az "új férj" kiosont az oldalajtón. Vissza sem jött, az esküvő füstbe ment. – Miért? Egyszerűen képtelen volt a "nyilvánosság előtt" kimondani az "Igen"-t. Valami belső kényszer, félelem megakadályozta.

1. Talán Oedipusz-komplexusa van – találgatják a pszichológusok? Kemény, szigorú apja volt. Megragadt a vele való vetélkedésben. Képes a párkapcsolatra, de csak úgy, hogy az "apja" meg ne tudja. Tudatalattijában a pap, az Egyház képviseli az apát? Elmenekül tehát az oltár elől.

2. Tulajdonképpen a szocializálódással volt baj – jegyzi meg a társadalomtudós. Nem sikerült a társadalmi beilleszkedése. Állandóan szorong tehát: nehogy úgy járjon el, mint a többiek. Képtelen úgy viselkedni, ahogy azt mások, különösen a társadalom és az Egyház elvárják. Fél a felnőttek kapcsolatrendszerének hálójába kerülni.

3. A szociális gondozónő másképp ítélné meg ügyünket: Emberünk fél a sikertelenségtől: felsül, szegényben marad... Hisz a templomból a közeli vendéglőbe menekült, az ital az ő támasza, legjobb barátja. Elbizonytalanodott ember, állhatatlan, gyöngye jellem.

4. A szomszédok így jellemezték: "Különleges, érthetetlen ember!"

Mind a négy lehet tényleges oka annak, ha valaki vonakodik egyházi házasságra lépni, nem képes kimondani a hivatalos igent. A lekipásztor feladata tehát utánanézni, megkeresni a viselkedés igazi okát és azt orvosolni.

5. Néha külön embertípusról, az ún. "Don Juan"-ról van szó. Leporello megéneklé az ilyen ember magatartását. Szerelemtárában 1003 nő szerepel, mindegyik ellenállhatatlan vágyat ébresztett benne: elcsábítani! Mivel azonban nemi önazonossága bizonytalan, nem bízik abban, hogy meg is tarthatja magának az elcsábítottat. Pánikszerű félelemben él: talán képtelen a szexuális életre? Neki szüntelenül kísérleteznie kell; igazolnia önmaga előtt, mennyire férfi! Képtelen tehát lekötelezni magát egy nőnek, (illetve egy férfinak, amikor női változatával találkozunk). Tulajdonképpen neurotikus eset, amit a köznyelv házasságszédelgőnek nevez. Erőltetni tehát az egyházi házasságot semmi értelme nem lenne, mert úgy sem tart ki huzamosabb ideig jelenlegi partnere mellett. Rajta csak alapos pszichiátriai kezelés segíthet.

Munkamódszereink a rendezetlen párokkal: családlátogatás, oktatás, tanácsadás, más hitvesek tanúságtétele, lekipásztori terápia stb. Egyszóval: mindent megkísérel a lekipásztor, hogy a vadházasságban vagy csak pingári házasságban élő egyéneket besegítse a szentségi házasságba.

Az egyszülős, csonka családok gondozása

A válások és leányanyák szaporodása következtében mindig több és több az egyszülős, csak az anya vagy csak az apa által vezetett családok száma. Csak az USA-ban 1 millió gyermek kerül ezáltal évente hátrányos helyzetbe. Föllép a munkanélküliség (33%), a szegénység (37%), a lakáskörülmények romolnak (31%). Jelentkeznek a lelki kínok is. Míg a kétszülős családok 8%-ánál észlelhető az alacsony önbecsülés, az egyszülős családok 43%-át kínozza ez a gyötrelem. A nevelési problémák is hangsúlyozottabbak az egyszülős családban. Egyszóval: mindenképpen hátrányos csonka családban élni. Hátrányos, de elkerülhetetlen, legalábbis sokak számára.

Az egyszülős családok különböző típusait különböztetjük meg: csonka család az egyik hitves halála következtében, a leányanyák valamint az elvált, de újra nem házasodottak családja.

1. Gyász borul a családra, amikor meghal a hitves és szülő. A gyász pszichikai tünetei azonban jellemzők az elváltakra is. Ezért együtt tárgyaljuk ezt a jelenséget.

A gyász öt szakaszára figyelhetünk fel. Első a döbbenet: Meghalt! – Elhagyott! Nincs többé, hiányzik a társ: a gondoskodó hitves és anya, illetve a kereső férj és apa. Megszakadtak egyéb emberi és baráti kapcsolatok is. Mintha könnyebb lenne az özvegy helyzete, mert emlékeiben őrizheti az elhunytat, ami gyakori eset is: nem házasodik újra, halottja iránti hűségből és szeretetből. Az elhagyott viszont csalódott az emberben. – A lelkipásztor mindkét esetben vigasztal és azzal igyekszik segíteni a hátramaradt hitvesen, hogy figyelmét a gyermekek gondozására irányítja: mátlól kezdve nagyobb erőre van szüksége, mert ő az anya és az apa is.

Tagadás a gyász következő szakasza: nem igaz, ez nem történhetett meg! Miért éppen ő halt meg, s miért éppen most? – kesereg az özvegy. Az elvált megalázva, megvetve érzi magát. A nőkre jellemző, hogy igyekeznek eltitkolni a válást; a férfiak gyengébbnek bizonyulnak: a nők 50%-a, míg a férfiak 67%-a esik vigasztalanságba. Talán azért, mert a válás kezdeményezői inkább a nők? 1980-ban az NSZK-ban a válóperek 80 százalékát, Svájcban 75 százalékát nők indították (Fritsch, 1987). Másrészt a férfiak gyakrabban vesztik el feleségükkel gyermekeiket is.

A következő szakasz a düh: az özvegy dühös a sorsra, hitvese halálának esetleges okaira. Néha önmagát vádolja: Miattam halt meg! Nem kíméltem eléggé! Válás esetén a másik a düh tárgya: Hűtlen lett! Elhagyott! Érzését állandósíthatja is: volt párjáról csak rosszat tud mondani. Ezzel viszont súlyosan sebzi gyermekeit, mert azoknak a válás után is szükségük van az apára és az anyára: Őrizték meg őt legalább szép emlékként! – Az özvegy állapota ismét könnyebb: férje, felesége idealizálódhat. A kellemetlen élmények elmosódnak, és előtérbe kerülnek a szépek. Az elhunyt fényképe szinte kegytárggyá válik. – Mindkét esetben a család mellé áll a lelkipásztor, és biztosítja azt Isten

irántuk való szeretetéről. Igyekszik feloldani a bűntudatot, a megbocsátást ébresztgeti a megcsalt hitvesben. Az elhunyt emlékét ápolja a gyermekek lelkében. Biztosítja őket Isten szeretetéről. Azon is fáradozik, hogy átélhessék: szeret minket szülőnk akkor is, ha nincs velünk; imádkozik értünk Istennél. Az eltávozott szülőféllel is beszél a lelkipásztor: valamilyen formában éreztesse szeretetét a gyermekeivel. Ugyanakkor a családban maradt szülővel közösen igyekszik apa-, illetve anyapótlékot találni valamelyik rokonban.

Következik a depresszió szakasza: "Egy-egy nehéz nap után elpanaszolom Istennek, hogy most már mindenből elegendem van. Nem bírom tovább a bizonytalanságot, a számtalan nehézséget. Minden idegen, még a gyerekeim is. Nem akarok tovább részt venni ebben a gyászban, magányban, kínban. Minden reggel ugyanazon bajok. Mindent újrakezdeni, teljesen tanácstalanul. Nincs akivel megbeszéljem: Mit tegyek? Hogyan oldjam meg? – nyilatkozik az özvegy.

Az elvált helyzete sem különb: András 8 évig élt "boldogan" Ilonával. Azt vélte, hogy párkapcsolata "szilárd". Amikor egy napon hazaért a munkából, búcsúlevelet talált az asztalon. Rövid és világos: "... Ne merj föl hívni vagy keresni!" András kétségbeesik, rászakadt a magány. Ilonára majd önmagára haragudott. Kijózanodni akkor kezdett, amikor hét sorstársra talált. Jót tett ez a társaság. Mindeniket meghallgatta: hogyan jutott idáig, miként éli át a válást. Majd a "megverték kis hada" szét-széledt. Nyolc év múlva utánajár, mi történt társaival. Kettő öngyilkos lett. Csak egyetlen talált igazán "boldogító társat". Az építész, aki azért vált el, mert gyermektelen volt házassága, ismét elvált, miután a második házasságban gyermeke született. A fényképész is újrabezászkodott, de csatátér az élete: nehogy gyermeke legyen. A kófaragó nem talált magához valót.

A depresszióból úgy segítse ki a lelkipásztor az özvegyeket és elváltakat, hogy tanácsadással és terápiával álljon rendelkezésükre. Vonja be őket a hasonló sorsúak csoportjába. A súlyosabb eseteket utalja ideggyógyászhoz.

A gyász végső kimenetele az elfogadás: "Életem – nyilatkozik egy özvegy – kesernyés és édes. Kesernyés, mert a múlt, a gyász emléke kísért. Édes, mert mindemellett van jövőm. Lassan beletanultam, hogyan boldogulhatok egyedül. Életcélom: jó szülő akarok lenni! Erdemes élnem gyerekeimért. Bizonyos, hogy most nehezebb, de így is szép az élet".

Talán ismét keményebb kenyér jutott az elhagyottnak: "Amikor elmegy az asszony, viszi a gyerekeket is, és az ember elveszíti hozzátartozóit, sokszor a lakását is – panaszkodik a 43 éves banktisztviselő. Kilenc hónapig voltam kórházi kezelésen. Közben feleségem talált valakit. Megkíséreltem megmenteni családomat: könyörögtem, siránkoztam, vitáztam. Következett a végzetes sielés. Feleségem maradt a lakásban, megtarthatta a gyerekeket. Nekem csak a 14 naponkénti látogatás joga jutott. Könyveimmel és lemezeimmel legény-

szobába költöztem. Bánatomat lázas munkába temettem. Keveset ettem, ténylegesen senkivel sem beszéltem... Sok alkoholt fogyasztottam. Félév múlva próbáltam rendezni életemet és élettársat kerestem. Tulajdonképpen csak cserélgettem az asszonyokat. Két évembe került, míg magamra leltem".

Az elárvult gyerekek is nehéz utat járnak be idáig. A 4 éves kisfiú nem volt hajlandó betérni anyjával a cukrászdába, melynek cégtábláján fiát vezető apa látható: "En ide nem mehetek, nekem nincs apukám!" A másik ezzel fordul anyjához: "Mondd meg apunak, jöjjön vissza, mindig csöndben leszek!" Az 5 éves így gyanúsítja özvegy apját: "Ennyire összevesztél anyuval, hogy soha többet nem jön haza?"

Az elárvult gyermek könnyebben áthidalja gyászát, főképp, ha vallásos légkör uralkodik a családban: megérti, hogy elhunyt szülője szereti őt, imádkozik érte Istennél, s majdan viszontláthatják egymást. Az elhagyott gyermek elemben sokat szenvedhet az érzés súlya alatt: Nem szeret apám (anyám), nem kellek neki! Néha csak a "pótapa (pótanya)" oldhatja fel ezt a gyászt. – A férfi-nő szerep és kapcsolat mintáit át kell élnie minden gyermeknek ahhoz, hogy fejlődése zökkenőmentes lehessen. Ajánlatos ezért, hogy pl. a csonka családok gyermekei töltsenek évente néhány hetet teljes családban, ahol apa és anya meleg kapcsolatot ápolnak egymás között és gyermekeikkel.

Az özvegyek családi csoportjaiban átélhetik a gyermekek, hogy helyzetük nem egyedülálló: egyes szülők meghalnak. Ezenkívül sokat tanulhatnak a másik csonka család gyermekeitől. A családi csoportban az özvegyek is hatáson támogatják egymást: a közös gond, életstílus stb. sok közös megoldást könnyít meg.

Gyakran át kell szervezni az egyszülős családot, ha annak, aki esetleg nem volt eddig állásban, most munkába kell állnia. Ki gondoskodik a gyermekekről, míg a szülő távol van? Katolikus családoknál gyakori megoldás, hogy egyik szülő összegyűjti a családi csoport gyermekeit, és saját otthonában gondjukat viseli: foglalkozik velük, ellátja, sétára viszi őket stb., míg szüleik dolgoznak.

A csonka család újraszervezéséhez tartozik a tanulás: átfogalmazni a családi szokásokat és megoldani a gyakorlati nehézségeket. Mindkettőnél nagyobb teher hárul a gyermekekre. A kirándulás, a nyaralás, az ünneplés szokásai pl. másképp valósultak meg a kétszülős családban, ahol a gyermekek szinte mindent készen kaptak. Végezze most a tervezést az egész család: pontosan lássák előre, ki mit tesz. Osszák ki a feladatokat. Tehermentesül a szülő és hatványozottan fejlődik a gyermek önállósága és felelősségtudata.

Esetenként az özvegy újabb ismeretséget köt, élettársra talál. Legyen a jövődő magányos vagy szintén özvegy, készítse fel a lelkipásztort az "új párt". Mutasson rá a várható nehézségekre. Az özvegynél káros lehet minden összehasonlítás az új élettárs rovására: Feleségem jobban főzött! Első férjem ügyesebb volt! Ne legyen az elhunyt ék kettőjük kapcsolatában. – Az első házasságból származó gyermekek is feszült-

ség forrásai lehetnek, vagy azzá válhatnak. Tudatosítsuk az új párban, hogy csak akkor nevelhetik helyesen az árvákat, ha őszintén elfogadják és szeretik őket. Hatványozottan kell ügyelniük erre, ha közös gyermekük is születik: küzdenek a gyermekek megkülönböztetése ellen. Ne engedjék ki a palackból a rossz szellemet, a gonosz mostohát.

2. Szinte minden plébánián találkozunk leányanyával. Nehéz helyzetét még csak súlyosbítjuk, ha lenézzük, mert "bukott", "megegett" nő. Gyermekehez is igazságtalanok vagyunk, amikor "fattyúnak" tekintjük, hiszen a gyermek semmit sem tehet állapota ellen és nem terheli felelősség. Miért marasztalnánk el, amikor már úgy is nehéz helyzetben van: nincs apja. Sorsa még az elvált szülők gyermekéénél is bonyolultabb: apját teljes homály fedi, s legtöbbször eltartásáért sem fizet senki.

Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a leányanya vállalta gyermeke felnevelését, egyedül s gyakran támogatás nélkül is. Nem farizeusi magatartás az, ha a mindennapossá vált szexuális kilengések és abortálás felett szemet hunyunk, s ugyanakkor nagy port verünk fel a leányanyák körül, mert gyermeket vállaltak? A lelkipásztori magatartásban tehát járjon elől a szeretet és megbocsátás. Segítheti az ismeret: Hogyan jutott el a személy addig, hogy leányanyává váljon?

Két alapelehetőséget különböztethetünk meg. Az egyik a cserbenhagyott leány: "Szüleimmel nem tudtam zöld ágra vergődni – panaszojla. Házunkban állandó volt a veszekedés. Túlzottan magamra maradtam. Megismerkedtem Antival. Nagyon megértő volt. Azt hittem, hogy szeret és boldog házasságra léphetünk. Nem akartam elveszíteni, azt gondoltam, hogy a közös gyerek megtartja őt nekem. De miután teherbe estem, kisült, hogy Anti szórakozásnak vette kapcsolatunkat. Házasságról hallani sem akart. Erőltette, hogy dobjam el a gyereket. Ezt nem vállalhattam lelkemre".

A leányanyák másik típusa, aki csak gyermeket akar, "férjre nincs szüksége". Jellegzetes eset az a majdnem negyvenéves személy, aki magányos élet után másállapotos lesz. Az "apa" feleségül akarja venni, ő azonban tiltakozik, sőt a kapcsolatot is teljesen és végérvényesen megszakítja. "Ezután csak gyermekemnek élek!" – jelenti ki. Fia születik. Látszólag egészséges, jól fejlődik, bár az apa nem jelenhet meg előtte, még fénykép sem árulja el kilétét. A kisiskolás ugyan rájön, hogy neki is volt apja, hisz mindenkinek van. Kérdéseit azonban belefojtja anyja, aki nem "túri a kíváncsiságot". A serdüléssel a fiú egyre pimaszabb, emellett rosszul tanul, lop... Húszévesként kettős életet él: néha úgy viselkedik anyjával szemben mint egy pólýás, máskor meg ember-telenül bántalmazza. Az anya elzárta gyermekét a férfiak gyűlölt világától, de ez nagyon megbosszulta magát. Szenved az anya és a gyermek egyaránt. A fiú nem "hálátlan" és nem "brutális", ahogy anyja szokta mondogatni. Sebzett lélek, nem jutott egyensúlyba.

A lelkipásztor komoly feladata, segíteni a leányanyák családjain. Nem várhatja, hogy ezek jelentkezzenek, hisz sok ilyen leánynak eszébe sem

jut, hogy a plébánián keressen támaszt. Nem intézhetjük el az ügyet egyes pszichológusok "szakvéleményével": "A leányanyak éretlen személyiségek!" Nehéz ugyanis meghúzni a határt: ki és meddig érett. Inkább ne takarózzunk "szakmai" kijelentésekkel. Különösen óvakodjunk attól, hogy a közfelfogás, légből kapott vélemény, esetleg goromba általánosítások mögé rejtőzzünk, ahelyett, hogy segítenénk. Legyen a lelkipásztor viselkedése krisztusi: "Aki bűn nélkül van közületek, az vesse rá az első követ... Én sem ítélek el. Menj, de többé ne vétkezzél!" (Jn 8,1-11) Jézus védelmébe vette a "bűnös nőt". Könnyítsen a lelkipásztor is a leányanyak magányán. Hogyan?

Ha a közösségben több ilyen személy is van, alkossunk családi csoportot számukra. Esetleg kapcsoljuk be őket valamelyik megérett családi csoportba.

Beszélgünk velük és idejekorán készítsük fel őket a nehézségekre, mint a magányosság, lenézettség, kiszolgáltatottság, szegénység, zökkenők a gyermeknevelésben stb.

Öltalmazzuk gyermekeiket is a sérüléstől. Beszéljük meg a nagypával vagy valamelyik férfi hozzátartozóval, milyen veszélyben forog a gyermek, ha férfi példakép nélkül marad, amit a fenti eset is aláhúz. Mind a kislánynak, mind a kislánynak szüksége van "apára", legalábbis apapótlóra. Töltsön ezért a gyermek minél több időt egy ismerős, szeretett férfi társaságában. Legyen gyakori vendég "teljes családban", hogy átélhesse és bevéhesse lelkébe az ott uralkodó kapcsolatmintákat. Enélkül szinte lehetetlen, hogy felnőtt korában korrektül viselkedjék a másneműekkel szemben, és hogy boldog házasságot köthessen.

Természetesen nyitva áll a leányanyak előtt az új házasság lehetőség. Az előkészület során igyekszik a lelkipásztor biztosítani a házasság tartósságát. Ez csak akkor valósul meg ugyanis, ha nem pusztán érdekből mondják ki az "igent", hanem szeretet köti össze a két felnőttet. A gyermek fejlődését is egyengetni kell: az "új apa" szeretetével, apai gondoskodásával nagyban segítheti ezt. Szeretetlenségével viszont még nagyobb nyomorba taszítja.

3. A következő csonkacsalád-típus az elvált és egyedül maradt szülő családja. Olyan férfiakra és nőkre van szó, akik igyekeznek magányosan helyrehozni összetört életüket, és fölnevelni gyermekeiket, bár győtri őket a társtalanság és – nem ritkán – az inség. "A válás után – panaszkodik – többször is megkíséreltem teljesjogú és aktív tagja maradni Egyháznak. Annál is inkább, mert most hatványozottabban szükségem van a közösség támogatására. Bárhova fordultam, visszautasításra találtam, vagy finoman nem vettek figyelembe. A magányos felnőtt számára nem igen van élettér a társadalomban és az Egyházban. Különösen érvényes ez az elváltakra. Leginkább törvényekre hivatkoznak, pedig mi szeretetre vágyunk. Nem akarom kimosni magamat, de annyi bizonyos, hogy korunkat válási láz kínozza és sokan esnek áldozatul."

Lehet, hogy levélírónk nem kopogtatott a megfelelő helyen, de egyben igaz van: mérgezett a korszellem, elromlottak az erkölcsi fékek. Erről tanúskodnak a válókok: Legtöbb családi élet a hűtlenség kapcsán dől romba. Élen jár még a korai, megfontolatlan házasságkötés. A brutális bánásmód, az anyagiak, a gyermektelenség, a házastársi kötelesség megtagadása, a ragályos nemi betegségek, az anyós beavatkozása stb. szinte jelentéktelen hányada a válókokoknak. Az egyik elvált így mondja el tapasztalatát:

"Minél könnyelműbben kötnek házasságot, annál több válás lesz. Maga a szerelem, ami eluralkodik az emberen, nem időtálló ragasztó... Ha hiányzik a lelkierőt tápláló, mélyreható szeretet; ha nem kívánatos a gyermek, aki bizonyosan a legösszetartóbb kötelék; ha a házasság egyéb feltételei nem adóttak, nem csodálkozhatunk, ha az út a válásba torkollik".

J.P. Emswiler és E.G. Pfnausch (1983) alapos tanulmányt végzett az elváltak között. Súlyos vallomásokkal szembesültek:

A felnőtt érzelmi megrázkódtatása. "Nem vártam el – mondja a 28 éves kétgyermekes anya –, hogy szüleim megértsék és elfogadják válásomat. Szerettem volna, ha vaki mégis megért. Levart a dolog és teljesen elhagyatottnak éreztem magamat. A kegyelemdőfést a plébánián kaptam, amikor hideg vizet zúdíttak a nyakamba." A felmérés szerint az elvált nők öt legsúlyosabb problémája: új életet kezdeni, a gyermeket egyedül nevelni, gazdasági visszaesés, rémítő magány és a vallásgyakorlás, lelki élet nehézségei. A férfiaknál némileg változik a sorrend: szeretnének újraházasodni, a vallási, lelki életet folytatni, új életet kezdeni, gyermekeiket felnevelni és a magányt megoldani.

Bár az elvált férfiak és nők megrázkódtatása hasonlóan tűnik, a magukra hagyott férfiak sorsa mégis súlyosabb a gyakorlatban: vigasztalanok, alkoholba vagy betegségbe menekülnek, elvesztik józan ítélőképességüket a szexuális magatartás terén, öngyilkosság is gyakoribb náluk és a családi drámákat is könnyebben zárják gyilkossággal.

Sorsdöntő a válás hatása a gyermekekre. Első reakciójuk a tagadás: nem fogadják el a válás tényét. "Apu elutazott, de majd visszajön" – hitegetik magukat a kisebbek. A következő szakaszban gyászolnak: elfogadják a csapást, a távozott szülővel átélt emlékekbe temetkeznek, képeket vagy vele kapcsolatos tárgyakat ereklyeként őrizgetnek. Ezt követi a vigasztalanság: szomorúság és depresszió. Az első enyhébb és ideiglenes keserűség, míg a második tartós búsongás, ami a gyermek állapotából táplálkozik. Erősítheti ezt a gyermekek a féleleme: Jaj, nehogy anyámnak (apámnak) se kelljek! Nagyobb gyerekek vádolhatják azt a szülőt, aki szerintük előidézte a válást. Gyakran pedig bűntudatosak: önmagukat hibáztatják a válásért, mert nem fogadtak szót, nem voltak csöndben, sokat játszottak stb.

A válásnak lehetnek olyan következményei is, amiket majd később veszünk észre a gyermekén. Így pl. ha a válás 2-4. életévben sebezte

meg, zavart lehet szexuális önazonosulása: nehezen köt párkapcsolatot, és nehézségei támadnak a hűséggel. Gyakran a gyermek fiziológiai betegségei is visszavezethetők a válásra.

A 6-8 éves gyermek számára leszűkülnek az anyyira fontos viselkedésminták, a két szükséges példakép helyett legtöbbször csak az egyik szülőre támaszkodhat. A 8-12 évesek pedig élesen vádolhatják az egyik szülőt és önmagukat. Érzelmeket gyakran átviszik más felnőttekre: tanítóra, hitoktatóra... Az életben ők lesznek az örökösen bizalmatlanok és gyanakvók?

A tizenéveseknél főképp az lehet a válás következménye, hogy nehezen tesznek majd különbséget szex és szeretet között. Nehezükre fog esni a hűség az ideálokhoz, eszmékhez és személyekhez.

Súlyos problémát jelenthet a képtelenség: visszatérni a megszokott életstílusra, a szokásokhoz és napirendhez. Elvesztettnek és üresnek érzi magát a megsebzett személy. Magányossága "házasságra kényszeríti", ami gyakran csak érdekházasság: nem elégíti ki és nem tesz boldoggá.

"Második házasságom – ismeri be egyik asszony – érdekből jött létre. Nem lettem boldog általa, de van lakásom és a gyermekeknek is otthona. Jó humorérzékkel bírok. Sokan úgy látják, mintha boldog lennék. De az Istenbe és az emberekbe vetett hitem elveszítettem."

A családlelkipásztor feladata, hogy megértéssel forduljon az elváltakhoz és gyermekeikhez. Jó megoldás kínálkozik, ha alkalom nyílik az elváltak kibékítésére. "Tényleg nem akartam elválni, de öt évi huzavona után beleegyeztem. Azonnal összeköltözött azzal a lánnyal, de őt is elhagyta két év múlva. Most ismét szabad. Gyakran felkeres, és kér: bocsássak meg neki, állítsuk vissza házastársi kapcsolatunkat. Százszor és ezerszer megbánta már tettét."

Az ilyen és hasonló esetekben a családi tanácsadás a felnőttek és gyermekek segítségére siet. A helyreállított házasság lehet boldogabb, mint amilyen az első szerelem hevében volt. "Tulajdonképpen – ismeri el a fiatalasszony – sokat tanultunk mindketten a válásból. Éretlenek voltunk. Három évi különélés után visszatért férjem, azóta szívvel-lélekkel gondoskodó hitves és apa. Én is figyelmesebb vagyok. Gondolom, hogy mostani életünk szebb, mint azelőtt volt. Megtanultunk odafigyelni egymásra, feltűnnek a másik érzelmei, meg tudunk bocsátani, kritikusabbakká lettünk önmagunkkal szemben."

Sajnos a visszatérés nem sikerül mindig. "Különböző okok – mondja a Szentatya – az érvényes házasságot gyakran orvosolhatatlan szakadáshoz vezetik. Nyilvánvaló, hogy a válást végső orvoslásnak kell tekinteni, miután minden más jóakarató törekvés meghiusult... Ilyenkor az egyházi közösségnek nagyobb támaszt kell nyújtania, mint máskor: ki kell fejeznie megbecsülését és együttérzését... Abban is segíteni kell őt, hogy ápolja a megbocsátás kötelező erényét... Hasonló az olyan házastársnak az esete, aki elvált, de mivel tudja, hogy a házassági kötelék felbonthatatlan, nem keres újabb kapcsolatot..., ilyenkor a szentségek vételének nincs akadálya" (Fam. cons. 83).

Végezetül, az egyszülős, csonka családok gondozásának módjait már itt-ott felvillantottuk. Összegezve utaljunk rájuk:

1. A szentmisében és szentbeszédben is tartsuk szem előtt a csonka családokat. Tegyük szóvá nehézségeiket. Érezzék, hogy megértjük őket. Nyitogassuk a közösség szívét. Ne feledkezzünk meg a hívek könyörgésében sem róluk.

2. A hittanon is ügyeljünk e tényre: tudatosítsuk a gyerekeket, főképp az érintetteket, akik néha feltűnően viselkednek, agresszívek vagy visszavonultak. Kezeljük őket szeretettel.

3. Ha csak tehetjük, szervezzük meg a gyermekek gondozását, amíg a szülő munkában van.

4. Tartsunk vita- és tanulmányi esteket az egyedül nevelő szülőknek, ahol problémáik szakszerű megvilágítást nyernek. Keressük közösen a megoldásokat.

5. Létesítsünk csoportokat a csonka családokból, ahol sorsközösségre lelnek, egymást támogathatják a gyermeknevelésben, az anyagi gondok megoldásában. Eszmecserét folytathatnak és közösen szórakozhatnak.

6. Hajtsuk fel az egyszülős családokkal foglalkozó irodalmat: cikkeket és könyveket, és tegyük ezeket közkinccsé.

Elváltak és újra megházasodottak gondozása

Az elváltak kb. 80%-a újránházasodik; a pogárilag újránházasodottak száma emelkedik a katolikusok között is. Ugyanakkor ezek a személyek legtöbbször nem értik saját helyzetüket, elkeseredettek, amit ezekkel a szavakkal adhatunk vissza: "Az Egyházban semmi jogom sincs, csak az egyházi adót fizethetem!" Vigasztaló viszont, hogy nagy azoknak az elváltaknak és újránházasodottaknak száma, akik komolyan veszik és lehetőségeikhez mérten igyekeznek gyakorolni hitüket.

Szeretnénk fényt vetni az elváltak és újránházasodottak legégetőbb kérdéseire: Miként találkozhatunk azokkal, akik ugyanígy jártak mint mi? Mi Egyházunk álláspontja a házasság érvénytelenítésével kapcsolatban? Hogyan érthetem meg magam és mások magatartását? Képezhetünk-e támaszcsoportokat? Részt vehetünk-e a szentmisében?

1. Kik tulajdonképpen az elváltak és újránházasodottak? A kérdés összetett. A Szentatya okmánya (Familiaris consortio, 1981. 84.e) mint tényleges "rosszról" beszél, hisz a szentségi házasságot elhagyták és katolikus házasságkötés nélkül élnek együtt.

A Nemzetközi Teológiai Bizottság 1975-ben így szolt e kérdésről:

– Az Egyház rendíthetetlenül ragaszkodik a szentségi házasság felbonthatatlanságának elvéhez. Nem tételes rendelkezésről vagy üres törvény-imádatról van itt szó. A katolikus házasság jelképezi a Krisztus és az Egyház közötti szeretet-hűséget: Nemcsak emberi kapcsolatot, hanem a Krisztussal és az Egyházzal való egység jele. Az egyik elvált és

újráházasodott asszony ezekkel a szavakkal fejezi ezt ki: "Jézus nekem adta magát a házasság szentségében, és hűséges maradt hozzám. Én nem. Hogyan tudnék újból hűséges lenni hozzá?" – Tulajdonképpen drámai helyzet ez. A lelkiismeret dilemmája: Kihez is tartozom?

– Ez az állapot tehát semmiképpen sem egyeztethető össze az eukarisztiával. A szentáldozás ugyanis teljes hűséget és teljes odaadást jelent. Nemcsak Krisztushoz, aki mindvégig szerette övét (Jn 13,1), hanem az emberhez is. Akiknél tehát az egység csorbát szenvedett a válással és újráházasodással, nem járulhatnak a szentáldozáshoz. Másrészt, a szentségi házasság nélkül együttélő, hogyan kerülheti a bűnt, ami feltétele a szentáldozásnak (1Kor 11,27-29)? Ezért értelmezi állapotát egy újráházasodott férfi a következő módon: "Most már tudom, hogy végig kell élnem Krisztus szenvedését. Tudom, miért szenvedek, megkaptam a világosságot!" Bűnvalló tudás ez. Nem az Egyházat vádolja azért, mert az ő élete félresikerült.

Bizonyos, – folytatja a bizottság –, hogy az elváltak és újráházasodottak Krisztussal, az Egyházzal és a partnerrel való közössége nem teljes. De nincsenek elzárva sem Krisztustól, sem az Egyháztól. Krisztus szeretettel hajol le hozzájuk. Az Egyház gondoskodni igyekszik róluk. Ezért a keresztény élet számos lehetősége nyitva áll előttük: az egyéni ima, a liturgia részleges ünneplése; majd a testvérek szeretetszolgálat. Egyszóval: Mindent megtesz az Egyház, "hogy ezeknek az embereknek is rendelkezésére álljanak az üdvösség eszközei" (F.c. 84.).

A Szentatya négy csoportba sorolja az ilyen egyéneket: 1. "A kik őszinte lélekkel próbáltak megőrizni első házasságukat, de ... elhagyták őket", 2. "A kik saját súlyos bűnükkel feldúlták... házasságukat", 3. "A kik új életközösséget kezdenek a gyermekek nevelése kedvéért" és 4. A kik "lelkiismeretükben biztosak afelől, hogy az előző, helyrehozhatatlanul tönkrement házasság soha nem volt érvényes". – 5. Ide sorolhatjuk még azokat, akik a második házasságban találnak életre szóló közösséget. Ezután buzdítja a lelkipásztorokat és a hívek közösségeit, "hogy támogassák az elváltakat: gondoskodásukkal és szeretetükkel övják meg őket az Egyháztól való elszakadás érzésétől, hiszen megkeresztelt emberek, részesei lehetnek az Egyház életének, és részt is kell benne venniük. Ezért buzdítsák őket arra, hogy hallgassák Isten igéjét, vegyenek részt a szentmisén, imádkozzanak állhatatosan, gyakorolják a szeretet cselekedeteit, működjenek együtt az igazságosság megvalósításáért, a gyermekeket a keresztény hitben neveljék, éljen bennük a bűnbánat lelkülete..., hogy így napról napra kiesdjk Isten kegyelmét. Az Egyház imádkozik értük, megerősíti őket, s mint irgalmas anyjuk támogatja őket a hitben és a reményben" (F.c. 84).

A lelkipásztor első feladata tulajdonképpen a válás megelőzése: 1. Meg kell ragadnunk a házasságra való felkészítés és a házasság- valamint családgondozás minden lehetőségét, hogy minél kevesebb katolikus házasság jusson válásra. 2. Be kell ültetni a köztudatba, hogy a házasság és a család krízisei legtöbbször megoldhatóak. A családlel-

kipásztorok rendelkezésre állnak minden lehető eszközzel: pl. a tanácsadással, családlátogatással, terápiával, telefonbeszélgetéssel stb. 3. Imádkozzanak közösségeink rendszeresen a családért, különösen a nehézségekkel küzdő párokért. 4. Rendezzünk előadás-sorozatokat, lelkigyakorlatokat stb. 5. Lehetőség szerint gyűjtsük baráti csoportokba az elváltakat és újránházassodtakat, ahol érzelmi, erkölcsi, vallási és anyagi támogatásban részesíthetik egymást. A Szolgálat (62/1984. 29k) ismerteti a Lataste testvériségeket, ahol "mindenki diszkrét testvéri szeretetben és örömben részesül", támaszok a Biblia, megrendezik a "remény ünnepeit", a "három bocsánatot"; lelkigyakorlatokat, négynapos összejöveteleket és lelkinapokat tartanak. 6. Azonnal az egybekelés után lépjen kapcsolatba a lelkipásztor az elvált és újránházassodott családdal: tájékoztassa őket helyzetükről, biztosítsa a gyermekek zökkenőmentes nevelését.

Mit tehet a lelkipásztor, ha már az egybekelés előtt hozzá fordulnak és az Egyház áldását kéri? – Fogadja őket – a pápa apostoli buzdításának szellemében – a párbeszéd és a segítség lelkületével. Tartsa szem előtt, hogy az Egyház szerető és gondoskodó anya. A "fokozatosság" elve alapján ők is elnyerhetik az "üdvösség kegyelmét", ha "kitartanak az imádságban, a bűnbánatban és a szeretetben".

Szertartással azonban ne járuljon hozzá a lelkipásztor a második házassághoz, mert ezzel azt a látszatot keltené és abba a tévedésbe sodorná a híveket, hogy ez is szentségi. Ennek ellenére: 1. Imádkozhat a lelkipásztor a házasságulandókkal. 2. Privátim megáldhat egyes jelképeket, amelyek jelentősek a pár életében. 3. Részt vehetnek egy külön, családjukért bemutatott szentmisén. 4. Imát mondhat a lelkipásztor a család otthonában. 5. Fejezze ki tiszteletét írántuk, amikor szóban vagy írásban gratulál stb. – hangsúlyozza a linzi lelkipásztori központ (1986 ápr.).

2. A népmissziók során számos elvált és újránházassodott emberrel találkoztam, akiknek az első házassága tulajdonképpen érvénytelen volt. Mindeddig azonban senkit sem találtak, aki tájékoztatta volna őket eredeti kapcsolatuk semmissé nyilvánításáról. A lelkipásztorok egyik első kötelessége tehát: kivizsgálja minden elvált és újránházassodott esetét és megállapítani, nem lehetséges-e tisztázni ügyét az egyházi bíróság előtt, hogy a jelenlegi partnerrel szentségi házasságra léphessenek. A kérdés természetesen nem olyan egyszerű, ugyanis alapos egyházi jogi ismereteket követel. Szükséges tehát, hogy az egyházmegyei családi központok néhány évenként jogi megbeszélést tartsanak ebben az ügyben.

Általában ismertek a házassági akadályok, melyek lehetetlenné teszik a szentségi házasság megkötését. Mégis utaljunk rá röviden:

Tizennégy éven aluli nő és tizenhat évesnél fiatalabb férfi nem köthet érvényes házasságot (c.10 83). A megelőző és örökös (gyógyíthatatlan) közösülési képtelenség (1084) is akadály. Ugyiszintén az eltitkolt házass-

sági kötelék (1085), vérrokonság az egyeneságon végig és oldalágon a negyedik fokig (1091), a sógorság az egyeneságon végig (1092), örök-befogadásból származó rokonság az egyenes ágon, és az oldalág második fokáig (1094). Érvénytelen továbbá a felszentelt pappal (1087) és örökfogadalmas férfival illetve nővel kötött házasság (607). Természetesen akkor, ha ez felmentés nélkül történt. A meg nem keresztelt és a katolikus is csak előzetes engedéllyel házasodhat (1086). Az érvénytelen házasság, életközösség vagy ágyasság a köztisztesség akadályát támasztja az egyenes ág első fokán (1090).

További fejtegetéseinket H. Heimerl és H. Pree művére (*Kirchenrecht*. Springer, Wien-New York, 1983) építjük. Témánkban hozzáférhető irodalom Erdő Péter cikke a Teológiában (1985. 4. sz.), valamint Erdő P.: *Újítások az egyházi perjogban* és H. Heimer: *Az új egyházi házasság-jog*, a Szent István Társulatnál 1985-ben megjelent szemelvénye.

Bizonyos, hogy a beleegyezés hiánya percím a házasság semmissé nyilvánításában. Nem ritka manapság, hogy a fogyatékos értelem (imbecilis személy, akinek IQ-a 80-tól 50-ig terjed és az idioták 30 alatti IQ-mal) valamint pszichikai természetű okok (1095, 1 és 3) már keletkezésükkor érvénytelenné teszik a házasságot, mert az érintettek képtelenek a katolikus házasság súlyát felfogni. Az ilyen betegségek pl. a szkizofrénia, az üldözési mánia stb. A krónikus alkoholizmus és a teljes függőség a kábítószerektől is képtelenné teheti az egyént a szentségi házasság megkötésére. A súlyos ítélőképesség hiánya (1095. 2.) is képteleníthet a házassági jogok és kötelességek átadására illetve átvesztésére.

"Egybekelésünk előtt 3 évvel már ismertem férjemet – mondja egy elvált asszony. Nagyon becsültem benne: soha nem kísérelte meg, hogy elcsábítson. Igazából ez volt az alapja, hogy hozzámentem. Néhány év múlva megértettem magatartását. Körözték homoszexualitás vádjával".

Ez a betegség valamint a fanatizmus, lopás- (kleptománia), gyűjtogató kényszer (pirománia), a szadizmus, bestialitás stb. képtelenné tehetik az embert az érvényes házasságkötésre. Elmondhatjuk ezt a neuropátiáról, fóbiákról, hisztériáról stb., de a pszichózisokról is, mint pl. súlyos depresszió, belső kényszer (pl. házasodni akárkivel!) vagy a pszichikai éretlenségről. Az utóbbit kísérheti a féktelen érzelmi hullámlás, a képtelenség a konfliktusok elviselésére, a szélsőséges egoizmus és keményfejűség.

"Bensőséges volt szerelmünk. Olyan erősen, hogy fittyet hánytam arra az okmányra, ami három héttel a házasságkötés előtt került a kezembe. Ebben azt olvashattam, hogy jegyesem már egyszer elvált. Méghozzá 'a házasságban elkövetett súlyos hibái miatt'. Egyszerűen nem hittem el. Sziklakemény volt belévetett hitem. Néhány hónap alatt beláttam esztelenségemet. Elhagyott. Ez az én hibám, vak voltam" – panaszoja a fiatalasszony. Bár helyzete nem kilátástalan, hisz férje képtelen volt a házassági kötelezettségek vállalására (1095. 3). Ez leginkább "menetközben" nyilvánul ki: nem élhet házasságban, az

életközösség, hitvesi szeretet, az együttélés kibírhatatlan számára. Az ilyen emberrel kötött házasságnál be kell nyújtani tehát a pert az egyházi bíróságra és kérni a semmissé nyilvánítást.

A lényeges ismerethiány (1096) a házasság tartósságáról, a páros életről és a gyermekek nemzésére való irányultságról nem feltételezhető azoknál, akik már a pubertást elhagyták. Ha mégis előfordulna, az ilyen fogyatékossgal megkötött házasság szintén érvénytelen. Ezt kell állítanunk a személyben való tévedésről is (1097). Bár csak ikrek esetében illetve olyankor történhet meg, ha csak a közvetítő vagy újság útján ismerik egymást a házasulandók. Sokkal gyakoribb a személy hivatásával, nevével, származásával, vagyonával, testi és szellemi adottságaival kapcsolatos tévedés. Ez azonban általában nem teszi érvénytelenné a házasságot, bármilyen nagy is a csalódás. Másképpen ítéljük meg a megtévesztéssel rászedett házasságot (1098), amikor választottunk súlyos örökletes betegségeit elhallgatta, ami bizonyos visszatartott volna a házasságkötéstől. Ez természetesen percím.

"Azt hittem, hogy jegyesemet jól ismerem. Ez azonban súlyos tévedés volt, az esküvő után rövidesen beláttam. Teljesen másak az elképzeléseink a házasság értelméről és céljáról. Gyermekek után vágytam, feleségem hallani sem akart erről, élettársat kerestem benne, de ő független akart maradni tőlem" – mondja az elkeseredett fiatalember a tanácsadáskor.

Ha ez igaz, érvénytelen házasságról van szó. A menyasszony házassági akarata részlegesen színelte: kizárta a házasság egyik lényeges tulajdonságát illetve célját: a gyermekáldást. Mások a teljes életközösséget, a hitves javát vagy éppen a házasság egységét (szeretöt tartanak) és felbonthatatlanságát zárják ki (1056). Ha valaki valóban úgy köt házasságot, hogy "ha nem megy, majd otthagynom" – házassága érvénytelen. Manapság nem is olyan ritkaság.

A házasság teljes színleléséről beszélhetünk ott, ahol mindkét vagy egyik fél tulajdonképpen nem akar házasságot kötni. Az esküvő csak egy eszköz egyéb céljaik elérésére. Pl. házasságra lép valaki csak azért, hogy bevándorolhasson, megszerezhesse sebtében az állampolgárságot, vagy a kiszemelt személy vagyona, nyugdíja vonzza (1101). Vitathatatlan, hogy ilyen szándék nem megfelelő a szentségi házasság létrejöttéhez.

"Gyászos volt a kezdete első házasságomnak – mondja szinte könnyezve az elvált újránházasodott asszony. Az esküvőm előtti napon ott ültem az erdőben egy tuskón. Sírtam, és levelet írtam az én katonámnak... Apám borozgató barátját szemelte ki nekem. 29 éves, két gyermekes özvegy... Kislány korom óta félttem, rettegtem apámtól. Szemöldökének rándulása elég volt, hogy ugorjak és otthagyjam játékomat. Nem gyakran, de megvert. Még tizenéves koromban is. Ha rosszkedvében láttam, szívem a torkomban dobogott... Az oltár elé álltam tehát. Másnap a postás levelet nyomott a kezembe. „Légy

türelemmel, kérek. Tizennégy nap múlva szabadságra megyek. Szüleik leveléből azt olvasom ki, hogy nálatok valami baj van.' Zokogva rohantam be a lakásba. Apám kivette kezemből a levelet... Egy pofont kaptam érte. Mondja meg, kérem, minden szülőnek, ne játszanak gyermekeik sorsával. Tudom, hogy bűnt követtem el, de nem tudtam ebben a házasságban maradni. Most sem vagyok boldog, mert bánt a sorsom. De ha ottmaradtam volna, pokol lett volna az életem".

Persze az asszonyon valószínű lehet segíteni, mert házassága – minden jel szerint – érvénytelen volt. Az egyházi bíróság kimondhatja esküje érvénytelenségét: kényszerből illetve súlyos, kívülről előidézett félelemből állt az oltár elé (1103). Igaz, hogy részleges kényszerről van szó, de mégis kieroszakolt "igen" (125. 2). Csak a más – jelen esetben a szülő – által előidézett félelem miatt jött létre a házasság, tehát hamis. Az is előfordul, hogy a kényszerítés és félelem abból adódik, hogy az élettársjelölt fenyeget: "Ha nem jössz hozzám, öngyilkos leszek!" Még bizonyosabb, ha így érvel: "Ha másé leszel, megöllek és végzek magammal is!" – Persze a viccelődés nem érv.

Hasznos, ha a lelkipásztor nem feledkezik meg arról, hogy pl. az el nem hált házasságot megfelelő okokból felbontathatják (1142). Az ún. privilegium Paulinumot (1Kor 7,12-16) is érvényre juttathatja.

Összegezeként idézzük Erdő Péter említett cikkét: Mikor érvényteleníti a házasságot a "terhek vállalására való képtelenség". Tipikus perciók: "1. a frigiditás bizonyos különösen súlyos esetei; 2. a homoszexualitás, sőt a biszexualitás is, ha az illető képtelen arra, hogy örökösen elkötelezze magát a heteroszexuális kapcsolatra; 3. az ellenállhatatlan önkielégítési és exhibicionista hajlammal járó pszichés-érzelmi 'éretlenség', mivel az interperszonális kapcsolatot, s így a házastársi élet közösségét (a felek javára) nem teszi lehetővé; 4. a vérfertőzésre való beteges hajlam, mely mind a hűséggel, mind a gyermek javával ellentétes; 5. a nimfomania a szatiriazis, mivel lehetlenné teszik a hűség megtartását normális házastárssal szemben; 6. a megszakított közöslésre vagy a gyermek kizárására kényszerítő súlyos fobia; 7. a transzszexualizmus és transzvesztitizmus, amennyiben a házastársi életközösség örökös vállalását zárja ki; 8. a mazochizmus és a szadizmus, mely elsősorban a felek kölcsönös javával ellentétes; 9. a személyiség paranoid jellege, mely az interperszonális kapcsolatra képtelenné tesz, még ha az ítélőképességet nem is zárja ki, lehetlenné teszi az "egész élet közösségét" a felek javára; 10. a személyiségnek a prostituált életmóddal kapcsolatos olyan torzulása, mely a házastársi személyes kapcsolatra alkalmatlanná tesz; 11. a hisztérikus személyiség, mely a teljes életközösségre – bizonyos típusú személyiségekkel – egyáltalán nem alkalmas; 12. az antiszociális, illetve amorális személyiség, mely képtelen önmaga átadására az egész élet mindkét fél javát szolgáló közösségének kialakítása céljából."

3. Gyónhatnak és áldozhatnak-e az elváltak és újráházasodottak? Olyan kérdés ez, ami miatt szenved az egyén, a lelkipásztor és az egész Egyház, mert még nem találtuk meg azt a megoldást, amely megfelelné a szentségtannak, az egyházjognak és az irgalmasságnak.

A szentségtan szempontjából világos, hogy a katolikus házasság Krisztus és az Egyház szövetségét megjelenítő életközösség. Ez azonban felbomlott. Ezzel megrendült a Krisztussal és az Egyházzal való kapcsolatuk is. Itt is állapotszerű szakadás következett be. Mivel az eukarisztia mindig az egység jele és a szeretet köteléke, az elváltak és újráházasodottak nem részesülhetnek szentáldozásban.

Másrészt a szentgyónás is kérdéssé vált. A házasság megromlása közben általában annyi durvaság, rosszhiszeműség és kegyetlenség történt. Megtérésre van szükség, ami őszinte bűnbánatot és jóvátételt követel. Ugyanakkor feltételezi a bűn kerülésének szándékát. Lehetősége-e ennek megvalósítása, ha a két személy nem köt szentségi házasságot, de együtt élnek?

Ennélfogva érthető a Szentatya döntése: (a katolikus tanítás) "a válás után újra megházasodott híveket nem engedi áldozni. Ugyanis ők maguk akadályozzák meg, hogy áldozni mehessenek, mert állapotuk és életkörülményeik objektíven ellentmondanak annak a Krisztus és Egyháza közötti szeretetnek, amelyet az eukarisztia jelez és megvalósít. De van e fegyelemnek egy különleges lelkipásztori indoka is: ha az ilyen embereket az eukarisztiához bocsátaná, az Egyháznak a házasság felbonthatatlanságáról szóló tanítására vonatkozóan tévedés és zavar támadna a hívőkben. A bűnbánat szentségében való kiengesztelődés – amely utat nyit az eukarisztiához – csak azoknak engedhető meg, akik bánkodván amiatt, hogy megsértették Krisztus hűségének és szövetségének jelét (a felbonthatatlan házasságot), őszintén késznek mutatkoznak arra, hogy a továbbiakban olyan életet élnek, amely már nem ellenkezik a házasság felbonthatatlanságával. Ez azonban valójában azt követeli, hogy valahányszor a férfi és a nő súlyos okok – pl. a gyermekek nevelése – miatt nem tehet eleget a szétválás követelményének, „magukra vállalják azt a kötelezettséget, hogy teljes megtartóztatásban élnek, azaz tartózkodnak az olyan cselekedetektől, amelyek csak a házastársakat illetik” meg" (F.c. 84e).

Az elv tehát világos: az elváltak és újráházasodottak, illetve az olyan partnerek, ahol legalább az egyik elvált és most újráházasodott, nem járulhatnak a szentségekhez. Bár vérzik a szívünk, amikor pl. megjelenik egy fiatal özvegy, aki öt évig élt feddhetetlen magányban és nevelte kislányát, hűségesen gyakorolta vallását. Ekkor megismerkedik egy "frissen" elhagyott férfival, aki fiával maradt. Ismeretségük összekötözéssel végződik. Az özvegy csak ezután ébred rá igazán, mi történt és milyen következményekkel jár a tette. Sírva és kezét tördelve panaszozza: Ha tudtam volna, hogy nem áldozhatok, dehogy tettem volna meg ezt a lépést. De hogyan hagyjam most őket ott? Ha látná, milyen boldogok a gyerekek. Úgy örülnek, hogy ismét van apjuk és anyjuk. Férfjem is annyira aranyos.

Ilyen és hasonló esetekben lép előre az Egyház, mint irgalmas anya, aki nem veti meg gyermekeit. Két ember egymásra talált, egymásért felelősséget vállalt, egymás szívéhez nőttek. Testileg is ellenállhatatlanul vonzzák egymást. Talán az egyik még könnyebben lemondana a testi kapcsolatról, de a másik képtelen erre vagy nem hajlandó rá. Jogos-e elmenekülni a meggondolatlanul, de vállalt kötelezettség elől? El szabad-e dobni az összemelegedett gyermekeket? Mi itt a nagyobb rossz?

Másrészt világos a fokozatosság elve is: úton vagyunk és megtérésünk lassan bontakozik ki. Hogyan vezetheti tehát az Egyház gyermekeit az ideálok felé úgy, hogy nem mond le az örök tanításokról, de azokat az adott személyhez, az adott esetre és körülményre alkalmazza a "még csak ennyire képes" megállapítás mellett?

Az ilyen megfontolások jog és irgalmasság összeegyeztetésének kísérleteihez vezettek. Említsünk kettőt: A Linzi Egyházmegye Lelkipásztori Központja Közlönyéből (1986. április) idézünk: "Amikor az érintettek azzal az igénnyel állnak a pap elé, hogy szeretnének gyónni és áldozni, igyekezzen olyan légkört alkotni, amelyben a beszélgetőtárs elfogadottnak érezheti magát... A németajkú Pásztorálteológusok Konferenciájának Tanácsa a következő hat segédkérest tette közzé az ilyen beszélgetés elősegítésére:

– Megállapítást nyert-e, hogy amennyiben lehetséges az elvált és újravezényesült egyén – aki szeretne szentségekhez járulni – helyzetét jogi úton intézni?

– Lehetséges-e még – objektíve és szubjektíve – (mindkét személy részéről) a visszatérés az első élettárshoz?

– Kész-e a személy elismerni és megbánni bűneit, amelyek a szentségi házasságot zátonyra juttatták és hajlandó-e – erejéhez mérten – teljesíteni kötelezéseit az első élettárssal és gyermekeivel szemben?

– Kölcsönösen kifejezett házassági szándékra épül-e az új kapcsolat, és kész-e kereszténymód együttélni, valamint gyermekeiket vallásosan nevelni?

– Elfogadható-e a személyek szentségekhez járulása nyilvánosan a keresztény közösség előtt?

– Tiszták-e a szentségekhez járulás igényének indokai?

Szabályozásra érett lesz különösen annak az érintett személynek helyzete, aki a megfontolás – vagy bibliai kifejezéssel: a bűnbánat – hosszabb útját tette meg. Közben nemegyszer megoldhatatlan konfliktus-helyzet állt elő: Súlyos igazságtalanság lenne elhagyni az új családot. Ilyenkor a lelkipásztor kijelenti, hogy a beszélgetéssel az illetőt személyes lelkiismereti döntésében segíti. Döntéséért a személy felelős az Isten előtt. Világossá kell tenni, hogy itt nincs szó a szentségekhez járulás 'hivatalos engedélyezéséről' a jogszabályok értelmében.

A beszélgetés különböző döntésekhez vezethet. Így pl. elhatározhatja, hogy nem járul szentségekhez, de Istenre bízva sorsát vagy a szentségekhez járul, mert első házassága érvénytelenül jött létre, bár ezt a tényt az egyházi bíróság előtt képtelen bizonyítani stb."

Nyiredy Maurus Az Egyház dilemmája címmel (Teológia, 1/1988. 14-15.o.) a következő szempontokat sugallja az elvált és újraházasodott szentségekhez bocsátásával kapcsolatban:

– Ott, ahol lehetőség van rá, továbbra is élni kell az első házasság semmisségének kimondatásával... A már idézett pápai buzdítás (Familiaris consortio, 84.p.) is lehetségesnek tartja, hogy elvált újraházasodottak "olykor lelkiismeretükben biztosak afelől, hogy az előző, helyrehozhatatlanul tönkrement házasság soha nem volt érvényes". Igen sok esetben ez a meggyőződés jogilag nem igazolható. Ennek ellenére ezek az elvált újraházasodottak részesedhetnek a szentségekben. Őket is és a lelkipásztorokat is természetesen kötelezi az, hogy ne okozzanak botrányt a keresztény közösségben.

– Mind a szinódus, mind a pápai dokumentum a nemi önmegtartóztatást az elvált és újraházasodottak feloldozásának, illetve eukarisztiaához bocsátásának feltételésként kezeli. Természetesen ez egyáltalán nem jelenti a nemiség leértékelését vagy lebecsülését. A követelményben az a keresztény meggyőződés fogalmazódik meg, hogy nemiségünk megélésének jogos és igazi helye az érvényesen megkötött házasság... Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a nemi önmegtartóztatásra való becsületes készség nem válik lehetetlenné attól, ha vállalói nem tudnak majd minden kísértést legyőzni. Ha esetleg sokan ismételtlen csődöt is mondanak, ez még nem akadályozza meg, hogy újra megújítsák elhatározásukat...

– Az Egyház a világban él, ahol még hat a "szív keménysége" (Mk 10,5). Ezért a világos szükséghelyzetekben behatárolt kivételeket el kell viselnie a még nagyobb rossz elkerülésére... Elvált újraházasodottak között bizonyos esetekben ilyen szükséghelyzetről van szó. Ha az első házasság már hosszú ideje és mindkét fél számára helyrehozhatatlanul tönkrement, valamint az azóta megkötött házasságot igazi szeretetben, hűségben, a hit és bűnbánat szellemében élik, úgy, hogy annak felbomlása erkölcsi értékeket tenne tönkre és erkölcsi károkat okozna, különösen a gyermekek számára –, ilyen esetekben a második házasságban élők feloldozhatók és a szentáldozásban részesíthetők...

– A szentségek nyilvános, társadalmi és egyházi dimenzióval rendelkeznek. Az elvált és újraházasodott katolikusok szentségekben való részesedése ezért nemcsak az ő személyes életüket, de az Egyház közösségének javát is érinti. Mivel ez nemcsak az ő lelkiismereti döntésük ügye, ezért részt kell benne vennie a lelkipásztoroknak is. Ennek a részvételnek a módja az alapos lelkipásztori beszélgetés. A szentségekhez való bocsátás vonatkozásában ez a beszélgetés nemcsak külső feltétel... A lelkipásztori beszélgetés során a következő kérdéseket kell

közös munkával tisztázni: Valóban olyan személyes szükséghelyzetről van-e szó, ami indokolja és megalapozza azt a lelkiismereti döntést, hogy az illető kéri a szentségeket? Mit kell a hívőnek személyesen tennie azért, hogy a házasság felbonthatatlanságával szemben fennálló objektív ellentmondást csökkentse? (bűnbevallás, az első házasságával szembeni kötelezettségeinek teljesítése, a bűnbánat és felebaráti szeretet tettei, imádság, a házassági önmegtartóztatás megvalósítása vagy elhatározása)... Természetesen fel kell vetni azt a kérdést is, hogy az ilyen személyes döntés mennyire felelős a mindenkori plébániai közösséggel szemben? Tehát: okozhat-e megbotránkozást, vezethet-e félreértésekhez a házasság felbonthatatlanságát illetően?

Mind a linzi, mind a magyarországi kísérlet feltételezi a házasság felbonthatatlansága valamint a válás-újráházasodás és a szentségekhez való járulás összeférhetlensége elvének tiszteltetését. Nem akarnak ellenelvetet kovácsolni. Ehelyett a jogot és az irgalmaságot szeretnék – teljesen meghatározott esetekben, konkrét személyeknél és helyzetekben – egyensúlyba hozni. Mindkét kísérlet szigorú követelménye: a komoly és alapos lelkipásztori beszélgetés. Erre a beszélgetésre fel kell készíteni papjainkat is az egyházmegyei központokban. Különben a próbálkozások zavarhoz, nyugtalanáshoz és a hívek megbotránkoztatásához vezethetnek.

A lelkipásztor különösen akkor gyakorolja az Egyház irgalmasságát, ha az elvált és újránházasodottak egyike súlyos betegségben ágyban esik. Részesítse a szentgyónás és szentáldozás szentségében, miután felhívta figyelmüket Isten irgalmára. Arra éber legyen, hogy egyetlen egy ilyen személy se haljon meg a szentségek nélkül. Ha véletlenül mégis meghalna, temesse el. Kivéve, ha ebből botrány származna. Kétes esetekben forduljon a lelkipásztor a helyi ordináriushoz (1184. 1 és 2).

Bár az elváltak és újránházasodottak nincsenek kifejezetten kizárva az egyházközségi képviselőből, mégis a különböző tisztségek viselőitől meghatározott minőséget vár el az Egyház. A kereszt- és bérmaszülők éljenek a hit szerint (874), a tanácsadók legyenek kimagaslóan tiszteltreméltók (288, 2), a lelkipásztori tanács tagjai jó erkölcsűek! (1428) stb. Sajnos ezen feltételeknek nem felelnek meg minden további nélkül az elvált újránházasodottak.

A családi lelkipásztorkodásról szóló fejtegetéseinket zárjuk II. János Pál szavaival: "Most pedig, amikor befejeztük ezt a lelkipásztori üzenetet, amely arra irányul, hogy mindenki lelkét felébredjünk a keresztény család problémáinak figyelmes vizsgálatára, a Názáreti Család oltalmát kérjük... Az Úr Krisztusnak, Máriának és Józsefnek ajánlunk minden egyes családot" (F.c. 86).

FELHASZNÁLT IRODALOM

A szövegben alkalmilag megadott irodalom nagy részét szándékosan nem ismételjük.

1. Amit Isten egybekötött. Pápai megnyilatkozások a kat. házasságról 1880-1981. SZIT, Budapest 1986.
2. Angell R. C.: The Family Encounters the Depression. Ch. Scribner's Sohns, Glancester 1936.
3. A társadalmi beilleszkedés zavarai Magyarországon. I-II. k. Budapest 1984.
4. A Vision and Strategy: The Plan of Pastoral Action for Family Ministry. USCC Publ. Office, Washington D.C. 1978.
5. Ball G.: Circle of Warmth Sourcebook. Human Development Training Institute. San Diego (California) 1980.
6. Bandura A: Lernen am Modell. Stuttgart 1976.
7. Bang R.: A célzott beszélgetés. Tankönyvkiadó, Budapest 1980.
8. Bang R.: A segítő kapcsolat. Tankönyvkiadó, Budapest 1980
9. Blieweis T.: Der Hausbesuch des Priesters. Herder, Wien 1965.
10. Blieweis T.: Ein Pfarrer vor 1000 Türen. Herder, Wien 1969
11. Blieweis T.: Warum kommen Sie, Herr Pfarrer. Herder, Wien 1960.
12. Bohart A.C.: Role Playing and Interpersonal-Conflict Reduction. In: Journal of Counseling Psychology, 24/1977. 15-24.o.
13. Bosco A.: Marriage Encounter. The Rediscovery of love. At Bey Press, St. Mainrad (Indiana) 1972.
14. Bosco A.: Succesful Single Parenting. Pilgrim Press. 1984.
15. Box Sally, all.: Psychotherapy with Families. An Analytic Approach. Routladge – Kagan Paul, London-Boston-Henley 1981.
16. Buehler C.A.: Hogan N.K.: Managerial Behavior and Stress in Families Handed by Divorced Women: A Proposed Framework. In: Family Relations, 4/1980. 525-532.o.
17. Carkhuff R.: Helping and Human relations. Holt, New York 1969.
18. Cautela J.R.: Behavior Therapy and Self-Control: Technique and Implications. In: Franks C. (Ed.): Behavior Therapy: Appraisal and Status. Mcgraw-Hill, New York 1969. 323-340.o.
19. Claessens D.: Familie und Wersystem. Dunker Humbolt, Berlin 1979.
20. Corey G.: Case Approach to Counseling and Psychotherapy. Brooks-Cole, Monterey (CA) 1982.
21. Covan R.S. – Rauck K.H.: The Family and the Depression. Un. of Chicago Press, Chicago 1938.
22. Család és házasság a mai magyar társadalomban. Közgazdasági Jogi Kiadó, Budapest 1984.
23. Dahms A.M.: Emotional Intimacy. Pruett Publ. Co., Boulder (Colorado) 1972.
24. Donald Conroy: Total Family Programing. In: Origins, 5/Nov.13/1975.
25. 30 Jahre Telefonseelsorge. Evang.-Kathol. Kommission, Stuttgart-Bonn 1986.
26. Durka G.: Meeting the Needs of the Single-Parent Family. In: Today's Catholic Teacher. September/1981.
27. Durka G.-Smith J.: Family Ministry. Winston Press, Oak Grove (MI) 1980.
28. Ell E.: Muss die Ehe daran scheitern? Lahn, Limburg 1966.
29. Ermswiler J.P.– Pfnusch E.G.: Divorsed and Separated Catholics. Saint Mary's Press, Winova (MI) 1983.

30. Erikson E.: *Kindheit und Gesellschaft*. Stuttgart 1965.
31. *Familie. Wandlung-Auftrag-Konflikte*. Kaufmann, Lahr 1984.
32. Fee-Greeley-McCready-Sullivan: *Young Catholics in the United States and Canada*. Sadlier, Los Angeles-New York-Chicago 1981.
33. Fekete Gy.: *Éljünk magunknak?* Budapest 1979.
34. Fish S.– Skelly J.A.: *Ein Kranker braucht mehr als Tabletten*. Brockhaus 1982.
35. Finkelhor D. all. (eds.): *Issues and Controversies in Family Violence Research*. Sage, Beverly Hills 1982.
36. Fodor K.: *Családok egymás között. Népművelési Propaganda Iroda*, Budapest 1979.
37. Forliti J.E.: *Reverence for Life and Family. Catechesis in Sexuality*. Brown Co. Dubuque (Iowa) 1981.
38. Franklin P.: *Impact of Disability on the Family Structure*. In: *Social Security Bulletin*. Government Printing Office, Washington D.C. 1977.
39. Friedberger W.: *Briefpastoral*. Don Bosco Vlg. München 1985.
40. Furman E.: *A Child's Parent Dias: Studies in Childhood Bereavement*. Yale University Press, New Haven (Connecticut) 1974.
41. Füredi J.-Buda B.: *A család szociálpszichiátriája*. Medicina, Budapest 1986.
42. Gager F.E.: *A házastársi szeretetszövetség*. SZIT, Budapest 1987.
43. Gallagher Ch.: *Beszéljük meg*. OMC. Bécs 1987.
44. Gallagher Ch.: *Love is a Couple*. Image Books, Garden City (N.Y.) 1976
45. Godin A.: *Das Menschliche im seelsorglichen Gespräch. Anregungen der Pastoralpsychologie*. München 1972.
46. Good W.J.: *The Family*. Prentice-Hall, New Jersey 1964.
47. Gordon T.: *P.E.T. in Action*. Bantam Books, Toronto-New York-London-Sydney 1982/7.
48. Grom B.: *Religionspädagogische Psychologie*. Patmos, Düsseldorf 1981.
49. Gyökösi E.: *Együtt a szeretetben*. R.Zs. Iroda, Budapest 1981.
50. Hackney H.–Sherilyn Cormier L.: *Counseling Strategies and Objectives*. Prentice Hall/Englewood Cliffs, New Jersey 1979.
51. Hayes Maggie P.: *A Comparison of Married and Divorced Professional Women*. In: *Family Strengths 4*, Univ. of Nebraska Press, Lincoln-London 1982.
52. Helldorfer M.C.: *The Work Trap: Solving the Riddle of Work and Leisure*. Saint Mary's Press, Winova (MI) 1981.
53. Heller Gy.: *A magyar papság ma és holnap*. *Teológia* 4/1985. 216-219.o.
54. Hutter – Funiok– Draf: *Zuhause feiern, spielen, beten*. Tyrolia 1984.
55. II. János Pál pápa *Apostoli buzdítása a keresztény családokhoz*. Szent István Társulat, Budapest 1982.
56. Jendrsiak McElhatton J.: *Single-Parent Families*. In: *PACE* 13/1982-83.
57. Jones L.: *Family Therapy. A Comparison of Approaches*. Robert J. Brady, Bowie (Maryland) 1980.
58. Jourard Sidney M.: *Personal Adjustment*. Macmillan Co., New York 1963.
59. Kastenbaum R.: *Death, Society, and Human Experience*. C.V. Mosby Co., St. Louis 1977.
60. Katz L.: *Teaching in Preschools: Rols and Goals*. In: *Children*, 17/1970. 42-48.o.
61. Kimmel Douglas C.: *Adulthood and Aging*. John Willey-Sons, New York-Chichester-Brisbane-Toronto-Singapore 1980/2.
62. *Kirchliche Beratungsdienste. Studientag 1986 – der Herbst-Vollversammlung der Deutschen Bischofskonferenz*. Bonn 1987.

63. Knobloch St.: Thesen zu einem alternativen Modell der Volksmission. Theologie und Gegenwart. Münster 4/1987. 242-249.o.
64. Knox D.: Trends in Marriage and the Family in the 1980s. In: Family Relations. 29/1980. 145-150.o.
65. Koroncz L.: Szeretetlen boldogan. SZIT, Budapest 1980.
66. Köhldorfer P.: Auf der Weg zu einer erneuerten Gemeindemission. In: Theologie und Gegenwart. Münster 4/1987. 250-256.o.
67. König R.: Die Familie der Gegenwart. Beck-Vlg, München 1978.
68. Krösbacher F.: Religiöse Erziehung im Elternhaus. KFÖ 29, Wien 1985.
69. Kübler-Ross E.: Death the Stage of Growth. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New York 1975.
70. Laimer M.: Igen vagy nem, de hogyan? OMC, Bécs 1986.
71. Lange J.: Ehe- und Familienpastoral heute. Herder, Wien-Freiburg-Basel 1977.
72. Lee R.: Handbuch der Pastoraltherapy. Methodik und Praxis. Styria, Graz-Wien-Köln 1981.
73. Lehr U.: Familie in der Krise? Olzog, München 1982.
74. Linczésyi A.–Radnai B.–Vihár Gy.: A szexuális élet zavarai. Medicina, Budapest 9877.
75. Maginn M.: Tha Single-Parent Family. In: The Furron. IX/1983.
76. Mahoney M.: Cognition and Behavior Modification. Belinger, Cambridge (Massachusetts) 1974.
77. Marlott G.–Perry M.: Modeling Methods. In: Kaufner F.H.–Goldstein A.P.: Helping People Change. Pergamon Press, New York 1975.
78. Maslow Abraham: Defficiency Motivation and Growth Motivation. In: Nebraska Symposion on Motivation, 1955.
79. Miller J.A.–Jacobsen R.B.–Turner J.G.: A Model for Family Homicide Prevention. In : Stennett et all (Eds): Family Strengths 4. Univ. of Nebraska Press, Lincoln-London 1982.
80. Müller W.: Menschliche Nähe in der Seelsorge. Grünewald, Mainz 1987.
81. Napier A.Y.–Whitaker C.A.: The Family Crucible. Bantam Books, Toronto-New York-London-Sidney 1980.
82. Neill J.R.–Kniskern D.P.: From Psyche to System. The Evolving Therapy of Carl Whitaker. The Guilford Press, New York-London 1982.
83. Nem jó az embernek egyedül. R.Zs. Iroda, Budapest 1987.
84. Nouwen H.: Creative Ministry. New York 1978.
85. Otto T.A.: Marriage and Family Enrichment: New Perspectives and Programs. Parthenon Press, Nashville (Tennessee) 1976.
86. Otto T.A.: The Use of Family Strength Concepts and Methods in Family Life Education: A Handbook. Holistic Press, Beverly Hills (California) 1975.
87. Patison E.: The Fatal Myth of Death in the Family. In: American Journal of Psychiatry, 133/1976. 674-678.o.
88. Patton J.: Pastoral Counseling – a Ministry of the Church. Nashville, (Tennessee) 1983.
89. Platz Vinzenz (Hrsg.): Ehe- und Familienpastoral. Butzon-Berker, Kavelear 1977.
90. Richter Horst-Ebenhard: Patient Familie. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 1972.
91. Rogers C.R.: Die klientenzentrierte Gesprächspsychotherapie. Kindler, München 1972.
92. Rogers C.R.: Die nicht-direktive Beratung. Kindler Taschenbücher, München 1972.

93. Rotter H.: Spannungsfeld Ehe und Familie. Tyrolia, Innsbruck 1980.
94. Rudestam K.E.–Frankel M.: Treating the Multiproblem Family. Brooks 1983.
95. Rutkovsky-Repschläger: Erfolgreiche Briefe, Reden und Vorträge. Familie und Gesellschaft. Weltbild, 1986.
96. Safilios L.–Rothschild C.: The Sociology and Social Psychology of Disability and Rehabilitation. Random House, New York 1970.
97. Sawin M.: Family Enrichment with Family Clusters. Judson Press, Valley Forge (Virginia) 1983/3.
98. Schmid P.F.: Das Beratende Gespräch. Herder, Wien 1973.
99. Schwarz D.: Gefühle erkennen und positiv beeinflussen. Augsburg 1986.
100. Schulz von Thun F.: Miteinander reden: Störungen und Klärungen. Rowohlt, Reinbek 198
101. Seelmann K.: Sexualität und Erziehung. Ernst Reinhardt Vlg., München 1973/7.
102. Sounds of the Family: A Pastoral Listening and Planing Workbook. USCC Publ. Office, Washington D.C. 1978.
103. Sporken P.: Begleitung in schwierigen Lebenssituationen. Gerder, 1984.
104. Spotts J.H.–Shontz F.C.: Cocaine Users: A Representative Case Approach. Free Press, New York 1980.
105. Stollberg D.: Therapeutische Seelsorge. München 1969/2.
106. Straus M.A.–Gelles R.J.–Steinmetz S.K.: Behind Closed Doors: Violence in the American Family. Doubleday/Anchor, New York 1980.
107. Straus Murray A.: Preventing Violence and Strengthening Families. In: Stinnett et al. (Eds.): Family Strenghts 4. Univ. of Nebraska Press, Lincoln and London 1982.
108. Struck G.–Loeffler L. (Hrsg.): Einführung in die Eheberatung. Grünevald, Mainz 1971.
109. Teleki B.: Sürgető feladat. Prugg Verlag, Eisenstadt 1985.
110. Thomann C.–Schukz von Thun F.: Klärungshilfe. Rowohlt 1988.
111. Thomas D.M.: Family Life and the Church. A Manual for Leaders/Participants. Paulist Press, New York-Remsey-Toronto 1979.
112. Tomka M.: Számok és tézisek – a magyar papság szociológiájához. Teológia, 4/1985. 211-215.o.
113. Ventz J.: In der Ehe Gott erfahren. Rex Verlag, Luzern-München 1977.
114. Watzlawick Paul u.a.: Anleitung zum Unglücklichsein, Frankfurt 1983.
115. Weiss W.: Medienpaket Familie. V-Dia-Verlag, Heidelberg 1985.
116. Westerhoff III. J.: Will Our Children Have Faith? Seabury Press, New York 1976.
117. White House Conference on Families – Listening to American Familiens: Action for the 80s. Superintendent, Washington D.C. 1980.
118. We Tried This and This and This. Abbey Press, St. Meinrad 1965.
119. Wingen M.: Nichteheliche Lebensgemeinschaften. Fromm, Osnabrück 1984.
120. Wolff H.: Jesus als Psychotherapeut. Radius, Stuttgart 1985.
121. Yung M. Willmott P.: The Symmetrical Family. Penguin Books, 1984.
122. Zerkass R.: Emberséges lelkipásztorkodás. Prugg Vlg. Eisensstadt 1986.
123. Ziegner A.: Das ist mal wieder typisch! Herderbücherei, Wien 1982.

TARTALOM

BEVEZETŐ	3
I. CSALÁD ÉS LELKIPÁSZTORKODÁS	5
1. A család helyzete és feladatköre	5
2. A családpsztoráció mibenléte	16
3. A családpsztoráció alanya és tárgya	25
4. Családlekipásztorok lelkiisége és képzése	30
II. A CSALÁDLELKIPÁSZTORKODÁS ÁLTALÁNOS FORMÁI	46
1. Családközpontú rendezvények	46
2. Családlátogatás	55
3. Népmisszió	69
III. A CSALÁDLELKIPÁSZTORKODÁS SAJÁTSÁGOS FORMÁI	74
1. Plébániai családi központ	74
2. Levélpasztoráció	78
3. Telefonlekipásztorokodás	87
4. Családi tanácsadás	101
IV. A CSALÁDLELKIPÁSZTORKODÁS RENDKÍVÜLI FORMÁI	109
1. Családi lelkiyakorlat	109
2. Családi csoportok	114
3. Lelkipásztori családterápia	124
4. A családlekipásztorokodás járatlan területei	138
FELHASZNÁLT IRODALOM	160

